

КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ШКОРУТА ІРИНА ІГОРІВНА

УДК 811.111'42:159.964.2:82-31

ДИСЕРТАЦІЯ
ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИЙ ДИСКУРС В АНГЛОМОВНІЙ ПРОЗІ
ІРВІНА ЯЛОМА: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ВИМІР

035 Філологія

03 Гуманітарні науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

_____ І.І. Шкорута

Науковий керівник: Дойчик Оксана Ярославівна, кандидат філологічних наук, доцент

Івано-Франківськ – 2025

АНОТАЦІЯ

Шкорута І.І. Психотерапевтичний дискурс в англomовній прозі Ірвіна Ялома: лінгвокогнітивний вимір. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії у галузі 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія. Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Міністерства освіти і науки України, м. Івано-Франківськ, 2025.

Дисертацію присвячено дослідженню лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу у прозі сучасного американського лікаря-психотерапевта і письменника Ірвіна Ялома. Робота виконана у руслі сучасних теорій когнітивної лінгвістики. Дослідження є внеском у когнітивно-нарatологічний аналіз художнього мовлення, що дозволяє розширити знання про способи когнітивної об'єктивації досвіду психотерапії у наративному художньому дискурсі.

Методологічною базою дослідження слугував теоретико-методологічний апарат когнітивної лінгвістики і когнітивної нарatології, а саме: теорії ментальних просторів, теорії концептуальної інтеграції, теорії наративних просторів, теорії скриптів, теорії фреймів, теорії концептуальної метафори.

Матеріалом дослідження обрано романи, збірки оповідань, науково-популярні та навчальні твори Ірвіна Ялома загальним обсягом 5148 сторінок, з яких методом суцільної вибірки було відібрано 3837 контекстуальних фрагментів в яких розкривається суть когнітивної об'єктивації процесу індивідуальної (екзистенційної) і групової психотерапії у досліджуваному дискурсі.

Дисертація є першою комплексною науковою розвідкою психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома з позицій лінгвокогнітивного та когнітивно-нарatологічного підходу. Запропонована комбінована когнітивно-нарatологічна методика аналізу подієвого концепту PSYCHOTHERAPY становить внесок у лінгвоконцептологію, поглиблює інструментарій аналізу концептів, об'єктивованих у наративних дискурсах. Наукова новизна дослідження полягає в

тому, що у роботі *вперше*: систематизовано й описано загальні та специфічні ознаки англomовного психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома; запропоновано когнітивно-нарatологічну модель концепту PSYCHOTHERAPY, актуалізованого у дискурсі Ірвіна Ялома, і обґрунтовано комплексну методику його аналізу, яка базується на поєднанні методологічного апарату теорії фреймів, теорії концептуальної інтеграції, теорії наративних просторів і теорії концептуальної метафори; змодельовано мережу концептуальної інтеграції наративних ментальних просторів, структурованих наративними фрейм-сценаріями психотерапії; досліджено метафоричну репрезентацію концепту PSYCHOTHERAPY у термінах онтологічних і структурних концептуальних метафор; описано метафоричні сценарії психотерапії, об'єктивовані у досліджуваному психотерапевтичному дискурсі.

Результати дослідження сприяють подальшій розробці понять наративної перспективи, наративного ментального простору, наратора і нарататора з позицій теорії ментальних просторів і теорії концептуальної інтеграції. Дослідження метафоричних сценаріїв психотерапії у ракурсі їхнього розгортання у дискурсі типово і з девіаціями від їхнього типового варіанту поглиблює методологічний апарат теорії концептуальної метафори.

Дисертація складається з трьох розділів, у яких послідовно викладено теоретико-методологічні засади та практичну реалізацію дослідження лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу в англomовній прозі Ірвіна Ялома.

У першому розділі, *“Теоретико-методологічні основи дослідження англomовного психотерапевтичного дискурсу у лінгвокогнітивному вимірі”* представлено аналітичний огляд теоретичних міждисциплінарних праць на перетині лінгвістики і психології, описано ознаки психотерапевтичного дискурсу, виокремлено специфічні диференційні ознаки психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома. У розділі узагальнено і систематизовано теоретичні засади когнітивної лінгвістики і когнітивної нарatології та випрацювано інтегрований

підхід до аналізу лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома.

Систематизовано ознаки психотерапевтичного дискурсу, котрий інтегрує ознаки інституційного, професійного, наукового, комунікативного, наративного дискурсу. З'ясовано, що психотерапевтичний дискурс у прозі Ірвіна Ялома інтегрує всі зазначені ознаки, але також характеризується і власними специфічними ознаками, адже стиль автора характеризується поєднанням науковості й художнього обрамлення. У розділі виокремлено та описано специфічні ознаки психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома: фікціональність, наративність, двосторонній погляд на психотерапію, професійність, екзистенційну тематику, системність і прототипність, гуманізм та індивідуальний підхід, автентичність дискурсу психотерапевтичного сеансу, метафоричність, зміну ролей, навчальну мету.

У розділі систематизовано ключові відправні точки дослідження. Зокрема, з'ясовано, що Ірвін Ялом, як автор художніх і науково-популярних творів про психотерапію, концептуалізує свій професійний і життєвий досвід та ідентифікує себе як психотерапевта через наратив, який є дискурсивним способом конструювання складної події психотерапії. Виявлено, що в межах цього наративу комунікація здійснюється від автора до читача, тобто базується і на творчій, і на інтерпретативній ментальній діяльності, оскільки проза автора зорієнтована на певного очікуваного читача: студентів психотерапії, молодих психотерапевтів, психоаналітиків-практиків. Доведено, що у дискурсі Ірвіна Ялома наявні дві наративні перспективи: психотерапевта і пацієнта, з точки зору яких наративно опосередковується процес індивідуальної і групової психотерапії. Дуальність наративних перспектив дозволяє потенційному адресатові (нарататору) виокремити для себе всі значущі елементи лікування пацієнта, дієві (і недієві) тактики і стратегії екзистенційної й групової психотерапії, а також з'ясувати для себе очікування і запити пацієнтів, їхні можливі реакції на ті чи інші психотерапевтичні методи та прийоми, тощо. Попри подвійність перспектив нараторів, наратив, створений автором, є цілісним за змістом, тематикою та

відображає авторські інтенції щодо впливу на читача, тобто наратори інтегруються реципієнтом (наратором) в бленд наративних перспектив як цілісна наративна одиниця, за якою стоїть автор.

У розділі обґрунтовано доцільність поєднання теоретико-методологічних напрацювань теорії концептуальної інтеграції, теорії наративних (ментальних) просторів, теорії фреймів, теорії концептуальної метафори. З'ясовано, що ключовими когнітивними структурами, які актуалізують складний процес психотерапії у прозі Ірвіна Ялома, виступають: концепт, наративний фрейм-сценарій, наративний ментальний простір, концептуальна метафора, метафоричний сценарій. У розділі запропоновано й обґрунтовано когнітивно-наратологічну модель подієвого концепту PSYCHOTHERAPY, який актуалізує процес екзистенційної (індивідуальної) і групової психотерапії як дискурсивно організовану подію з типовим набором ролей учасників, етапами, цілями та результатами. Запропонована модель передбачає його реконструкцію у двох модусах: як *мережу концептуальної інтеграції* наративних ментальних просторів, котрі структуруються *наративними фрейм-сценаріями*; як *метафоричний концепт*, котрий об'єктивується у психотерапевтичному дискурсі діапазоном *концептуальних метафор* з доменом цілі (INDIVIDUAL/GROUP) PSYCHOTHERAPY.

Другий розділ “*Наративні фрейм-сценарії психотерапії в англомовній прозі Ірвіна Ялома*” присвячений реконструкції першого модусу подієвого концепта PSYCHOTHERAPY: як мережі концептуальної інтеграції наративних ментальних просторів. Моделювання концепту у вигляді мережі концептуальної інтеграції дозволило репрезентувати об'єктивацію психотерапії з позицій двох наративних перспектив, психотерапевта і пацієнта, котрі утворюють два наративні ментальні простори дзеркальної мережі концептуальної інтеграції. З'ясовано, що процес концептуального блендингу наративних перспектив є результатом когнітивної діяльності адресата і дозволяє йому інтегрувати й інтерпретувати усі елементи складної події психотерапії. Виявлено, що утворена у просторі бленду емерджентна структура базується на компонуванні наративних перспектив обох сторін,

учасників психотерапії; доповненні неопосередкованих у дискурсі, але активованих через когнітивні механізми обробки структури фрейм-сценарію, елементів; розробці бленду як цілісної репрезентації процесу психотерапії.

У розділі доведено, що ментальними моделями, котрі структурують наративні ментальні простори є наративні фрейм-сценарії. Визначено, що наративні фрейм-сценарії психотерапії упорядковуються когнітивними сценами, як вершинними вузлами, і подієвими контекстами як термінальними вузлами.

Моделювання наративного фрейм-сценарію психотерапії з наратором-психотерапевтом дозволило виокремити 12 когнітивних сцен ([РОЛІ], [ЦІЛЬ], [ПЕРЕДУМОВИ], [ПРАВИЛА], [СПОСІБ], [ДІЯ], [МІСЦЕ І ЧАС], [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ], [ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ], [ЕМОЦІЙНИЙ АСПЕКТ], [СУПЕРВІЗІЯ], [РЕЗУЛЬТАТ]), котрі упорядковуються 36 подієвими контекстами. Моделювання наративного фрейм-сценарію психотерапії з наратором-пацієнтом дозволило виокремити 8 когнітивних сцен ([РОЛІ], [ЦІЛЬ], [ФІЗИЧНИЙ І ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ДОСВІД], [СПОСІБ], [ДІЯ], [МІСЦЕ І ЧАС], [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ], [РЕЗУЛЬТАТ]), котрі упорядковуються 20 подієвими контекстами. Кількісні підрахунки контекстуальних фрагментів, в котрих об'єктивуються слоти обох фрейм-сценаріїв, продемонстрували, що наративні перспективи НПТ і НП статистично зіставляються у дискурсі як 67% і 33% відповідно.

З'ясовано, що, залежно від наративної перспективи учасника психотерапії, обидва сценарії однієї і тієї самої події психотерапії розгортаються по-різному, а інтеграція цих невідповідностей нарататором дозволяє сформувати емерджентну структуру у просторі бленду: цілісну ментальну модель психотерапії. Невідповідності, котрі інтегруючись у просторі бленду, утворюють елементи емерджентної структури, включають: фідбек, ролі, об'єктивацію місця і часу, об'єктивацію психотерапевтичних чинників, проявлення стратегії. Елементами емерджентної структури є також: інтеграція дискурсу розкриття і дискурсу інтерпретації, об'єктивація екзистенційних чинників, розширення цілей психотерапевта.

У третьому розділі “*Метафорична репрезентація психотерапії у прозі Ірвіна Ялома*” розкрито другий модус подієвого концепту PSYCHOTHERAPY, проаналізовано його як метафоричний концепт, котрий об’єктивується у психотерапевтичному дискурсі діапазоном концептуальних метафор з доменом цілі (INDIVIDUAL/GROUP) PSYCHOTHERAPY.

Виявлено онтологічні метафори, котрі об’єктивують процеси екзистенційної і групової терапії та когнітивні механізми їхнього творчого переосмислення автором. Структурні метафори проаналізовано в термінах структурно-подієвої метафори, тобто набору концептуальних метафор, котрі актуалізують психотерапію як дискурсивну подію. Виявлено також діапазон авторських метафор: PSYCHOTHERAPY IS STROLLING THROUGH THE DESERT / WANDERING IN THE HAZE / WALKING ON QUICKSAND; PSYCHOTHERAPY IS SUBTERRANEAN EXCURSION. Відтворено діапазон метафоричних сценаріїв, котрими концепт PSYCHOTHERAPY оприявнюється в дискурсі, а саме: JOURNEY→MOUNTAIN TRIP BY THE TORRENT, SEA VOYAGE, FAMILY RELATIONS, HOUSECLEANING, CHIMNEY SWEEPING, CHESS GAME, GARDENING, DRESS REHEARSAL, EXORCISM. З’ясовано концептуальні ознаки домену цілі та метафоричні ролі, якими автор наділяє психотерапевта і пацієнта (пацієнтів) у межах цих сценаріїв як головних їхніх учасників. Проаналізовано дискурсивно обумовлені девіації деяких типових сценаріїв, котрі є авторськими метафоричними моделями психотерапії, а саме: LEARNING, HEALING, FIGHT, KITTEN TRAINING.

Основні положення дисертації висвітлено у дев’яти публікаціях, з яких: п’ять статей у затверджених наукових фахових виданнях України, чотири публікації у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Ключові слова: психотерапевтичний дискурс, когнітивна лінгвістика, когнітивна наратологія, наратив, наратор, наратор, когнітивна структура, подієвий концепт, концептуальна метафора, домен цілі, домен джерела,

нарративний фрейм-сценарій, когнітивні механізми, блендинг, концептуальна інтеграція.

ABSTRACT

Shkoruta I.I. Psychotherapeutic discourse in English-language prose by Irvin Yalom: cognitive-linguistic perspective. – Qualification scholarly paper: A manuscript.

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in 03 Humanities, Specialty 035 Philology. Vasyl Stefanyk Carpathian National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2025.

The thesis addresses the cognitive-linguistic parameters of psychotherapeutic discourse in the prose by the contemporary American psychotherapist and writer Irvin Yalom. The research is conducted within the framework of contemporary cognitive linguistic theories. It contributes to cognitive-narratological studies of fictional discourse, expanding the ways in which the experience of psychotherapy is structured in narrative literary discourse through mental models.

The methodology of the research is based on the theoretical and methodological framework of cognitive linguistics and cognitive narratology, namely, the following theories: mental space theory, conceptual integration theory, narrative space theory, frame semantics, and conceptual metaphor theory.

The research corpus includes fiction (novels and tales of psychotherapy), memoirs, and nonfiction by Irvin Yalom, 5148 pages in total, in which 3837 contextual fragments were selected through continuous sampling. The selected corpus was analyzed in terms of discourse realization of cognitive models that structure the processes of individual (existential) and group psychotherapy in the prose by Irvin Yalom.

The dissertation presents the first comprehensive scholarly study of psychotherapeutic discourse in the prose by Irvin Yalom through the lens of cognitive linguistics and cognitive narratology. The research elaborates an integrated cognitive-narratological methodology for modeling the event concept of PSYCHOTHERAPY. The suggested approach contributes to linguoconceptology and enhances the existing methodological tools for analyzing concepts objectified in narrative discourses.

The novelty of this research resides in its integrated methodology and in it being the first study to: systematize and describe the general and specific features of psychotherapeutic discourse in the prose by Irvin Yalom; elaborate a cognitive-narratological model of the event concept of PSYCHOTHERAPY objectified in the discourse by Irvin Yalom; substantiate a comprehensive methodology of conceptual analysis integrating the methods of frame theory, conceptual integration theory, narrative space theory, and conceptual metaphor theory; model the conceptual integration network of narrative mental spaces structured by narrative frame-scenarios of psychotherapy; study the metaphorical representation of the concept of PSYCHOTHERAPY in terms of ontological and structural conceptual metaphors; describe the metaphor scenarios of psychotherapy represented in the discourse under study.

The research results foster further development of such narrative categories as narrative perspective, narrative mental space, narrator, and narratee through the lens of mental space theory and conceptual integration theory. The study of discourse manifestations of default versions of the metaphoric scenarios of psychotherapy and deviations from the default scenarios expands the methodological potential of conceptual metaphor theory.

The thesis consists of three chapters which consistently outline the theoretical-methodological basis and the practical implementation of the analysis of cognitive-linguistic parameters of psychotherapeutic discourse in the prose by Irvin Yalom.

Chapter one “*Theoretical and Methodological Foundations for the Study of English-language Psychotherapeutic Discourse from the Cognitive-Linguistic Perspective*” presents an analytical overview of interdisciplinary theoretical studies at the intersection of linguistics and psychology, addresses the general features of psychotherapeutic discourse and the specific differential features of the psychotherapeutic discourse in the prose by Irvin Yalom. The chapter summarizes and systematizes the theoretical foundations of cognitive linguistics and cognitive narratology and develops an integrated approach to studying the cognitive-linguistic parameters of psychotherapeutic discourse in the prose by Irvin Yalom.

The features of psychotherapeutic discourse, which integrates institutional, professional, scientific, communicative, and narrative discourse characteristics, are systematized. The overview substantiates that the psychotherapeutic discourse in the prose by Irvin Yalom is characterized by all these features, and also has specific features due to the author's idiosyncrastic combination of scientific rigor and fictional framing. The specific features of the psychotherapeutic discourse in the prose by Irvin Yalom include: fictionality, narrativity, dual perspective on psychotherapy, professionalism, existential themes, prototypicality, humanism and individual approach, authenticity of therapy-session discourse, metaphoricity, role-switching, teaching aim.

The chapter also systematizes the key points of the research. It is substantiated that Irvin Yalom, the author of psychotherapeutic fiction and nonfiction, conceptualizes his professional and personal experience and constructs his identity as a psychotherapist through narrative which is a discourse manifestation of the complex event of psychotherapy. Within this narrative, communication is realized from author to reader and is grounded in both creative and interpretive mental processing, since Yalom addresses the implied reader: psychotherapy students, young therapists. The narrative created by Yalom is represented from two narrative perspectives: that of the psychotherapist and that of the patient. Thus, the complex and multifaceted process of individual and group psychotherapy is narratively represented from the point of view of two narrators. The duality of narrative perspectives enables the implied addressee (narratee) to identify all significant elements of treatment, the effective (and failing) strategies of existential and group psychotherapy; to better understand patients' expectations, requests, their possible treatment response to various psychotherapeutic methods. Despite the duality of perspectives, the narrative created by the author is conceptually and thematically coherent, reflecting his communicative and pragmatic aims. Thus, the narrators are integrated by the recipient (narratee) into a blended narrative perspective as a single narrative unit grounded in the author's stance.

The chapter also substantiates the rationale for combining the theoretical-methodological developments of conceptual integration theory, narrative space theory, frame theory, and conceptual metaphor theory. It is proved that the key cognitive models

that structure the complex event of psychotherapy in the discourse by Irvin Yalom are: concept, narrative frame-scenario, narrative mental space, conceptual metaphor, and metaphor scenario. In the chapter the cognitive narratological model of the event-concept of PSYCHOTHERAPY is substantiated. The model represents the process of individual and group psychotherapy as a discourse-based event, with prototypical roles, stages, goals, and outcomes, and presupposes analysis of two modes of the concept: as *a conceptual integration network* of narrative mental spaces structured by narrative frame-scripts; and as *a metaphorical concept* represented in the discourse by the range of conceptual metaphors with the target domain (INDIVIDUAL/GROUP) PSYCHOTHERAPY.

Chapter two “*Narrative Frame-Scenarios of Psychotherapy in the English-language Prose by Irvin Yalom*” focuses on reconstructing the first mode of the event concept of PSYCHOTHERAPY: a conceptual integration network of narrative mental spaces. Modeling the concept as the network makes it possible to represent psychotherapy from two narrative perspectives, the psychotherapist and the patient, which constitute two mental spaces of the mirror network. It is proved that blending of narrative perspectives is the result of the cognitive activity of an addressee which enables them to integrate and interpret all the elements of the event of psychotherapy. The emergent structure that forms in the blended space is based on: the composition of the narrative perspectives of both participants of the psychotherapy, the completion of the frame-scenario structure through cognitive mechanisms that activate elements not explicitly represented in the discourse, the elaboration of the blend as a coherent manifestation of the psychotherapy process.

The chapter explicitly unfolds the analysis of the narrative frame-scenarios of psychotherapy that structure the narrative mental spaces in the network. The narrative frame-scenarios are organized as sets of cognitive scenes as slots and event contexts as terminals. The narrative frame-scenario from the perspective of narrator-psychotherapist unfolds in 12 cognitive scenes ([ROLES], [AIM], [PRECONDITIONS], [RULES], [METHOD], [ACTION], [PLACE AND TIME], [PSYCHOTHERAPEUTIC FACTORS], [CONTENT ASPECT], [EMOTIONAL ASPECT], [SUPERVISION], [RESULT]) structured by 36 event contexts. The narrative frame-scenario from the

perspective of narrator-patient unfolds in 8 cognitive scenes ([ROLES], [AIM], [PHYSICAL AND EXISTENTIAL EXPERIENCE], [METHOD], [ACTION], [PLACE AND TIME], [PSYCHOTHERAPEUTIC FACTORS], [RESULT]) structured by 20 event contexts. The quantitative analysis of the selected corpus of contextual fragments shows that the narrative perspectives of narrator-psychotherapist and narrator-patient are represented statistically as 67% and 33% respectively.

In the chapter it is proved that the frame-scenarios representing one and the same event of psychotherapy unfold differently. The integration of these discrepancies in the blended space enables the emergence of a coherent mental model of psychotherapy. The discrepancies that contribute to the emergent structure include: feedback, role distribution, representation of time and place, representation of psychotherapeutic factors, and manifestation of strategy. The emergent structure includes the integration of disclosure discourse and interpretation discourse, representation of existential factors, and expansion of the psychotherapist's roles.

Chapter three "*Metaphorical Representation of Psychotherapy in the Prose by Irvin Yalom*" examines the second mode of the event concept of PSYCHOTHERAPY: a metaphorical concept represented in the discourse by the range of conceptual metaphors with the target domain INDIVIDUAL/GROUP PSYCHOTHERAPY. The range of ontological metaphors that objectify existential and group therapy and the cognitive mechanisms of their creative reconceptualization are described. The structural metaphors are analyzed in terms of event-structure metaphor and metaphor scenarios, revealing the set of conceptual metaphors that represent psychotherapy as a discourse-based event. Some creative conceptual metaphors are identified in the discourse, namely: PSYCHOTHERAPY IS STROLLING THROUGH THE DESERT / WANDERING IN THE HAZE / WALKING ON QUICKSAND; PSYCHOTHERAPY IS SUBTERRANEAN EXCURSION. The range of metaphor scenarios representing the concept of PSYCHOTHERAPY include: JOURNEY→MOUNTAIN TRIP BY THE TORRENT, SEA VOYAGE, FAMILY RELATIONS, HOUSECLEANING, CHIMNEY SWEEPING, CHESS GAME, GARDENING, DRESS REHEARSAL, EXORCISM. The conceptual features of the target domain and the metaphorical roles assigned to

psychotherapist and patient(s) within these scenarios are identified. The discourse-based deviations from certain default scenarios, such as: LEARNING, HEALING, FIGHT, KITTEN TRAINING are analyzed.

The main results of the thesis were discussed in nine publications, including five articles in Ukrainian scholarly journals and four conference proceedings papers.

Key words: psychotherapeutic discourse, cognitive linguistics, cognitive narratology, narrative, narrator, narratee, cognitive structure, event concept, conceptual metaphor, target domain, source domain, narrative frame-scenario, cognitive mechanisms, blending, conceptual integration.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України категорії Б:

1. Дойчик, О.Я., Шкорута, І.І. (2024а). Метафорична об'єктивація групової терапії у психотерапевтичному дискурсі (на матеріалі роману Ірвіна Ялома *The Shopenhauer Cure*). *Folium*, 4, 93-100.

DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2024.4.13>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/folium/article/view/75>

(Особистий внесок здобувачки: відбір емпіричного матеріалу, розробка методики аналізу, здійснення аналізу прикладів)

2. Дойчик, О.Я., Шкорута, І.І. (2024b). Метафоричні сценарії в психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. *Іноземна філологія*, 137, 82–92.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2024.137.4491>

URL: <https://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/foreignphilology/article/view/4491/4975>

(Особистий внесок здобувачки: відбір емпіричного матеріалу, розробка методики аналізу, здійснення аналізу прикладів)

3. Дойчик, О.Я., Шкорута, І.І. (2024с). Девіації метафоричних сценаріїв у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. *Закарпатські філологічні студії*, 35, 89-95.

DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.15>

URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/35/17.pdf>

(Особистий внесок здобувачки: відбір емпіричного матеріалу, розробка методики аналізу, здійснення аналізу прикладів)

4. Дойчик, О.Я., Шкорута, І.І. (2025а). Концептуальна інтеграція наративних ментальних просторів як когнітивна модель об'єктивації психотерапії у дискурсі Ірвіна Ялома. *Закарпатські філологічні студії*, 41(1), 106-111.

DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.17>

URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/41/part_1/19.pdf

(Особистий внесок здобувачки: відбір емпіричного матеріалу, розробка методики аналізу, здійснення аналізу прикладів)

5. Дойчик, О., & Шкорута, І. (2025b). Конфігурація наративних ментальних просторів у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. *Folium*, 7, 94–103.

DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2025.7.14>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/folium/article/view/574>

(Особистий внесок здобувачки: відбір емпіричного матеріалу, розробка методики аналізу, здійснення аналізу прикладів)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Шкорута, І. (2023). Лінгвокогнітивний вимір психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома. В *Психолінгвістичні засади етикетного та конфліктного дискурсів : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю)* (с.176-178). Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім.В.Стефаника.

[URL:https://fpn.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/160/2024/07/materialy-vseukrainsk-konfrentsii-2023-4.pdf](https://fpn.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/160/2024/07/materialy-vseukrainsk-konfrentsii-2023-4.pdf)

7. Шкорута, І.І. (2024а). Психотерапевтичний дискурс Ірвіна Ялома у лінгвокогнітивній перспективі. В *Міжособистісна комунікація та перекладознавство: сучасні перспективи розвитку* : Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (с. 186-187). Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького.

URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/6305/1/Збірник%20Черкаси.pdf>

8. Дойчик, О., Шкорута, І. (2024d) Метафоричні ролі терапевта і пацієнта в психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. В *Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов»* (с. 95-97). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса.

URL: <https://r2.donnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6376fb2b-de2c-424f-8cc2-3d647ab03d44/content>

9. Шкорута, І. (2024b). Метафоричний сценарій PSYCHOTHERAPY IS BATTLE та його девіації в психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. В *Мислення – мова – мовлення. Від Г. Гійома до Л. М. Мінкіна: століття авангардистських ідей [Електронне видання]* : матеріали Міжнародної конференції з актуальних проблем лінгвістики та дидактики (с. 132-136). Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди.

URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/df5aefc4-b981-428f-a157-b6b83fa2b440/content>

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	18
ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні основи дослідження англомовного психотерапевтичного дискурсу у лінгвокогнітивному вимірі	27
1.1. Психотерапевтичний дискурс як феномен: визначення, ознаки, підходи до аналізу.....	27
1.2. Психотерапевтичний дискурс у контексті екзистенційної психотерапії Ірвіна Ялома.....	33
1.3. Теоретико-методологічні засади лінгвокогнітивного дослідження психотерапевтичного дискурсу.....	43
1.3.1 Когнітивно-наратологічна модель концепту PSYCHOTHERAPY у прозі Ірвіна Ялома.....	45
1.3.2. Наративний фрейм-сценарій психотерапії крізь призму теорії скриптів, фреймової семантики і теорії концептуальної інтеграції.....	50
1.3.3. Концептуалізація психотерапії в світлі теорії концептуальної метафори.....	82
1.4. Лінгвокогнітивний підхід до аналізу психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома: етапи дослідження.....	90
РОЗДІЛ 2. Наративні фрейм-сценарії психотерапії в англомовній прозі Ірвіна Ялома	103
2.1. Наративний фрейм-сценарій психотерапії з наратором-психотерапевтом.....	104
2.2. Наративний фрейм-сценарій психотерапії з наратором-пацієнтом	153
2.3. Концептуальна інтеграція наративних просторів як когнітивна основа об'єктивації психотерапії у дискурсі Ірвіна Ялома.....	175
РОЗДІЛ 3. Метафорична репрезентація психотерапії у прозі ІРВІНА ЯЛОМА	185
3.1. Когнітивні механізми в авторських концептуальних метафорах...	185

3.1.1. Онтологічні концептуальні метафори об'єктивації психотерапії...	186
3.1.2. Структурно-подієва метафора як основа концептуалізації психотерапії	196
3.2. Метафоричні сценарії.....	201
3.2.1. Діапазон метафоричних сценаріїв для цільового домену (INDIVIDUAL / GROUP) PSYCHOTHERAPY.....	202
3.2.2. Девіації метафоричних сценаріїв.....	211
ВИСНОВКИ.....	227
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	234
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	260
ДОДАТКИ.....	262

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

НФС	нарративний фрейм-сценарій
НПТ	наратор-психотерапевт
НП	наратор-пацієнт
НФС НПТ	нарративний фрейм-сценарій з наратором-психотерапевтом
НФС НП	нарративний фрейм-сценарій з наратором-пацієнтом
КС	когнітивна сцена
ПК	подієвий контекст

ВСТУП

Вибір теми дослідження. Дисертацію присвячено вивченню лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома. Дослідження виконане в руслі сучасної когнітивної лінгвістики та когнітивної наратології. Вибір теми зумовлений відсутністю комплексного лінгвістичного дослідження творчості Ірвіна Ялома, а також потребою у дослідженні психотерапевтичного дискурсу крізь призму лінгвокогнітивного підходу.

У контексті антропоцентричної парадигми, яка є провідною у сучасних лінгвістичних дослідженнях тексту і дискурсу, мислення, досвід, мовленнєва діяльність людини постають ключовими об'єктами лінгвістичних студій. Зокрема, когнітивна лінгвістика розв'язує питання осмислення та конструювання людського досвіду через ментальні структури.

Синтез наратології і когнітивної лінгвістики формує новий вектор аналізу тексту і дискурсу, у фокусі яких інтерсуб'єктивний досвід автора і читача. Поєднання цих підходів відкриває перспективи для міждисциплінарного аналізу художнього тексту як простору смислотворення через наратив. Важливим дослідницьким питаннями на перетині когнітивної лінгвістики і наратології є, зокрема, з'ясування когнітивного статусу оповіді, особливо художньої. Наратив розглядається як спосіб концептуалізації досвіду, а такі категорії наратології, як наративна перспектива, взаємодія когнітивних систем наратора і нарататора вивчаються крізь призму когнітивного моделювання художньої дійсності та з'ясування специфіки об'єктивації когнітивних структур, котрі опосередковують досвід і автора, і читача наративу (Fludernik, 2010; 2011b; Herman, 2013a; 2013c; Talmy, 2000b).

Такий підхід є релевантним для аналізу психотерапевтичного дискурсу, котрий поєднує оповідь (нاراتив) і саморефлексію. Інтеграція когнітивної лінгвістики у сферу наратологічних досліджень розкриває широкі дослідницькі перспективи для інтерпретації психотерапевтичного дискурсу крізь призму таких когнітивних категорій, як концепт, концептуальна метафора, ментальний простір,

фрейм. У дослідженнях психотерапевтичного дискурсу такий дослідницький фокус дозволяє з'ясувати, як оповідь стає інструментом психотерапії.

Актуальність. Дослідження психотерапевтичного дискурсу сучасного американського лікаря-психотерапевта, доктора медичних наук, професора психіатрії Стенфордського університету, письменника Ірвіна Ялома у площині лінгвокогнітивних та когнітивно-нараторологічних студій є на часі, зважаючи на зростаюче зацікавлення до дискурсу й феномену психотерапії як в українській, так і в закордонній лінгвістиці. Дослідження є важливим внеском у когнітивно-нараторологічний аналіз художнього мовлення, що дозволяє розширити знання про способи когнітивної об'єктивації досвіду психотерапії у наративному художньому дискурсі.

Актуальність дисертації зумовлена також антропоцентричним вектором сучасних лінгвокогнітивних досліджень тексту і дискурсу, який визначає потребу у з'ясуванні закономірностей концептуалізації певних сфер знань, зокрема, про психотерапію, у художньому дискурсі. Відсутність праць, присвячених дослідженням лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу як феномена усної і письмової комунікації зумовлює потребу у поглибленому аналізі цього типу дискурсу, зокрема, у систематизації його конститутивних ознак, а також розробці комплексної методики аналізу психотерапевтичного дискурсу з акцентом на виявленні способів творення й інтерпретації когнітивних структур, котрі об'єктивують екзистенційний досвід. На часі є поєднання когнітивно-нараторологічного та лінгвокогнітивного підходів до аналізу художнього тексту як простору смислотворення через наратив. Дослідження психотерапевтичного дискурсу дозволяє з'ясувати, які когнітивні механізми та ментальні моделі об'єктивують лікування через вербальну взаємодію (talking cure). У цьому контексті, дослідження лінгвокогнітивних параметрів творчості Ірвіна Ялома є актуальним, оскільки в ній реалізується особливий тип психотерапевтичного дискурсу, який поєднує ознаки професійного і художнього (нараторного) дискурсів. Запропонований у роботі підхід уможливорює виявлення

лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу крізь призму ментальних моделей об'єктивації досвіду автора про психотерапію.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у рамках держбюджетної науково-дослідної теми кафедри англійської філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника і “Когнітивно-комунікативний та мультимодальний виміри англійського дискурсу” (номер державної реєстрації 0123U100259).

Мета роботи полягає у вивченні параметрів психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома крізь призму лінгвокогнітивного наукового підходу.

Для досягнення поставленої мети слід розв'язати такі *завдання*:

- систематизувати ознаки психотерапевтичного дискурсу;
- описати диференційні ознаки англійського психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома;
- узагальнити теоретичні засади когнітивної лінгвістики і когнітивної наратології і випрацювати інтегрований підхід до вивчення психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома;
- обґрунтувати когнітивно-нاراتологічну модель концепту PSYCHOTHERAPY;
- змоделювати мережу концептуальної інтеграції наративних ментальних просторів, структурованих наративними фрейм-сценаріями психотерапії;
- дослідити метафоричну репрезентацію концепту PSYCHOTHERAPY у термінах онтологічних і структурних концептуальних метафор;
- описати метафоричні сценарії психотерапії, об'єктивовані у досліджуваному психотерапевтичному дискурсі.

Об'єктом дослідження є проза сучасного американського психотерапевта і письменника Ірвіна Ялома, твори якого поєднують ознаки художнього, наукового і професійного (психотерапевтичного) дискурсу. **Предметом** дослідження є лінгвокогнітивні параметри психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома.

Матеріалом дослідження обрано такі твори Ірвіна Ялома загальним обсягом 5148 сторінок: романи *When Nietzsche Wept* (1992), *The Schopenhauer Cure* (2005), *The Spinoza Problem* (2012), збірки оповідань *Love's Executioner* (1989), *Lying on the Couch* (1996), *Momma and the Meaning of Life* (1999), *Creatures of a Day* (2015), науково-популярні твори *Every Day Gets a Little Closer: A Twice-Told Therapy* (1974), *The Yalom Reader* (1998), *The Gift of Therapy* (2001), *Staring at the Sun* (2008), *Becoming Myself* (2017), *A Matter of Death and Life* (2019), а також навчальна проза автора *The Theory and Practice of Group Psychotherapy* (1970), *Existential Psychotherapy* (1980).

Методом суцільної вибірки було відібрано 3837 контекстуальних фрагментів в яких розкривається суть когнітивної об'єктивації процесу індивідуальної (екзистенційної) і групової психотерапії у досліджуваному дискурсі. Обсяг контекстуального фрагмента становить від окремого речення (нарративної пропозиції) до кількох речень, пов'язаних однією смисловою темою, і є достатнім для висвітлення певного дослідницького аспекту.

Методологічним підґрунтям дослідження слугували теоретико-методологічні напрацювання таких галузей когнітивної лінгвістики: *когнітивної стилістики і поетики* (Воробйова, 2004; 2025; Brandt & Brandt, 2005; Freeman, 2000; Semino & Culpeper, 2002; Stockwell, 2002; Tsur, 1992), *концептології* (Кагановська, 2002; 2013; Мартинюк, 2006; 2009; 2011; Ніконова, 2012; Приходько, 2024; Шевченко, 2013), *когнітивної наратології* (Бистров, 2016а; 2016b; Цапів, 2020; Fludernik, 2010; 2011b; Herman, 2011; 2013а; 2013b; 2013c; Olson, 2011; Palmer, 2004; Semino, 2006; Schneider, 2012; Talmy, 2000b), *фреймової семантики* (Fillmore, 2006; Minsky, 1974; van Dijk, 1977).

Практична частина дослідження виконувалися з опорою на теоретико-методологічний апарат *теорії ментальних просторів* (Fauconnier, 1994; Oakley & Hougaard, 2008), *теорії концептуальної інтеграції* (Fauconnier & Turner, 1998; 2002; Turner, 2008; Воробйова, 2009; Дойчик 2012; 2013; 2015; Bilyk, et al, 2022; Doichyk et al, 2024; Coulson, 2002; 2005; Coulson & Oakley, 2005; Gibbs, 2000; 2001; Grady, 2000; Oakley, 2016; Ruiz, 2009), *теорії нарративних просторів*

(Dancygier, 2005; 2008; 2012a; 2012b; Dancygier & Vandelandotte, 2016), *теорії скриптів* (Schank & Abelson, 1977), *теорії фреймів* (Attardo, 2020; Barsalou, 1992; Bialyk et al., 2023; Fillmore, 2006; Minsky, 1974; Zhabotynska, 2002; 2010; van Dijk, 1977), *теорії концептуальної метафори* (Lakoff, Johnson, 2003; Бистров 2013; 2015b; 2016a, 2016b; Bilyk et al, 2022; Kövecses, 2010a; 2011a; 2011b; Musolff, 2006; 2016; Ruiz de Mendoza & Pérez, 2011; Semino, 2008; Semino & Swindlehurst, 1996; Shevchenko, 2021; Vorobyova, 2005).

Методи дослідження. Для проведення дослідження, було застосовано загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні методи і процедури аналізу.

Поєднання *методів спостереження, опису й систематизації, методу суцільної вибірки та методу контекстуально-інтерпретаційного аналізу* було застосовано для встановлення обсягу емпіричного матеріалу та здійснення вибірки фактичного матеріалу дослідження; *методи аналізу й синтезу, індуктивний й дедуктивний методи, метод систематизації та опису* використовувалися для опрацювання теоретичних міждисциплінарних праць з метою з'ясування ознак психотерапевтичного дискурсу; для виокремлення специфічних диференційних ознак психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома; для узагальнення і систематизації теоретичних засад когнітивної лінгвістики і когнітивної наратології та випрацювання інтегрованого підходу дослідження психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома.

Застосуванням лінгвістичних *методів концептуального аналізу та когнітивного моделювання* було обґрунтовано випрацювання когнітивно-нاراتологічної моделі концепту PSYCHOTHERAPY. Реконструювання наративних фрейм-сценаріїв психотерапії базувалося на *методиці фреймового моделювання. Методи індукції, систематизації, контекстуально-інтерпретаційного аналізу, когнітивного моделювання* дозволили систематизувати вибірку і відібрати контекстуальні фрагменти, в котрих наявні наративні пропозиції, які заповнюють слоти фрейм-сценаріїв. Конструювання мережі концептуальної інтеграції наративних просторів здійснювалося з опорою на *прийом концептуального блендингу та методику моделювання наративних*

ментальних просторів. Процедуру кількісних підрахунків використано з метою визначити співвідношення наративних перспектив у психотерапевтичному дискурсі, а також для встановлення ступеня представлення слотів обох наративних фрейм-сценаріїв психотерапії. Онтологічні і структурні метафори об'єктивації індивідуальної (екзистенційної) та групової психотерапії досліджувалися із застосуванням *методики аналізу когнітивних механізмів поетичного переосмислення базових концептуальних метафор*. Метафоричні сценарії, котрі структурують діапазон домену джерела концептуальних метафор групової й індивідуальної психотерапії у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома, описувались з опорою на *методику аналізу метафоричних сценаріїв у дискурсі*.

Наукова новизна дослідження. Дисертація є першою комплексною науковою розвідкою психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома з позицій лінгвокогнітивного та когнітивно-наратологічного підходу. У роботі було *вперше*:

- систематизовано й описано загальні (інституційні, професійні, наукові) та специфічні ознаки англomовного психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома;

- запропоновано когнітивно-наратологічну модель концепту PSYCHOTHERAPY, актуалізованого у дискурсі Ірвіна Ялома, і обґрунтовано комплексну методику його аналізу, яка базується на поєднанні методологічного апарату теорії фреймів, теорії концептуальної інтеграції, теорії наративних просторів і теорії концептуальної метафори;

- змодельовано мережу концептуальної інтеграції наративних ментальних просторів, структурованих наративними фрейм-сценаріями психотерапії;

- досліджено метафоричну репрезентацію концепту PSYCHOTHERAPY у термінах онтологічних і структурних концептуальних метафор;

- описано метафоричні сценарії психотерапії, об'єктивовані у досліджуваному психотерапевтичному дискурсі.

Теоретичне значення роботи визначається її внеском у сучасну когнітивну лінгвістику і когнітивну наратологію, зокрема, результати дослідження сприяють

подальшій розробці понять наративної перспективи, наративного ментального простору, наратора і нарататора з позицій теорії ментальних просторів і теорії концептуальної інтеграції. Дослідження метафоричних сценаріїв психотерапії з позицій їхнього розгортання у дискурсі і типово, і з девіаціями від їхнього типового варіанту, робить внесок у поглиблення методологічного апарату теорії концептуальної метафори. Запропонована у роботі комбінована когнітивно-наратологічна методика аналізу подієвого концепту PSYCHOTHERAPY становить внесок у лінгвоконцептологію, зокрема поглиблює інструментарій аналізу концептів, об'єктивованих у наративних дискурсах. Комплексне й всебічне дослідження психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома сприятиме подальшим розвідкам у сфері дискурсу психотерапії.

Практичне значення дослідження зумовлене можливістю використання його положень і результатів у спецкурсах когнітивної лінгвістики (зокрема, “Когнітивно-наратологічні дослідження концептів”, “Теорія концептуальної інтеграції”, “Концептуальні метафори і метафоричні сценарії”) і когнітивної наратології (“Наратор і наративна перспектива”, “Теорія наративних ментальних просторів і реконструкція точки зору наратора”). Висновки, отримані у роботі, можуть бути використані студентами та аспірантами під час виконання наукових досліджень.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення й практичні результати дослідження апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) *“Психолінгвістичні засади етикетного та конфліктного дискурсів”* (Івано-Франківськ, 29 вересня 2023 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції *“Міжособистісна комунікація та перекладознавство: сучасні перспективи розвитку”* (Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 16 квітня 2024 р.); Міжнародній науковій конференції *“Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов”* (Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 21–22 червня 2024 р.); Міжнародні конференції з актуальних проблем лінгвістики та дидактики *“Мислення – мова – мовлення. Від Г. Гійома до Л. М.*

Мінкіна: століття авангардистських ідей” (Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 11-12 жовтня 2024 р.), а також на щорічних звітних наукових конференціях викладачів, аспірантів і студентів кафедри англійської філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ (2023 – 2025 рр.).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у дев’яти публікаціях, з яких: п’ять статей у затверджених наукових фахових виданнях України, чотири публікації у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Особистий внесок здобувачки у публікаціях, виконаних у співавторстві, полягає у відборі емпіричного матеріалу, розробці методики аналізу, здійсненні аналізу прикладів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів із висновками, загальних висновків, списку використаної літератури (272 наукові джерела, з них 204 англійською мовою), списку джерел ілюстративного матеріалу (15 позицій) та 7 додатків. У тексті роботи міститься 1 таблиця і 11 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 272 сторінки, із яких обсяг основного тексту – 208 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОГО ДИСКУРСУ У ЛІНГВОКОГНІТИВНОМУ ВИМІРІ

1.1. Психотерапевтичний дискурс як феномен: визначення, ознаки, підходи до аналізу

Психотерапія як лікування розмовою (*the talking cure*, термін, створений Бертою Паппенгайм, пацієнткою Джозефа Броєра і Зигмунда Фрейда (Berman, 2015, с. 9)) здобуває все більшої популярності в Україні, особливо з початком війни. У більшості сучасних досліджень психотерапевтичний дискурс визначається як розмова під час взаємодії психотерапевта та пацієнта, метою якої є покращення ментального здоров'я пацієнта (Weiste & Peräkylä, 2015), а у фокусі досліджень психотерапевтичного дискурсу, які базуються на матеріалі аудіо- чи відеозаписів сеансів у реальному часі, є комунікативна ситуація під час психотерапевтичної сесії (Angus & McLeod, 2004; Katz, 2013; Lewis, 1995; Tay, 2010; 2016a; Voutilainen & Peräkylä, 2014). Психотерапевтичний дискурс відносять до дискурсів *професійної допомоги* (*helping professions*), оскільки ціллю взаємодії його учасників є професійна допомога психотерапевта у вирішенні проблем ментальної сфери клієнта (Graf et al., 2014, с. 1) та до *інституційних* дискурсів, оскільки він є статусно- та соціально-орієнтований (Солощук, 2024) та розглядається як “розмова між експертом і нефахівцем” (Irimiea, 2017, с. 109), визначена конкретно, наперед обумовленою, спільною метою – покращити ментальне здоров'я пацієнта (Voutilainen & Peräkylä, 2014, с. 2). Однак, на відміну від класичних інституційних дискурсів, дискурс психотерапії нагадує дружню розмову, яка включає обговорення особистого досвіду, емоцій, тощо (Voutilainen & Peräkylä, 2014, с. 2). *Комунікативна* ситуація вважається психотерапевтичним дискурсом, якщо включає висловлення про цілі, засоби лікування, рішення, гіпотези й припущення щодо лікування стану пацієнта/клієнта (дискурс психотерапевта) і висловлення про особистий суб'єктивний досвід та емоційні переживання (дискурс

пацієнта/клієнта) (Pawelczyk, 2011, с. 2). Одним із можливих варіантів в психотерапії є присутність свідків психотерапевтичної сесії. Такий формат поєднує особистісний (професійний підхід до допомоги пацієнтові у кожному конкретному випадку) та навчальний (спрямований на підготовку майбутніх психотерапевтів) аспекти (Pawelczyk, 2011, с. 5).

До конститутивних ознак психотерапевтичного дискурсу дослідники відносять такі: *зміст* (розмова психотерапевта і пацієнта, метою якої є допомога пацієнтові з вирішенням його металних проблем), *учасники* (психотерапевт і клієнт/пацієнт, а також “аналітичний третій”, котрий є “одночасно і психотерапевтом, і пацієнтом, і, водночас, ні тим, ні іншим” (Ogden, 2004, с.858)), *простір* (у фізичному розумінні, це, переважно, кабінет психотерапевта). Простір психотерапії характеризується повною безпекою для пацієнта, де він може навчитися по-новому відчувати, думати і діяти. Психотерапевтичний простір є також символічним для пацієнта, оскільки в ньому одночасно проживається його минуле, теперішнє і майбутнє, він характеризується “насиченістю, ущільненістю, наповнений артефактами, образами, почуттями” (Качмар, 2018b, с. 133-134). Метафорично простір між психотерапевтом і пацієнтом трактується як “аналітичний третій” (Diamond, 2007; Ogden, 2004), тобто це *ментальний простір*, де створюється нова реальність, спільна для обох учасників психотерапії: інтерсуб’єктне несвідоме, ментальний суб’єкт, сконструйований аналітичною парою психотерапевт-пацієнт (Ogden, 2004, с. 263).

Професійний, науковий й інституційний аспекти психотерапевтичного дискурсу визначаються видом діяльності та статусом психотерапевта: професійна діяльність психотерапевта включає і наукову (академічну) роботу, і практичну, соціальну роботу з клієнтами, тобто, власне, психотерапевтичну практику, яка за своєю суттю є живою комунікацією один на один, або в межах психотерапевтичної групи. Вербальна природа взаємодії учасників психотерапевтичного дискурсу зумовлює необхідність його досліджень на перетині психології та лінгвістики. У більшості таких міждисциплінарних праць застосування лінгвістичних методів дозволяє зосередитися на дослідженнях практичних аспектів успішності /

неуспішності реальних психотерапевтичних сесій (Angus & McLeod, 2004; Avdi & Georgaca, 2007a; 2007b; Fitzgerald, 2013; Graf et al., 2014; Labov & Fanshel, 1977; Lewis, 1995; Madill, 2006; Pawelczyk, 2011).

Докладний огляд закордонних праць останніх десятиліть та підходів до аналізу психотерапевтичного дискурсу як професійного (інституційного) на перетині психології та лінгвістики здійснюють Еліна Вейсте та Анссі Перакюля (2015), висвітлюючи специфіку застосування у психології та психотерапії таких лінгвістичних методів, як, наприклад, *асиміляційний* аналіз, який відстежує зміну ставлення пацієнта до власного травматичного досвіду; аналіз *діалогічної послідовності*, де простежується концептуалізація психічних процесів пацієнтом через аналіз їхньої вербалізації у дискурсі та з'ясування діалогічних патернів, використовуваних пацієнтом; метод *транскрибування діалогів* для подальшого докладного аналізу успішності/неуспішності дискурсивної взаємодії психотерапевта і клієнта; методика аналізу *модусу вербальної відповіді*, яка аналізує вісім типів вербальної взаємодії психотерапевта і клієнта: відкриття, поради, навчання, підтвердження, інтерв'ю, інтерпретація, визнання, роздуми; метод *моделювання циклів психотерапії* для опису різних фаз психотерапевтичної взаємодії, який зосереджується на описі чотирьох комунікативних патернів, диференційованих за ознакою емоційність/абстрагування: розслаблення, роздуми, проживання досвіду, встановлення зв'язку; та інші методи (за: Weiste & Peräkylä, 2015).

Значний потенціал у закордонних психолінгвістичних дослідженнях психотерапевтичного дискурсу відводиться *дискурс-аналізу* реальних психотерапевтичних сесій (Avdi & Georgaca, 2007a) як методиці дослідження мови у контексті реального вжитку (Labov & Fanshel, 1977; van Dijk & Kintsch, 1983), яка у дослідженнях психотерапевтичного дискурсу розвивається у двох напрямках: вивчення впливу авторитету (психотерапевта), культурного середовища та інституційних рамок на конструювання розмов, а також вивчення безпосередніх параметрів психотерапевтичної розмови крізь призму ролей учасників, обґрунтування перебігу сесії та ведення переговорів у реальному часі (Avdi &

Georgaca, 2007a, с. 159). Дискурс-аналіз психотерапії зосереджується також на процесах конструювання значення під час діалогу психотерапевтичної сесії та аналізі комунікативної поведінки та саморефлексії пацієнтів під час групової психотерапії (Avdi & Georgaca, 2007a, с. 161; Madill & Barkham 1997; Madill, 2006).

Дослідницький потенціал визнається також за використанням таких лінгвістичних методів, як: *конверсаційний аналіз* (Buchholz et al., 2021; Buchholz & Kächele, 2013; Fitzgerald, 2013; Krüger et al., 2025; Peräkylä, 2019; Ribeiro et al., 2012; Voutilainen, 2010; Weiste & Peräkylä, 2013), головною метою якого є вивчення висловлень учасників психотерапевтичної взаємодії у їхній послідовності й взаємозв'язку, з'ясування, наскільки попередні висловлення впливають на те, що буде сказано далі, та вивчення процесів емоційної й когнітивної зміни через комунікацію психотерапевта і пацієнта; а також *нарративний аналіз* (Angus & McLeod, 2004; Avdi & Georgaca, 2007b; Blenkiron, 2005; Dimaggio et al., 2003; McLeod, 2004; Norton, 1998; 2005), який розглядає психотерапію як лінгвістичну практику конструювання, проговорювання і реконструювання *нарративів*. Наратив відіграє фундаментальну роль, організовуючи наше розуміння природи світу у вигляді історій. Більше того, сприйняття себе як особистості, що існує в часі і просторі, має цілі та надає смисл власним діям, відбувається саме через історії. Тобто, наративи лежать в основі смислотворення (Norton, 1998, с. 7). Людина розповідає “свою історію”, представляючи себе її частиною, і потребує психотерапевтичної допомоги тоді, коли ця історія або завдає болю, або не розгортається далі. Психотерапія в цьому розумінні є простором для розмови, в якому обговорюються альтернативні варіанти “нарративного буття” з метою переоформити наратив минулого, трансформуючи й переосмислюючи його, для покращення майбутнього (Norton, 1998, с. 9). Психологічні труднощі клієнта, в контексті нарративного підходу, відображають ситуації, коли особисті наративи (self-narratives) недостатньо відтворюють важливі аспекти пережитого досвіду, а психотерапія виступає процесом “редагування та доповнення історії”, під час якого проблематичні особисті наративи реконструюються у більш зв'язні, послідовні та комплексні. Роль психотерапевта полягає у співредагуванні цього наративу (Avdi

& Georgaca, 2007b, с. 408; Dimaggio et al., 2003). Наративна структура як “інтерпретаційний ресурс” у психотерапії мислиться такою, що може змінюватися відповідно до соціального і дискурсивного контексту (Norton, 2005, с. 54). Іншими словами, психотерапія, з позицій наративного підходу, – це простір, в якому відбувається взаємодія (боротьба) наративів: історій, з якими пацієнт приходить, та історій, які психотерапевт допомагає пацієнтові конструювати під час психотерапевтичних сесій. Позитивним результатом психотерапії є розповідь нової версії історії про себе (Norton, 1998, с. 9; Dimaggio et al., 2003). Застосування наративного аналізу передбачає вивчення наративних процесів співконструювання смислів/історій (психотерапевтом і пацієнтом) у контексті міжособистісної взаємодії в інституційних межах психотерапії (Avdi & Georgaca, 2007b, с. 408).

В українських наукових колах психотерапевтичний дискурс постає об’єктом лінгвістичного аналізу лише в окремих розвідках, зокрема: крізь призму комунікативно-прагматичного підходу до аналізу успішності вербально опосередкованих професійних тактик і стратегій психотерапевта (Качмар, 2016; 2018a); як *дискурс комунікативної підтримки* (Буяльська, 2016), з позицій виявлення мовних засобів об’єктивації метафори руху як базової в психоаналітичному дискурсі, прикладом якого взято теоретичні праці з психоаналізу (Коваленко, 2010); крізь призму психоаналітичного підходу до аналізу публічних виступів (Бідюк, 2008).

У психолінгвістичних працях (Данилевський, 2024; Калмиков, 2016; 2017; 2021) психотерапевтичний дискурс розглядається з позицій діяльнісного підходу та визначається як форма цілеспрямованої вербальної поведінки, котра, залежно від контексту ситуації, обумовлюється психологічними, психолінгвістичними, етичними, культурними та іншими чинниками (Калмиков, 2017, с.107). Вітчизняні розвідки на перетині лінгвістики й психології зосереджуються, зокрема, на дослідженнях дискурсивних практик, тобто технологій вербального впливу, якими має володіти психотерапевт, як-от, наприклад, дискурс-запитання, дискурс-підтримка, дискурс-номінація емоцій, тощо (Калмиков, 2016), вивчають професійні аспекти мовленнєвої поведінки психотерапевта як соціально-зорієнтованої

комунікації (Калмиков, 2021), висвітлюють метафори поля, котрі конституюють онтологічну метафору неусвідомлюваного “аналітичного третього” у психотерапевтичній практиці (Данилевський, 2023; 2024), тощо.

Дослідники дискурсів психотерапевтичних практик погоджуються, що у психотерапевтичному дискурсі *метафора* слугує головним когнітивним інструментом передачі змісту, на відміну від, наприклад, наукового дискурсу, де таку функцію виконують поняття (Данилевський, 2024; Katz, 2013; Lakoff, 1989; Modell, 2009; Salih, 2025; Tay, 2016a; Törneke, 2020). Психотерапевтична практика, як складний структурований процес обговорення досвіду, емоцій, почуттів, ментальних станів, тощо, конструюється через метафори, котрі з’являються у творчій співпраці психотерапевта і пацієнта і, зазвичай, є індивідуальними і неповторними (Данилевський, 2024, с. 75). Психотерапевтичний дискурс, за своєю природою, образний, непрямий, інакомовний, символічний, бо “істина”, яку шукають, є психологічною, тобто доступною лише у “чорній скриньці” свідомості пацієнта. Метафори, з одного боку, дозволяють дістатися до цієї істини, а з іншого боку, допомагають психотерапевтові і пацієнту створити власну образну мову символів, своєрідний, лише їм відомий код, приватність якого формує довіру та сприяє ефективності психотерапевтичної взаємодії (Lakoff, 1989, с. 112).

Метафоричність психотерапевтичного дискурсу зумовлює значний евристичний потенціал досліджень його крізь призму лінгвокогнітивного підходу. Більшість закордонних праць останніх років у руслі когнітивістики зосереджуються на особливостях використання метафори як дієвого психотерапевтичного інструменту, завдяки її конотативній та когнітивній природі, що дозволяє пацієнтові непрямом, символічно проговорити глибинні емоції, спогади, конфлікти, чи проаналізувати сни та їхній символізм (Modell, 2009; Needham-Didsbury, 2014; Salih, 2025; Tay, 2010; 2011; 2016b). Розвідки такого плану є міждисциплінарними, поєднують напрацювання лінгвокогнітивної теорії метафори й психології, і, зазвичай, звертаються до безпосереднього залучення метафор як дискурсивних стратегій та ефективних когнітивних інструментів у процесі психотерапевтичного лікування пацієнтів (див., наприклад, праці:

Blenkiron, 2005; Salih, 2025; Stott et al., 2010; Levitt et al., 2000; Tay, 2016a; 2010; Törneke, 2020). Дослідження ролі метафор у психотерапії виявляють потенціал їхнього дворівневого аналізу: з одного боку, як *когнітивних інструментів* осмислення та ментального реконструювання досвіду пацієнта, а з іншого боку, як *нарративних структур*, котрі організовують особисті нарративи пацієнта, та в межах яких досліджуються його/її емоційні й психічні стани (Calancea, 2025, с. 28).

Наше дослідження спрямоване на з'ясування лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома, котрий поєднує ознаки і професійного, наукового, інституційного дискурсу психотерапії, і комунікативного дискурсу психотерапевтичної практики (тобто безпосередні розмови психотерапевта і пацієнта), і художнього (нарративного) дискурсу, оскільки процес психотерапії, практика і теорія, опосередковується автором у художній оповіді.

1.2. Психотерапевтичний дискурс у контексті екзистенційної психотерапії Ірвіна Ялома

Психотерапевтичний дискурс у прозі сучасного американського лікаря-психотерапевта, доктора медичних наук, професора психіатрії Стенфордського університету, письменника Ірвіна Ялома розглядаємо як особливий тип дискурсу, котрий характеризується тим, що поєднує ознаки художнього, професійного, наукового, інституційного дискурсу (власне, психотерапевтичного). Тобто науковий і професійний (інституційний) дискурс індивідуальної і групової психотерапії постає у художньому обрамленні. За словами письменника, спершу його праці планувалися як описи результатів психотерапевтичних досліджень, потім це були тексти підручників за фахом, в яких автор включив десятки оповідань про психотерапію. Метою поєднання теорії і оповідань було унаочнення матеріалу для кращого засвоєння студентами, адже, за їхніми відгуками, “суха теорія засвоювалася легше, якщо вони знали, що на наступній сторінці буде цікава історія” (Yalom, 2012, с. 305). Спершу автор мав на меті писати навчальні історії, але з часом відбувся перехід від наукової літератури до художньої, яка ґрунтується

на “добре замаскованих історіях пацієнтів” (A Conversation, 2010, с. 303-304). Свій “ризикований перехід” (Yalom, 1996, с. 1) до художньої форми втілення психотерапевтичного дискурсу Ірвін Ялом пояснює так: “я міг би викласти свої міркування професійною психіатричною мовою <...>, але драматизація, тобто фікціоналізація, передає інформацію яскравіше та краще запам’ятовується” (Yalom, 2010, с. 289). Стиль автора характеризується поєднанням науковості й мистецького обрамлення. Як зазначає Ірвін Ялом у автобіографічному романі *Becoming Myself* (2017), його боротьба з традиційними підходами та узагальненими методиками триває й досі, оскільки тривала клінічна практика дозволила йому сформуванню власний підхід до психотерапевтичного лікування, в центрі якого екзистенційні витоки та гуманізм (Yalom, 2017, с. 224). Правила роботи з пацієнтами, виведені на основі клінічної практики, не просто оформлені Ірвіном Яломом у навчальній літературі, але отримують художнє обрамлення, яке дозволяє автору занурити читачів у світ психотерапії у всій його повноті та різноаспектності та провести їх усіма сходами формування свого власного світогляду як психотерапевта.

Зважаючи на вищесказане, *психотерапевтичний дискурс* у прозі Ірвіна Ялома досліджуємо як особливий вид дискурсу, в якому професійний, інституційний, науковий дискурс психотерапії (індивідуальної і групової) наративно опосередкований у художньому обрамленні.

Визначаючи ознаки психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома, насамперед, звертаємо увагу на дефініцію психотерапії, яку автор подає у власних творах: “*психотерапія* – це обговорення особистих питань між двома людьми, одна з яких більш тривожна за іншу. Якщо психотерапевт розвиває більшу тривожність, ніж пацієнт, він сам стає пацієнтом, а пацієнт психотерапевтом” (Yalom, 2010, с. 289). Зазначена дефініція підкреслює такі важливі аспекти психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома, як: зміна ролей у процесі психотерапевтичних сесій, наративність, екзистенційність, тощо. Загалом, опрацювання матеріалу дослідження дозволяє виокремити такі ознаки психотерапевтичного дискурсу у прозі письменника:

1) *фікціональність*: за словами Ірвіна Ялома, він завжди мріяв стати справжнім письменником, і це бажання не покидало його навіть, коли він успішно просувався в академічній та професійній сферах. На його думку, найкращим способом передати студентам свої ідеї та покращити їхнє сприйняття були цікаві історії. Тож, коли автор здійснив свій “ризикований перехід від психіатрії до письменництва” (Yalom, 1996), написавши збірку оповідань *Love’s Executioner* (1989), він відчув, що на правильному шляху. Метою автора було показати психотерапію зі зворотного боку. Крім того, така форма організації навчального матеріалу дозволяла сфокусуватися саме на особистості психотерапевта. Так, у післямові до цих оповідань Ірвін Ялом зазначив, що головним персонажем був він, а не пацієнти. Це дозволило йому описати такі важливі аспекти професії, як контрперенесення, роботу над помилками, розвиток стратегії лікування, дієві й недієві методи, а також свої емоційні реакції та хід думок. Зазвичай, ці аспекти залишаються в тіні, бо психотерапевт мислиться як професіонал, який “за умовчанням” знає, як діяти. Іншим аспектом професійності, описаним у художній формі у романі *Lying on the Couch* (1996), є етика психотерапевта: особисті межі, вразливість, фінансові проблеми, неправильне використання інституційної переваги та авторитету, пастки надмірної амбітності чи самовпевненості, тощо. Очікуваними читачами, як неодноразово зазначає Ірвін Ялом, завжди були “молоді психотерапевти, котрі потребують скерування у мистецтві психотерапії” (Yalom, 2017, с. 247), їхні пацієнти, студенти, люди, котрі цікавляться психотерапією, тобто “люди по обидва боки кушетки” (Josselson, 2007). Створення персонажів завжди базувалося на клінічній практиці автора, яка давала широке поле для творчості (Yalom, 2010, с. 303-304);

2) *наративність*: уже будучи успішним психотерапевтом, автором книг *The Theory and Practice of Group Psychotherapy* (1970) та *Existential Psychotherapy* (1980), Ірвін Ялом прийшов до висновку, що ідеї психотерапії якнайкраще можна виразити через наратив (Yalom, 2012, с. 304). Перенесення процесу психотерапії у площину літературного викладення, зокрема, наративного, дозволяє автору переповісти процес психотерапії і від імені психотерапевта, і від імені пацієнта,

організуючи процес психотерапії у певній часовій та причинно-наслідковій послідовності, де пацієнт і психотерапевт часто міняються ролями (*turning the tables* (Yalom, 2010, с. 288)). При цьому висвітлюється такий елемент психотерапії, як контрперенесення (“нераціональні почуття, які виникають у психотерапевта до пацієнта або через пацієнта, і які становлять значну перешкоду у психотерапії” (Yalom, 2012, с. 308)), а також частково заперечується роль психотерапевта як однозначного й всезнаючого лідера процесу психотерапії, оскільки “тільки зранений лікар справді може зцілити” (Yalom, 2010, с. 289). Наративна організація дискурсу дозволяє автору висвітлити складний і тривалий процес взаємодії психотерапевта і пацієнта (або групи пацієнтів) з перспектив обох сторін, по черзі надаючи їм слово. Роль наратора (очікуваного читача – студента психотерапії) полягає в тому, щоб інтерпретувати обидві перспективи та об’єднати їх у єдиний складний процес психотерапевтичної сесії;

3) *двосторонній погляд на психотерапію*: дуже важливою ознакою психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома є те, що він озвучує “голос пацієнта”. Подвійність наративних перспектив присутня у більшості творів письменника, де автор пропонує читачеві побачити процес психотерапії як очима психотерапевта, так і очима пацієнта. За його словами, спершу це був експеримент, в якому він і його пацієнтка під псевдонімом Джинні Елкін, котра страждала на творче вигорання, домовилися описувати кожен психотерапевтичний сеанс з лікувальною метою. Згодом цей експеримент утілювався у роман *Every Day Gets a Little Closer: A Twice-Told Therapy* (1974), де описано обидві версії цієї психотерапії. Пізніше, у оповіданні *Two Smiles (Love’s Executioner)* (1989)) Ірвін Ялом розвиває тему неоднозначності та ілюзорності висновків різних учасників про ті самі реальні події. Згадуючи експеримент з Джинні Елкін, письменник зазначає: “Коли ми порівняли наші записи, часом було важко повірити, що ми писали про один і той самий сеанс. Відрізнялися навіть наші погляди на те, що насправді допомагало. Мої елегантні інтерпретації? Вона їх навіть і не чула! Натомість вона пам’ятала і цінувала випадкові, невимушені коментарі підтримки, які я висловлював” (Yalom, 2012, с. 197). Письменник розповідає також історію двох посмішок пацієнтки Марі

під час спільного психотерапевтичного та гіпнотерапевтичного сеансу із запрошеним лікарем-консультантом. Ірвіна Ялома зацікавив контекст, у якому Марі (емоційно складна пацієнтка) двічі посміхнулася. З'ясувалося, що кожен з трьох учасників того сеансу стракував причини її посмішок по-різному. Наводячи цей приклад, письменник роздумує про те, наскільки узагалі можливо очікувати, що психотерапевт буде здатен відтворити і зрозуміти до кінця минуле й теперішнє пацієнта, а також те, що пацієнт буде здатен правдиво це минуле описати, бо навіть одна година психотерапевтичного сеансу бачиться учасниками абсолютно по-різному. Історія з Джинні Елкін (яка не пам'ятала методів та інтерпретацій Ірвіна Ялома, але пам'ятала його підтримку і турботливе ставлення), історія з Марі (посмішку якої він неправильно стракував навіть після років регулярної спільної психотерапії) та багато інших історій, описаних у творах письменника, акцентують на важливих моментах психотерапевтичної практики: 1) насамперед, на суб'єктивності сприйняття дійсності і необхідності озвучення різних версій однієї і тієї самої події, яка і мотивує письменника організувати власний дискурс таким чином, щоб потенційний читач (майбутній психотерапевт) розумів обидві сторони процесу; 2) а також на неефективності "археологічних розкопок" (Yalom, 2012, с. 257) подій минулого, які не допомагають в лікуванні пацієнта, оскільки вони завжди озвучуються самим пацієнтом крізь призму його сприйняття і не можуть претендувати на об'єктивність. Натомість, психотерапевтові важливо бути *тут і зараз*, повністю присутнім у теперішній дійсності пацієнта і будувати спільну діяльність, яка матиме лікувальний ефект;

4) *професійність*: психотерапевтичний дискурс Ірвіна Ялома характеризується зображенням професійних ситуацій, інституційно визначених сферою психотерапії, з відповідними цілями, професійною термінологією, правилами комунікації, тощо. Використання професійних термінів, роздуми щодо вибору тактик, аналіз вдалих рішень та помилок, розбір діалогів, тощо відбувається, зазвичай, у внутрішньому монологі психотерапевта, який дозволяє читачеві зануритися у професійний бік зображеної ситуації, з'ясувати для себе причинно-наслідкові зв'язки дій психотерапевта в тій чи іншій ситуації. Дискурс,

створений письменником, базується на правдивих історіях його індивідуальних та групових психотерапевтичних сесій, на прикладах клінічних випадків різних ментальних розладів та проблем, з котрими автор працював безпосередньо. Усі реальні професійні ситуації оформлюються автором у художній формі зі згоди самих пацієнтів та з обов'язковою заміною імен та інших ознак ідентичності. Так, наприклад, у передмові до збірки психотерапевтичних оповідей *Love's Executioner and Other Tales of Psychotherapy* (1989) автор зазначає, що пацієнти, на правдивих клінічних історіях яких базуються його оповідки, перечитали ці історії і дали особисту згоду і схвалення на публікацію, дехто пропонував допомогу з оформленням, дехто запропонував ідею назви історії, тощо (Yalom, 2012));

5) *екзистенційна тематика*: психотерапевтичний дискурс Ірвіна Ялома описує *екзистенційний* напрям у психотерапії, теоретиком і практиком якого є він сам (див., напр., працю Ірвіна Ялома *Existential Psychotherapy* (1980)). На думку автора, всі проблеми, з якими стикаються пацієнти, як-от: самотність, мігрень, ожиріння, зміни настрою, депресія, тощо, насправді є наслідками, а не причинами. Психотерапія покликана з'ясувати глибинні причини цих проблем, корені яких сягають аж до основи існування (Yalom, 2012, с. 2). Основним матеріалом психотерапії є цей екзистенційний біль та тривога, яка виникає, коли людина намагається свідомо чи несвідомо впоратися зі складними екзистенційними чинниками, серед яких автор виокремлює чотири терапевтично значущі: *смерть*, яка неминуча для кожної людини, *свобода* діяти та обирати спосіб життя, *самотність* та ізоляція, а також *смысл життя* чи його відсутність (Yalom, 2012, с. 2-3; Yalom, 1980). Ідеї екзистенційної терапії виникли у Ірвіна Ялома в процесі клінічної практики з пацієнтами та були підкріплені глибинним вивченням філософських праць таких екзистенціалістів, як: Фрідріх Ніцше, Жан-Поль Сартр, Альбер Камю, Сьорен К'єркегор, Мартін Хайдегер, Артур Шопенгауер. Пізніше втілення цих ідей у художніх творах мало на меті залучити читача до безпосередньої практики такої психотерапії (Yalom, 2010, с. 290-291). Термін "екзистенційна психотерапія" використовується Ірвіном Яломом як синонім

“індивідуальної психотерапії”, оскільки, за його словами, він не практикує групову екзистенційну терапію, бо це практично неможливо (Yalom, 2001, с. хііі);

б) *системність і тематична прототипність*: описуючи індивідуальні історії клінічних випадків з власної практики, Ірвін Ялом організовує дискурс таким чином, щоб охопити різні варіанти проблем (горе, депресія, страх смерті, стан психіки невиліковно хворих на рак, суїцидальні стани, анорексія, любов та одержимість, тощо) та можливі сценарії психотерапевтичної взаємодії у кожному з таких випадків. Тобто за індивідуальними історіями криються більш-менш типові ситуації. Як зазначає письменник, “хоча оповіді про психотерапію рясніють словами *пацієнт* і *психотерапевт*, це не повинно вводити в оману: це насправді історії кожного чоловіка чи жінки” (Yalom, 2012). Такий підхід, з одного боку, зумовлений навчальною метою автора ознайомити потенційних психотерапевтів з можливими тактиками та стратегіями ведення психотерапевтичної практики залежно від ментальних проблем пацієнтів, а з іншого боку, підкреслює, що психотерапія в своїй основі – це міжлюдська взаємодія, де кожна людина (і в ролі пацієнта, і в ролі психотерапевта) в тій чи іншій мірі проживає свої власні екзистенційні виклики;

7) *гуманізм та індивідуальний підхід*: однією з головних ідей, котрі Ірвін Ялом намагається донести до читача є та, що психотерапевт, який дійсно прагневилікувати пацієнта, завжди стикається з невизначеністю і щоразу мусить винаходити спосіб взаємодії з кожним конкретним пацієнтом. Психотерапевтичні сесії – це, передусім, тепла, турботлива зустріч двох людей, один з яких (переважно, але не завжди, пацієнт) більш стривожений, ніж інший (Yalom, 2012). Нездатність пацієнта знайти відповіді на запитання змушує психотерапевта самому проходити цей шлях і шукати ці відповіді. Тому праця справжнього психотерапевта завжди супроводжується нерішучістю, імпровізуванням, бо шлях до правильних відповідей часто веде наосліп (Yalom, 2012) та не передбачає дороговказів (Yalom, 1996, с. 226). Цим автор наголошує, що психотерапевт – передусім людина, котрій притаманні сумніви, нерішучість, котра має ті самі проблеми, що й пацієнти. Тож психотерапевт виконує подвійну роль: і спостерігача-аналітика, і безпосереднього

учасника життя пацієнта. У цій ролі психотерапевт і сам зазнає впливу від взаємодії з пацієнтом. На думку автора, ефективність психотерапії не досягається загальноприйнятими методиками чи популярним останнім часом медикаментозним лікуванням. Натомість, ефективність досягається повною присутністю психотерапевта в житті пацієнта, щирою участю і прагненням зрозуміти його як окрему людину. “Психотерапевт допомагає пацієнту не тим, що скрупульозно аналізує його минуле, а тим, що є постійно й з любов’ю присутнім і щиро зацікавленим в їхній спільній діяльності, яка зрештою призведе до зцілення” (Yalom, 2012, с. 257);

8) *автентичність дискурсу психотерапевтичного сеансу*: психотерапевтичний дискурс Ірвіна Ялома поєднує дискурс про психотерапію, і дискурс власне психотерапії. Усі діалоги, створені або відтворені автором, відображають психотерапевтичну сесію в реальному часі, що передбачає автентичність, спонтанність, емоційність, експресивність діалогічного мовлення психотерапевта і пацієнта (чи групи), а також відтворення відповідних мовленнєвих характеристик персонажів. Наприклад, у романі *The Schopenhauer Cure* (2005) кожен учасник групи має власний голос, стиль, поведінкові особливості; історія і процес зцілення кожного з них промальовується автором у сплетінні полілогів під час групових психотерапевтичних сеансів; кожен учасник групи є прототипом реальних пацієнтів з певною ментальною проблемою (у Джуліуса – екзистенційна криза, у Тоні – алкоголізм та емоційне вигорання, у Ребеки – страх вікових змін, тривожність, у Пат – посттравматичний стрес, а Філіп – сексуально одержимий соціопат), ознаки проявлення якої автентично відтворені автором з досвіду власної професійної психотерапевтичної практики.

9) *метафоричність*: прозі Ірвіна Ялома притаманні різні рівні метафоричності. З одного боку, метафори є способом дискурсивної об’єктивації різних аспектів психотерапії (наприклад, психотерапевтичних сеансів, терапевтичних чинників, ролей учасників сесії, тощо), а з іншого боку, метафори є інструментом роботи з екзистенційним матеріалом під час психотерапевтичної сесії: учасники психотерапії постійно використовують метафоричні порівняння,

притчі, розповіді, проводять аналогії та символічні паралелі. Крім того, важливим аспектом психотерапевтичного дискурсу є аналіз сновидінь, котрі опосередковуються метафорично. Сни слугують джерелом інформації для психотерапевта і транслюють певні послання для інтерпретації несвідомого. Наприклад, в оповіданні *In Search of the Dreamer* (2012) автор докладно аналізує принципи роботи зі снами та метафорами й символами, які продукуються сновидіннями, та пояснює, яким чином сни допомагають психотерапевту відстежувати прогрес пацієнта та його реакції на те, що проговорювалося під час попередніх сеансів (Yalom, 2012);

10) *навчальна мета*. У книзі *The Yalom Reader* (1998), де Ірвін Ялом докладно розповідає історії створення кожної своєї книги, автор зазначає, що мав на меті створити особливий вид художньої літератури, яка б мала риторичну й педагогічну ціль. Тобто свої збірки оповідань і романи письменник задумував як певний педагогічний засіб (*pedagogical device, teaching novel* (Yalom, 1998, с. 373)) для подальшого використання у освітніх програмах навчання психотерапевтів. У фокусі дослідження автора, за його словами, завжди були різноманітні аспекти відносин між психотерапевтом і пацієнтом. Більше того, крізь призму художнього втілення, Ірвін Ялом ставив собі за мету ознайомити читача з основами власного психотерапевтичного підходу – екзистенційної психотерапії, котрий зародився під час клінічної практики автора та був підкріплений філософією екзистенціалізму (Yalom, 2010, с. 290-291). Навчальна мета прози Ірвіна Ялома визначає й її дискурсивну організацію: професійна аналітика майстерно вплетена в художньо оформлені реальні та вигадані історії персонажів. Наприклад, у збірках оповідань *Love's Executioner* (1989), *Creatures of a Day* (2015), *Momma and the Meaning of Life* (1999), котрі базуються на реальних історіях пацієнтів, кожне оповідання містить елементи професійного дискурсу: докладну аналітику вдалих та помилкових рішень в обраній стратегії психотерапії, описи типових поведінкових патернів при певних розладах, аналіз переваг і недоліків різних психотерапевтичних напрямків та підходів, пояснення способів та принципів аналізу снів, стадії пропрацювання

горя втрати, страху смерті, ізоляції, комплексу самозванця, роздвоєння особистості, тощо;

11) *зміна ролей*: у традиційному, інституційному, трактуванні психотерапевтичного дискурсу ролі психотерапевта і пацієнта, за визначенням, не можуть бути рівноцінними. Передбачається, що пацієнт і психотерапевт розмовляють по черзі, при цьому пацієнту дається можливість говорити набагато більше, але контроль за процесом та його інтерпретацію веде психотерапевт. Сучасні психотерапевтичні практики характеризуються дещо спрощеною формальністю, нерівністю ролей на початку з тенденцією до урівноваження впливу на пізніших термінах психотерапії, однак повної рівності неможливо досягти, оскільки клієнт, а не психотерапевт, завжди перебуває в ролі того, кого інтерпретують (Lakoff, 1989, с. 105). Ірвін Ялом демонструє дещо інший підхід як до ведення психотерапії, так і до розуміння процесу і наслідків психотерапевтичного лікування. Визнаючи інституційні вимоги та очікування щодо організації психотерапії, автор зазначає, що “процес психотерапевтичного лікування сповнений невідповідностей”, оскільки передбачається, що пацієнт і психотерапевт, з одного боку, формують своєрідний (тимчасовий) альянс, в якому вони, однак, не є рівноцінними союзниками, оскільки пацієнт часто не може усвідомлено діяти через депресію, тощо, а від психотерапевта очікується суто фахова допомога. З іншого боку, психотерапевт – це, передусім, людина, не позбавлена власних ментальних та емоційних особливостей, тому, як зазначає Ірвін Ялом, спілкування на рівних (або хоча б “ніби” на рівних) є важливим аспектом психотерапії (Yalom, 2012, с. 239). У психотерапевтичному дискурсі письменника учасники психотерапії постійно міняються ролями. Пацієнт може стати психотерапевтом (наприклад, Філіп і Тоні, учасники групової психотерапії у романі *The Schopenhauer Cure* (2005) після смерті їхнього психотерапевта Джуліуса відкривають власну психотерапевтичну практику), або може допомогти психотерапевтові вирішити його власні ментальні проблеми (наприклад, у романі *When Nietzsche Wept* (1992) Фрідріх Ніцше і Джозеф Броєр постійно міняються ролями, при цьому Ніцше не знає, що його лікують, а переконаний, що саме він

допомагає Броєру позбутися одержимості до Берти Паппенгайм), психотерапевт, у свою чергу, також потребує супервізії (наприклад, Джуліус Герцфельд у романі *The Schopenhauer Cure* (2005), Ернест Леш у романі *Lying on the Couch* (1996)), вчиться у власних пацієнтів (Ірвін Ялом у оповіданні *Seven Advanced Lessons* (1999)). Тобто формальні інституційні ролі психотерапевт-пацієнт у дискурсі Ірвіна Ялома стають нечіткими, і на перший план виступає саме міжлюдська взаємодія, в процесі якої кожен з учасників може змінити свій власний погляд на дійсність і допомогти іншому в цьому. Більше того, готовність психотерапевта розсудливо відкрити свої слабкості пацієнтові часто є дуже ефективним методом психотерапії, за словами Ірвіна Ялома (Yalom, 2012).

Окреслені ознаки (зокрема, метафоричність, фікціональність, наративність) визначають напрям обраного нами підходу до аналізу психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома, котрий поєднує теоретичні напрацювання когнітивної лінгвістики, когнітивної поетики та когнітивної наратології.

1.3. Теоретико-методологічні засади лінгвокогнітивного дослідження психотерапевтичного дискурсу

Теоретико-методологічною базою дослідження психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома є **лінгвокогнітивний науковий підхід**, в межах якого мова мислиться як “засіб втілення когнітивних структур і процесів, що відбуваються у свідомості мовця” (Селіванова, 2008, с. 365).

В основі вибору методики аналізу лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома є інтегрований підхід, котрий базується на таких теоріях та галузях когнітивної лінгвістики, як:

- **когнітивна стилістика і поетика** (Воробйова, 2004; 2025; Brandt & Brandt, 2005; Freeman, 2000; Semino & Culpeper, 2002; Stockwell, 2002; Tsur, 1992; Vorobyova, 1996);

- **концептологія** (Кагановська, 2002; 2013; Єсипенко & Шульженко, 2023; Мартинюк, 2006; 2009; 2011; Ніконова, 2012; Приходько, 2024; Шевченко, 2013);
- **теорія концептуальної метафори** (Lakoff, 1987; Lakoff, Johnson, 2003), розвинута в дослідженнях: (Бистров 2013; 2016а, 2016b; Дойчик, 2013; Bystrov, 2014; Bilyk et al, 2022; Kövecses, 2010a; 2011a; 2011b; Martynyuk & Kovalenko, 2018; Morozova, 2017; Musolff, 2006; 2016; Ruiz de Mendoza & Pérez, 2011; Semino, 2008; Semino & Swindlehurst, 1996; Shevchenko, 2021; Tapia, 2003; Velykoroda, 2019; Vorobyova, 2005);
- **теорія концептуальної інтеграції** (Fauconnier & Turner, 1998; 2002; Turner, 2008), розвинута в дослідженнях: (Воробйова, 2009; Дойчик 2012; 2013; 2015; Bilyk, et al, 2022; Doichyk et al, 2024; Coulson, 2002; 2005; Coulson & Oakley, 2005; Gibbs, 2000; 2001; Grady, 2000; Harder, 2003; Krysanova & Shevchenko, 2021; Oakley, 2016; Oakley & Hougaard, 2008; Pálinkás, 2014; Ruiz, 2009; Vorobyova, 2001);
- **теорія скриптів** (Schank & Abelson, 1977) і **теорія фреймів** (Attardo, 2020; Barsalou, 1992; Bialyk et al., 2023; Fillmore, 2006; Minsky, 1974; Zhabotynska, 2002; 2010; van Dijk, 1977);
- **когнітивна наратологія** (Бистров, 2016а; 2016b; Цапів, 2020; Caracciolo, 2014; Fludernik, 2010; 2011b; Herman, 2013а; 2013с; Olson, 2011, Palmer, 2004; Semino, 2006; Talmy, 2000b, Schneider, 2012, Sternberg, 2003);
- **теорія наративних ментальних просторів** (Dancygier, 2005; 2008; 2012а; 2012b; Dancygier & Vandelanotte, 2016).

Інтегрований підхід мотивований об'єктом та предметом дослідження, вибором матеріалу, а також тим, що конструювання й інтерпретація наративного типу дискурсу, до яких належить проза Ірвіна Ялома, – це складний і багатогранний процес, який неможливо проаналізувати на базі окремих теорій, оскільки “окремо взята теорія не пояснює всі процеси, які беруть участь у конструюванні й інтерпретації значень” (Kövecses, 2011b, с. 22).

З позицій діяльнісного підходу, дискурс визначається як комунікативна подія (Шевченко, 2005). При цьому у фокусі уваги опиняється фігура слухача,

інтерпретатора, концептуалізатора, який є активним учасником, залученим до комунікативної ситуації, адже характер сприйняття ситуації залежить від особистості того, хто її сприймає. Від творчої активності концептуалізатора залежить перебіг комунікації та об'єктивація комунікативної ситуації певними когнітивними структурами (Морозова, 2010, с. 137). Дослідження способів об'єктивації когнітивних структур, таких як концепт, фрейм, сценарій, ментальний простір, ідеалізована когнітивна модель, концептуальна метафора, тощо, котрі беруть участь у осмисленні досвіду й формуванні й передачі знань та інформації у дискурсі, зокрема і наративному, мають неабиякий евристичний потенціал. За словами Рональда Ленекера, смисл визначається і концептуальним змістом, і особливостями способу конструювання цього змісту, а ментальне конструювання позначає здатність людини зображати й інтерпретувати ту саму ситуацію різними способами (Langacker, 2008, с. 43).

Відповідно до специфіки організації досліджуваного матеріалу та дослідницьких цілей розвідки, когнітивні структури, які актуалізують психотерапію у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома – це *концепт, наративний фрейм-сценарій, наративний ментальний простір, концептуальна метафора, метафоричний сценарій*. Особливості кореляцій цих когнітивних структур та теоретико-методологічне підґрунтя їхнього дослідження розглядаємо у цьому підрозділі.

1.3.1. Когнітивно-нараторологічна модель концепту PSYCHOTHERAPY у прозі Ірвіна Ялома.

Процес концептуалізації досвіду є надзвичайно складним та багатограним. Як зазначає Рональд Ленекер, продукуючи чи інтерпретуючи лінгвістичні вирази, ми провадимо складний процес когнітивного конструювання, котрий базується, з одного боку, на композиційних патернах та лексичних значеннях, а з іншого боку, на безмежно багатих здатностях уяви, котра оперує такими інструментами, як

метафора, блендинг, образність, ментальний простір, тощо (Langacker, 2008, с. 41).

Здатність до концептуалізації досвіду, за Джорджем Лейкофом, охоплює:

- здатність формувати символічні структури, котрі корелюють з передконцептуальними структурами, закоріненими в повсякденному досвіді (базові концепти та образ-схеми),

- здатність до метафоричного проектування з доменів фізичного досвіду на абстрактні домени,

- здатність створювати складні концепти та комплексні подієві структури на основі базових концептів та образ-схем (Lakoff, 1990, с. 280-281).

Когнітивна структура, з одного боку, базується на фонових знаннях та уявленнях про фізичний, соціальний та лінгвістичний контекст, а з іншого боку, репрезентує особливий спосіб концептуалізації, який є одним із багатьох можливих способів представлення та інтерпретації ситуації (Langacker, 2008, с. 42).

Концепт як мінімальна структурна одиниця знання (Мартинюк, 2011, с. 38) описується у численних вітчизняних лінгвістичних дослідженнях як: динамічна когнітивна сутність, що виникає у процесі дискурсивної взаємодії суб'єктів і є втіленням їхнього індивідуального пізнавального досвіду, сформованого в рамках певної лінгвокультури (Мартинюк, 2006; 2009; 2011, с. 71); “подія наповнення мовної форми смислом у ситуації міжсуб'єктної дискурсивної взаємодії” (Морозова 2008, с. 12); “кодоване мовленнєво-розумове утворення змістового плану, яке зумовлюється багатосмисловою напруженістю художнього тексту, характеризується надкатегоріальністю й імплікує сукупність ознакових рис художнього твору” (Кагановська, 2002; 2013, с. 200); когнітивно-семантична універсалія (Балабан, 2018); ідеальний когнітивний феномен лінгвокультури, який існує в єдності поняттєвого, перцептивно-образного і ціннісного вимірів (Приходько, 2008); інформаційна структура, яка відображає знання й досвід людини (Приходько, 2024, с. 49); “фундаментальний, відносно сталий ментальний конструкт, який репрезентує знання й досвід людини про певний об'єкт чи явище дійсності” (Бистров, 2016b, с. 456); підкатегорія інформаційного змісту, що є лаконічним втіленням задуму автора і згодом розшифровується реципієнтом

(Єсипенко & Шульженко, 2023, с. 91); ментальні моделі, що структурують індивідуально-авторське світобачення – художні концепти (Ніконова, 2012, с. 121). У типології Ірини Шевченко концепти поділяються на предметні (ментальні уявлення про предмет чи сутність), ознакові (характеристики предметів/дій) й подієві (ментальні уявлення про вербальний або невербальний процес чи дію) (Шевченко, 2013, с. 17-18).

Як зазначає Алла Мартинюк, зміст й структуру концепту можливо встановити через аналіз значень мовних одиниць, котрі його об'єктивують, однак неможливо претендувати на вичерпний опис, оскільки, по-перше, не всі концепти об'єктивуються мовними засобами, а по-друге, концепти мають і вербалізований, і невербалізований зміст (Мартинюк, 2011, с. 40).

Залежно від способу об'єктивації концепту дослідниками розроблені такі методики моделювання концептуальної структури, як:

- фреймове моделювання (Бистров, 2016b; Бехта, 2012; Barsalou, 1992; Bialyk et al., 2023; Diachuk & Kryvoruchko, 2025; Diachuk et al., 2021; Fillmore, 2006; Fillmore & Baker, 2010; Novosadska, 2018; Plitt, 2024; Zhabotynska, 2002; 2010),
- реконструкція метафоричних моделей (Бистров, 2015b; Дойчик, 2013; Єсипенко & Шульженко, 2023; Bystrov, 2014; Morozova, 2017; Semino, 2008; Shevchenko, 2021; Vorobyova, 2005; Yesypenko et al., 2022),
- побудова мереж концептуальної інтеграції (Воробйова, 2009; Semino, 2006; Bilyk et al., 2022; Doichuk, 2013; Vorobyova, 2001), тощо.

Досліджуваний матеріал дозволяє виокремити концепт PSYCHOTHERAPY як ключовий у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома, присвяченому деталізації процесу екзистенційної (індивідуальної) і групової психотерапії на прикладах реальних ситуацій з метою збагатити психотерапевтичні практики психотерапевтів-початківців.

Моделюючи концепт PSYCHOTHERAPY, розглядаємо його у єдності двох субконцептів EXISTENTIAL (INDIVIDUAL) PSYCHOTHERAPY і GROUP PSYCHOTHERAPY. У дискурсивних контекстах, де автор говорить про психотерапію як феномен, іменем концепту 'psychotherapy' позначаються обидва

види психотерапії. А в тих дискурсивних контекстах, де об'єктивуються ознаки певного виду психотерапії розглядаємо окремо субконцепти EXISTENTIAL PSYCHOTHERAPY та GROUP PSYCHOTHERAPY.

Концепт PSYCHOTHERAPY, об'єктивований у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома, є складним ментальним конструктом, котрий схематизує процес екзистенційної (індивідуальної) та групової психотерапії як дискурсивно організовану подію. Ментальні структури, які репрезентують динамічні події, у лінгвістичних дослідженнях описуються як фрейми, сценарії, (Бистров, 2016b; Bialyk et al., 2023) та подієві концепти (Шевченко, 2013; Лисанець, 2017; Ivanotchak & Doichuk, 2020; Chen, 2004). За Іриною Шевченко, *подієвий концепт* – це ментальне уявлення про певну вербальну/невербальну дію, ментальна схема певної ситуації, що розгортається у часі (Шевченко, 2013, с. 17-18). Подієві концепти розпізнаються, осмислюються та запам'ятовуються по-іншому, аніж предметні концепти, тому подієві концепти й об'єктивуються більш складними когнітивними структурами, відмінними від тих, які об'єктивують предметні концепти (Chen, 2004, с. 97). Подієві концепти, зазвичай, структуруються у вигляді динамічного фрейм-сценарію (Шевченко, 2013, с. 17-18; див. також Бистров, 2016b, с. 78; Ivanotchak & Doichuk, 2020, с. 20).

За визначенням Чарльза Філмора, *фрейм* є системою концептів, які співвідносяться таким чином, що розуміння будь-якого із них вимагає розуміння всієї структури, частиною якої він є. (Fillmore, 2006, с. 373). Дискутуючи щодо зіставлення понять *фрейм* і *концепт*, Тойн ван Дейк розглядає фрейми як когнітивні структури, які структурують концептуальні системи і зазначає, що фрейм організовується 'навколо' концепту й структурує суттєву, типову і можливу інформацію, асоційовану з ним. При цьому мова йде про більш-менш конвенційну природу знань, які зберігаються у вигляді фрейму (van Dijk, 1977, с. 214-215). *Сценарій* у лінгвістичних дослідженнях трактується як подія, яка розгортається у часі і/або просторі й передбачає наявність суб'єкта, об'єкта, мети, умов виникнення, часу й місця дії (Мартинюк, 2011, с.58). Щодо зіставлення понять *фрейм* і *сценарій*, слід зазначити, що у багатьох дослідженнях фрейм визначається

як сукупність знань про концепт, а сценарій – як знання про порядок дій у концептуалізованій ситуації (Стрельченко, 2016, с. 57).

У праці Якова Бистрова фрейм трактується “не тільки як певним чином репрезентоване автором абстрактне знання, але й як результат його актуалізації у художньому наративі з урахуванням ментально-когнітивної спроможності читача (слухача) декодувати це знання” (Бистров, 2016b, с. 77). У дослідженні біографічного наративу вчений оперує поняттям *наративного фрейм-сценарію*, зосереджуючи увагу, з одного боку, на його акціональній сутності (лінійне розгортання в часі й просторі), а з іншого боку, на його здатності відображати знання про певну наративну ситуацію (подію) та виступати базовим інструментом членування події у наративі (Бистров, 2016b, с. 229-230). Фрейм-сценарій визнається більш динамічною структурою, ніж фрейм, оскільки дозволяє відстежити зміни та відхилення від стереотипного, конвенційного варіанту репрезентованої ситуації.

У нашому дослідженні когнітивно-наратологічна модель концепту PSYCHOTHERAPY передбачає моделювання його у двох модусах (*модус* концепту – грань, іпостась, аспект реалізації й вивчення (Мартинюк, 2011, с. 57)):

- 1) як мережу концептуальної інтеграції наративних ментальних просторів, котрі структуруються наративними фрейм-сценаріями (розділ 2),
- 2) як метафоричний концепт, котрий об’єктивується у психотерапевтичному дискурсі діапазоном концептуальних метафор з доменом цілі (EXISTENTIAL/GROUP) PSYCHOTHERAPY (розділ 3).

Моделювання концепту у вигляді мережі концептуальної інтеграції зумовлено його складною структурою, оскільки процес психотерапії є динамічною подією, яка розгортається в часі й просторі, має етапи, цілі, результат та наративно опосередковується в дискурсі з перспективи двох типових учасників: психотерапевта та пацієнта. Поряд з тим, досліджуваний концепт об’єктивується в дискурсі діапазоном концептуальних метафор, котрі репрезентують процес терапії у термінах структурно-подієвої метафори та метафоричних сценаріїв. Обидва модуси концепту досліджуємо з оперттям на теоретико-методологічний апарат

когнітивної лінгвістики та поетики, зокрема, теорії концептуальної метафори, теорії ментальних просторів та теорії концептуальної інтеграції, а також когнітивної наратології, котра зосереджується на дослідженнях зв'язку між когніцією і наративом.

1.3.2. Наративний фрейм-сценарій психотерапії крізь призму теорії скриптів, фреймової семантики і теорії концептуальної інтеграції.

Подієвий концепт PSYCHOTHERAPY об'єктивується в дискурсі Ірвіна Ялома як організована певним чином послідовність розгортання процесу психотерапії з типовим набором ролей учасників, етапами, цілями та результатами. Процес психотерапії не просто описаний автором безпосередньо як навчальний матеріал, але опосередкований ним в художньому дискурсі і поданий як розповідь зі слів психотерапевта і пацієнта. Когнітивною структурою, яка дозволяє авторові систематизувати й організувати цю послідовність, а читачеві відтворити її / зчитати / інтерпретувати, є *нاراتивний фрейм-сценарій* (за: Бистров, 2016b), який схематизує процес екзистенційної та групової психотерапії як дискурсивно і наративно організовану подію. У цьому підрозділі систематизуємо теоретико-методологічну базу дослідження наративного фрейм-сценарію психотерапії у контексті когнітивно-нاراتологічного підходу до вивчення дискурсу.

Найбільш загальне, базове, визначення наративу знаходимо у словнику Девіда Крістала, в якому *нاراتив* розглядається як переказ минулого досвіду, де мова використовується для структурування послідовності реальних чи вигаданих подій. Головну увагу дослідників художнього наративу привертають такі його структурні елементи, як тема, сюжет, персонаж, роль, точка зору (Crystal, 2008, с. 320).

Класична наратологія (теоретиками якої є Роланд Бартс (Barthes & Duisit, 1975; Девід Крістал (Crystal, 2008); Сеймур Четмен (Chatman, 1975); Тойн ван Дейк (van Dijk, 1975); Жерар Женет (Genette, 1980)), що розвинулася на базі структуралізму в 60-х роках ХХ-го століття, зосереджувалася, передусім, на таких

ключових дослідницьких питаннях, як: “що” репрезентовано у наративі (історія, сюжет, фабула) і “яким чином” ці елементи репрезентовані (принципи регулювання та комбінації елементів сюжету наративу) (Prince, 2019). Формуючись спершу як галузь поетики, наратологія послужила поштовхом зміщення фокусу досліджень тексту і дискурсу в бік суб’єкт-об’єктної взаємодії.

Починаючи з 80-х років ХХ-го століття, так званий “нарративний поворот” знаменував поширення наративної парадигми у гуманітарних і соціальних науках та виникнення таких напрямів наратології, як: посткласична наратологія (яка переосмислила та розширила теоретичні напрацювання класичної версії (праці Alber & Fludernik, 2010; Fludernik, 2003), когнітивна наратологія, яка зосередилася на способах створення й інтерпретації наративу свідомістю (праці Alber & Olson, 2018; Bruner, 1986; 1991; Dancygier, 2012b; Dancygier & Vandelanotte, 2016; Eder, 2003; Fludernik, 2010; 2011b), природна наратологія, де в центрі уваги постала експірієнційність та спонтанність оповіді (праці Alber, 2002; Fludernik, 2002; 2010), та інші галузі (Prince, 2019). Наратив з об’єкта літературознавчих, а пізніше і лінгвістичних, студій перетворився на ключовий методологічний інструмент багатьох міждисциплінарних гуманітарних наук завдяки розумінню, що різноманітні форми знання (особисті, універсальні, соціально і культурно зумовлені, тощо) можливо інтерпретувати тільки через їхню наративну природу (Igorova, 2021, с. 37-39). Сучасні розвідки наративу охоплюють, зокрема, такі дослідницькі питання, як: розвиток різних галузей наратології, розробка їхніх методико-термінологічних апаратів (Ionescu, 2019; Fludernik, 2002; Kindt & Müller, 2003; Olson, 2011; Richardson, 2019); розроблення методик аналізу наративів на основі інтегрування здобутків наратології та когнітивної лінгвістики (Бистров, 2016a; 2023; Мартинюк & Набокова, 2024; Dancygier, 2012b; Fludernik, 2010; Margolin, 2003); обґрунтування теорії можливих Я у контексті взаємодії читача з наративом на перетині когнітивної наратології, когнітивної лінгвістики та психології (Dancygier, 2012b; Martínez, 2025); розв’язання питання ролі наративів у різних сферах і дискурсивних жанрах (Бехта, 2004; Бистров, 2016b; Бялик, 2025a; 2025b; Морозова & Шуваєва, 2019; Цапів 2019; 2020; Bondarenko & Nikolaienko,

2022; Vorobyova, 2017; Fludernik, 2008; Walsh, 2011); обґрунтування специфіки військових наративів та наративів війни, оскільки в умовах війни поняття наративу виходить за межі оповідного дискурсу і набуває нових конфігурацій (Белехова & Цапів, 2023; 2024; Бялик, 2025b; Ганзін & Дойчик, 2025); обґрунтування ролі нарататора та фікційної свідомості в інтерпретації наративу (Цапів & Андрєєва, 2023; Fludernik, 2011b; Herman, 2011; 2013b; 2013c; Palmer, 2004; Semino, 2002; Zunshine, 2011); розгляд активності творця й аудиторії наративу крізь призму мультимедіальності сучасного світу інформації (Iversen & Van Tassell, 2025); поєднання когнітивного і мультимодального аспектів у дослідженнях різних типів наративів (Nørgaard, 2010; Krysanova & Herezhun, 2023); та ін.

Базовим постулатом посткласичної наратології є твердження про те, що людина осмислює (концептуалізує) свій досвід, світ навколо й ідентифікує саму себе через історії (наративи). Тому наратив мислиться як репрезентація *історій* чи серії *подій* (Набокова, Мартинюк, 2024, с. 256; Tsapiv & Andrieieva, 2023; Abbott, 2008; Herman, 2003; McAdams, 1997, с. 27). У цьому контексті Горацій Портер Еббот зазначає, що “історія – це подія або послідовність подій (дія), тоді як наратив – це репрезентація цих подій” (Abbott, 2008, р. 19).

У численних лінгвістичних працях наратив визнається дискурсивним способом конструювання події (Бистров, 2016b, с. 25). За словами Девіда Германа, наративність – це властивість події втілитися й інтерпретуватися як історія. Історії пронизують безліч когнітивних і комунікативних дій, від спонтанних розмов до візуального мистецтва, танцю і міфологічних та літературних традицій, тому на часі є інтегрований підхід до аналізу наративу, як інструменту мислення через історії (Herman, 2009, с. 24-28). Історія – це більше, ніж переказ подій: вона переказує події, не просто інформуючи, а в спосіб, максимально зрозумілий адресатові. Тобто історія стає наративом тоді, коли організована у винятковий спосіб як доступне для розуміння ціле (Velleman, 2003, с. 1). З іншого боку, будь-яка послідовність подій, навіть неймовірна, може бути історією для наративу, якщо забезпечує емоційну каденцію, тобто здатна викликати переживання певних емоцій і зацікавити адресата (там само, с. 7). Досвід зберігається як емоційно заряджені

спогади, які видаються вартими відтворення у наративах саме тому, що вони були кумедні, страшні, хвилюючі, тощо (Fludernik, 2002, с. 21).

Історія має і когнітивну, і текстову природу (Herman, 2009, с. 8). З одного боку, якщо подію було відтворено у наративі, це свідчить про її концептуалізацію. З іншого боку, щоб подія заслуговувала бути переказаною, потрібно, щоб вона відтворювала діалектику “канонічності і порушення” (за: Bruner, 1991, с.11). Тобто, історія має відтворювати подію порушення певного канонічного скрипту, який закріплений у свідомості як такий, що структурує певну ситуацію. Але, як стверджує Девід Герман, історія стає наративом не тільки тому, що вона репрезентує ситуацію, яка має відхилення від канонічного порядку, але більшою мірою тому, що наратив є когнітивною і комунікативною стратегією організації цієї прогалини між очікуваним розгортанням сценарію і тим, що насправді сталося (Herman, 2009, с. 20). Іншими словами, історії стають наративами не просто тому, що переказують те, що реципієнти уже знають, але радше, історії організують певним чином те, що реципієнти уже знають, але фокусуючись на незвичному, видатному, на фоні звичного, очікуваного і відомого, урегульовуючи попередні знання з емерджентними. Тобто ключовою рисою наративу є його здатність змусити реципієнта активувати свої власні знання про світ (Herman, 1997, с. 1048).

Як зазначає Алла Мартинюк, важливою характеристикою наративів є їхня *інтерсуб’єктивна природа* (Martyniuk, 2021). Наратив завжди спрямований на іншого, оскільки індивід прагне не лише осмислити свій досвід, а й отримати розуміння й схвалення з боку інших (Набокова, Мартинюк, 2024, с. 256). У межах наративу комунікація здійснюється від автора до читача за межами художнього світу наративу, або від наратора до імпліцитного читача / наратора в межах художнього світу наративу (Nielsen, 210, с. 277).

Читач будує наративний світ історії, населений вигаданими персонажами (*fictional minds* in: Herman, 2011, с.4-9; Palmer, 2004), реконструюючи художню свідомість цих персонажів на основі мовних засобів та наративних стратегій, використаних автором, оскільки, на відміну від свідомості реальних людей, до якої ми не маємо доступу в реальних ситуаціях, у читача є прямий доступ до

внутрішнього світу персонажа художнього дискурсу (щодо дослідження ментальних процесів в межах художньої свідомості персонажа як такої, що функціонує за аналогією до свідомості реальних людей, а також розробки методології аналізу створення та репрезентації художньої свідомості в наративі див., наприклад, праці: Fludernik, 2011b; Hart, 2011; Lockett, 2011; Palmer, 2004; Semino, 2006; Zunshine, 2011; Werth, 1999).

Даючи визначення наративу та окреслюючи його відмінності від інших типів текстів, таких як описи, інструкції, тощо, Девід Герман зазначає, що наратив можна розглядати, залежно від дослідницьких позицій та цілей, як: когнітивну структуру, форму ментальної репрезентації досвіду; як текстуальний і семіотичний артефакт; як ресурс для комунікативної взаємодії (Herman, 2009, с. 3-14).

Когнітивна лінгвістика переосмислює наратив та наративність крізь призму свідомості. Подібність між наративом і когніцією стає очевидною у фокусі лінгвокогнітивного підходу. Річард Розенбаум окреслює цей підхід до розуміння фундаментальної наративної природи людського мислення, постулюючи, що історії є відображенням когнітивних процесів, бо людина природно (*inherently*) інтерпретує світ та свій досвід у ньому через наративні схеми, глибоко вкорінені у свідомості (Rosenbaum, 2025).

Дослідження останніх десятиліть на перетині наратології та когнітивної лінгвістики (Бистров 2016a; 2016b; Цапів, 2020; Caracciolo, 2014; Fludernik, 2010; 2011b; Herman, 2013a; 2013c; Olson, 2011, Palmer, 2004; Semino, 2006; Talmy, 2000b, Schneider, 2012, Sternberg, 2003 та інші) зацікавлені, передусім, у тому, яким чином формується наративний досвід, тобто які ментальні процеси продукують наратив і які, в свою чергу, забезпечують його інтерпретацію, дозволяючи читачам орієнтуватися в наративному світі історій та бути залученими в них достатньою мірою, щоб інтерпретувати наративні цілі, статус персонажів, темпоральну і просторову організацію, тощо через мовні засоби. Дослідження зв'язку між свідомістю і наративом проливають світло на те, як твориться наративний світ. Важливим дослідницьким питанням є визначення когнітивного статусу історій як інструментів мислення, оскільки в наративі втілюється прожитий досвід (Бистров,

2016b; Dancygier, 2008; Fludernik, 2003; Herman, 2009; 2013a; 2013c; Margolin, 2003; Palmer, 2004). Когнітивна наратологія зосереджується на тому, як свідомість оперує історіями, з одного боку, і як культурно обумовлені наративні практики впливають на ментальні стани, здатності та схильності мовця, з іншого боку (Herman, 2013a, с. 3).

Девід Герман (Herman, 2003) з цього приводу зазначає, що досвід людини організовується і структурується у вигляді наративів, які базуються на процесах: членування досвіду на окремі події, пов'язані причинно-наслідковими зв'язками, організації цих подій відповідно до загальних, культурних, контекстуальних фреймів та сценаріїв, конструювання послідовності цих подій, тощо (такої ж думки дотримується і Моніка Флудернік (Fludernik, 2002, с. 11)). Зазначені когнітивні процеси дозволяють організовувати події як пов'язані каузально і послідовно концепти, а також формувати фрейми та сценарії, котрі структурують досвід (Herman, 2003). Тобто когнітивний процес розуміння наративу накладається на когнітивний процес використання історій для розуміння світу (Herman, 2013a, с. 12). Як стверджує Барбара Данцігір, ці когнітивні операції організації досвіду, розглянуті крізь призму наративу, формують свого роду замкнене коло, оскільки виникнення наративних структур базується на когнітивних операціях нижчого рівня, але, водночас, саме ці процеси дозволяють категоризувати досвід та уможлиблюють творення наративної структури та подальшої інтерпретації її адресатом. Крім того, події можуть категоризуватися як такі, що формують наративний ланцюжок, тільки якщо вони пов'язані причинно-наслідковими зв'язками, оскільки каузальність є визначальною у конструюванні наративу (Dancygier, 2012b, с. 15-23).

На основі розроблених методик когнітивної стилістики (Semino & Culpeper, 2002) і поетики (Воробйова, 2004; Brandt & Brandt, 2005; Freeman, 2000; Stockwell, 2002; Tsur, 1992) на передній план у дослідженнях наративу виступає картина світу *адресата* і когнітивні процеси, які дозволяють інтерпретувати наратив на основі життєвого досвіду (див. напр., Бистров, 2012). У працях Моніки Флудернік на перетині наратології, історії англійської мови і літератури та когнітивної

лінгвістики, основна увага зосереджується на понятті експіріенційності як ключовій властивості наративу, і визначальною визнається суб'єктивна свідомість, яка проживає досвід взаємодії з наративом (Fludernik, 1996; 2002; 2011b), тобто *адресат*. У цьому розумінні історія в художньому наративі є фінальним результатом множинних модусів взаємодії читача з текстом: читання слів, активація фреймів, пошук відповідників у власному досвіді, створення міжпросторових зв'язків, блендинг наративних просторів, з'ясування ідентичностей учасників, конструювання сценаріїв, зберігання їх у пам'яті, вилучення їх з пам'яті та узгодження з новими подіями у наративі, емоційна відповідь, оцінка (Dancygier, 2012b, с. 54).

Докладно взаємодію автора і адресата наративу пояснює Ленард Талмі у праці *Toward a Cognitive Semantics: Concept Structuring Systems* (2000). Базуючись на теоретичних напрацюваннях когнітивної психології та когнітивної лінгвістики, вчений зазначає, що ключовим постулатом когнітивної наратології є “існування свідомості, яка продукує наратив і свідомості, яка його пізнає/розпізнає” (Talmy, 2000b, с. 418). Такий підхід охоплює широкий спектр дослідницьких перспектив, враховуючи і продуктивну, й інтерпретативну ментальну діяльність в межах наративу. З іншого боку, згідно когнітивного підходу, щоб наратив відбувся, потрібен свідомий інтерпретатор /реципієнт (*cognizant perceiver*), а виникнення наративу передбачає свідомого творця (*cognizant producer*) (там само).

Наратив, за словами вченого, базується на когнітивній системі, що формує патерни (*pattern-forming cognitive system*), яка дозволяє оперувати досвідом, отриманим і когнітивно опрацьованим впродовж життя, інтегрувати його компоненти і вплітати їх у певні історії. Функціонування такої когнітивної системи в межах когнітивної наратології має назву *наративна когнітивна система* (*narrative cognitive system* (Talmy, 2000b, с. 419)). У межах наративу взаємодіють дві наративні когнітивні системи: автора і адресата.

Наратив з позиції когнітивістики розглядається як такий, що за умовчанням когнітивно продукується і когнітивно інтерпретується (проживається) і не може існувати автономно сам по собі (Talmy, 2000b, с. 421). Дослідники

лінгвокогнітивних характеристик позиції адресата наративу, зокрема, Марко Карачоло у праці *Experientiality of Narrative: an Enactivist Approach* (2014), звертають увагу на те, що вивчаючи активну участь читача у творенні змісту наративу, слід брати до уваги різні рівні, на яких адресат взаємодіє з текстовою інформацією: це особистісний рівень (несвідомі реакції), експірієнційний рівень (тобто весь попередній досвід), рівень емпатичної перспективи (наскільки читач може співпереживати персонажам наративу), а також об'єктивний (higher-order) рівень оцінки та інтерпретації прочитаного (Caracciolo, 2014).

Наратив є виявом оперування когнітивної системи та має ті самі характеристики, що й інші когнітивні системи. Крім того, наратив завжди існує в певному контексті. При цьому, досліджуючи наратив слід брати до уваги і когніцію творця наративу в двох аспектах: як в загальному, так і в процесі творення наративу, і когніцію реципієнта наративу, також як в цілому, так і в процесі безпосереднього залучення до проживання наративу (інтерпретації). Контекст наративу також включає культурне середовище, в якому перебувають і автор, і реципієнт (Talmy, 2000b, с. 421). Іншими словами, до уваги слід брати індивідуальну і культурну концептуальну картину світу обох учасників процесу творення наративу. Поняття картини світу, як одне з базових у лінгвістиці, виражає найсуттєвіші характеристики людини, її буття, її взаємозв'язки з позамовною дійсністю. Скільки є “світів”, стільки є і картин світу (Ніконова, 2010, с. 256). *Концептуальна картина світу* – це “глобальний динамічний образ світу в усьому різноманітті його властивостей, що лежить в основі світогляду людини, групи чи суспільства та є результатом і регулятором усіх видів діяльності” (Бондаренко, 2005, с. 42). *Мовна картина світу* мислиться як проєкція концептуальної системи знання, утвореної концептами, набутими у процесі пізнавальної діяльності (Ніконова, 2012, с. 119). У дослідженнях художніх творів вчені оперують поняттям *художня картина світу*, яку визначають як мовну репрезентацію індивідуально-авторського поетичного світобачення письменника. У художній картині світу втілюється художнє мислення автора, його особиста інтерпретація світу, ідеологія, тощо (Ніконова, 2012, с. 119).

Характеризуючи наратив з лінгвокогнітивних позицій, Ленард Талмі зазначає, що більшість наративів залучають концептуальну систему реципієнта. У трактуванні вченого, концепт – це “ідеаційний денотативний компонент з референційним змістом” (Talmy, 2000b, с. 424). Дослідженню впливу ідеології на використання тих чи інших наративних стратегій присвячена також праця Яна Альбера і Грети Олсон (Alber & Olson, 2018), де вчені демонструють, як певна картина світу неминуче впливає на використання тих чи інших наративних технік, та відображається в наративі через певні формальні стратегії.

Важливо зазначити, що автор наративу конструює його у всіх його структурних проявах, величезною мірою базуючись на уявленні про певний тип адресата, припускаючи, яким чином потенційний реципієнт буде когнітивно опрацьовувати зміст наративу (Phelan, 2012, с. 140-143; Talmy, 2000b). Так, наприклад, автор може навмисно сповільнити чи пришвидшити темп розповіді, щоб викликати у читача відчуття спокою чи напруги відповідно. Як зазначає Ленард Талмі, кореляція автор-адресат у межах наративу розглядається у двох трактуваннях: як процес передачі автором концептуальної інформації шляхом її об’єктивації в наративі (*conduit model of communication*) та як процес, де автор передає власний концептуальний контент адресатові таким чином, щоб викликати у його свідомості появу концептуального контенту, еквівалентного до свого власного (*core form of communication*) (Talmy, 2000b, с. 429, с. 338). Однак, як зазначає вчений, жодне з цих трактувань не розкриває сповна суть наративного процесу, оскільки автор часто має на меті викликати у читача такі концептуальні чи емоційні відповіді, які сам автор не проживає в момент створення наративу, як-от: здивування, напругу, страх, зацікавлення, тощо. Щоб досягти цих цілей, автор організовує матеріал в наративі таким чином, щоб досягти бажаного ефекту з урахуванням свого власного розуміння психології потенційного адресата (там само, с. 430). Очікуваним адресатом прози Ірвіна Ялома є молоді психотерапевти, практикуючі психоаналітики, студенти психотерапії.

Центральну роль у дослідженні наративу відіграє поняття *перспективи*. Точка перспективи (*perspective point*), за визначенням Ленарда Талмі, включає і

локацію, і оцінку. Тракткування перспективи ґрунтується на фізичному розумінні простору і часу, однак у стосунку до наративу, перспектива корелює з концептуальними моделями простору і часу, тож може зіставлятися з будь-якою формою “абстрактного простору і часу”. Крім того, під точкою перспективи розуміють також оцінювальну здатність певної чуттєвої сутності (особи). Іншими словами, перспектива розглядається не тільки як така, що базується на операціях перцептивних когнітивних систем, таких, як візуальна, наприклад, але й така, що базується на не-перцептивних формах когніції, до яких належать вірування, думки, точка зору. Така когнітивна система виступає свого роду “фільтром”, який оцінює ті чи інші концепти. Метафорично перспектива мислиться у термінах локації та контейнера (VISUAL FIELDS ARE CONTAINERS in: Lakoff, Johnson, 2003). Так, про точку зору ми висловлюємося фразами на кшталт *in my view, from my point of view* (Talmy, 2000b, с. 441-442; Lakoff, Johnson, 2003, с. 30-31). Підґрунтям для когнітивного розуміння перспективи є уявлення про візуальне поле, яке Рональд Ленекер називає *фрейм огляду* (*viewing frame / subjective viewing frame*), маючи на увазі когнітивну здатність особи ментально охопити певний обмежений обсяг інформації, за аналогією до фізичної здатності візуально охопити тільки той спектр, який видимий з певної перспективи (Langacker, 2008, с. 62). Щодо питання суб’єктивності сприйняття та перспективи Ленард Талмі зазначає, що можливості інтерпретації ситуації окреслюються *діапазоном сприйняття* (*scope of perception*), зміщення якого призводить і до реконцептуалізації ситуації (Talmy, 2000a, с. 266).

У лінгвокогнітивних студіях наративу поняття перспективи, точки зору трактуються загалом так само, як і в наратології (див. напр. Vandelanotte, 2017). Зокрема, адаптовуючи теорію ментальних просторів до аналізу наративу, Барбара Данцігір зазначає, що попри певні термінологічні неточності, поняття перспективи / точки зору (які у працях вченої є синонімами) використовується у його наратологічному розумінні (Dancygier 2005, с. 100).

Перспектива (точка зору) – це ментальна узгоджена позиція (*mental alignment*), виражена учасником дискурсу певними мовними (прийменники, граматичні форми часу, умовний спосіб, модальність, вибір стилістичних засобів,

тощо), а також і позамовними засобами (жести, міміка, тощо). Ця позиція може фокусуватися на певних аспектах досвіду, пов'язаних з базовою сценою в основі комунікативної ситуації (місце і відстань від епіцентру дії, відносини між мовцями, темпоральні характеристики, емоційне, іронічне, гумористичне ставлення, епістемічна та оцінювальна позиція, тощо). Різниця у способах вираження точки зору / перспективи залежить від мовного матеріалу, використаному в усному чи письмовому (художньому) наративах (Dancygier, 2021, с. 2).

У більшості випадків лінгвістичні висловлення репрезентують більше ніж одну точку зору, і все це розмаїття перспектив формує когерентні мережі. Множинність точки зору в кожній сцені є нормою, а розмаїття перспектив не є довільним, а утворює конфігурацію точки зору, найпростішим прикладом якої може бути дейктична база з учасниками (мовець і адресат), місцем (тут) і часом (зараз) (Dancygier, 2012b; Dancygier, 2021, с. 2-3). Барбара Данцігір зазначає, що точка зору є базовою рисою комунікації та розглядає поняття перспективи крізь призму дискурсивних мереж точок зору (*viewpoint networks*), які є інтегрованими моделями ментальних просторів, котрі, у свою чергу не є довільними, а регулюються та інтерпретуються з перспективи вищого за рівнем *простору дискурсивної перспективи* (*Discourse Viewpoint Space* in: Dancygier, 2017, с. 2), за яким, власне, і стоїть творець наративу.

На відміну від усної комунікації, де учасники видимі, у письмовому наративі “комунікатор” прихований за текстом і актуальним постає питання постаті наратора (Dancygier, 2012b). **Наратор** (*narrator*) – це оприявлена особа, яка виконує оповідну роль (Talmy, 2000b, с. 451), той, хто веде оповідь / оповідає (Prince, 2003, с. 66). Тобто, це інструмент автора, який на його думку, є найбільш зручним для обраної історії. Наратор (не автор) може бути всього лише лінгвальним конструктом (одним або кількома, залежно від авторських інтенцій організації дискурсу) (Dancygier, 2012b, с. 21). У свою чергу, **наратамор** (*narratee*) – це особа, до якої звертається наратор (Talmy, 2000b, с. 451). Це *імплікований читач* (*narratee, implied reader*), тобто стандартний, передбачуваний реципієнт комунікації через текст (Dancygier, 2012b, с. 76).

Наративна перспектива може мислитися як певний тип особи, мисляча когнітивна сутність з певною картиною світу. У межах безпосереднього наративного контексту прототиповими особами за межами світу наративу є автор та адресат, а в межах світу наративу – наратор, персонажі і нарататор. При цьому в межах наративного світу наратором чи персонажем може бути не тільки людина чи тварина, але будь-яка сутність, яка уявляється такою, що може мислити, говорити, висловлювати точку зору (предмет, привид, тощо) (Talmy, 2000b, с. 442; Herman, 2018).

У нашій розвідці терміни **наратор** і **наративна перспектива** використовуємо в межах моделювання наративного фрейм-сценарію психотерапії на позначення оповідача/оповідачів, обраних автором для найбільш вдалої, на його думку, передачі смислів і знань, опосередкованих наративом, для наочного навчання студентів. Для глибинного розуміння суті процесу психотерапії, на думку Ірвіна Ялома, потрібно фокусуватися і на позиції психотерапевта, і на позиції пацієнта. Для автора важливим є двосторонній погляд на процес психотерапії, оскільки в цьому полягає ключ до розуміння та зцілення. Як ілюстрацію цієї тези наведемо контекстуальний фрагмент (1.1) з оповідання Ірвіна Ялома *Seven Advanced Lessons in the Therapy of Grief* зі збірки *Momma and the Meaning of Life* (1999):

(1.1) *“I agree I’ve learned a great deal from our work, and I’ve put **my version of it** into these pages. But I want to be certain **your voice is heard, Irene**. Could you take a crack at **summarizing** the central points, the parts I mustn’t omit?”*

Irene demurred, “You know them as well as I do.”

*“**I want your voice**. <...> Free-associate – top of your head stuff. Tell me, **from your perspective**, what was the real center, the core of our work?”* (Yalom, 1999, с. 143).

Голос пацієнта є важливим у психотерапії, тож Ірвін Ялом організовує свій дискурс таким чином, щоб цей голос був почутим. Базуючись на записах величезної кількості проведених індивідуальних та групових сесій, на власному досвіді психотерапевтичних сесій з супервізором, на історіях, записаних з дозволу пацієнтів, а також на коментарях пацієнтів щодо їхньої спільної психотерапії,

письменник організовує психотерапевтичний дискурс у вигляді наративу, де в центрі уваги щонайменше двоє нараторів, психотерапевт та пацієнт, які розповідають про одну і ту саму психотерапію під різними кутами зору.

Наприклад, у романі *Every Day Gets a Little Closer: A Twice-Told Therapy* (1974) оповідь про психотерапію ведеться від імені Ірвіна Ялома і від імені його колишньої пацієнтки, котра пише під псевдонімом Джинні Елкін; у романі *When Nietzsche Wept* (1992) психотерапія опосередкована нараторами Джозефом Броєром і Фрідріхом Ніцше, котрі періодично міняються ролями пацієнта і психотерапевта; у романі *The Schopenhauer Cure* (2005) наративні перспективи відображають позиції вмираючого психотерапевта Джуліуса та його колишнього пацієнта Філіпа. У збірці оповідань *Love's Executioner* (1989)) наративна перспектива психотерапевта відображає спогади Ірвіна Ялома про реальні психотерапевтичні сесії, а перспектива наратора-пацієнта озвучена прямою мовою пацієнтів, записами сеансів, стенограмами снів, усним та письмовим фідбеком від пацієнтів, тощо.

Ірвін Ялом підкреслює, наскільки важливим для зцілення пацієнта є вміння психотерапевта поглянути на ситуацію під його/її кутом зору. Ілюстрацією його ідеї є метафора про вид з вікна, створена Ірвіном Яломом на основі розповіді колишньої пацієнтки про її спільні подорожі з батьком, де кожен з них бачив зовсім різний краєвид з вікна, залежно від місця в машині, яке кожен займав. Ця метафора ілюструє, наскільки важливою є різностороння, незаангажована оцінка ситуацій та подій у процесі психотерапевтичної сесії (1.2). Автор цитує цю історію у різних творах (у збірці психотерапевтичних оповідок *Momma and the Meaning of Life* (1999), у автобіографічному романі *Becoming Myself* (2017), тощо), а в праці *The Gift of Therapy* (2015), формулює одне із правил психотерапевта за цією метафорою: *Empathy: Looking out the Patient's Window* (Yalom, 2015, с. 17), що також підкреслює фундаментальність цієї ідеї у психотерапевтичному підході Ірвіна Ялома. Щоб донести цю думку до майбутніх психотерапевтів, письменник організовує психотерапевтичний дискурс, говорячи до читача і голосом психотерапевта, і голосом пацієнта.

(1.2) *I understood now that it was time for me to listen, to set aside my personal world view, to stop imposing my style and my views upon my patient. It was time to look out of Irene's window* (Yalom, 1999, с. 128).

Отже, у межах наративного світу, створеного Ірвіном Яломом, є два наратори і наратор. Тобто оповідь про психотерапію ведеться з точки зору *двох* наративних перспектив: наратора-психотерапевта (НПТ) і наратора-пацієнта (НП) та зчитується й інтерпретується з перспективи наратора (потенційного читача – студента).

Уведення точок зору обох сторін дозволяє авторові донести найважливіші уроки для студентів-читачів з перших уст. Дуальність наративних перспектив дозволяє потенційному адресатові, з одного боку, виокремити для себе всі значущі елементи лікування пацієнта, дієві (і недієві) тактики і стратегії екзистенційної й групової психотерапії, а з іншого боку, – з'ясувати для себе очікування і запити пацієнтів, їхні можливі реакції на ті чи інші психотерапевтичні методи та прийоми, тощо. Наприклад, в оповіданні *Therapeutic Monogamy* (2012)) наведено реальний діалог про фідбек пацієнтки з депресією та розладом множинної особистості Мардж (ім'я та ідентифікаційні дані змінено), який дозволяє автору акцентувати увагу на тому, що насправді запам'ятовує пацієнт, і які методи дійсно працюють. Цей діалог супроводжується коментарями наратора-психотерапевта про те, наскільки корисним був цей фідбек для нього з професійної точки зору, і який вплив її слова мали на формування його особистих методів індивідуальної психотерапії (Yalom, 2012).

Характеристика способів репрезентації світу в наративі передбачає звернення до таких понять, як *когнітивні структури* та *когнітивні операції*, зокрема, ті, які дозволяють авторові наративу оприявнити свою картину світу, а реципієнтові відтворити її через призму своєї власної картини світу.

До *когнітивних операцій*, котрі беруть участь у конструюванні наративу, дослідники відносять: наративізацію (Fludernik, 2002), концептуалізацію, метафоризацію, інференцію (Бистров, 2013; 2016b; van Dijk & Kintsch, 1983),

абстракцію, вибірккову об'єктивіацію, перенесення (Talmy, 2000b), блендинг, компресію, декомпресію (Fauconnier & Turner, 2002; Dancygier, 2012b).

➤ *нарративізація (narrativization)* є базовою когнітивною операцією обробки досвіду у наративі (Цапів, 2019; Fludernik, 2002). Моніка Флудернік визначає її як “читацький процес становлення наративу” (Fludernik, 2002, с. 14), як певну читацьку стратегію обрамлення інформації (тексту) в так званий макрофрейм наративності (там само, с. 25). Тобто, нарративізація – це когнітивна операція яка характеризує динамічний процес читання;

➤ *концептуалізація (conceptualization)* – це базова когнітивна операція формування смислу (Geeraerts, 2006, с. 7), абстраговане осмислення (Lakoff, 1990, с. 280-281), когнітивний процес систематизації та структуризації накопичених знань людини про навколишній світ і вербалізовану інтерпретацію образів та асоціацій (Бистров, 2016b, с. 456);

➤ *метафоризація (metaphorization)* як аспект когнітивної операції концептуалізації полягає у здатності до метафоричного проектування інформації зі сфери фізичного досвіду на сферу абстрактного досвіду з метою його осмислення і категоризації (Lakoff, 1990, с. 281);

➤ *інференція (inference)*: когнітивна операція, яка характеризує процес читання й обробки інформації і “добудови” імплікованої інформації на основі фонових знань та причинно-наслідкових зв'язків, закорінених у свідомості (Бистров, 2016b, с. 125; Селіванова, 2006, с. 195). Інференції, котрі базуються на ментальних скриптах (*script-based inferences*) є, зазвичай, вірогідними, хоча в дискурсивному контексті можуть бути відмінені (van Dijk & Kintsch, 1983, с. 49). Розширені інференції (*elaborative inferences*) – це складніший процес ментальної обробки дискурсу, коли читач використовує свої знання щодо обговорюваної теми, щоб доповнити додаткові деталі, не згадані в тексті, або щоб встановити зв'язки між тим, що читається та суміжними сферами знання (там само, с. 51).

Когнітивні операції, за якими ми обробляємо явища дійсності і об'єктивуємо їх у наратив, включають також (за: Talmy, 2000b, с. 450-51):

➤ *абстракцію (abstraction)*: тобто зміст історії в межах наративного простору є абстрактною версією набагато багатшого реального простору, оскільки, закономірно, не містить всіх можливих деталей відповідної реальної ситуації;

➤ *вибіркову об'єктивізацію (relevant part selection)*: процес абстракції не безсистемний, а навпаки: релевантні аспекти, які висвітлені у наративі, ретельно дібрані. Когнітивна операція вибіркової – це базова когнітивна активність, яка впорядковує релевантні компоненти ситуації в когнітивні патерни;

➤ *перенесення (imposition)*: ми часто переносимо упереджені схеми на розуміння світу, деформуючи явища так, щоб вони вписалися в нашу власну схему.

Слід доповнити перелік також когнітивними операціями *компресії* і *декомпресії* (за: Fauconnier & Turner, 2002, с. 113), котрі лежать в основі концептуального *блендингу*:

➤ *компресія (compression)* – це процес ментального об'єднання речей/явищ/об'єктів, які є окремими сутностями;

➤ *декомпресія (decompression)* дозволяє одночасно утримувати у свідомості ці речі/явища/об'єкти як окремі набори інформації.

Когнітивні структури, які розглядаються у когнітивній наратології, це, зазвичай, домени, концепти, фрейми, сценарії, ментальні простори (Бистров, 2016b; Бехта, 2012; Бялик, 2023; Dancygier, 2012b; Fludernik 2002; Herman, 1997; 2009; 2013a; Talmy, 2000b). Далі розглянемо докладніше теоретичне підґрунтя застосування методик аналізу цих когнітивних структур у дослідженні наративного дискурсу.

У контексті опису структури наративу, Ленард Талмі виокремлює в дослідницьких цілях три категорії, в межах яких можливий когнітивний аналіз наративу: *домен*, *страта* (рівень/пласт) і *параметр* (Talmy, 2000b, с. 421-22). *Домени* співвідносяться з найзагальнішими когнітивними репрезентаціями: напр., домен наративу, домен наратора, домен реципієнта, домен лінгвокультури, в якій знаходяться автор/читач, тощо. *Страта/пласт* співвідноситься із базовими підсистемами, котрі конституюють наратив, такими, як наприклад: темпоральна організація, просторова структура, тощо. Ці підсистеми існують і функціонують у

нарративі одночасно і відображають різні рівні аналізу. *Параметр* корелює із структурними характеристиками кожної такої підсистеми/страти, визначає їхню взаємодію, комбінаторику й оцінку (Talmy, 2000b, с. 422).

Поняття *домену* у категоризації Ленарда Талмі корелює із поняттям *ментального простору* у теорії ментальних просторів Жилия Фоконьє (Fauconnier, 1994; 1997), та, в контексті аналізу нарративу, із поняттям *нарративного простору* в термінології Барбари Данцігір (Dancygier, 2012b). Теоретичне підґрунтя адаптації теорії ментальних просторів до аналізу нарративу розглянемо далі докладніше.

Теорія концептуальної інтеграції. Лінгвокогнітивний вектор досліджень дискурсу, зокрема, нарративного типу дискурсу, обумовлює залучення теорії ментальних просторів та теорії концептуального блендингу як аналітичних інструментів пояснення процесів створення та інтерпретації нарративних структур. *Блендинг* – це когнітивний процес, котрий базується на здатності людини до обробки мовних символів та референцій, тобто здатності використовувати лінгвальні символи у нових комбінаціях, протиставляти чи компонувати їх у нових конфігураціях, яка відкриває необмежені можливості творення нових смислів. Такі маніпуляції звичними концептами відбуваються у свідомості постійно (Dancygier, 2012b, с. 7).

Теорія блендингу розроблена Жилем Фоконьє і Марком Тернером (Fauconnier & Turner, 1998; 2002; Turner, 2008) та розвинута в численних лінгвістичних дослідженнях (Воробйова, 2009; Дойчик 2012; 2013; 2015; Bilyk, et al, 2022; Doichyk et al, 2024; Coulson, 2002; 2005; Coulson & Oakley, 2005; Gibbs, 2000; 2001; Grady, 2000; Harder, 2003; Krysanova & Shevchenko, 2021; Oakley, 2016; Oakley & Hougaard, 2008; Pálinkás, 2014; Ruiz, 2009; Vorobyova, 2001) базується на постулаті когнітивної лінгвістики про те, що людський мозок може активувати два і більше набори інформації (які співвідносяться з ментальними просторами у теорії ментальних просторів Жилия Фоконьє (Fauconnier, 1994; 1997) і асоціюються з певними доменами як сферами знань (Langacker, 2008, с. 44)) одночасно, подібно до накладених одна на одну картинок, об'єднувати цю інформацію і створювати її інтегровані варіації. Цей процес співвідноситься з когнітивною операцією

блендингу, яка лежить в основі концептуальної інтеграції. Блендинг ґрунтується на когнітивній операції *компресії* (*compression*), котра забезпечує ментальне об'єднання фактично окремих речей/явищ (Schneider, 2012, с. 3; Fauconnier & Turner, 2002, с. 113). У свою чергу, когнітивна операція *декомпресії* (*decompression*) дозволяє одночасно утримувати в свідомості ці речі/явища як окремі набори інформації (ментальні простори) (Schneider, 2012, с. 3). Теорія концептуальної інтеграції базується на теорії ментальних просторів Жюлія Фоконьє (Fauconnier, 1994; 1997), згідно якої *ментальний простір* – це невеликий концептуальний пакет інформації, котрий конструюється в процесі мислення і бесіди, з локальними цілями (Fauconnier & Turner, 2002, с. 40, 102). Ментальний простір містить часткову репрезентацію знань про сутності й взаємозв'язки між явищами в межах певного заданого сценарію, яка на момент мовлення уявляється / розуміється / мислиться / запам'ятовується / тощо мовцем. Той самий сценарій може конструюватися різними способами, тому ментальні простори часто використовуються для визначення когнітивних структур, котрі відображають частинки інформації про явища, обговорювані в ситуації (Coulson & Oakley, 2005, 1512-1513). Іншими словами, ментальні простори – це часткові когнітивні утворення, які структуруються *фреймами*, котрі організовують природу релевантної діяльності, подій та учасників та відображають зв'язки між елементами у ментальному просторі (Fauconnier, 1998, с. 158; Fauconnier & Turner, 2002, с. 102).

Теорія блендингу передбачає, що міжпросторове мапування (*cross-space mappings*) стає можливим завдяки аналогічним даним, котрі містяться у *вхідних просторах* (*input spaces*) на абстрактному рівні. Ці аналогії відображаються в іще одному ментальному просторі концептуальної мережі, який називається *родовий / узагальнюючий* (*generic space*). Родовий простір “гарантує” співставність вхідних просторів, а його базова структура відповідає структурі вхідних просторів і простору бленду (Schneider, 2012, с. 3-4).

Ментальний бленд – це ментальний простір, у який проєктуються елементи даних з двох чи більше вхідних просторів. У межах простору бленду формується *емерджентна ментальна структура*, котра є більшою за суму даних з вхідних

просторів і відрізняється від них, тобто містить новоутворену інформацію (Schneider, 2012, с. 3-4; Coulson & Oakley, 2005, с. 1512). Емерджентність, як ознака комплексних систем, позначає процес утворення певного явища на основі певної системи, яке не є очевидним результатом сукупності елементів цих систем і не підпорядковується законам, які регулюють цю систему (Walsh, 2011, с. 73). Емерджентна ментальна структура не копіюється з вхідних просторів у простір бленду, а створюється за допомогою таких когнітивних операцій, як:

- *компонування (composition)*, яка забезпечує побудову зв'язків між компонентами вхідних просторів,
- *доповнення (completion)*, яка дозволяє доповнити бленд фоновими знаннями,
- *і розробка (elaboration)*, тобто розбудова простору бленду (“*running of the blend*”) відповідно до уявної ментальної ситуації і створення емерджентної структури (Fauconnier & Turner, 2002, с. 42-44, 48).

Емерджентна структура доповнюється також фоновими знаннями, численними сценаріями в свідомості людини, котрі нема потреби озвучувати, але вони за умовчанням надають інформацію, необхідну для створення бленду (Schneider, 2012, с. 6). Процес концептуального блендингу відбувається шляхом мапування, активації фонових знань, залучення ментальних образів та симуляцій (Coulson 2005, с. 109).

Зворотне проектування з простору бленду у вхідні простори (*backward projection* (Fauconnier & Turner, 2002, с. 44, 49) – це процес, коли суб'єкт ментально повертається до вхідних просторів після їхньої інтеграції, уже з новими (емерджентними) знаннями, створеними в просторі бленду, і переглядає інформацію у вхідних ментальних просторах (Schneider, 2012, с. 6).

Таким чином, моделі мереж концептуальної інтеграції репрезентують динамічний, безпосередній (on-line) когнітивний процес створення значення з локальними цілями мислення та дії (Fauconnier & Turner, 1998). Концептуальна інтеграція – це складна, динамічна, ментальна подія, а концептуальні мережі

можуть мати різні конфігурації, залежно від кількості вхідних просторів та ролі тих знань, які вони структурують (Schneider, 2012, с. 6).

Схематично, найпростіша модель мережі концептуальної інтеграції має такий вигляд (рис. 1.1):

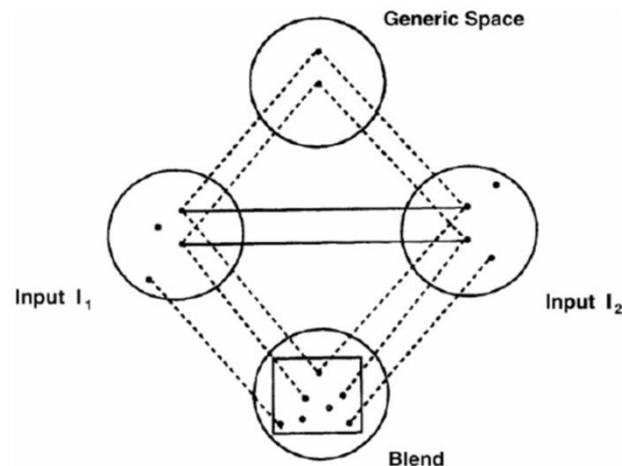

Рис. 1.1. Базова мережа концептуальної інтеграції (за: Fauconnier, Turner, 2002, с. 46)

Типологія мереж концептуальної інтеграції у праці Жюльє Фоконьє і Марка Тернера (2002) включає:

- *найпростішу мережу (simplex)*, в якій один вхідний простір організовується за певним фреймом, а елементи, які заповнюють цей фрейм, містяться у іншому вхідному просторі,
- *дзеркальну мережу (mirror)*, в якій усі ментальні простори організовуються за одним і тим самим фреймом,
- *однопросторову (одномасштабну) мережу (single-scope)*, в якій два вхідні простори структуруються за різними фреймами, а простір бленду запозичує фреймову організацію одного із просторів,
- *двопросторову (двомасштабну) мережу (double-scope)*, у якій кожен з двох вхідних просторів організовується за різними фреймами (які часто протирічать) а простір бленду включає елементи кожного з цих фреймів і має свою власну структуру, яка не запозичена з жодного з вхідних просторів;

➤ *багатопросторову (багатомасштабну) мережу (multiple-scope)*, яка може бути організована у два способи: або кілька вхідних просторів змішуються між собою паралельно, формуючи бленд, або вхідні простори проєктуються в проміжні бленди, які у свою чергу слугують як вхідні простори для подальших блендів (Fauconnier & Turner, 2002, с. 119-135, 279, 299-303).

Досліджуючи потенціал теорії концептуального блендингу у сучасних студіях когнітивної лінгвістики та когнітивної наратології, Ральф Шнайдер (2012) зазначає, що наразі окреслилися два напрямки розуміння концептуальних блендів, які описують ці когнітивні структури як такі, що: 1) продукуються автором у тексті, тобто навмисно створені автором і, свідомо чи несвідомо, об'єктивовані у тексті; 2) виникають у свідомості читача, зчитуються ним згідно плану автора чи без авторського наміру. У зв'язку з цим виникає закономірне дослідницьке запитання: *у чийй саме свідомості утворюється бленд, коли мова йде про бленд у наративі?* (Schneider, 2012, с. 7).

Як зазначають вчені (Моніка Флудернік, Шона Коулсон, Тод Оуклі, Ральф Шнайдер та ін.), процес дослідження бленду завжди починається з продукту концептуальної інтеграції. Дослідник починає саме з бленду, в якому в більшості випадків вхідні простори не є очевидними, реконструює, часто інтуїтивно, фрейми вхідних та родового просторів (Fludernik, 2010, с. 20; Schneider, 2012, с. 8). Більше того, ідентифікація концептуальної структури саме як бленду базується на висновку *дослідника* про те, що в бленді присутня емерджентна структура, яка відрізняється від структури вхідних просторів (Coulson & Oakley, 2000). Досліджуючи процеси рецепції наративу адресатом, Дженіфер Рідл Гардінг доводить, що у сприйнятті наративу відіграють роль не тільки безпосередні операції блендингу, але й залучаються ретроспективні бленди, які додають нові інсайти щодо того, що читається зараз, на основі інформації, прочитаної раніше. Вчена також звертає увагу на те, що не всі читацькі бленди можуть бути однаковими, так само як і сприйняття, наприклад, написаного два століття тому роках сучасним читачем, з огляду на різницю культурних фреймів (Riddle Harding, 2012, с. 229-250). Девід Герман, на перетині наративної теорії і науки про

свідомість (Herman, 2013b), наголошує також, що увага дослідника має, передусім, зосереджуватися на ментальних здатностях та схильностях інтерпретатора наративу, оскільки саме *адресат* є призмою, через яку формується наративний досвід. Тобто, як бачимо з огляду праць науковців, у фокусі уваги досліджень наративу крізь призму теорії концептуальної інтеграції є саме адресат.

Застосування напрацювань теорії блендингу у наративних студіях (Bondarenko & Nikolaienko, 2022; Coulson, 2001; Dancygier, 2005; 2012a; 2012b; 2017; Dannenberg, 2012; Feyersinger, 2012; Fludernik, 2010; Hartner, 2008; 2012; Oakley, 1998; Oakley & Tobin, 2012; Quendler, 2012; Riddle Harding, 2012; Sinding, 2012; Vandelanotte, 2017 та ін.) маркує новий рівень масштабніших досліджень блендингу, не лише як когнітивного механізму створення окремих образів, а як когнітивної операції, яка організовує наратив, котрий у свою чергу мислиться як інструмент когніції. Тобто здатність свідомості до концептуальної інтеграції є основою і продукування, і розуміння сценаріїв уявних наративних світів так, наче вони реальні (Schneider, 2012, с. 10-11).

Досліджуючи процеси інтерпретації точок зору персонажів і наратора читачем, Маркус Гартнер, базуючись на теорії блендингу (Hartner, 2008; 2012), робить висновок про те, що цілісний зміст наративу конструюється читачем на основі інтеграції окремих наративних перспектив. Тобто у фокусі уваги дослідника мають бути не відмінності точок зору наратора і різних персонажів, а їхня взаємодія і взаємозв'язок у наративі, оскільки відмінності були створені автором навмисне з певними цілями, а завданням адресата є інтегрувати ці точки зору й інтерпретувати цілі автора. Теорія блендингу, як доводить вчений, є продуктивною для пояснення цих когнітивних процесів (Hartner, 2012, с. 85-120). Такої ж думки дотримується і Барбара Данцігір (2017), зазначаючи, що у більшості випадків наратив репрезентує множинні точки зору, які формують когерентні мережі, а завданням адресата є опрацювання цих множинних точок зору і встановлення зв'язків між наративними просторами таким чином, щоб відтворити всеосяжну (*overarching*) перспективу наратора (автора) (Dancygier, 2017, с. 1-5).

Інтерпретуючи наратив, адресат постійно залучає ментальні простори, які він заповнює власними знаннями про світ та доповнює аспектами уявного світу, висвітленими у наративі. Іншими словами, адресат не “губиться” у вигаданому світі, а зберігає своє Я у цьому фікціональному просторі (Schneider, 2012, с. 11; Turner, 2003, с. 121). Занурення читача у вигаданий світ, у своїй основі, забезпечується операцією *компресії* (часу, простору, точки зору) (Schneider, 2012, с. 14; Fauconnier & Turner, 2002; Dancygier, 2017; Dancygier, 2012b, с.18-19).

Адаптовуючи теорію ментальних просторів до наративу, Барбара Данцігір оперує терміном *наративний простір* (*narrative space* in: Dancygier, 2012b), розуміючи під ним певний когнітивний конструкт, який лежить в основі побудови наративу (там само, с. 59), має свою топологію, включаючи час, простір, локації, учасників, тощо (там само, с. 118). Наративні простори структуруються фреймами та інтегруються впродовж усього процесу читання (ймовірно так, як це бачить читач) в цілісний емерджентний бленд (там само, с. 35).

Наративний простір є джерелом наративної структури і, більше того, джерелом наративної перспективи (Dancygier, 2012b, с. 61). Наративний простір, маркований перспективою персонажа, структурно організовується навколо нього/неї й інтерпретується крізь призму його/її точки зору, знань, намірів (*Ego-viewpoint* in: Dancygier, 2012b, с. 63, 172). Наративні простори природним чином підлягають *компресії* та інтегруються в єдиний наративний потік. У бленді скомпресовано дискурсивний простір перспективи (*discourse viewpoint space*) з відповідними Я-перспективами (*Ego-viewpoint*) у головний наративний простір (*main narrative space*), де розгортається вся історія (Dancygier, 2012b, с. 38, 70).

У цьому контексті важливими є два когнітивні механізми: конструювання *простору дискурсивної перспективи* та *компресія точки зору*. Простір дискурсивної перспективи (позиція наратора щодо всіх історій, які він/вона розповідає (*Discourse Viewpoint Space* in: Dancygier, 2017, с. 2; *story-viewpoint space* in: Dancygier, 2012b, с. 38) – це всеосяжний, глобальний конструкт вищого рівня (оповідач всепроникний та всеохоплюючий), який визначає вибір лінгвістичних засобів на нижчих рівнях. На цьому рівні узгоджуються множинні точки зору та

робиться висновок щодо їхнього епістемічного статусу. Компресія перспективи/точки зору (*viewpoint compression* (Dancygier, 2012b, с. 18-19; Dancygier 2005)) відбувається в процесі реконструювання читачем позиції наратора (конструкту вищого рівня) шляхом інтеграції наративних просторів у дискурсі від їхньої мовної об'єктивації (нижчі рівні) в усій складності подій та сюжетних сплетінь. Тобто це механізм конструювання точки зору / перспективи вищого рівня об'єднанням точок зору нижчого рівня, котрі репрезентують локальні наративні простори (Dancygier, 2017, с. 4-12).

Отже, перспектива у наративному дискурсі крізь призму теорії ментальних просторів розглядається з позицій того, як мережа наративних ментальних просторів, кожен з яких робить внесок в конфігурацію дискурсивної перспективи, конструюється і врегульовується з розгортанням дискурсу. Наративні простори формують ієрархічну мережу, від простих до складних, профілюючи темпоральні, каузативні, крос-референційні та інші ознаки відповідних точок зору (Dancygier, 2017, с. 3-4).

Оскільки існує потенційна невідповідність між авторською концептуалізацією та інтерпретацією читача, особливо, коли йдеться про письмовий наратив, акцент дослідників робиться на такому когнітивному процесі, як *узгоджена концептуалізація* (*negotiation of conceptualizations* in: Verhagen 2005, Dancygier, 2012b, с. 19-20). У випадку усного наративу таке узгодження відбувається безпосередньо в дискусії, а у випадку письмового наративу цей процес вбудований у саму структуру наративу. Тобто наративна структура організовує не тільки темпоральні, просторові, референційні, тощо зв'язки, але й послідовно конструює зміст наративу відповідно до цілей автора.

Відповідаючи на запитання, яким чином забезпечуються однастайність читацьких інтерпретацій наративу, Барбара Данцігір зазначає, що читання наративного дискурсу завжди передбачає занурення у певний контекст, який є очевидним (і передбачається як такий), тому, здебільшого, не виникає проблеми неправильного трактування перспектив наратора чи персонажів, які інтегруються в простір дискурсивної перспективи (*discourse viewpoint space*), оскільки читач

ментально об'єднує точки зору та інтерпретує їх як мережу (яка співвідноситься з власне ідеєю “контексту”), де різні перспективи асоціюються з різними учасниками та дискурсивними просторами, які вони “населюють”. Множинні точки зору, які структурують нарративний дискурс, інтегруються з позиції простору дискурсивної перспективи таким чином, що усі учасники і їхні перспективи осмислюються як ціле (*viewpoint compression*). Множинні ментальні простори учасників вкладаються один в одного (*embedded story spaces*). Тому, на думку вченої, нарративний аналіз здійснюється крізь призму загальної дискурсивної перспективи, де врегульовуються суперечності та осмислюються кореляції між просторами учасників. Більше того, множинність точок зору є необхідною для розуміння змісту дискурсу (Dancygier, 2017, с. 14-17).

У психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома читач має справу з двома нарративними просторами: простором пацієнта та простором лікаря-психотерапевта, які в дискурсі оприявлені відповідними мовними засобами. Наративні простори взаємно доповнюють один одного у процесі розгортання нарративного дискурсу, оскільки моделюють одну і ту саму ситуацію – процес психотерапії. Реконструюючи обидва нарративні простори, читач диференціює епістемічний статус наведеної інформації з вуст обох нараторів (істинний / можливий / умовний / гіпотетичний / тощо) завдяки лінгвістичним засобам, котрі їх об'єктивують, та робить висновок щодо її достовірності.

Дуальність перспектив та їхній блендинг є характерною ідіостильовою рисою творчості Ірвіна Ялома. Щодо рівноцінності цих перспектив, зазначимо, що Ірвін Ялом є, перш за все, психотерапевтом, а вже в другу чергу – письменником. Щоб забезпечити двосторонній погляд на процес психотерапії, автор залучає своїх пацієнтів (як, наприклад, при написанні романі *Every Day Gets a Little Closer* (1974)), стає їхнім голосом, використовуючи, з їхнього дозволу, записи про сеанси або їхні коментарі. Наприклад, у збірці психотерапевтичних оповідок *Momma and the Meaning of Life* (1999) знаходимо розповіді Айрін, яка тривалий час боролася з горем утрати, та Паули, пацієнтки з останньою стадією раку, які, за словами автора, базуються на фактах, хоча імена й ідентифікаційні дані змінено. Тому не можна

однозначно приписувати точку зору на ті чи інші аспекти психотерапії лише авторові, оскільки він свідомо озвучує точку зору пацієнта/пацієнтів з їхніх слів та перспективи. Однак, конструюючи наратив, і від імені психотерапевта, і від імені пацієнта, автор все ж залишається визначальною інстанцією щодо того, які компоненти психотерапії виокремлювати як значущі для обох сторін та такі, що мають важливу цінність і для потенційного читача (параметр *важливість* у термінології параметрів наративу Ленарда Талмі (*importance* in: Talmy, 2000b, с. 479). Тобто точка зору психотерапевта, природно, превалює і є *визначальною* (*overarching* in: Dancygier, 2017). Наративні перспективи пацієнта і психотерапевта розглядаємо не як протиставлені, а як взаємодоповнюючі. У термінології параметрів наративу Ленарда Талмі, ментальні простори наратора-пацієнта і наратора-психотерапевта – це паритетні, еквіпотентні когнітивні наративні структури (*parity, equipotence* in: Talmy, 2000b, с. 448-460). Бленд наративних просторів пацієнта і психотерапевта є природним очікуваним результатом когнітивної діяльності наратора, який реалізує, окрім художньо-естетичної, ще й навчальну мету, закладену автором.

Більшість дослідників (Бистров, 2014; 2015b; Бялик, 2023; Bondarenko & Nikolaienko, 2022; Dancygier, 2012b; Fauconnier, 1998; Fauconnier & Turner, 2002; Fludernik 2002; Herman, 1997; 2009; 2013a; Talmy, 2000b) одностайні в тому, що (наративні) ментальні простори структуруються у вигляді *фреймів та сценаріїв*. Як зазначає Василь Бялик, “розгортання фреймової моделі забезпечує пізнання художнього прозового тексту як надскладного, варіативного смислу, увиразненого на наративних рівнях у взаємодії наратора і персонажів <...> фреймова модель є інтерпретаційною, охоплюючи свідомість читача як наратора та/або імпліцитного читача, який виявляє смисли тексту, залучаючи суб’єктивний досвід переживання емоцій” (Бялик, 2023, с. 161-165).

Розглянемо докладніше теоретичне підґрунтя застосування методик аналізу зазначених когнітивних структур у дослідженні наративного дискурсу.

Теорія скриптів і теорія фреймів. За визначенням Марвіна Мінські, *фрейм* – це структура даних, яка репрезентує стереотипну ситуацію (Minsky, 1974, с. 111).

У межах досліджень штучного інтелекту, вчений запропонував методику, згідно якої фрейми – це структури, які зберігають в пам'яті елементи ситуацій та структуруються терміналами (слотами), котрі заповнюються певними даними (Minsky, 1974, с. 112). Подібне твердження знаходимо і в теорії скриптів Роджера Шенка і Роберта Абельсона, які обґрунтували, що більшість фонових знань людини базується на скриптах (Schank & Abelson, 1977, с. 223). Терміни *фрейм* і *скрипт* в цих дослідженнях позначають синонімічні поняття. На думку Роджера Шенка, ми осмислюємо речі асимілюючи їх з більш знайомими для нас речами: тобто ми опрацьовуємо новий досвід, асимілюючи його до минулого досвіду, який зберігається у пам'яті (Schank & Abelson, 1977, с. 198; див. також: Velleman, 2023, с.7). Згідно теорії скриптів, ключовими ознаками скрипту (а в іншій термінології – фрейму) є такі (за: Schank & Abelson, 1977):

- скрипт це структура, яка описує відповідні послідовності подій у певному контексті. Він складається зі слотів (вузлів) і відповідних вимог/очікувань щодо того, чим ці слоти можна заповнити. Ця структура є взаємопов'язаним цілим, оскільки те, чим заповнений один слот, впливає на те, чим заповнюватиметься інший структурно пов'язаний з ним слот;
- скрипти організують повсякденні ситуації, знайомі для більшості людей, і не підлягають суттєвим змінам; не передбачається, що скрипт забезпечує розуміння повністю нових ситуацій, оскільки він є наперед визначеною, стереотипною послідовністю подій, закоріненою в досвіді людей;
- скрипт передбачає включення референцій до нових об'єктів в межах слотів так, ніби ці об'єкти вже згадувалися раніше і не потребують додаткових пояснень, оскільки співвіднесення їх з цим скриптом уже робить ці об'єкти відомими і зрозумілими;
- скрипт містить надзвичайно велику кількість інформації, яка включає величезне розмаїття усього, що може статися в межах ситуації, закріпленої у свідомості. Завдяки цьому, мовець не мусить щоразу вдаватися в усі подробиці ситуації, описуючи її, оскільки ці подробиці уже відомі реципієнту і автоматично реконструюються ним при згадці/входженні в контекст цієї ситуації;

➤ будь-який скрипт асоціюється з певним набором ролей/учасників, які активуються автоматично з активацією скрипту. Ці ролі / учасники / актори присутні автоматично, навіть, якщо їх не згадує мовець. Скрипт повинен бути створеним / написаним з перспективи котрогось одного з учасників, оскільки різні учасники по-різному бачитимуть цю ситуацію (наприклад, скрипт відвідин ресторану розгортатиметься по-різному для клієнта і для шеф-кухаря). Скрипти реконструйовані з різних перспектив учасників об'єднуються і формують те, що можна вважати “цілісною картиною” загальної ситуації або “концептом”.

➤ кілька скриптів можуть бути активовані одночасно, змішуватися або переривати один одного. Нова інформація (*new inputs*) можуть зумовити появу незвичних або менш звичних шляхів (*detour paths*) розгортання скрипту. У складніших ситуаціях змішування скриптів можливі відхилення від звичних скриптів (*scriptal deviations*). Девіації типових скриптів виникають, коли кілька скриптів накладаються один на одного, або коли особисті скрипти (*personal scripts*) змішуються з ситуативними (*situational scripts*), оскільки особисті завжди можуть містити непередбачувані для інших події.

Розробники теорії організації знань в штучному інтелекті заклали основи подальших лінгвістичних трактувань таких когнітивних структур, як концепти, фрейми, сценарії, ідеалізовані когнітивні моделі, тощо, та досліджень специфіки їхнього закорінення в досвіді людини. На основі теорії скриптів Роджера Шенка і Роберта Абельсона, та теорії фреймів Марвіна Мінські розвинулася **фреймова семантика**, предметом дослідження якої є способи когнітивної організації знання і конструювання значень (Attardo, 2020; Fillmore, 2006). Терміном **фрейм** позначають “систему концептів, які співвідносяться таким чином, що розуміння будь-якого із них вимагає розуміння всієї структури, частиною якої він є” (Fillmore, 2006, с. 373). Теорія фреймів пояснює, як ми взаємодіємо з фізичним світом, “за умовчанням” знаючи природний стан речей, їхні фізичні властивості, особливості поєднання, тощо (Fludernik, 2002, с. 13). Дослідники фреймів, зокрема Лоуренс Барсалу, крім констатації базовості таких структур, як фрейми/сценарії, також підкреслюють контекстуальну гнучкість фреймів (Barsalou, 1992, с. 21). Фрейм

визнається, з одного боку, достатньо великим пакетом інформації, щоб слугувати структурним фоном для нових ситуацій, а з іншого боку, достатньо малим, щоб бути гнучкою модульною частиною більшої бази даних (Novosadska, 2018, с. 39). У результаті динамічного процесу концептуалізації нових ситуацій усі ознаки базового фрейму перевіряються свідомістю людини, наскільки вони будуть доречні у конструюванні нового фрейму. Відповідно, в результаті такого “відбору” не всі ознаки стають елементами нового фрейму (Дячук & Криворучко, 2021, с. 138).

Фрейм співвідноситься з іншими когнітивними моделями, котрі репрезентують набір концептів, такими, як схема, скрипт, сценарій, ідеалізована когнітивна модель (Fillmore, 2006, с. 373). **Сценарій** у лінгвістичних дослідженнях, зазвичай, співвідноситься із фреймом за ознакою статичності / динамічності. Сценарій є різновидом фрейму, оскільки інтегральною властивістю цих когнітивних структур є здатність вміщувати й передавати відомості про типове. Іншими словами, сценарій – це динамічний фрейм (Ткаченко, 2021, с. 3009-3010). На абстрактному рівні сценарій поділяється на окремі сцени, кожна з яких репрезентує певні дії чи елементи сценарію. Сцени між собою пов’язані каузально, темпорально і просторово (Chen, 2004, с. 99-100).

Наступні дослідження на перетині теорії скриптів, теорії фреймів і наратології фокусуються на розкритті ролі скриптів/фреймів/сценаріїв в організації історій, а отже і наративу. Зокрема, запитання, які ставлять перед собою дослідники, торкаються канону оповідності (*tellability*), тобто наскільки деталізовано і вибірково потрібно озвучувати послідовність подій (що розказувати, а що ні). Інші важливі дослідницькі аспекти охоплюють питання, наскільки скрипти/фрейми/сценарії, котрі закорінені в певній культурі можуть зчитуватися представниками інших культур та наскільки вони є стереотипними, а також що можна вважати подією, якою мірою скрипти/фрейми/сценарії, залучені у наративі, відображають моделі світу, зрозумілі читачам, тощо (Herman, 1997, с. 1057). Подальше опрацювання поняття скриптів виявляє також їхній дослідницький потенціал у дослідженнях жанрів і наративних технік, особливо в контексті

відхилення від звичних скриптів (сценаріїв) певних жанрів для потенційного успіху книги (там само, с. 1054-1056).

У контексті когнітивної наратології теоретичні розробки понять *скрипт*, *фрейм* і *сценарій*, котрі трактуються як ментальні репрезентації знання, що дозволяють зберігати у пам'яті послідовність та причинно-наслідкові зв'язки між подіями чи явищами, переосмислюються як ментальні структури, що дозволяють адресату вибудовувати складні інтерпретації історій на основі нечисленних текстових чи дискурсивних засобів (Herman, 1997; 2013a, с. 4). За словами Якова Бистрова, “активовані фрейми знання допомагають концептуалізувати й осмислювати наративні тексти. Вони використовуються як основа для побудови ментальних репрезентацій, які дозволяють наратору концептуалізувати всі аспекти повсякденного життя, включаючи ті ситуації, у яких він не брав безпосередньої участі, а осмислював їх через розповіді інших” (Бистров, 2016b, с. 76).

Як уже зазначалося, процес організації досвіду у наративі відбувається шляхом членування цього досвіду на окремі події, пов'язані причинно-наслідковими зв'язками, з подальшою організацією цих подій відповідно до загальних, культурних, контекстуальних фреймів та сценаріїв (Herman, 2003; Fludernik, 2002, с. 11). Зазначені когнітивні процеси дозволяють організувати події як пов'язані каузально і послідовно концепти, та формувати фрейми та сценарії, котрі структурують досвід (Herman, 2003). Отже в когнітивних дослідженнях наративу поняття *фрейму* і *сценарію* нерозривно пов'язані із поняттям *події*.

Подія визнається головним складником наративу і передумовою наративності (Fludernik, 2002, с. 15; Tsapiv & Andrieieva, 2023). Іншими словами, фундаментальні знання автора/реципієнта про світ передбачають, що “досвід складається з подій у їхній послідовності в часі” (Talmy, 2000b, с. 425), тож наратив також репрезентує події у їхній часовій послідовності, хоча не обов'язково у тій послідовності, в якій вони насправді трапилися. Наратив може бути організований таким чином, що читач поступово відкриває для себе ті чи інші частини історії

(*part-at-a-time effect*), доповнюючи її деталями та коментарями, зрештою складаючи їх як когерентну картину в своїй свідомості (Talmy, 2000b, с. 425-26). З точки зору когнітивного підходу до аналізу наративу, поняття *події* розглядається в контексті когнітивної операції членування наративу за темпоральними характеристиками. Концептуальне членування (*conceptual partitioning* in: Talmy, 2000b, с. 432) дозволяє адресатові розділити часовий континуум на частини і приписати виокремленим частинкам характеристики цілісних одиниць. Такі частинки в наративі концептуалізуються як події (там само). Обсяг події може відрізнитися залежно від низки параметрів (які характеризують їхні ознаки і типи взаємодії). Подія може бути дискретною, з чітко маркованими початком і закінченням, або може бути тривалою та не мати чітких часових рамок в межах певного *діапазону сприйняття* (*scope of perception*). Діапазон сприйняття (який корелює з *перспективою* в наратології) є важливим когнітивним фактором, який визначає межі та інтерпретацію фрейму події, а його зміщення призводить і до реконцептуалізації ситуації (Talmy, 2000a, с. 266).

Події поділяють на *динамічні*, які конституюють процес чи активність і *статичні*, які репрезентують ситуацію чи обставини. Крім того, події в межах наративу можуть співвідноситися, вкладатися одна в одну, контрастувати, продовжувати одна одну, тощо (Talmy, 2000b, с. 432). Свідомість, яка осмислює подію (динамічну чи статичну), опирається на величезний (хоч і не безкінечний) “репертуар досвіду”, тобто схеми і фрейми (статичний досвід) та сценарії (динамічний досвід). Зберігаючись у пам’яті, попередній досвід структурує сприйняття та очікування щодо поточного та майбутнього досвіду, а також емерджентних ситуацій (Herman, 1997, с. 1048).

Подієвий концепт PSYCHOTHERAPY репрезентує динамічну подію – процес екзистенційної та групової психотерапевтичної практики. Когнітивною структурою, яка організовує концепт PSYCHOTHERAPY є *нарративний фрейм-сценарій* (за: Бистров, 2016b), який схематизує процес екзистенційної та групової психотерапії як дискурсивно і наративно організовану подію. За Марвіном Мінскі, *нарративний фрейм* визначається як скелет, що формує типові історії, пояснення,

аргументи, тощо. Конвенційні уявлення щодо фокальних точок, учасників, сюжетних форм, розвитку подій, тощо слугують базою для створення нових тематичних фреймів у свідомості слухача (Minsky, 1974, с. 123).

У праці Якова Бистрова (2016b), *нарративний фрейм-сценарій* визначається як “динамічна когнітивно-нарративна структура, яка зорієнтована на ієрархічне представлення стереотипних сцен у нарративі в термінах когнітивних сцен, подієвих контекстів і нарративних пропозицій” (Бистров, 2016b, с. 458). Враховуючи специфіку матеріалу дослідження та теоретико-методологічне підґрунтя досліджень фреймів та сценаріїв у нарративі, зазначимо, що у нашому дослідженні нарративний фрейм-сценарій є складною когнітивною структурою, яка поєднує ознаки і фрейму, і сценарію, тобто репрезентує і структуру події (з відповідними вершинними і термінальними вузлами, котрі заповнюються відповідно до дискурсивного контексту), і динамічне розгортання цієї події з виокремленням просторових, каузальних та темпоральних зв’язків.

Отже, поєднання теоретичних підходів когнітивної лінгвістики і когнітивної наратології дозволяє реконструювати нарративну ментальну модель психотерапії, об’єктивовану у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. Відповідно до матеріалу дослідження та наявної дуальності нарративних перспектив, у практичній частині дослідження (розділ 2) реконструюємо два нарративні фрейми-сценарії: нарративний фрейм-сценарій з наратором-психотерапевтом (НФС НПТ) і нарративний фрейм-сценарій з наратором-пацієнтом (НФС НП), які структурують і організовують інформацію у нарративних ментальних просторах НПТ і НП відповідно, і організовують досвід автора про психотерапію таким чином, щоб потенційний читач міг інтерпретувати його в усій повноті, наскільки це можливо в межах нарративного дискурсу. Концепт PSYCHOTHERAPY моделюємо у вигляді дзеркальної мережі концептуального блендингу, котра інтегрує нарративні ментальні простори НПТ і НП. Родовий ментальний простір відображає фрейм, за яким організовуються два вхідні простори нараторів, а нарративний ментальний простір наратора збігається з простором бленду, оскільки саме потенційний

адресат зчитує, інтерпретує й інтегрує дві версії однієї і тієї самої події психотерапії в одне ціле.

1.3.3. Концептуалізація психотерапії в світлі теорії концептуальної метафори.

У численних працях останніх десятиліть концепти розглядаються з позицій їхньої метафоричної об'єктивації (Morozova, 2017; Semino, 2008; Semino & Swindlehurst, 1996; Shevchenko, 2021; Shevchenko & Shastalo, 2021; Tapia, 2003; 2006; Vorobyova, 2005; Дойчик, 2013; Дойчик & Павлюк, 2018). Термін **метафоричний концепт** (*metaphorical concept / conceptual metaphor*) вчені використовують в контексті аналізу специфіки концептуалізації досвіду за допомогою метафори як інструменту мислення (Lakoff, 2003, с. 6). Метафори слугують свого роду когнітивним “містком” між тим, що ми знаємо і тим, що прагнемо осмислити, оскільки, з одного боку, дозволяють поглянути на незнайомі явища крізь призму відомих речей, а з іншого боку, забезпечують нові перспективи осмислення звичних явищ (Pérez-Sobrino et al., 2022, с. 127).

Основні положення **теорії концептуальної метафори** (Conceptual Metaphor Theory) були окреслені ще в 1980 році у фундаментальній праці Джорджа Лейкофа і Марка Джонсона *Metaphors We Live By*, а її інструментарій широко застосовується в сучасних вітчизняних та закордонних лінгвістичних розвідках, присвячених аналізу тексту і дискурсу (Бистров 2013; 2016а, 2016b; Дойчик, 2013; Bystrov, 2014; Bilyk et al, 2022; Kövecses, 2010a; 2011a; 2011b; Martyniuk & Kovalenko, 2018; Musolff, 2006; 2016; Ruiz de Mendoza & Pérez, 2011; Semino, 2008; Shevchenko, 2021; Velykoroda, 2019) і не вичерпує свій потенціал.

Вслід за теоретиками основних положень когнітивної теорії метафори (Марка Джонсона, Золтана Кьовечеша, Джорджа Лейкофа та інших), розуміємо **концептуальну метафору** як спосіб пізнання, структурування та осмислення світу, за якого “менш чітко визначені (абстрактні) явища частково осмислюються в термінах більш чітко визначених (та, зазвичай, більш конкретних) понять, які

базуються на досвіді” (Lakoff & Johnson, 2003, с. 109). Лінгвокогнітивний погляд на метафору окреслює такі її ознаки: метафора є властивістю концептів, а не слів і є інструментом мислення, а не мови; функцією метафори є осмислення явищ дійсності; метафора не обов’язково базується на подібності явищ, котрі нею зіставляються (за: Kövecses, 2010b; Lakoff & Johnson, 2003).

З лінгвокогнітивних позицій метафори класифікуються за чотирма ознаками: конвенційність (конвенційна метафора може мати неконвенційну мовну об’єктивацію), походження (метафори можуть базуватися на знаннях, досвіді, образності), функційність (за когнітивною функцією виокремлюють *структурні, орієнтаційні й онтологічні* метафори), рівень узагальненості (прикладом метафори узагальненого рівня є EVENT STRUCTURE METAPHOR).

Структурні метафори структурують один концепт у термінах іншого; *орієнтаційні* – забезпечують когерентність метафоричних груп і організують системи концептів у термінах просторових орієнтацій (верх-низ, центр-периферія, тощо); *онтологічні* – забезпечують фундаментальне розуміння цільових концептів як фізичних об’єктів, субстанцій, контейнерів, істот, тощо, що дозволяє категоризувати, групувати, описувати ці концепти (Kövecses, 2010b, с. 46; Lakoff & Johnson, 2003, с. 14-34).

Метафоричне перенесення відбувається з *домену джерела (source domain)* на абстрактний *домен цілі (target domain)*. Базовим визначенням домену у когнітивній лінгвістиці є “будь-яка зв’язна сфера концептуалізації, контекст для категоризації певної семантичної одиниці” (Langacker, 2008, р. 47). *Домен* в контексті теорії концептуальної метафори мислиться як ментальна репрезентація, тобто частина нашого фонового досвіду щодо певного явища, яка включає елементи, зв’язки, інференційні патерни щодо цього явища, тощо. Тобто, домен є когерентним набором знань та досвіду щодо певного тематичного поля, що, зазвичай, організований навколо певного прототипового (центрального) концепту. Людський фізичний досвід слугує природною й логічною основою осмислення більш абстрактних доменів (Kövecses, 2010b, с. 4; Musolff, 2016, с. 7-17; Lakoff & Johnson, 2003).

Проекцію ознак домену джерела на домен цілі називають *перехресним мануванням* (*cross-space mapping*), при якому деякі аспекти домену цілі вибірково *висвітлюються* (*highlighting*), інші – *затемнюються* (*hiding*) (Lakoff & Johnson, 2003, с. 10-13). Деякий цільовий домен може асоціюватися з певним набором доменів джерела, який Золтан Кьовечеш називає *діапазоном цільового домену / діапазоном метафори* (*the range of the target / the range of metaphor*). Водночас, терміном *спектр домену джерела / спектр метафори* (*the scope of the source*) позначається явище, де певний домен джерела проєктується на різні сфери цілі (Kövecses, 2005, с. 122-123).

Сучасні дослідження концептуальних метафор зосереджуються, зокрема, на: аспектах впливу на адресата за допомогою використання метафоричних сценаріїв у політичному дискурсі (Musolff, 2006; 2016; 2023); актуалізації нових метафоричних моделей в часи пандемії (Bilyk et al., 2022; Pérez-Sobrino et al., 2022; Semino, 2021), кризи (Shevchenko, 2021), війни (Шевченко, 2024; Nytspol & Kobuta, 2022); аспектах дослідження поетики метафор у художніх творах на базі когнітивної теорії метафори (Freeman, 2000; 2011; Fludernik, 2011a; Semino, 2006; 2008; Vorobyova, 2005); когнітивно-метафоричному підґрунті інтертекстуальності (Velykoroda, 2019); специфіці контекстуально-залежної метафоричної креативності у дискурсі (Kövecses, 2010a); мультимодальних репрезентаціях метафор у різних типах дискурсів (Bilyk et al., 2023; Krysanova & Shevchenko, 2021; Morozova, 2017; Pérez-Sobrino, 2017), тощо. Дослідження психотерапевтичних дискурсів крізь призму використання метафор характеризуються міждисциплінарним підходом і, зазвичай, звертаються до безпосереднього залучення метафор у процесі психотерапевтичного лікування пацієнтів (напр.: Blenkiron, 2005; Levitt et al., 2000; Stott et al., 2010; Tay, 2011; 2016a; 2016b; Törneke, 2020).

Поетико-когнітивні студії художніх текстів (Freeman, 2000; Gibbs, 2001; Lakoff & Johnson, 2003 та ін.) доводять, що творче переосмислення дійсності базується на конвенційних, базових метафорах (Kövecses, 2010b, с. 50). Метафори організовують дискурс і забезпечують його зв'язність (Kövecses, 2009, с. 81). У художньому творі конвенційні метафори часто зазнають модифікацій.

Джордж Лейкоф виокремлює три можливі маніфестації “креативної” метафори на основі конвенційної: випадки розширення “використовуваної” частини метафори, випадки використання “невикористовуваних” аспектів метафори та випадки, коли метафора створена як новий погляд на певні явища (Lakoff & Johnson, 2003, с. 53). Творче переосмислення або навмисне, “увиразнене” використання метафор у дискурсі має на меті досягнення аргументативних та прагматичних цілей автора, тобто передбачає потенційний вплив на читача, формування його/її точки зору на метафоризовані явища, спонукає до роздумів, тощо. Тож інтерпретація поетичних метафор є складним та комплексним процесом (Musolff, 2023, с. 136, с. 156). Золтан Кьовечеш, услід за Джорджем Лейкофом, Марком Тернером та Реймондом Гіббсом, у праці *Metaphor: A Practical Introduction* (2010) виокремлює чотири основні **когнітивні механізми** поетичного переосмислення базових (конвенційних) концептуальних метафор, серед яких:

- *розширення (extending)*, що передбачає появу додаткових концептуальних елементів у концептосфері джерела образу;
- *нарощування (elaboration)*, в основі якого осмислення по-новому вже існуючих елементів сфери джерела;
- *поєднання (combining)*, яке базується на одночасній активації і накладанні декількох базових концептуальних метафор;
- *перегляд (questioning)*, коли автор ставить під сумнів доречність метафор, звичних для повсякденного використання (Kövecses, 2010b, с. 53-55).

У практичній частині дослідження розглядаємо онтологічні та структурні метафори об’єктивації індивідуальної та групової психотерапії та когнітивні механізми авторського переосмислення цих метафор у психотерапевтичному дискурсі (підрозділ 3.1.).

Метафоричне використання концептів змушує читачів думати про певну ситуацію на основі припущень (знань) про певне тематичне поле, до якого ця ситуація не належить буквально. Тож концептуальна метафора зіставляє різні сфери досвіду і знання про них таким чином, що певна ситуація когнітивно і комунікативно представлена в термінах іншого тематичного поля (Musolff, 2016, с.

7). Метафори такого типу класифікуються як структурні у працях Джорджа Лейкофа і Марка Джонсона, тобто як такі, що дозволяють не просто представити концепт, але й пропонують відповідні способи висвітлити (*highlight*) певні його елементи й приховати (*hide*) інші. Структурні метафори дозволяють використовувати певні детально структуровані й чітко визначені концепти, щоб структурувати інші, менш чітко визначені (Lakoff & Johnson, 2003, с. 49).

Враховуючи специфіку об'єктивації процесу психотерапії у досліджуваному дискурсі, розглядаємо структурні метафори психотерапії у двох вимірах:

- 1) у термінах структурно-подієвої метафори;
- 2) та у термінах метафоричних сценаріїв.

1) Структурно-подієва метафора. Структурні метафори психотерапії представлені набором, який Джордж Лейкоф визначає як *структурно-подієву метафору* (EVENT STRUCTURE METAPHOR), котра описує дії, стани та процеси через метафори руху, простору й локацій. (Lakoff & Johnson, 1999, с. 155). Тобто, структурно-подієва метафора описує концептуалізацію подій (Kövecses, 2010b, с. 151). Універсальність структурно-подієвої метафори забезпечується образ-схемним досвідом, на якому вона базується, і який поділяють люди різних культур (Kövecses 2010b; Esmer, 2022; Grady, 1997). Концептуальні метафори, котрі складають цей набір, включають, наприклад: STATES ARE LOCATIONS (BOUNDED REGIONS IN SPACE), CHANGES ARE MOVEMENTS (INTO OR OUT OF BOUNDED REGIONS), ACTION IS SELF-PROPELLED MOTION, PROGRESS IS MOTION FORWARD, MEANS ARE PATHS, CAUSES ARE FORCES, LONG-TERM ACTIVITIES ARE JOURNEYS, тощо (Kövecses, 2010b, с. 151; Lakoff, 1999, с. 162). Схематичну діаграму структури події знаходимо у праці Золтана Кьовечеша (2010b) (рис. 1.2.):

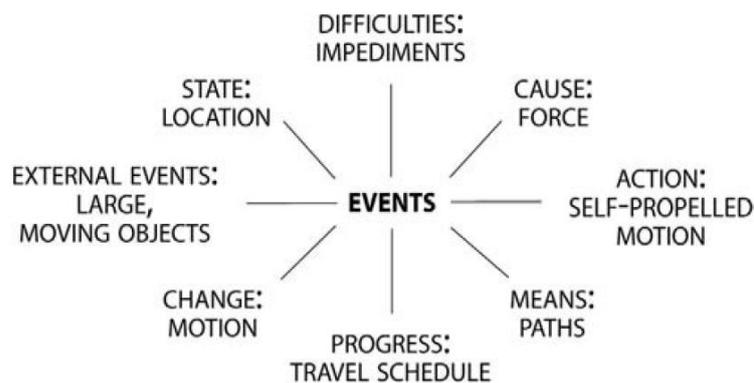

Рис. 1.2. Діаграма метафоричної структури події (за Kövecses, 2010b, с. 163)

2) Метафоричний сценарій. Головною функцією концептуального домену джерела структурної метафори не є власне чіткий опис й категоризація сфери цілі, але, насамперед, інтеграція сфери цілі в набір знайомих (більш конкретних) концептів й умовиводів і структурування її під певним кутом зору (Musolff, 2016, с. 11). При перехресному мапуванні важливі для мовця аспекти домену цілі висвітлюються, а інші – приховуються вибірково (*selective projection*) (Lakoff & Johnson, 2003). Мовець (як і реципієнт) автоматично обирає відповідні (підходящі) елементи залежно від цільової теми (Musolff, 2016, с. 28). Домен цілі структурної метафори може репрезентуватися у вигляді певного набору типових послідовних подій, який у різних джерелах класифікують як *фрейм*, *динамічний фрейм*, *скрипт*, *сценарій*, тощо (Lakoff, 1987, с. 284-286; Musolff, 2016, с. 19; Fillmore, 2006; Kövecses, 2010b; Pálinkás, 2014; Semino, 2008).

Досліджуючи особливості кореляції конвенційності й креативності при використанні метафор на матеріалі дискурсів різних жанрів, Елена Семіно (2008) зазначає, що поняття концептуального домену не завжди є достатнім і вичерпним для опису феномену метафори. Тому дослідники пропонують звертатися до опису метафор у термінах таких ментальних репрезентацій, як *сценарії* (див., напр., праці Андреаса Мусолфа), які є менш складними репрезентаціями, ніж домен, але пропонують багатший контент (Semino, 2008, с. 8).

У нашій розвідці звертаємося до поняття *метафоричного сценарію*, вслід за Андреасом Мусолфом, котрий застосовує цей термін, аналізуючи метафори у політичному дискурсі, і визначає його як мінінартив або сценарій, який організовує домен джерела метафори в дискурсі і забезпечує *фокальні точки (focal points)* для концептуалізації домену цілі (Musolff, 2006, с. 23). На думку вченого, поява когерентних фреймів/сценаріїв у систематичному вжитку дозволяє читачам інтерпретувати тематичне поле домену цілі у термінах певного наративу (мінінартиву). Метафоричне розгортання фрейму (*metaphoric frame-building*) у дискурсі розвиває свою власну динаміку і є власне дискурсивним процесом (Musolff, 2016, с. 22-23). Елена Семіно, у свою чергу, співвідносить термін *метафоричний сценарій* з “ментальними репрезентаціями конкретних ситуацій та сукупності обставин, дій, учасників, цілей, тощо, які з ними асоціюються” (Semino, 2008, с. 8). Як зазначає Андреас Мусолф, закорінення метафоричних кореляцій у власному досвіді мовця є необхідною, але недостатньою умовою для валідності інференцій щодо сфери цілі у дискурсі. Її слід доповнити ефектом сфокусованості (*focusing effect*), який дозволяє зосередитися на певних аспектах, які творчо висвітлюють сферу цілі. І цей ефект відбувається не на рівні концептуального домену загалом, а на рівні безпосереднього сценарію, який виникає у конкретному дискурсі. Тому сфера цілі розгортається як концептуальна структура, котра базується суто на дискурсі і може включати оцінні, культурні, історичні, творчо переосмислені, тощо елементи, важливі для дискурсивного контексту. Така версія домену цілі, яка базується на дискурсі, визначається як *метафоричний сценарій*. У розумінні Андреаса Мусолфа, сценарій є менш схематичним підтипом фрейму, оскільки він включає специфічні наративні й оцінні елементи, необхідність яких визначається їхньою дискурсивною успішністю, тобто *сценарій* – це конкретний набір уявлень щодо прототипних елементів концепту, таких як учасники, “драматичні” варіанти історій, типові наслідки, оцінку, тощо, який превалує в певному конкретному дискурсі (Musolff, 2016, с. 30-33).

Таким чином, у руслі запропонованого підходу концептуальна метафора мислиться як така, що базується (*is grounded in*) на домені, але проявляється

(appears) у вигляді сценарію, який висвітлює певні фокальні точки домену цілі у конкретній дискурсивній ситуації. Тобто, домен розглядається як простір, на зразок семантичного поля, навколо прототипного концепту, якому властиве “затухання-відновлення” в часі, тоді як сценарій стосується конкретного дискурсивного соціо-прагматичного розгортання концепту (Musolff, 2016, с. 50).

Однією з характеристик сценаріїв є ефект кореляції *фігура-тло* (*figure-background effect*), який виникає у випадку, коли типова версія сценарію (*default version*) відкидається, модифікується, або їй протиставляється протилежна звичній оцінка чи точка зору, і типовий наратив слугує тлом для **девіації сценарію** (*deviation from the default scenario*) (Musolff, 2016, с. 34, 57). Типовий сценарій є свого роду платформою для вторинної метафоризації (*a second-order metaphorization*), і в цьому проявляється когнітивний потенціал сценарної структури. Часто відхилення на тлі типового сценарію (тобто, *фігури*) є короткотривалими (актуальними тільки в певному контексті), тоді як типовий сценарій (*тло*) слугує постійно доступним “резервуаром” оцінно-наративного матеріалу, який за потреби можна активувати (Musolff, 2016, с. 49). Концепт-джерело типово формує невеликий набір сценаріїв, які програються знову і знову, тоді як інші елементи домену джерела ніколи не згадуються (Musolff, 2016, с. 38). Згідно з класичною теорією концептуальної метафори, конвенційні метафори розуміються автоматично, оскільки базуються на втіленому досвіді. При цьому, некритичне (тобто “як належне”) сприйняття метафори реципієнтами вважається сприятливим для її поширення. Однак Андреас Мусолф доводить, що чим більше метафора переосмислюється, критикується, творчо обігрується у контексті, тим більш значущою вона стає в публічному вжитку, і залишається тоді “живою” (Musolff, 2016, с. 41).

Сценарії, які структурують метафору в дискурсі, обираються автором свідомо для створення наративного, аргументативного, прагматичного, тощо ефекту, й інтерпретуються адресатом (очікувано) у всій повноті семантичного і прагматичного задуму автора (Musolff, 2016, с. 88; Musolff, 2023, с. 152).

У ракурсі сценарного і дискурсивного підходу Андреас Мусолф уточнює розуміння когнітивної метафори і визначає її як дискурсивний динамічний інструмент асимілювання сфери цілі з більш звичним набором концептів з метою задати напрям розуміння цільових явищ адресатом. При цьому ‘звичне’ і ‘релевантне’ визначається соціокультурним контекстом (Musolff, 2016, с. 91). Вчений виокремлює чотири рівні інтерпретації сценарного варіанту метафори адресатом: рецепція метафори (*metaphor reception*), тобто ідентифікація сфери цілі адресатом; семантична реконструкція (*semantic reconstruction*) ймовірного інформативного задуму автора; інтерпретація, (*interpretation*) тобто оцінка образності дискурсивного фрагмента; прийняття (*acceptance*) позиції автора щодо метафоризованого явища (Musolff, 2016, с. 135).

У практичній частині роботи (розділ 3) досліджуємо онтологічні і структурні метафори, котрі об’єктивують концепт PSYCHOTHERAPY у дискурсі Ірвіна Ялома.

1.4. Лінгвокогнітивний підхід до аналізу психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома: етапи дослідження

Дослідження лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвін Ялома здійснюється нами у *п’ять послідовних етапів*:

- 1) встановлення обсягу емпіричного матеріалу, прози Ірвіна Ялома; вибірка фактичного матеріалу дослідження;
- 2) опрацювання та систематизація теоретичних міждисциплінарних праць на перетині психології та лінгвістики з метою з’ясування інституційних, професійних, наукових, комунікативних ознак психотерапевтичного дискурсу; опис специфічних диференційних ознак англomовного психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома;
- 3) систематизація й узагальнення теоретичних дослідницьких перспектив когнітивної лінгвістики і когнітивної наратології з метою випрацювання інтегрованого підходу дослідження психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна

Ялома; обґрунтування когнітивно-нараторологічної моделі концепту PSYCHOTHERAPY, котрий є ключовою когнітивною структурою, об'єктивованою у прозі письменника;

4) моделювання мережі концептуальної інтеграції наративних ментальних просторів, структурованих наративними фрейм-сценаріями психотерапії;

5) дослідження метафоричної репрезентації концепту PSYCHOTHERAPY у термінах онтологічних і структурних концептуальних метафор; опис метафоричних сценаріїв психотерапії, об'єктивованих у досліджуваному психотерапевтичному дискурсі.

На **першому етапі** дослідження *методом систематизації* встановлено обсяг емпіричного матеріалу. Матеріалом дослідження було обрано такі твори Ірвіна Ялома загальним обсягом 5148 сторінок:

➤ художні твори (романи і оповідання) Ірвіна Ялома, написані ним з навчальною метою: *Love's Executioner* (1989), *When Nietzsche Wept* (1992), *Lying on the Couch* (1996), *The Schopenhauer Cure* (2005), *Spinoza Problem* (2012);

➤ автобіографічні та науково-популярні твори автора, котрі розкривають його становлення як психотерапевта. Ці твори присвячені деталізації професії психотерапевта, описам різноманітних клінічних випадків, котрі ілюструють основні постулати екзистенційного напрямку психотерапії, автором якого є Ірвін Ялом: *Every Day Gets a Little Closer: A Twice-Told Therapy* (1974), *Yalom Reader* (1998), *Momma and the Meaning of life* (1999), *The Gift of Therapy* (2001), *Staring at the Sun* (2008), *Creatures of a Day* (2015), *Becoming Myself* (2017), *A Matter of Death and Life* (2019);

➤ навчальна проза автора, котра теоретизує основні постулати індивідуальної (екзистенційної) та групової психотерапії: *The Theory and Practice of Group Psychotherapy* (1970); *Existential Psychotherapy* (1980).

Із залученням *методу суцільної вибірки* та *методу контекстуально-інтерпретаційного аналізу* було сформовано вибірку фактичного матеріалу дослідження, яка становить 3837 контекстуальних фрагментів, в яких

розкривається суть когнітивної об'єктивації процесу індивідуальної (екзистенційної) і групової психотерапії у дискурсі. Обсяг контекстуального фрагмента становить від окремого речення (нарративної пропозиції) до кількох речень, пов'язаних однією смисловою темою, і є достатнім для висвітлення певного дослідницького аспекту.

Наприклад, контекстуальний фрагмент (1.3) є достатнім для ілюстрації результату *фідбеку* як емерджентної структури бленду нарративних перспектив наратора-психотерапевта і наратора-пацієнта. У цьому фрагменті пацієнтка, на прохання психотерапевта, описує, що саме їй допомогло трансформувати свою проблему, і які методи психотерапевта вона вважає дієвими. Графічне виділення предикатів у текстовому фрагменті позначає важливі, на думку обох нараторів, аспекти психотерапевтичної взаємодії, а метафора *went beyond words* і протиставлення предикатів *told–did* та іменників *act–word* висвітлює новий елемент у просторі бленду, котрий також графічно виділений в тексті з навчальною метою для студентів.

(1.3) “*Confiding to me that she and I had some of the same problems **proved** you had some respect for me.*”

*I was about to protest, to insist I have always had respect for her, but she intercepted me. “I know, I know – you’ve often **told** me you respected me, and **told** me you liked me, but it was just words. I never really believed it. This time it was different, you **went beyond words.**”*

*I was very excited by what Marge said. She had a way of putting her finger on vital issues. Going “beyond words,” **that** was what counted. It was what I **did**, not what I said. It was actually **doing** something for the patient. Sharing something about my wife was doing something for Marge, giving her a gift. **The therapeutic act, not the therapeutic word!** (Yalom, 2012, с. 249).*

На другому етапі дослідження із застосуванням методу систематизації та опису було з'ясовано конститутивні параметри психотерапевтичного дискурсу як такого, що інтегрує ознаки таких типів дискурсу: *інституційного* (соціальна робота з клієнтами, спілкування фахівця і нефахівця), *професійного* (як різновид дискурсу

професій допомогі, включає комунікацію на професійну тематику, містить спеціальну термінологію, описи симптоматики захворювань, описи напрямків і шкіл психотерапії, тощо), *наукового* (є результатом академічної наукової роботи психотерапевта), *комунікативного* (є, за своєю суттю, розмовою у спокійній, невимушеній атмосфері, яка нагадує розмову між друзями), *наративного* (як лінгвістична практика створення, проговорювання і відтворення наративу в межах психотерапевтичних сесій).

У межах цього етапу дослідження із застосуванням загальнонаукових методів аналізу й синтезу, індуктивного й дедуктивного методів, методу систематизації та опису нами було виокремлено специфічні диференційні ознаки психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома, і з'ясовано, що психотерапевтичний дискурс Ірвіна Ялома поєднує ознаки і *професійного* (наукового, інституційного) *дискурсу психотерапії*, і *дискурсу психотерапевтичної практики* (тобто безпосередня комунікація учасників психотерапії), і *художнього* (нарративного) *дискурсу*, оскільки процес психотерапії, практика і теорія, опосередковується автором у художній оповіді.

До специфічних ознак психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома відносимо: *фікціональність, наративність, двосторонній погляд на психотерапію, професійність, екзистенційну тематику, системність і прототипність, гуманізм та індивідуальний підхід, автентичність дискурсу психотерапевтичного сеансу, метафоричність, зміну ролей, навчальну мету*. Докладно кожен з перелічених ознак описуємо у підрозділі 1.2.

Наприклад, ознака *метафоричність* відображає і формальні, і змістові характеристики дискурсу Ірвіна Ялома:

➤ метафора (зокрема, метафоричний сценарій) є формою дискурсивної об'єктивації різних аспектів психотерапії (таких, як лікувальні чинники, організація роботи в психотерапевтичній групі, ролі учасників сесії, тощо). Для ілюстрації розглянемо контекстуальний фрагмент (1.4), в якому актуалізується дискурсивне розгортання метафоричного сценарію плавання (PSYCHOTHERAPY IS SEA VOYAGE). За цим сценарієм, психотерапевтові приписується метафорична

роль “капітана, який веде корабель”, а дві протилежні методики лікування: розкриття і аналітична нейтральність, об’єктивуються як *rough sailing* і *calm waters* відповідно. У цьому фрагменті фокальними (висвітленими) точками сценарію психотерапії є протиставлення методів взаємодії з пацієнтом, які може обрати психотерапевт: бути до кінця чесним і ділитися особистою інформацією (яка об’єктивується як “плавання в бурхливих водах”) або зберігати нейтральну позицію аналітика (яка об’єктивується як “спокійні води”).

(1.4) *Ernest felt jammed. This woman was unpredictable. He had not anticipated such rough sailing for his maiden voyage of total disclosure, and was strongly tempted to head for the calm waters of analytic neutrality* (Yalom, 1996, с. 204).

➤ метафора є інструментом роботи психотерапевта з екзистенційним матеріалом під час психотерапевтичної сесії: учасники психотерапії використовують метафоричні порівняння, проводять символічні паралелі, працюють з метафоричними образами, якими об’єктивують певні екзистенційні аспекти, котрі потребують пропрацювання. Сюди належить також важлива робота зі сновидіннями, котрі, здебільшого, опосередковуються метафорично. Наприклад, контекстуальний фрагмент (1.5) демонструє використання психотерапевтом метафори LIFE IS THEATRE з метою опосередкувати пацієнтові екзистенційні чинники *смысл життя* і *страх смерті*. Використовуючи відому театральну метафору, психотерапевт проводить паралелі між порожнім, не наповненим сенсом, життям і непереглянутою виставою. Життя, прожите без сенсу, об’єктивується як “вистава, на яку глядач навіть не дійшов і, не знявши пальто, помчав до виходу ще до її завершення” (думав про смерть). Метою використання метафоричного образу є пояснення пацієнтові, чому не варто весь час думати про смерть, поки життя триває.

(1.5) *Too much of life’s show is missed if we never take off our coats and join in the fun. Why rush to the exit door before closing time?* (Yalom, 2005, с. 15).

На третьому етапі констатовано, що такі ознаки психотерапевтичного дискурсу, як: вербальна природа взаємодії учасників, метафоричність, наративність, фікціональність зумовлюють необхідність його досліджень із

застосуванням спеціальних лінгвістичних методів. На цьому етапі систематизовано й узагальнено теоретичні засади когнітивної лінгвістики і когнітивної наратології з метою випрацювання інтегрованого підходу дослідження психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома.

Творення і розуміння тексту і дискурсу передбачає залучення ментальних моделей, таких як: концепти, фрейми, сценарії, скрипти, пропозиційні моделі, тощо, спільним завданням яких є організація, впорядкування, конструювання знань про світ; тобто ці ментальні моделі є когнітивними репрезентаціями зовнішньої реальності (Бялик, 2023, с. 163-164). У фокусі нашого дослідження знаходяться ті ментальні моделі (когнітивні структури), які актуалізують складний процес психотерапії у прозі Ірвіна Ялома: *концепт, наративний фрейм-сценарій, наративний ментальний простір, концептуальна метафора, метафоричний сценарій*.

Метод концептуального аналізу, котрий застосовується нами у дослідженні, ґрунтується на тому, що “концепт як ментально-когнітивна структура репрезентує знання й досвід людини про певний об’єкт чи явище дійсності в *експірієнційному* аспекті, де мова є інструментом структурування досвіду суб’єкта через різноманітні лінгвокогнітивні операції, однією з яких вважається *концептуалізація*” (Бистров, 2016b, с. 131). *Експірієнційність* адресата є ключовою когнітивною категорією наративу (нاراتивного дискурсу), оскільки досвід, здобутий людиною є “будівельним матеріалом” для художнього світу, котрий є копією реального (Fludernik, 2002, с. 20).

Концептуальний аналіз передбачає пошук способів інтерпретації змісту концепту та опис відповідних ментальних моделей, котрими структурується концепт, залежно від того, який фрагмент досвіду цей концепт об’єктивує. Процес психотерапії опосередковується Ірвіном Яломом у художньому (нاراتивному) дискурсі як *розповідь (нاراتивно опосередкована подія)* зі слів психотерапевта і пацієнта. Аналіз матеріалу дослідження засвідчує, що ключовою ментальною моделлю, котра об’єктивує дійсність у дискурсі Ірвіна Ялома, є *подієвий концепт PSYCHOTHERAPY*, який актуалізує процес екзистенційної (індивідуальної) і

групової психотерапії як дискурсивно організовану подію з типовим набором ролей учасників, етапами, цілями та результатами. Концепт PSYCHOTHERAPY розглядаємо у єдності двох субконцептів EXISTENTIAL (INDIVIDUAL) PSYCHOTHERAPY та GROUP PSYCHOTHERAPY. У дискурсивних контекстах, де автор говорить про психотерапію як феномен, іменем концепту *psychotherapy* позначаються обидва види психотерапії. А в тих дискурсивних контекстах, де об'єктивуються ознаки певного виду психотерапії розглядаємо окремо субконцепти EXISTENTIAL (INDIVIDUAL) PSYCHOTHERAPY та GROUP PSYCHOTHERAPY.

Наративна організація дискурсу дозволяє автору висвітлити складний і тривалий процес взаємодії психотерапевта і пацієнта (або групи пацієнтів) з *нарративних перспектив обох сторін*, по черзі надаючи їм слово. Роль наратора (очікуваного читача – студента психотерапії) полягає в тому, щоб інтерпретувати обидві перспективи та об'єднати їх у єдиний складний процес психотерапії.

Зважаючи на багаторівневість та комплексність структури концепту PSYCHOTHERAPY, пропонуємо його *когнітивно-наратологічну модель*.

Когнітивно-наратологічна модель концепту PSYCHOTHERAPY передбачає моделювання його у двох модусах:

- як *мережу концептуальної інтеграції* нарративних ментальних просторів, котрі структуруються *нарративними фрейм-сценаріями* (Розділ 2),
- як *метафоричний концепт*, котрий об'єктивується у психотерапевтичному дискурсі діапазоном *концептуальних метафор* з доменом цілі (INDIVIDUAL/GROUP) PSYCHOTHERAPY (Розділ 3).

На **четвертому етапі** дослідження, спираючись на теоретико-методологічні напрацювання *теорії ментальних просторів*, *теорії концептуальної інтеграції*, *теорії скриптів* і *теорії фреймів*, увагу зосереджуємо на послідовному реконструюванні нарративних фрейм-сценаріїв психотерапії та моделюванні мережі концептуальної інтеграції нарративних просторів як ментальної моделі концепту PSYCHOTHERAPY.

Наративний фрейм-сценарій (НФС) (за: Бистров, 2016b) є тією когнітивною структурою, яка дозволяє організувати досвід складної наративно організованої *події* екзистенційної та групової психотерапії в усій повноті й послідовності етапів, з відповідним набором учасників, формулюванням цілей і результату. Дуальність наративних перспектив передбачає наявність двох НФС: з наратором-психотерапевтом і з наратором пацієнтом.

НФС психотерапії моделюємо за методикою Якова Бистрова (Бистров, 2016b, с. 232), згідно з якою наративний фрейм-сценарій репрезентується ієрархічно впорядкованим набором *когнітивних сцен*, котрі є вершинними вузлами фрейму. Поняття *сцени* використовується поряд із поняттям фрейму у фреймовій семантиці і визначається як “певний зв’язний сегмент досвіду” (Attardo, 2020, с. 20). Когнітивні сцени ідентифікуємо за певними критеріями (див. Додатки Б, В), котрі, з опорою на *методи індукції, систематизації, контекстуально-інтерпретаційного аналізу, когнітивного моделювання* дозволяють систематизувати вибірку і відібрати контекстуальні фрагменти, в котрих наявні відповідні наративні пропозиції.

Когнітивні сцени відображають сегменти складної *події психотерапії* і структуруються набором *подієвих контекстів*, котрі впорядковують ментальну інформацію в наративі в межах виокремлених когнітивних сцен та є термінальними вузлами. Подієві контексти реалізуються в дискурсі через наративні пропозиції. *Наративна пропозиція* визначається як синтаксична суб’єктно-предикатна конструкція, обсяг якої може варіюватися від одного речення, простого чи складного, до кількох речень, які пов’язані однією темою (Бистров, 2012b, с. 458). Нарататор інтерпретує подієві контексти і відповідні когнітивні сцени наративного фрейм-сценарію через наративні пропозиції і впорядковує інформацію про ролі учасників, послідовність дій, цілі, результати, оцінку, тощо (Бистров, 2016b, с. 232).

Мережу концептуальної інтеграції, котра репрезентує ментальну модель концепту PSYCHOTHERAPY моделюємо з опорою на методологічний апарат *теорії ментальних просторів, теорії концептуальної інтеграції і теорії наративних просторів*. Зокрема, оперуємо терміном *наративний простір*

(Dancygier, 2012b) услід за Барбарою Данцігір, котра адаптовує теорію ментальних просторів до лінгвокогнітивних досліджень наративу та зазначає, що наративний простір є джерелом наративної перспективи персонажа й інтерпретується крізь призму його точки зору (Dancygier, 2012b, с. 61-63). Наративні простори структуруються фреймами та інтегруються впродовж усього процесу читання в цілісний емерджентний бленд так, як це бачить читач (там само, с. 35).

Зважаючи на дуальність наративних перспектив у дискурсі Ірвіна Ялома, наративні простори розглядаємо як такі, що взаємно доповнюють один одного у процесі розгортання наративного дискурсу, моделюючи *одну і ту саму ситуацію* – процес психотерапії. На цьому етапі дослідження моделюємо два НФС психотерапії, котрі структурують два наративні ментальні простори: з перспективи наратора-психотерапевта і з перспективи наратора-пацієнта (Додатки Б, В). Концепт PSYCHOTHERAPY реконструюємо у вигляді дзеркальної мережі концептуального блендингу, котра інтегрує ці наративні простори (Додаток Д). Родовий ментальний простір відображає фрейм, за яким організуються два вхідні простори нараторів, а наративний ментальний простір наратора (читача) збігається з простором бленду. У просторі бленду шляхом таких когнітивних операцій як *компонування (composition)*, *доповнення (completion)* і *розробка (elaboration)* формується *емерджентна структура* (за: Fauconnier & Turner, 2002, с. 42-44), котру інтерпретуємо у підрозділі 2.3. *Процедуру кількісних підрахунків* застосовуємо на цьому етапі для з'ясування співвідношення наративних перспектив у психотерапевтичному дискурсі (Додаток З), а також з метою виявити ступінь репрезентованості слотів обох наративних фрейм-сценаріїв психотерапії (Додатки Е, Ж). Наративні перспективи НПТ і НП статистично зіставляються у дискурсі як 67% і 33% відповідно. Найбільш репрезентованими у психотерапевтичному дискурсі є КС [МІСЦЕ І ЧАС] (НФС НПТ) і КС [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ] (НФС НПТ і НФС НП).

На **п'ятому етапі**, базуючись на інструментарії *теорії концептуальної метафори* моделюємо концепт PSYCHOTHERAPY як *метафоричний концепт*, котрий об'єктивується у психотерапевтичному дискурсі діапазоном

концептуальних метафор з доменом цілі (INDIVIDUAL/GROUP) PSYCHOTHERAPY. На цьому етапі досліджуємо метафоричну репрезентацію концепту PSYCHOTHERAPY у термінах онтологічних і структурних концептуальних метафор.

Аналіз матеріалу дослідження показав, що конвенційні концептуальні метафори зазнають творчого переосмислення у дискурсі Ірвіна Ялома. Зважаючи на це, досліджуємо онтологічні і структурні метафори об'єктивації індивідуальної (екзистенційної) та групової психотерапії крізь призму *методики аналізу когнітивних механізмів поетичного переосмислення базових концептуальних метафор*, запропонованою Золтаном Кьовечешем (Kövecses, 2010b). Згідно цієї методики, такими базовими механізмами є: *розширення (extending)*; *нарощування (elaboration)*; *поєднання (combining)*; *перегляд (questioning)* (Kövecses, 2010b, с. 53-55). Наприклад у контекстуальному фрагменті (1.6), котрий актуалізує ознаки психотерапевтичної групи, спостерігаємо поєднання (*questioning*) онтологічних концептуальних метафор THERAPEUTIC GROUP IS A BEING WITH BEHAVIORAL NORMS і THERAPEUTIC GROUP IS A BOUNDED REGION IN SPACE. Метафора-персоніфікація отримує новий елемент у домені джерела: “людина з репутацією” (THERAPEUTIC GROUP IS PERSON WITH A REPUTATION), який об'єктивує негативну конотацію (механізм розширення (*extending*)). Домен джерела метафори простору нарощується як “кімната” (*elaboration*) та розширюється елементом “без кутів”, тобто “місце, де не сховаєшся” (*extending*), який, втілює важливе правило поведінки під час групової психотерапії: бути чесним, нічого не приховувати (THERAPEUTIC GROUP IS ROOM WITH NO CORNERS).

(1.6) *The agenda group had a distinct reputation: it was tough and challenging and, worst of all, had no corners – no place to hide* (Yalom, 1999, с. 53).

Структурні метафори, котрі об'єктивують індивідуальну і групову психотерапію розглядаємо у термінах *структурно-подієвої метафори* (підрозділ 3.1.2) та у термінах *метафоричних сценаріїв* (підрозділ 3.2).

Опираючись на *методику аналізу метафоричних сценаріїв у дискурсі*, запропоновану Андреасом Мусолфом у праці *Political Metaphor Analysis: Discourse and Scenarios* (2016) аналізуємо метафоричні сценарії, котрі структурують діапазон домену джерела концептуальних метафор групової й індивідуальної психотерапії у психотерапевтичному дискурсі, у такій послідовності:

- виокремлюємо структурні метафори, домен джерела котрих об'єктивує складні процеси, закорінені в досвіді;
- описуємо метафоричні сценарії, які забезпечують концептуалізацію (індивідуальної/групової) психотерапії в дискурсі;
- визначаємо фокальні точки концептуалізації домену цілі, які висвітлюють певні релевантні ознаки концепту PSYCHOTHERAPY, тим самим звертаючи увагу читача на ключові ознаки процесу психотерапії як взаємодії між психотерапевтом і пацієнтом (пацієнтами);
- з'ясовуємо метафоричні ролі, якими автор наділяє психотерапевта і пацієнта (пацієнтів) в межах цього сценарію як головних його учасників.

Ілюстрацією поетапного аналізу метафоричного сценарію є опис контекстуального фрагмента (1.4) у цьому підрозділі.

Отже, окреслені п'ять етапів дослідження відтворюють послідовність аналізу лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома.

Психотерапевтичний дискурс інтегрує ознаки інституційного, професійного, наукового, комунікативного та наративного типів дискурсу. Психотерапевтичний дискурс у прозі Ірвіна Ялома має всі зазначені ознаки і характеризується також специфічними ознаками, серед яких: фікціональність, наративність, двосторонній погляд на психотерапію, професійність, екзистенційна тематика, системність і прототипність, гуманізм та індивідуальний підхід, автентичність дискурсу психотерапевтичного сеансу, метафоричність, зміна ролей, навчальна мета.

Теоретично-методологічною базою дослідження лінгвокогнітивних характеристик англомовного психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома є лінгвокогнітивний науковий підхід, який базується на поєднанні здобутків

когнітивної стилістики і поетики, концептології, когнітивної наратології, фреймової семантики. Інтеграція напрацювань когнітивної лінгвістики і когнітивної наратології дозволяє науковцям по-новому глянути на когнітивну природу наративного дискурсу, а застосування інструментарію когнітології маркує новий рівень досліджень лінгвокогнітивних параметрів наративу.

Для проведення дослідження, яке виконується у п'ять послідовних етапів, застосовано загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні методи і процедури аналізу. Зокрема для встановлення обсягу емпіричного матеріалу, прози Ірвіна Ялома та здійснення вибірки фактичного матеріалу дослідження застосовано загальнонаукові *методи спостереження, опису й систематизації, метод суцільної вибірки* та *метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу*. З метою систематизації й узагальнення теоретичних засад когнітивної лінгвістики і когнітивної наратології та випрацювання інтегрованого підходу дослідження психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома, застосовано загальнонаукові *методи індукції, дедуції, аналізу і синтезу, метод систематизації та опису*. Із використанням лінгвістичних *методів концептуального аналізу та когнітивного моделювання* обґрунтовано випрацювання когнітивно-нاراتологічної моделі концепту PSYCHOTHERAPY, котрий є ключовою когнітивною структурою, яка об'єктивує психотерапію у дискурсі Ірвіна Ялома.

Етапи практичної частини дослідження реалізуються з опорою на теоретико-методологічні напрацювання *теорії ментальних просторів, теорії концептуальної інтеграції, теорії наративних просторів, теорії скриптів, теорії фреймів, теорії концептуальної метафори*. Послідовне реконструювання наративних фрейм-сценаріїв психотерапії базується на *методиці фреймового моделювання*. *Методи індукції, систематизації, контекстуально-інтерпретаційного аналізу, когнітивного моделювання* дозволяють систематизувати вибірку і відібрати контекстуальні фрагменти, в котрих наявні наративні пропозиції, які заповнюють слоти фрейм-сценаріїв. Конструювання мережі концептуальної інтеграції наративних просторів як ментальної моделі концепту PSYCHOTHERAPY здійснюється з опорою на *прийом концептуального блендингу та методу*

модельовання наративних ментальних просторів. Процедура кількісних підрахунків застосовано з метою визначити співвідношення наративних перспектив у психотерапевтичному дискурсі, а також для встановлення ступеня представлення слотів обох наративних фрейм-сценаріїв психотерапії. Онтологічні і структурні метафори об'єктивації індивідуальної (екзистенційної) та групової психотерапії досліджуються із застосуванням методики аналізу когнітивних механізмів поетичного переосмислення базових концептуальних метафор. Метафоричні сценарії, котрі структурують діапазон домену джерела концептуальних метафор групової й індивідуальної психотерапії у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома, описуються з опорою на методику аналізу метафоричних сценаріїв у дискурсі.

Основні положення розділу викладено в публікаціях авторки (Шкорута, 2023; 2024a; 2024b; Дойчик&Шкорута, 2024a; 2024b; 2024c; 2024d; 2025a; 2025b).

РОЗДІЛ 2. НАРАТИВНІ ФРЕЙМ-СЦЕНАРІЇ ПСИХОТЕРАПІЇ В АНГЛОМОВНІЙ ПРОЗІ ІРВІНА ЯЛОМА

У нашій розвідці наративні фрейм-сценарії репрезентують когнітивну основу концептуалізації психотерапії. У прозі Ірвіна Ялома ці наративні фрейм-сценарії розгортаються у двох варіантах: наративний фрейм-сценарій із наратором-психотерапевтом (НФС НПТ) і наративний фрейм-сценарій із наратором-пацієнтом (НФС НП), котрі структурують інформацію у відповідних наративних ментальних просторах і організують досвід автора про психотерапію. Концептуальна інтеграція наративних ментальних просторів НПТ і НП виступає складною когнітивною структурою, котра об'єктивує концепт PSYCHOTHERAPY у прозі Ірвіна Ялома. Розділ присвячено моделюванню наративних ментальних просторів психотерапевта і пацієнта, структурованих НФС НПТ і НФС НП, та наративного ментального простору нарататора – простору бленду, в якому інтегровано обидві версії сценарію психотерапії. Етапи дослідження включають: моделювання НФС НПТ і НФС НП з виокремленням відповідних вершинних вузлів – когнітивних сцен (КС) та термінальних вузлів – подієвих контекстів (ПК) (підрозділи 2.1. і 2.2.); реконструкцію емерджентної структури простору бленду, в якому інтегруються обидва сценарії (підрозділ 2.3.).

Моделюючи НФС, зазначимо, що КС ідентифікуємо за певними критеріями, котрі дозволяють інвентаризувати вибірку контекстуальних фрагментів, в котрих наявні відповідні наративні пропозиції. КС характеризуються певною розмитістю меж, можливістю взаємодіяти та накладатися одна на одну. Кожна КС структурується подієвими контекстами (ПК). Докладні схеми ієрархії КС та ПК НФС НПТ і НФС НП, а також статистичні параметри їхньої конфігурації наводимо в Додатках Б, В, Е, Ж, З. Наративні пропозиції, як суб'єктно-предикатні синтаксичні структури (Бистров, 2016b, с. 12), котрі виступають засобами мовної актуалізації концептуальних ознак ПК, складають контекстуальні фрагменти, уривки наративу. Мовні засоби різних рівнів, які активують ПК та дозволяють нарататору інтерпретувати їхню семантико-когнітивну об'єктивацію у дискурсі,

можуть включати: ключові слова та тематичні лексико-тематичні поля, організовані навколо цих ключових слів; професійну лексику; стилістичні прийоми та засоби (метафори, порівняння, епітети, тощо); синтаксичні засоби увиразнення (повтори, паралельні конструкції, риторичні запитання, еліптичні конструкції, інверсії, тощо); графічні позначення (інформація, графічно виділена автором у тексті, виокремлення певних важливих тез, тощо); лексико-синтаксичні засоби вираження модальності, умовності, згоди, тощо; дейктичні маркери.

2.1. Наративний фрейм-сценарій психотерапії з наратором-психотерапевтом

НФС НПТ розгортається у 12 КС, котрі заповнюються відповідними ПК.

КС 1 [РОЛІ] реконструюється за критеріями ‘хто про кого розповідає’, ‘хто на кого впливає’, ‘різновиди пацієнтів’ і заповнюється ПК [психотерапевт /агенс / експіріенсер] – [пацієнт /пацієнс / реципієнт].

За сценарієм психотерапії з перспективи наратора-психотерапевта, роль [агенс] приписується лікарю як тому, хто інституційно є професіоналом, керує процесом, обирає стратегію ведення психотерапії, виступає лідером у міжособистісній взаємодії психотерапевта і пацієнта. Визначення “лікар, який лікує відчай / тривожність” (2.1) окреслює сферу впливу психотерапевта. Характеристики, якими володіє психотерапевт, включають об’єктивність, неупередженість, обізнаність, навіть всезнання (2.2), (2.3); ролі, які він виконує у взаємодії з пацієнтом, передбачають поєднання якостей лікаря, мудреця, чарівника, який може все (2.4), (2.5), а праця психотерапевта – це, передусім, служіння та покликання, а не заробіток (2.6), (2.7). У досліджуваному психотерапевтичному дискурсі, зазначені ролі, зазвичай, об’єктивовані метафорично, де, наприклад, психотерапевт мислиться як митець, а набір методів – його палітра (2.8), як розгадувач загадок та читець людських душ (2.9), як борець з темрявою (2.10), диригент оркестру (2.11), хранитель секретів (2.12), тощо.

(2.1) *your doctor of despair* (Yalom, 2010, с. 139);

(2.2) “To analyze one’s own psyche! <...> a task that obviously would be facilitated by the presence of an **objective, informed guide!**” (Yalom, 2010, c. 83);

(2.3) **an omniscient therapist** who is always in control of every situation (Yalom, 2012a, c. 137);

(2.4) His reputation? <...> A therapist of last resort, a canny **wizard** willing to do anything he had to do to help his patient (Yalom, 2005, c. 8);

(2.5) <...> that select group for whom he had been **healer, doctor, priest, and shaman** (Yalom, 2005, c. 93);

(2.6) I’ve always regarded therapy **more as a calling than a profession**, a way of life for people who care about others (Yalom, 2005, c. 62);

(2.7) I crow about psychotherapy being **a life of service. Service lovingly given** (Yalom, 2005, c. 39)

(2.8) A true psychologist, like **an artist, must love his palette** (Yalom, 2010, c. 230);

(2.9) A psychologist, **an unriddler of souls**, needs hardness more than anyone (Yalom, 2010, c. 230);

(2.10) The good therapist **fight darkness and seeks illumination** (Yalom, 2012a, c. 4);

(2.11) “Yeah? And?” Julius coaxed, moving his hand in a small circle as though **conducting an orchestra** (Yalom, 2005, c. 95);

(2.12) We are also privileged by our role as **cradlers of secrets** (Yalom, 2017, c. 225).

Ірвін Ялом, як психотерапевт-практик, уточнює формулювання інституційної ролі психотерапевта як “учасник-спостерігач” ([експіріенсер]) (2.13), оскільки така позиція дозволяє простежити справжні мотиви та приховані поведінкові патерни кожного пацієнта (2.14), (2.15). Роль *учасника* є надзвичайно важливою для налагодження співпраці та емоційного зв’язку з пацієнтом, а також є чинником формування так званого аналітичного третього. А роль *спостерігача* дає психотерапевтові привілей навчатися та формувати власну методику на практиці (2.16), та, у випадку Ірвіна Ялома, навчати цьому інших.

(2.13) *the best role for the healer is as a participant-observer* (Yalom, 2010, с. 295);

(2.14) *Thus in this living drama of the group meeting, the trained observer has a unique opportunity to understand the dynamics of each client's behaviour* (Yalom, 1970, с. 69);

(2.15) *The therapist is an observer-participant in the group. The observer status affords the objectivity necessary to store information, to make observations about sequences or cyclical patterns of behavior, <...> Therapists act as group historians* (Yalom, 1970, с. 189);

(2.16) *Never have I felt so keenly the dual role of the therapist as participant-observer. Although I was now emotionally engaged <...>, I remained aware that I was in a privileged position to study the embryology of belief* (Yalom, 2012a, с. 281).

Ролі пацієнтів [пацієнс / реципієнт] актуалізуються крізь призму сприйняття наратора-психотерапевта як такі, що відображають ментальні діагнози чи типові відхилення від норми. Ці ролі докладно описані Ірвіном Яломом у праці *Theory and Practice of Group Therapy* (1970), де назва ролі корелює з проблемою, з якою повинен працювати психотерапевт: монополіст (*the monopolist*), мовчун (*the silent client*), зануда (*the boring client*), скиглій, який не приймає допомоги (*the help-rejecting complainer*), біполярний клієнт (*the psychotic or bipolar client*), шизоїд (*schizoid client*), клієнт з розладом особистості (*the borderline client*), нарцис (*the narcissistic client*) (Yalom, 1970, Chapter 13).

Спостереження наратора-психотерапевта щодо специфіки “застрягання” пацієнта в певній ролі об’єктивується у психотерапевтичному дискурсі метафорою *role-lock* (2.17), котра описує явище сприйняття пацієнта іншими учасниками групи тільки в певній ролі, навіть після того, як пацієнт пропрацював проблему і демонструє прогрес у лікуванні:

(2.17) *he was role-locked, and no one could relate to the new boy Julius had decided to become <...> the phenomenon of “role-lock”* (Yalom, 2005, с. 75).

КС 2 [ЦІЛЬ] реконструюється за критеріями ‘яка допомога потрібна’, ‘які аспекти потребують трансформації’ і репрезентується ПК [допомога], [мотивація], [трансформація].

ПК [допомога] відображає узагальнене бачення цілей психотерапевта (2.18), (2.19): позбавити пацієнта страждань, спричинених ментальними проблемами.

(2.18) *The good therapist wants **to alleviate suffering**, wants **to help people grow*** (Yalom, 2005, с. 62);

(2.19) *As for my **goal** in the therapy group, <...>: it is to **help** each member understand as much as possible about how he or she relates to each person in the group, including the therapist* (Yalom, 2005, с. 65).

У межах цього ПК допомога деталізується як захист пацієнта від самого себе (2.20), полегшення душевного болю (2.21), розвиток емпатії до інших і, як наслідок, покращення міжособистісних взаємин (2.22), тощо.

(2.20) *<...> he was the therapist of the group. And it was his job to integrate new members, to **protect them from others and from themselves*** (Yalom, 2005, с. 78);

(2.21) *One earns one's living, one practices one's calling, and my calling is to be of service, **to alleviate pain.***” (Yalom, 2010, с. 101);

(2.22) *<...> we **must help patients develop empathy for others.** <...> **Many fail to empathize** with the feelings and experiences of others* (Yalom, 2001, с. 23).

ПК [мотивація] реалізується у ситуаціях, де формулюється ціль психотерапевта показати пацієнтові шлях до самоцілення, мотивувати його/її йти цим шляхом (2.23), навчити пацієнта довіряти власним відчуттям (2.24), бо психотерапевт насправді не може вирішити проблеми пацієнта замість нього самого (2.24).

(2.23) *For one can never really be helped by another; **one must find the strength to help oneself*** (Yalom, 2010, с. 147);

(2.24) *Gill, you're not going to like my answer. But here it is. **I can't tell you what to do: that's your job, your decision, not mine.** One reason you're here in this group is **to learn to trust your own judgment*** (Yalom, 2005, с. 81).

ПК [трансформація] реалізовує найважливіший аспект формулювання цілей лікування наратором-психотерапевтом: зміну свідомості пацієнтів, їхнього ставлення до себе та оточення, зміну їхніх екзистенційних поглядів (2.25). Цей аспект вербалізується онтологічними метафорами простору, об'єктів і ресурсів та метафорою шляху (2.26).

(2.25) *Do I have the ability to teach him to **transform** the “thus it was” into the “thus I willed it”?* (Yalom, 2010, с. 176);

(2.26) *Enough. Enough self-pity. He knew what to say to whiners: **find a way to turn your gaze outward, stretch beyond yourself**. Yes, that was the way – **find the route to turn this shit into gold*** (Yalom, 2005, с. 38).

КС 3 [ПЕРЕДУМОВИ] реконструюється за критеріями ‘чому обрано роль / професію психотерапевта’, ‘чому почато роботу з пацієнтом / групою’, ‘чому відмовлено / припинено психотерапію’, і заповнюється ПК [емпатія], [антипатія], [особиста травма], [обов'язок] та реалізується у ситуаціях, де наратор-психотерапевт пояснює, чому погодився чи не погодився працювати з пацієнтами.

ПК [емпатія]: зазвичай, для психотерапевта найлегшими пацієнтами є саме ті, чиї проблеми схожі на його власні (2.27), або ті, до кого психотерапевт проявляє емпатію та співчуття (2.28). Любов і співчуття є найважливішими чинниками успішної роботи психотерапевта (2.29).

(2.27) *I have always **felt drawn to patients who struggle with the same issues I do*** (Yalom, 2012a, с. 212);

(2.28) *My **heart went out to her and I had to hold back my tears** as she described herself struggling to keep her composure and drinking in solitude at the crowded bar* (Yalom, 2017, с. 192);

(2.29) *I **regularly experience love and compassion in my work as a therapist** <...> If I do not experience these feelings for a particular patient, then **it is unlikely I will be of much help*** (Yalom, 2017, с. 225).

ПК [антипатія]: значно складнішими випадками у роботі психотерапевта є лікування пацієнтів, які викликають антипатію (наприклад, у випадку Марвіна, пацієнта, стурбованого можливою імпотенцією, з оповідання *In Search of the*

Dreamer (2012) (2.33)) чи навіть відразу (наприклад, у випадку з товстункою Бетті з оповідання *Fat Lady* (2012) (2.30)). Зазвичай, психотерапевти, беручись за пацієнтів, котрі викликають у них контрперенесення, керуються, передусім, етикою психотерапевта, адже пацієнти мають право на фахову допомогу, і вони не винні у почуттях, які провокують у лікаря. Прикладом опису передумов до початку такої психотерапії є історія про Бетті, де наратор-психотерапевт чесно признається, що завжди відчував відразу до огрядних людей, але погодився працювати з нею, щоб удосконалити свої навички психотерапії, а також пропрацювати власне контрперенесення (2.30), оскільки психотерапевт може здобути практичні навички тільки в роботі з реальними пацієнтами (2.31). Риторичні запитання і паралельні конструкції у цих контекстуальних фрагментах допомагають описати сумніви, які оволодівають психотерапевтом перед початком психотерапії (2.32) та його внутрішню боротьбу і прагнення зрозуміти причини антипатії (2.33). Синтаксичні повтори акцентують на важливих аспектах, які мають бути визначальними для психотерапевта, а також виконують навчальну мету (2.34).

(2.30) *I could scarcely think of a single person with whom I less wished to be intimate. But **this was my problem, not Betty's**. <...> Betty represented the ultimate **countertransference challenge** – and, for that very reason, I offered then and there to be her therapist (Yalom, 2012a, c. 126);*

(2.31) *my future patients would benefit from whatever growth I could attain. Besides, human service professionals have always **practiced on the living patient** (Yalom, 2012a, c. 126);*

(2.32) *How was I going to be able to heal Betty through our relationship? How authentic, empathic, or accepting could I be? How honest? How would I respond when she asked about my feelings toward her? (Yalom, 2012a, c. 126);*

(2.33) *We shook hands, and as he left my office I became aware that **I was glad to see him go. I was sorry I had to see him again. I was irritated with Marvin. But why? Was it his superficiality, his needling, his wagging his finger at me, his “you fellows” tone? Was it his innuendoes about suing his neurologist – and trying to draw me into it? Was it that he was so controlling?** (Yalom, 2012a, c. 253);*

(2.34) *It's the relationship that heals, the relationship that heals, the relationship that heals – my professional rosary. I say that often to students* (Yalom, 2012a, c. 126).

ПК [особиста травма] реалізується у описах реальної ситуації про маму письменника, авторитарна особистість та стиль виховання якої спричинили в нього особисту дитячу травму (2.35), котра постійно провокувала контрперенесення щодо пацієнток з подібним типом характеру. Наприклад, описуючи співпрацю з Ельвою у оповіданні *I Never Thought It Would Happen to Me* (2012), наратор чесно признається, що все, на що він був здатен під час перших сесій, – це вислуховувати її і “якось пересиджувати ту годину” (2.36)):

(2.35) *I have been conducting my entire life with this lamentable woman as my primary audience? All my life I have sought to escape, to climb away from my past – the ghetto, the grocery store – yet can it be that I have escaped neither my past nor my mother?* (Yalom, 2017, c. 209);

(2.36) *But what I really disliked about Elva was her anger. <...> Those hours were hard for me. I had spent too many hours in my youth silently hating my mother's vicious tongue <...> All I could do with Elva was to hold on, hear her out, somehow endure the hour, and use all my ingenuity to find something supportive to say* (Yalom, 2012a, c. 158).

ПК [обов'язок] корелює і з етикою психотерапевта, і з викладацькою діяльністю автора. Наприклад, в оповіданні *Therapeutic Monogamy* (2012), наратор описує дебати з самим собою, в яких обов'язок лікаря і викладача перемагає небажання братися за складну пацієнтку, адже саме цьому він навчає своїх студентів: допомагати тим, хто цього найбільше потребує. Паралельні конструкції, повтори та риторичні запитання ілюструють сумніви наратора у контекстуальному фрагменті (2.37):

(2.37) *My first impulse was to get the hell away, far away – and not see her again. Use an excuse, any excuse: my time all filled, leaving the country for a few years, <...> But soon I heard my voice offering her another appointment <...> was it my sense of obligation to my career as a teacher? <...> how, in all good faith, I could go on teaching students to do psychotherapy and at the same time refuse to treat difficult*

patients. <...> I believe it was shame, shame at choosing the easy life, shame at shunning the very patients who needed me the most (Yalom, 2012a, с. 231).

КС 4 [ПРАВИЛА] відтворюється за критеріями ‘які дієві правила виведені особисто з досвіду’, ‘які правила взаємодії групи’, ‘які правила ведення індивідуального сеансу’ і заповнюється ПК [етика психотерапевта], [особисті правила], [норми поведінки].

ПК [етика психотерапевта]: питання етики психотерапевта і зворотний бік психотерапії опосередковано у художній формі у романі *Lying on the Couch* (1996), де наративна перспектива психотерапевта подана від імені двох лікарів, які працюють за кардинально протилежними методиками: Ернеста Леша, іконоборця, творчого, гнучкого у виборі стратегії психотерапії, експериментатора, котрий випробовує на пацієнтах “терапію правди” (*mutual and absolute truth telling* (Yalom, 1996, с. 33), критиковану іншими (2.38), та Маршала Стрейдера, консерватора, який пишається власною професійною непохитністю та працює виключно за протоколом та в межах визначених рамок (2.39). У романі висвітлюються етичні й професійні аспекти роботи психотерапевта, зокрема: вразливість психотерапевта висвітлено в контексті дотримання чи недотримання певних визначених стандартів (2.40); фінансовий бік професії обговорюється поряд з питанням індивідуальної стратегії лікування, а також в контексті роботи як покликання (2.41); питання чесності та відвертості лікаря з пацієнтом обговорюється в контексті виставлення особистих меж (2.42), оскільки правила захищають не тільки пацієнта, але й психотерапевта (2.43). Метафора “буферної зони” (2.42) між психотерапевтом і пацієнтом втілює ідею розсудливої відвертості та необхідності для психотерапевта зберігати власні особисті кордони.

(2.38)*He could hear Marshal now: “You in this to be a nice guy, Ernest? <...> What kind of capricious, inconsistent frame are you providing for therapy?”* (Yalom, 1996, с. 185);

(2.39)*Marshal accepted no excuse – auto accident, illness, hailstorm, flash flood, broken leg. He would charge patients if they missed to attend their mother’s funeral* (Yalom, 1996, с. 185);

(2.40) *Our profession is **vulnerable**, threatened on all sides. It is our to duty to protect it and **to preserve standards*** (Yalom, 1996, с. 32);

(2.41) *Ernest often thought, if he didn't need the money, **he would do psychotherapy for nothing*** (Yalom, 1996, с. 2);

(2.42) *“No. That’s where I draw the line. I’ve got to protect myself – **have a buffer zone**”* (Yalom, 1996, с. 218);

(2.43) *Now, for the first time, it dawns on me that **such rules are protective not only of the patient but of the therapist as well*** (Yalom, 1996, с. 316).

ПК [етика психотерапевта] заповнюється також висвітленням у прозі Ірвіна Ялома таких питань, як: неправильне використання інституційної переваги та авторитету, зокрема, у ситуаціях, коли психотерапевт не пропрацює власне контрперенесення і використовує пацієнта у власних цілях (2.44) (яскравою ілюстрацією є персонаж Сеймура Тротта у романі *Lying on the Couch* (1997)), надмірна амбітність чи самовпевненість психотерапевта, які призводять до терапевтичної невдачі (прикладом є позиція наратора у оповіданні *Love’s Executioner* (1987)) (2.45), тощо. Зворотний бік такої поведінки психотерапевта висвітлено також з позицій наративних перспектив пацієнтів (наприклад, від імені Керол та Шеллі у романі *Lying on the Couch* (1997), Тельми у оповіданні *Love’s Executioner* (1987), тощо).

(2.44) *I’ve seen too many patients badly damaged by **therapists using them sexually**. It’s always damaging to a patient* (Yalom, 2012a, с. 22);

(2.45) *I knew that I had good reason to be guilty. I **had, once again, fallen prey to the grandiose belief that I can treat anyone**. Swept along by **hubris** and by my curiosity, I had **disregarded** twenty years of evidence at the outset that Thelma was a poor candidate for psychotherapy* (Yalom, 2012a, с. 70).

Ще одним важливим питанням в межах ПК [етика психотерапевта] є те, чи може пацієнт стати колишнім. Питання висвітлюється протиставленням ситуацій, коли наратор нагадує пацієнтам (і собі), що є так званим другом, найнятим на годину (2.47), та ситуацій, де наратор постає перед дилемою, чи має він право на близькі стосунки з колишніми пацієнтами, оскільки навіть давно закінчивши

психотерапію, він має інституційну перевагу, адже знає про них усе (2.48). Умовні конструкції (2.48), риторичні запитання (2.46), метафори “межі” та “території” (2.48) втілюють роздуми та сумніви наратора, а дейктичні маркери (*My Carlos?*) акцентують на тому, що пацієнти (як і діти) ніколи не стають колишніми (2.49).

(2.46) *Don't I ever get to be **off duty**? Do I have to be a shrink twenty-four hours a day?* (Yalom, 1996, с. 69);

(2.47) *he was but a **friend rented by the hour*** (Yalom, 1996, с. 93);

(2.48) *And therein lies the problem, <...> ten years ago or not, **she is still a patient and is off-limits. In the forbidden zone!** <...> I know too much about her. <...> **I'd betray her** if I got involved sexually with her* (Yalom, 1996, с. 67-68).

(2.49) *“Well, that's when **your Carlos** went into action.” **My Carlos? Ridiculous!** I thought. **As though he's my child and I have to answer for him*** (Yalom, 1996, с. 73).

Етика психотерапевта вимагає також повної конфіденційності щодо всього, що відбувається в межах психотерапевтичної сесії (2.50). Метафори “політичної змови” чи “любовної інтрижки” (2.51) ілюструють цей аспект.

(2.50) *“You're sworn to secrecy?” “Of course. Everything you say stays here in this room. These notes are for **my use only**.”* (Yalom, 1996, с. 211);

(2.51) *She made me feel as if we were **conspirators in a political plot or lovers having an affair** which had to be totally concealed from Karl* (Yalom, 1974, с. 80).

ПК [особисті правила] розкривається у ситуаціях, де наратор-психотерапевт ділиться з читачами правилами, виведеними для себе і перевіреними часом, з особистої психотерапевтичної практики (2.52), (2.55). У прозі Ірвіна Ялома ці правила зазнають динаміки, адже у ранній прозі (наприклад, *Love's Executioner* (1989), *Lying on the Couch* (1996)) автор пише про них як про експериментальні методи та вільнодумство на фоні загальноприйнятих норм і протоколів (2.53). У пізніших працях (наприклад, *The Schopenhauer Cure* (2005), *The Gift of Therapy* (2001), *Creatures of a Day* (2015), *Becoming Myself* (2017)) ці особисті правила формулюються як фундаментальні й дієві (2.54), (2.55).

(2.52) *Indeed, most of my deeply held beliefs about therapy, and my areas of keenest psychological interest, **have arisen from personal experience*** (Yalom, 2012a, с. 32);

(2.53) *the principles of therapist self-disclosure he had so far formulated* (Yalom, 1996, с. 249);

(2.54) *Another fundamental Julius rule: never allow members to speak of one another in the third person* (Yalom, 2005, с. 154).

(2.55) *I forced myself to be particularly self-revealing from the start. In my years of practice I've learned that, if one is to profit from such an experience, one must take risks* (Yalom, 2017, с. 255)

Найповніший перелік та опис особистих правил та перевірених методик наведено автором у книзі *The Gift of Therapy* (2001), цільовою аудиторією якої є студенти, молоді психотерапевти та їхні пацієнти. Це, зокрема: створення індивідуальної методики для кожного пацієнта, робота над проблемами “тут і зараз”, довіра до своїх відчуттів, самовикриття та чесність з пацієнтом, прагматично зорієнтована робота зі снами, емоційна близькість, тощо (Yalom, 2001).

Одним із найважливіших особистих правил автора є чесність (2.55). Питання, яке часто обговорюється наратором: *наскільки* чесним та емоційно доступним має бути психотерапевт? (2.56). Дебати щодо цього ведуться у прозі Ірвіна Ялома і між психотерапевтами, котрі представляють різні школи і напрямки (2.38), й у вигляді внутрішніх монологів наратора-психотерапевта, котрий намагається знайти межу правильної відвертості (2.56), тобто наскільки сильно слід виявляти свої слабкості та проявляти почуття, щоб, з одного боку, не втратити позиції лідера в очах пацієнта (2.57), а з іншого боку, не здаватися занадто відстороненим та недоступним (2.57). Ірвін Ялом вустами наратора зазначає, що розповіді психотерапевта про особисте завжди йшли пацієнтам на користь, бо вони усвідомлювали, що лікар, як і вони, змагається зі звичайними людськими проблемами (2.58), більше того, психотерапевт має бути прикладом того, як сміливо дивитися в очі життєвим труднощам (2.58)

(2.56) *Breuer hesitated, wondering how much of himself to reveal. Still, he answered, “Easy, Sig. All I have to do is tell the truth!”* (Yalom, 2010, с. 139);

(2.57) *Ever since I've been in this field I've heard an ongoing chorus of complaints from patients that therapists were **too distant and shared too little** of their personal lives. So here I am, **on the brink of doing just that, and I'm greeted by a united front saying, 'We don't want to hear. Don't do this.'** So what's going on? <...> **You want to see me as untarnished?** (Yalom, 2005, с. 231);*

(2.58) *Patients need to have **faith** that their therapists **face and resolve** their personal problems. <...> **patients have invariably profited** from knowing that I, like them, must **struggle with the problems of being human** (Yalom, 2012a, с. 177).*

Принципи правильної відвертості терапевта описано у романі *Lying on the Couch* (1996) на прикладі експериментальної психотерапії наратора Ернеста Леша, в процесі якої він поступово формулює кожне правило і в контексті пояснює, чому воно працює саме так, і які наслідки при його порушенні. Розсудливе самовикриття психотерапевта передбачає виключно потенційну користь для пацієнта: правильним має бути час, контекст, міра сказаного. Роздумуючи над цією темою також в оповіданні *On Being Real* (2015), наратор зазначає, що найважливішим у самовикритті є не стільки сама інформація, яку озвучує психотерапевт, як його *готовність* відповідати на запитання і розкриватися перед пацієнтом (2.59). Ця ідея виділена автором графічно у тексті.

(2.59) *it is not so much **what** I say about my thoughts that is important but rather **that I am willing to express them** (Yalom, 2015, с. 28).*

Правило чесності стосується і очікувань до пацієнта. Наприклад, в оповіданні *Love's Executioner* (1989) наратор наводить ситуацію, де він підписує контракт із пацієнткою, схильною до самогубства, в якому вона мусить пообіцяти не вчиняти спроб суїциду під час лікування, натомість він обіцяє бути завжди на зв'язку. Цей контекстуальний фрагмент демонструє також роль психотерапевта як такого, хто встановлює правила провадження сесій.

Правило чесності має і зворотній бік, оскільки психотерапевт не є захищеним правилом конфіденційності, тобто все, що він відкриє пацієнтові про себе, потенційно може стати відомим іншим людям, зокрема майбутнім психотерапевтам, з якими цей пацієнт працюватиме.

Іншими важливими особистими правилами є: стався до пацієнта як до рівного (2.60) і будь йому вірним (2.61). У прозі Ірвіна Ялома друге правило об'єктивоване метафорою “моногамних стосунків” (2.61) між психотерапевтом і пацієнтом. У межах психотерапевтичної сесії створюється *ілюзія* таких стосунків, адже, за умовчанням, пацієнт розуміє, що в психотерапевта є й інші пацієнти, крім нього. Але в межах сесії психотерапевт є тотально присутнім і вірним пацієнтові і є завжди на боці пацієнта (2.62).

(2.60) *I did not give specific details. Perhaps I should have. That would have been treating her like an equal* (Yalom, 2012a, с. 236);

(2.61) *“Be faithful to the patient.” <...> Therapist and patient conspire to pretend that theirs is a monogamous relationship. <...> the patient has a right to expect fidelity during the hour. My implicit contract with Marge (as with all my patients) is that when I am with her, I am wholly, wholeheartedly, and exclusively with her* (Yalom, 2012a, с. 242);

(2.62) *I’m one hundred percent in this room* (Yalom, 2015, с. 30).

ПК [норми поведінки] висвітлюють аспекти загальних правил роботи в психотерапевтичній групі (2.63), оскільки індивідуальна психотерапія, зазвичай, не має наперед визначених правил, окрім конфіденційності та дотримання етики, та розгортається спонтанно, залежно від проблеми пацієнта (2.64).

(2.63) *What ground rules does the group have? First confidentiality <...> Second <...> be honest <...> Third – everything must go on inside the group* (Yalom, 2005, с. 65-67);

(2.64) *My point is that therapy is spontaneous, the relationship is dynamic and ever-evolving* (Yalom, 2001, с. 34).

КС 5 [СПОСІБ] відтворюється за критерієм ‘як відбувається психотерапія залежно від обставин і кількості учасників’ і заповнюється ПК [екзистенційна психотерапія] і [групова психотерапія] та розкриває суть лікування залежно від захворювання та від кількості учасників сеансу.

ПК [екзистенційна психотерапія] репрезентований контекстуальними фрагментами, де наратор метафорично розкриває суть процесу індивідуальної

психотерапії як “операції з пошуку істини” (2.65), як лікувальних (2.66) та значущих (2.67) відносин, як процесу “розплутування” ментальних асоціацій (2.68), акцентуючи на таких ознаках, як повільність та довготривалість (2.69), складність підбору методики (*not a rose garden*) та відсутність орієнтирів (2.70), виклик для психотерапевта (2.71) тощо.

(2.65) *To my mind, “good” therapy (which I equate with **deep**, or **penetrating**, therapy, <...> is at bottom a **truth-seeking venture*** (Yalom, 2012a, с. 166);

(2.66) *What about the nature of the **healing relationship**?* (Yalom, 2010, с. 294);

(2.67) *What Nietzsche needed was a therapeutic encounter, a **meaningful relationship*** (Yalom, 2010, с. 301);

(2.68) *a ‘talking cure’ – a cure based on reason, on **the unraveling of tangled mental associations*** (Yalom, 2010, с. 15);

(2.69) *Therapy is a **slow construction project, requiring months and years**, <...> there are **hours of frustration** that you and the patient have to sit through together* (Yalom, 1974, с. 98);

(2.70) *“But be forewarned, individual treatment will most likely require many months, even a year or longer, and **it will not be a rose garden*** (Yalom, 2012a, с. 265);

(2.71) *Breuer tried to concentrate on his own **strategy**. It all seemed a **muddle**, he had no real **guidelines**, <...> He would have to **devise** an entirely new treatment procedure. <...> it was the kind of **challenge** he loved* (Yalom, 2010, с. 137).

ПК [групова психотерапія] розкриває суть групової терапії як роботи з пацієнтами у мініверсії зовнішнього світу, де вони проявляють всі свої якості та пропрацьовують проблеми міжособистісних взаємин (2.72).

(2.72) *the group is a **miniature world** – whatever environment we create in the group reflects the way we have chosen to live <...> each of us establishes **in the group the same kind of social world we have in our real life**?”* (Yalom, 2012a, с. 82).

Поєднання групової й індивідуальної психотерапії є частою практикою, оскільки, пропрацювавши з пацієнтом поведінкові патерни індивідуально, лікар може запропонувати йому проекспериментувати з новою версією себе у межах групи (2.73). З іншого боку, в групі неможливо заглибитися в сутність певної

проблеми, тому пацієнтам, котрі починають з групи, може знадобитися також індивідуальна психотерапія для пропрацювання екзистенційних чинників (2.47).

(2.73) *The benefits might be great. The group could offer Dave a safe community in which he could identify his interpersonal problems and experiment with new behavior. <...> Dave unconsciously believed that each of these acts would result in some calamitous event: the group was the ideal arena to disconfirm these assumptions* (Yalom, 2012a, с. 171);

(2.74) *group therapy, the format has one important drawback for me: it often does not permit the exploration of deeper existential issues* (Yalom, 2012a, с. 174).

Головною дефініцією обох видів психотерапії є “відносини між психотерапевтом і пацієнтом” (2.75), оскільки саме якість цих відносин, а не методика чи психотерапевтичні чинники, здійснюють найбільший вплив на пацієнта (2.76).

(2.75) *What should the curriculum of the future “Angst doctor” contain? <...> one essential course: “relationship”! <...> the relationship between the one who counsels and the one who is counseled* (Yalom, 2010, с. 210);

(2.76) *I’ll give you psychotherapy lesson number one, gratis. It’s not ideas, nor vision, nor tools that truly matter in therapy. <...> Never the ideas – it’s always the relationship. They rarely remember an important insight their therapist offered but generally fondly recall their personal relationship with the therapist* (Yalom, 2005, с. 63).

КС 6 [ДІЯ] реконструюється за критеріями ‘як організовано зустрічі’, ‘яка послідовність/стратегія лікування’ і репрезентована ПК [психотерапевтична сесія], [з’ясування проблеми], [стратегія вирішення проблеми], [стадії формування групи], [стадії індивідуальної терапії].

Базові елементи слоту [психотерапевтична сесія] включають: час, місце, цілі та кроки до їхнього досягнення (2.77):

(2.77) *“You know the routine. Establish the frame. We’ve already set the place, the time – I offer a sixty-minute session, <...> and the fees, or lack thereof. So, next step is to move to purpose and goals.”* (Yalom, 2005, с. 28).

ПК [психотерапевтична сесія] втілюється у прозі Ірвіна Ялома метафорами шляху та простору (2.78). Суть психотерапевтичного впливу полягає в усуненні психотерапевтом перешкод на шляху пацієнта до власного зцілення (2.79).

(2.78) *I gaze longingly at a beautiful trail that would lead me deep into the interior of a person* (Yalom, 2012a, с. 174);

(2.79) *My task was to remove obstacles blocking my patient's path. <...> I did not have to inspire the patient with the desire to grow, with curiosity, will, zest for life, caring, loyalty, <...> No, what I had to do was to identify and remove obstacles. The rest would follow automatically, fueled by the self-actualizing forces within the patient* (Yalom, 2001, с. 1)

ПК [з'ясування проблеми] репрезентується описами наратором-психотерапевтом знайомств та перших сеансів з пацієнтами. Типово, перші сесії розпочинаються набором стандартних запитань (2.80) з подальшим описом симптомів та поведінкових проявів (2.81), (2.82) з навчальною метою. Більшість таких контекстуальних фрагментів є прикладами професійного дискурсу та містять докладну аналітику для студентів. Наприклад, докладний опис можливих поведінкових сценаріїв батьків після смерті дитини, а також різні етапи проживання провини наведено наратором у оповіданні *The Wrong One Died* (2012), стадії проживання втрати та екзистенційні прояви гніву і люті описані наратором у оповіданні *Seven Advanced Lessons in the Therapy of Grief* (1999), а також у романі *A Matter of Death and Life* (2019), конкретні прояви й ознаки депресії – у оповіданні *Three Unopened Letters* (Yalom, 2012, с. 236), тощо.

У наведених для ілюстрації контекстуальних фрагментах дискурсивні маркери *obviously, recognize, experience*, тощо свідчать про типовість описаних проявів і те, що для досвідченого психотерапевта всі симптоми та прояви мають бути впізнаваними (2.81), (2.82). При цьому наратор наголошує, що слід уникати поспішних діагнозів та категоризації пацієнтів, а натомість дивитися на знайомі симптоми щоразу ніби вперше, оскільки кожен випадок є унікальним та потребує унікального підходу (2.83). Прийом умовного способу у контекстуальному фрагменті (2.83) з післямови до збірки оповідань *Love's Executioner* (2012),

написаної автором до другого видання двадцятьма роками пізніше, дозволяє йому винести питання ефективності цих терапевтичних методів на розсуд читача-студента, а дискурсивний маркер *I like the way he* ненав'язливо підкреслює позицію наратора, підтверджену роками практики.

(2.80) *As usual, I began to orient myself with demographic questions* (Yalom, 2012a, с. 123);

(2.81) *Marvin spoke in a deliberate, pedantic manner. Obviously he had rehearsed this material beforehand* (Yalom, 2012a, с. 251);

(2.82) *as soon as I saw her, I sensed what was in store for me. It didn't take much experience to recognize the signs of deep distress. Her sagging head and shoulders said "depression"; her gigantic eye pupils and restless hands and feet said "anxiety."* (Yalom, 2012a, с. 230);

(2.83) *I like the way he avoided diagnosis or categorization. It was as though he were seeing for the very first time each particular set of complaints and personality characteristics, as though he truly believed each individual was unique and required a unique therapy approach* (Yalom, 2012a, с. 303).

ПК [з'ясування проблеми] об'єктивується також метафорою "археологічних розкопок", при цьому наратор-психотерапевт на прикладі різних ситуацій доводить, що цей метод роботи з минулим пацієнта не має терапевтичної цінності (2.84), (2.87), бо відволікає від теперішніх проблем, які насправді мають бути у фокусі уваги обох сторін. Однак, застосовувати "розкопки" все ж потрібно, передусім, з метою створення відчуття безпеки та звільнення від страху ізоляції, який заважає пацієнтові розкритися на початковій стадії (2.85), а також, щоб побачити призму, крізь яку пацієнт сприймає теперішнє (2.87). Усвідомлення пацієнтом того, що психотерапевт знає всі подробиці його життя, сприяє формуванню довіри (2.85), а спільна діяльність створює простір так званого аналітичного третього, в якому подальша терапія дасть плоди (2.86).

(2.84) *I've learned that the therapist's venture is not to engage the patient in a joint archaeological dig. <...> No, a therapist helps a patient not by sifting through the*

*past but by being lovingly present with that person; <...>by believing that their **joint activity** will ultimately be redemptive and healing (Yalom, 2012a, c. 257);*

*(2.85)Details are wonderful. <...> they penetrate the **anxiety of isolation**: the patient feels that, once you have the details, you have **entered into his life** (Yalom, 2012a, c. 203);*

*(2.86)the past <...> The drama <...> is healing only because it provides therapist and patient with some **interesting shared activity while the real therapeutic force – the relationship – is ripening on the tree** (Yalom, 2012a, c. 246);*

*(2.87)I'm not a **rummager**. Nonetheless, **the past** is part of your present consciousness – it forms the **spectacles through which you experience the present** (Yalom, 1996, c. 197).*

Контекстуальні фрагменти прямої мови, котрі ілюструють тактики ведення розмови, які психотерапевт застосовує, щоб скерувати пацієнта у правильне русло, репрезентують слоти [з'ясування проблеми] і [стратегія і методи]. Автор відтворює діалоги під час сесій, щоб продемонструвати різні методики впливу через розмову. Як ілюстрацію, наведемо приклад з оповідання *Arabesque* (2015), в якому у прямій мові психотерапевта простежуються поєднання тактики схвалення, коли психотерапевт одночасно хвалить пацієнтку і додає інформацію щодо своїх вподобань, щоб сформувати спільний простір (*You have good taste. That is one of my favorite books*), і тактики співчуття й співпереживання, котра втілюється модальними конструкціями (*I can appreciate how emotional it must have been for you*). Разом з тим психотерапевт, використовуючи цитування на попередні висловлення пацієнтки (*You said you entered; what you've told me; the man you said*), м'яко скеровує думки пацієнтки у конструктивне русло, застосовуючи безособові конструкції (*But to return to the exhibit*), відволікаючи її від незначущих спогадів і фокусуючи її увагу на значущих (*Tell me exactly what happened*) (2.88).

(2.88) “You have good taste. That is one of my favorite books, <...> But to return to the exhibit, after what you've told me, I can appreciate how emotional it must have been for you. Tell me exactly what happened. You said you entered looking for Sergei, the man you said ‘is the love of your life’?” (Yalom, 2015, c. 39).

ПК [стратегія і методи] репрезентує контексти, в яких наратор-психотерапевт аналізує кожен конкретний випадок захворювання і обирає стратегію та методи лікування. Особистість самого психотерапевта, при цьому, відіграє ключову роль (2.89). Роздуми та аналітика психотерапевта, у більшості контекстуальних фрагментів, передаються внутрішніми монологами наратора (2.90), або невласне прямою мовою (2.91).

(2.89)*I believe now that the same principle is true in this type of counseling: the counselor's personality dictates his counseling approach* (Yalom, 2010, с. 166);

(2.90)*No, behavioral therapy was the best choice. <...> The more I thought about it, the more pleased I was that I had restrained my curiosity and had acted selflessly and systematically in the best interests of the patient* (Yalom, 2012a, с. 259);

(2.91)*He knew he was entirely on his own – lost in the wilderness of wildcat therapy. His only choice was to continue being honest and to follow his instincts* (Yalom, 1996, с. 255).

Умовний спосіб і модальні конструкції допомагають розкрити хід думок психотерапевта у процесі підбору стратегії (2.92), (2.93), який часто відбувається безпосередньо під час сесії.

(2.92)*I was in a dilemma: under ordinary circumstances, I might have attempted to clarify the consequences of her indirect discourse. <...> But such interpretations would only result in most of the hour being used as a conventional individual therapy session <...> Besides, if I were in any way to label her behavior as problematic, she would feel humiliated and would never forgive me for that* (Yalom, 2012a, с. 53).

(2.93)*This is not going well, Breuer thought. Perhaps a simple direct appeal would be better* (Yalom, 2010, с. 160);

Вибір методів і стратегії об'єктивується також метафорами “вибору шляху” (2.95), “три” (наприклад, у шахи) (2.94), перевірені і дієві методики об'єктивуються як “плавання у знайомих водах” (2.96).

(2.94)*Her eyes filled with tears, <...> I sat there and wondered, “Now what do I do?” But my instincts luckily led me to what proved to be an inspired gambit* (Yalom, 2012a, с. 161);

(2.95) *I thought I knew what he was going through, I thought that I had an inside track to healing him. Is that why I tried so hard?* (Yalom, 2005, с. 39);

(2.96) *“Say more.” Friedrich relaxed. He coasted in familiar waters now* (Yalom, 2012b, с. 224).

Кожен психотерапевт має набір перевірених методів, які метафорично об’єктивуються у дискурсі наратора-психотерапевта у термінах “екстреного рюкзака” засобів, трюків, тактик, тощо (*grab-bag of various approaches; ploy; arsenal; device; effective tactic; trick; technique; therapy axioms*) (2.97)-(2.99), а також метафорами “сили, міцності” у зображенні нових методів чи “старості, дряхлості”, але “поважності” у зображенні старих методик (2.97), (2.100). Прикладом такого методу може бути перевірена тактика використання психотерапевтом умовного способу, коли пацієнт відмовляється визнати правду про себе (2.100).

(2.97) *I began to work on this problem by opening my huge grab-bag of various approaches <...> Some of the approaches were reasonably robust, some were creaky old techniques that I rolled in on a wheelchair* (Yalom, 1974, с. 105);

(2.98) *In fact, every experienced therapist had an arsenal of “letting-go” techniques they often used in therapy* (Yalom, 2005, с. 170);

(2.99) *Julius had his ways of ratcheting up the pressure <...> That did the trick* (Yalom, 2005, с. 184);

(2.100) *Julius pulled out another device from his grab bag – that venerable but reliable strategy of conditional voice. “Philip, try a thought experiment. <...> try to imagine that you were going to have feelings about others’ responses today. What might they be?” Philip considered Julius’s question, smiled slightly, and nodded his head, perhaps as a token of admiration for the ingenuity of Julius’s ploy* (Yalom, 2005, с. 183).

ПК [стратегія і методи] корелює із ПК [помилки], який заповнюється контекстами роздумів наратора-психотерапевта про правильність чи неправильність обраної ним стратегії та наслідки, до якої ця стратегія призвела. Наприклад, у збірці оповідань *Love’s Executioner* (1989), де автор описує реальні ситуації зі своєї практики, клінічний випадок лікування Тельми, 70-річної

пацієнтки, одержимої коханням до значно молодшого чоловіка, наводиться наратором-психотерапевтом у контексті аналізу правильних і неправильних терапевтичних рішень під час психотерапевтичних сесій, які, зрештою, призвели до провального (з точки зору психотерапевта) результату терапії. Умовний спосіб дозволяє наратору розглянути інші варіанти розвитку стратегії лікування, які б, можливо, були ефективнішими (2.101), вигуківі інверсії, паралельні конструкції, а також графічно виділені автором елементи, лексеми з високим ступенем інтенсивності ознаки (*clamored*) та окличні речення втілюють моменти, де у фокусі уваги психотерапевта було не те, що мало бути (у цьому контексті, власний успіх а не зцілення пацієнта) (2.101), (2.102).

(2.101) *Other prognostic signs **clamored** for my attention, but I chose to ignore them. I **could have**, for example, **given** more serious consideration to Thelma's **twenty years** of psychiatric care!* (Yalom, 2012a, с. 28);

(2.102) ***how critically important it was to me to succeed, to satisfy my intellectual curiosity, to follow everything through until the very end*** (Yalom, 2012a, с. 67).

ПК [помилки] заповнюється також контекстами, де наратор аналізує неправильно підібраний ним тон розмови (2.103) чи окремі необдумані коментарі під час сесій (2.104), а також висвітлює питання, наскільки виправданими можуть бути певні неетичні методи, як-от тиск на пацієнта чи маніпуляції з терапевтичною метою (2.105). Наприклад, у оповіданні *Three Unopened Letters* (2012) про лікування пацієнта Соула з комплексом самозванця наратор роздумує щодо того, де є власне межі тиску й маніпуляцій (2.106), і чи має психотерапевт право на “терапевтичний деспотизм” (2.107), нехай і з благими намірами, наслідком якого може бути повна втрата довіри пацієнта (2.108). У випадку з Соулом, тиск і маніпуляції виявилися дієвими, і мета виправдала засоби, однак, наратор риторичними запитаннями виносить цей аспект на розсуд читача (2.109) з навчальною ціллю.

(2.103) ***Dammit!** I thought, **that hadn't come out right!** There's some **condescension** in there that I don't feel at all* (Yalom, 2012a, с. 214);

(2.104) *Her response was icy: “You think I’m nothing. **Look at your comment asking me to compare myself with the homeless.** <...>” “Marge, I apologize for that. <...> As soon as I said that, **I knew it was a mistake.**” (Yalom, 2012a, c. 235);*

(2.105) *I knew I was taking a risk. **It would be an error, probably a fatal error, either to force Dave into untimely revealing or for me to reveal information he had entrusted to me** (Yalom, 2012a, c. 175);*

(2.106) *I was being a little manipulative here <...> I suspected I would have **cause to regret this crude pressure, but I couldn’t stop myself** (Yalom, 2012a, c. 227);*

(2.107) *Is there ever a place in psychiatry for such **benevolent despotism?** (Yalom, 2012a, c. 226);*

(2.108) *I rarely employ such **manipulative approaches in therapy; usually the price is too high** – one must sacrifice the genuineness of the therapeutic encounter (Yalom, 2012a, c. 300);*

(2.109) ***Did I have the right to do that? Or the responsibility? Was it malpractice not to do that?** (Yalom, 2012a, c. 237).*

ПК [стадії формування групи] репрезентує типовий сценарій розвитку відносин пацієнтів у межах психотерапевтичної групи, який передбачає п’ять етапів (2.110), які докладно описано у книзі *The Theory and Practice of Group Psychotherapy* (1970). У романі *The Shopenhauer Cure* (2005) ці стадії об’єктивовано у художній формі з перспективи наратора-психотерапевта, котрий зазначає, що найважливішим моментом розвитку відносин у групі є формування стабільності та довіри, який настає після тривалої конкуренції учасників групи за вплив та владу (2.111).

(2.110) *One well-known group developmental theory postulates five stages: **forming, storming, norming, performing, and adjourning.** This simple, rhythmic phrase captures well **the range of group development models** (Yalom, 1970, c. 358);*

(2.111) *Groups require time to develop stability and trust. <...> it may go through weeks of **uneasy conflict** as members jockey for position of **power, centrality, and influence**, but eventually, as trust develops, **the healing atmosphere grows in strength** (Yalom, 2005, c. 93).*

ПК [стадії індивідуальної терапії]: якщо в групі ситуація більш-менш передбачувана, то в індивідуальній психотерапії стадії завжди різні, бо залежать від причини та проявів ментального розладу. Наприклад, в оповіданні *The Wrong One Died* (1989) про пацієнтку Пенні, котра втратила дитину, Ірвін Ялом описує стадії індивідуальної психотерапії горя втрати. Прагнучи дослідити проживання втрати, автор погодився працювати з Пенні безкоштовно. Стадії психотерапії та методи (*stages of grief work* (Yalom, 2012a, с. 120)) підбиралися ним індивідуально та включали: аналіз почуття провини, робота зі снами і страхом смерті, прививання пацієнтці ідеї про те, що потрібно спершу навчитися жити з живими, катарсис та прийняття пацієнткою власних почуттів та примирення зі спогадами (Yalom, 2012a, с. 115-120).

Попри те, що розгортання психотерапії може бути різним, початкова стадія є більш-менш передбачуваною, більше того, перші враження, перші слова пацієнта, той образ, який вони формують навмисно (2.114) чи несвідомо (2.112), є дуже важливим для психотерапевта, оскільки визначає його подальшу стратегію (2.113).

(2.112) *That was how we began. I was unnerved by the image of **this woman screaming like a wounded animal**, and took a few moments to clear it from my mind* (Yalom, 2012a, с. 95);

(2.113) *I always listen carefully to **first statements**. They are often preternaturally **revealing** and **foreshadow** the type of relationship I will be able to establish with a patient* (Yalom, 2012a, с. 16);

(2.114) *“May I present some of my highlights? **I’ve been rehearsing a speech for days.**” Concerned that she was about **to go on stage** <...> I responded, “Yes, a **brief summary** would be helpful.”* (Yalom, 2015, с. 37).

КС 7 [МІСЦЕ і ЧАС] заповнюється за критеріями ‘де відбувається психотерапія’, ‘чи вдається створити спільний простір аналітичного третього’, ‘процес активації і висвітлення’ і представлена ПК [реальний простір], [аналітичний третій], [тут і зараз].

ПК [реальний простір] заповнюється інформацією про типовий офіс психотерапевта, де найважливішими предметами меблів є крісла (2.115). У прозі

Ірвіна Ялома крісла є важливими символами, а описи крісел та кабінету непрямим чином характеризують особистість чи звички самого психотерапевта (2.116). Комічні ситуації, описують, наприклад, необхідність обирати незручне крісло у випадку роботи з нудними пацієнтами, щоб не заснути під час сесії (2.117).

(2.115) *It occurred to Breuer, as he took his seat, that though the future “doctors of despair” might discard traditional medical tools <...> they would in time develop their own accoutrements, beginning with two comfortable fireside chairs* (Yalom, 2010, с. 200);

(2.116) *Entering Philip’s office, Julius considered a wisecrack about **the Spartan furnishings** – a scuffed cluttered desk, **two uncomfortable-looking, nonmatching chairs**, and a wall adorned only with a diploma* (Yalom, 2005, с. 27)

(2.117) *“Almost fell asleep today – had to sit up in my chair to stay awake” <...> While I was considering **shifting to a hard, uncomfortable chair**, it suddenly occurred to me that when I was in therapy with Rollo May, **he used to sit in a straight-backed wooden chair**. <...> Could it be that he found **me** ...? (Yalom, 2012a, с. 138).*

Метафорично, офіс психотерапевта є його фортецею (2.118), місцем, де він диктує правила (2.119), дейктичні маркери *my office, his office* репрезентують сфери впливу та конкуренцію між психотерапевтами (2.120), (2.121).

(2.118) *today, ensconced in the **fortress of his consulting room**, was one of them – when he **felt strong and safe*** (Yalom, 2010, с. 21);

(2.119) *“There’s **only one rule here in this office**, that you say exactly what’s on your mind.”* (Yalom, 1999, с. 102);

(2.120) *therapist without a sense of humor? And so cold. And **that edgy request to meet at his office**. Julius shivered again* (Yalom, 2005, с. 24);

(2.121) *Philip nodded. “I finish at three on Wednesday. Shall we meet in **my office**?” “No, Philip. **My office**. It’s in my home at two-forty-nine Pacific Avenue, not too far from **my old office**. Here, take my card.”* (Yalom, 2005, с. 54).

ПК [аналітичний третій] заповнюється інформацією про динамічний “інтерсуб’єктивний ментальний простір” (Данилевський, 2023, с. 8) між психотерапевтом і пацієнтом, котрий створюється у процесі їхньої взаємодії

(2.122). У психотерапевтичному дискурсі аналітичний третій визначається як “третій вимір”, котрий виникає під час пошуку двома людьми несвідомих мотивів, причин, смислів, тощо (Diamond, 2007), “проміжний простір між двома (in-between two)” (Coelho, 2016), “процес” психоаналітичної сесії (Varney-Wong, 2023). У прозі Ірвіна Ялома аналітичний третій об’єктивується метафорами простору (2.123), комфортної відстані (2.124), а також онтологічними метафорами контейнера (2.125), (2.126) та речовини (2.128). Певні пропрацьовані раніше ситуації чи проблеми описуються наратором як “знайомі місця” (2.128), (2.129), а весь процес взаємодії об’єктивується як “сценарій”, котрий психотерапевт і пацієнт пишуть спільно (2.130).

(2.122) *In other words, what’s important is the process of **the therapist and patient working, inventing together in honesty** (Yalom, 1996, c. 221);*

(2.123) *focus on and explore the “**in-betweenness**” – the **space** between patient and therapist (Yalom, 1996, c. 190);*

(2.124) *It made me able to talk more freely and **I felt very comfortable exactly that far away from both of you. I had room to move** and whatever I said <...> pushed in a big ball of words **across the space** (Yalom, 1974, c. 183);*

(2.125) *We’re **in the midst of tender feelings** (Yalom, 2005, c. 238);*

(2.126) *“let’s return to **where we were before** this ill-advised direct campaign upon my obsession (Yalom, 2010, c. 200);*

(2.127) *I knew that **the arena of therapy and of change** would be the relationship existing between us (Yalom, 1974, c. xviii);*

(2.128) *My best hope might be to establish a close, meaningful relationship between the two of us and then use that relationship **as a solvent in which to dissolve her obsession** (Yalom, 2012a, c. 24);*

(2.129) *I was transported back to a different **psychological place with old familiar terrain** – a **place** I hadn’t visited for many months (Yalom, 1974, c. 109);*

(2.130) *it’s a kind of burlesque of psychiatry, like a **script** we are both writing (Yalom, 1974, c. 103).*

Ментальна дистанція, труднощі у спілкуванні та взаємодії описуються наратором, як фізична відстань: “окремі кімнати” (2.131), (2.132), провалля (2.133), тощо, а небажання пацієнта йти на контакт – як дистанціювання від того простору, де вони уже взаємодіяли разом раніше (2.134). Метафори “дистанції” характеризують також неуспішні сеанси (2.135), а замкнутість пацієнта об’єктивується як “непробивний бар’єр” у спільному просторі (2.136).

(2.131) *I was getting plenty of information, but we were not making contact. We might as well have been in separate rooms* (Yalom, 2012a, с. 25);

(2.132) *Well, in our second session last week I couldn't read her for a while <...> we were so far apart <...> like we weren't in the same room* (Yalom, 1996, с. 217);

(2.133) *I want to stop for another check, Charles. How **are we doing** now? How about the **size of the gap?***” (Yalom, 2015, с. 32);

(2.134) *She had an impressive repertory of **distancing operations**. <...> we were hopelessly **removed from our starting place** and I had been effectively **distanced*** (Yalom, 2012a, с. 44);

(2.135) *A rather distant hour. I felt distant from Ginny and I think she probably felt distant, though not so much as I did* (Yalom, 1974, с. 44);

(2.136) *At the end of this session, I was exhausted and very moved. I thought we had finally **broken through the impenetrable barrier*** (Yalom, 2012a, с. 277).

Важливими вербалізаторами аналітичного третього є дейктичні маркери *the we, us* (2.137)-(2.139), котрі акцентують на спільній роботі та єдності.

(2.137) *he and the patient focus on their real relationship – **the we** in the therapy office* (Yalom, 1996, с. 191);

(2.138) *another way of denying the end of therapy and **us as “us”*** (Yalom, 1974, с. 164);

(2.139) *I reassure her that **we are together** through thick and thin and I'm going to see this out with her* (Yalom, 1974, с. 31).

Створення спільного простору аналітичного третього, необхідного для успішної психотерапії, завжди ініціюється саме психотерапевтом: використанням

дейктичних маркерів (*we, us, this reality, this room, here, my job as well as yours*), фокусом на спільній діяльності (2.140)-(2.142) та приверненням уваги пацієнта до того, що відбувається безпосередньо між ними (2.141), (2.133), (2.142). При цьому, психотерапевт завжди усвідомлює, що дистанція неминуча навіть за умови успішного формування близьких стосунків (2.143).

(2.140) *What made the difference? What did **you** do? What did **I** do? Let's **figure it out together.***” (Yalom, 2012a, с. 233);

(2.141) *“Irene, what's happening **in the space between us today?**”<...> **This area here**” – I gestured toward the air space between us – **we need to keep it clean and free, and that's my job as well as yours** (Yalom, 1999, с. 103);*

(2.142) *“**How about this reality? This room? You and me? The way we are together?**”*

*“<...> There's **no such thing as a 'we.'** I'm truly alone. <...>*

*“**I want us to be a 'we' as much as possible. There's always an unbridgeable gap between two people, but I want to make that gap as small as possible here in this room.**”* (Yalom, 2015, с. 28);

(2.143) *however much we crave **to merge with another**, there will always **remain distance** (Yalom, 2015, с. 29).*

У романі *Every Day Gets a Little Closer* (1974) автор ділиться спостереженнями щодо нерівності психотерапевтичних відносин, яка відображена у використанні нараторами різних дейктичних маркерів. Так, пишучи звіти щодо кожної сесії, пацієнтка Джинні використовувала займенник *you*, звертаючись безпосередньо до психотерапевта як до близької людини, друга, тоді як Ірвін Ялом описував її дії у третій особі, тим самим перебуваючи більшою мірою в інституційній ролі спостерігача, аніж у ролі друга-учасника (2.144).

(2.144) *She pointed out that my writing <...> **in the third person**, talking about Ginny, gave me a great deal more freedom than she had because she wrote <...> **to me** and used the pronoun **“you”**. This observation really struck me <...> it is so illustrative of **the inequality of the psychotherapeutic relationship in general** (Yalom, 1974, с. 79).*

ПК [тут і зараз] об'єктивується метафорами “простору” (2.150), “руху” (2.148), “ресурсів” (2.145). Це один із найважливіших інструментів (2.146) роботи психотерапевта, котрий полягає у перенесенні уваги пацієнта з минулого (чи майбутнього) у площину безпосереднього моменту взаємодії з психотерапевтом (або з іншими пацієнтами у випадку групової психотерапії), оскільки найбільш продуктивним є пропрацювання *процесу*, на протигагу роботі зі *змістом*. *Процес* “активації і висвітлення” (*activation and illumination of the here-and-now*) (Yalom, 1970, с. 149) у площині “тут і зараз” дозволяє пропрацювати причини тих чи інших поведінкових проявів чи реакцій пацієнта й у груповій психотерапії, і в індивідуальній. У метафоричному просторі “тут і зараз” відносини між учасниками групи чи між пацієнтом і психотерапевтом відтворюють їхні взаємини в соціумі (2.147), і в його межах пацієнт може безпечно відпрацьовувати нові поведінкові патерни (2.151). У межах цього простору психотерапевт може зупинити комунікацію в будь який момент, зосередити увагу учасників на тому, що щойно відбулося, і проаналізувати всю ситуацію (2.148), (2.149). Під час індивідуальної психотерапії, простір “тут і зараз” безпосередньо пов'язаний із “аналітичним третім”, оскільки аналітичний третій формується якраз у процесі формування і проживання відносин між психотерапевтом і пацієнтом.

(2.145) *The here-and-now is the major source of therapeutic power, the pay dirt of therapy, the therapist's (and hence the patient's) best friend* (Yalom, 2001, с. 69);

(2.146) *The psychotherapist's single most valuable practical tool is the “process” focus. Think of process as opposed to content* (Yalom, 2012a, с. 129);

(2.147) *I maintain a here-and-now focus – that's an essential concept for you to master as a therapist, <...> we focus on the current moment in the group; <...> group members will manifest the same behavior in the group that has created difficulties for them in their social life* (Yalom, 2005, с. 65-66);

(2.148) *Having succeeded in moving the group into the here-and-now, he advanced to the next step. <...> “Let's back up and take a dispassionate look at what's just transpired.”* (Yalom, 2005, с. 153);

(2.149) “Wait, wait,” interjected Julius. “**Let’s pause for a minute and check in.**” He scanned the group. “How are the rest of you guys **feeling about the last few minutes?**” (Yalom, 2005, с. 324);

(2.150) *The here-and-now refers to **the immediate events of the therapeutic hour**, to what is happening **here** (in this office, in this relationship, in the **in-betweenness** – the space between me and you) and **now**, in this immediate hour* (Yalom, 2001, с. 69);

(2.151) *the here-and-now is **a social microcosm of one’s mode of relating to others**, <...> the here-and-now provides a **laboratory, a safe arena, in which a patient can experiment with new behaviors** before trying them in the world outside* (Yalom, 1999, с. 149).

КС 8 [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ] заповнюється за критерієм ‘які чинники впливають на ефективність лікування’ і репрезентована ПК [гуманізм], [універсальність : індивідуальний підхід], [інтерпретація], [терплячість], [скінченність психотерапії], [екзистенційні чинники].

Психотерапевтичні чинники докладно обговорюються Ірвіном Яломом у книгах *The Theory and Practice of Group Psychotherapy* (1970), *Existential Psychotherapy* (1980), *Yalom’s Reader* (1998) та включають: універсальність та індивідуальний підхід, вхідну та вихідну інформацію, альтруїзм, катарсис, імітаційну поведінку, тощо. Автор наголошує, що всі чинники працюють у комплексі, а не поодинокі, як елементи автентичних відносин між учасниками (2.152), і називає власні спостереження “когнітивною картою для психотерапевтів” (Yalom, 1998, с. 6-7).

(2.152) *The **mutative force** in therapy is not intellectual insight, not interpretation, not catharsis, but is, instead, **a deep, authentic meeting between two people*** (Yalom, 2017, с. 204).

ПК [гуманізм] об’єктивує одне з головних правил, виведених автором: бути присутнім, людяним, люблячим та емпатійним (2.153), (2.154). Суть професії психотерапевта – з любов’ю впливати на якість життя інших людей (2.155), (2.156). І найважливішим чинником, який спрацьовує, є щире й людяне ставлення до пацієнта, “вихід за межі себе самого” (2.157).

(2.153) *I tried to be **more human and less mechanical*** (Yalom, 1996, c. 7);

(2.154) *Philip a therapist? Unbelievable--a therapist **sans empathy, sensitivity, caring**. <...> **Frigid. Inhuman*** (Yalom, 2005, c. 38);

(2.155) *a therapist helps a patient not by sifting through the past but by **being lovingly present** with that person; by being **trustworthy, interested*** (Yalom, 2012a, c. 257);

(2.156) *Julius – well, look at him: he **never stops giving**. And, as I'm sure you've all figured out, he's been giving us **a final gift of love: he's teaching us how to die*** (Yalom, 2005, c. 311);

(2.157) *As I surveyed my life, I realized that I had experienced meaning – and that it always involved **stepping outside of myself, helping others to live and to fulfill themselves*** (Yalom, 2005, c. 261).

ПК [універсальність : індивідуальний підхід] відображає баланс між дотриманням універсальних методик та випрацюванням власної стратегії щодо кожного окремого пацієнта. Проза Ірвіна Ялома рясніє описами типових проблем, симптомів та проявів, поведінкових сценаріїв, тощо, знання яких є необхідним для психотерапевта-практика. Водночас, автор наголошує, що універсальність консервативних підходів радше допомагає психотерапевтові побороти власний страх незнання, аніж пацієнтові зцілитися (2.158). Умовний спосіб в цьому фрагменті сигналізує про те, що наратор не поділяє думку щодо ефективності консервативних і універсальних підходів. Психотерапевт, який замість традиційних методів та ореолу всезнання обирає індивідуальний пошук стратегії разом з пацієнтом, досягає набагато кращих результатів (2.159). Однак, індивідуальний підхід є набагато складнішим, і психотерапевт має докласти значних зусиль, щоб підібрати правильну методику (2.159), (2.160). Дискурсивні маркери *a fumbling therapist, to flounder with the patient, stumble upon*, риторичні запитання, метафори “боротьби” та “пошуку опори” виражають складність такого підходу.

(2.158) *If they are helpful to patients at all, ideological schools with their complex metaphysical edifices succeed because they assuage the therapist's, not the patient's, anxiety* (Yalom, 2012a, с. 37);

(2.159) *Though there is something reassuring about **an omniscient therapist** who is always in control of every situation, there can be something powerfully engaging about a **fumbling therapist, a therapist willing to flounder with the patient until they, together, stumble upon an enabling discovery*** (Yalom, 2012a, с. 37);

(2.160) *Where to start? How to start? I **struggled** to find some **handhold*** (Yalom, 2012a, с. 127).

Індивідуальний підхід має терапевтичну силу, оскільки для пацієнтів важливо знати, що психотерапевт бачить у них передусім людину, а не діагноз (2.161), а психотерапевт, у свою чергу, не може лікувати ярлик, але тільки реальну багатогранну особу (2.162).

(2.161) *I think Belle liked me because **I treated her like a person**. <...> **Belle was never a diagnosis to me, not a borderline, not an eating disorder, not a compulsive or antisocial disorder*** (Yalom, 1996, с. 8);

(2.162) *That's exactly what I meant earlier when I talked about the dangers of diagnosis. <...> **Labels do violence to people. You can't treat the label; you have to treat the person behind the label*** (Yalom, 1996, с. 17).

ПК [інтерпретація] стосується контекстів, де наратор-психотерапевт озвучує те, що відбулося, пояснює пацієнтам їхню поведінку, висвітлює важливі моменти, вказує на причини та наслідки (2.163), (2.164), “називає звіра на ім'я” (2.165), тощо. Цей психотерапевтичний чинник важливий, бо пацієнт починає усвідомлювати свої відчуття аж після їхньої інтерпретації психотерапевтом, і часто саме така впевненість лікаря заспокоює пацієнта, при цьому сам наратор називає її несправжньою, але дієвою (2.166). Використання чітких термінів та логічно структурованих пояснень (часом навіть жорстких) у вигляді стверджувальних пропозицій (2.168), розставлення акцентів щодо важливих і неважливих речей шляхом використання дейктичних маркерів (2.167), використання коротких речень

та паралельних конструкцій (2.169) дозволяють психотерапевтові звучати впевнено і бути почутим.

(2.163) *I was doing what therapists are traditionally **supposed to do**: I **illuminated** patterns and meanings (Yalom, 2012a, c. 224);*

(2.164) *I tried **to debate that point logically with her**. It's quite apparent that she has choices in almost everything she does (Yalom, 1974, c. 155)*

(2.165) *Eva's sister nodded and **looked relieved**. Interesting, Ernest thought, how these **scientific rituals – naming and explaining phenomena – ease terror**. <...> I've offered nothing! **All I've done is to name the beast**. But **I feel better, her sister feels better**, and, if poor Eva were conscious, she'd probably **feel better** too (Yalom, 1996, c. 181)*

(2.166) *Nothing offers more **false security** in psychotherapy than a crisp summary, especially **a summary containing a list**. <...> **the problem seemed suddenly clearer, more familiar, far more manageable** (Yalom, 2012a, c. 98);*

(2.167) *“These next few days **are going to feel very disorienting**. You're **going to feel lost**. But we have to expect that. <...>” I said this because **often the best way to prevent a calamitous reaction is to predict it** (Yalom, 2012a, c. 62);*

(2.168) *You **cannot re-create a state of shared romantic love**, <...> **because it was never there in the first place**.” I don't think I've ever said **a crueler thing**, but to make myself heard, I had to speak **in words so strong and so stark that they could be neither twisted nor forgotten** (Yalom, 2012a, c. 62);*

(2.169) *I gave her **a simplistic interpretation** <...> I told her that **her fantasies, her inability to take care of herself, her overtimidity, her respectfulness with me, her refusal ever to hurt anyone**, <...> **all stem from her stifled anger** (Yalom, 1974, c. 127).*

У дискурсі наратора-психотерапевта ключовими в об'єктивації ПК [інтерпретація] є онтологічні метафори IDEAS ARE OBJECTS, UNDERSTANDING (INTERPRETING) IS MANIPULATING WITH OBJECTS, оскільки завданням психотерапевта є розбирати думки і почуття пацієнта і складати їх на правильні місця (2.170). При цьому, наратор зазначає, що не завжди потрібно поспішати

інтерпретувати, бо найбільшу користь пацієнт має з того, що з'ясував для себе сам (2.171).

(2.170) *One of our main jobs is to sort things out and restore the feelings to where they belong.*” (Yalom, 2012a, с. 275);

(2.171) *I thought, of the pointlessness of the therapist rushing in with an interpretation, <...> Patients, like everyone else, profit most from a **truth they, themselves, discover*** (Yalom, 2012a, с. 147).

ПК [терплячість] як ознака зрілості психотерапевта корелює з ПК [інтерпретація], оскільки терапевтично важливо, за словами наратора, вислуховувати пацієнта, не підганяючи, дозволити йому/їй обрати зручний для себе темп (2.172), (2.173). Більше того, якщо пацієнт не поспішає ділитися інформацією, слід не розпитувати й не тиснути, а перевести розмову у площину “тут і зараз” і з'ясувати, чому саме так відбувається (2.174). Метафора “психотерапія – це не таран”, використана автором у романі *The Spinoza Problem* (2012) яскраво ілюструє цю думку (2.175).

(2.172) *In spite of my curiosity, I decided to let Saul tell the story in his own way, and at his own pace. <...> Surely my **patience** that day was a sign of having arrived at some **degree of maturity*** (Yalom, 2012a, с. 204);

(2.173) *Perhaps I was not respectful of her timing. Perhaps I made the error, as I often do, of **leaping in ahead of my patient*** (Yalom, 1999, с. 136)

(2.174) *“**Learn to wait,**” Marshal would say. “It should be more important for Justin to tell you this than for you to hear it. And if he chooses not to tell you, then you should focus on **why** he comes to see you, pays you, and yet withholds information from you.”* (Yalom, 1996, с. 37);

(2.175) ***psychoanalysis is not a battering ram: we do not just hammer away until exhausted egos raise tattered white flags of surrender. Patience, patience. Win the patient's confidence*** (Yalom, 2012b, с. 109).

ПК [скінченність психотерапії] об'єктивує ще один важливий чинник, виведений Ірвіном Яломом з власного клінічного досвіду: пацієнти працюють краще, якщо знають, що час обмежений. Ілюстраціями ефективності “психотерапії,

обмеженої в часі” (*time-limited therapy* (Yalom, 2017, с. 276)) є, наприклад, історії про Бетті, яка почала інтенсивно працювати з зайвою вагою (*Fat Lady* (1989)), Пенні, яка мала тільки кілька обіцяних сеансів і була надзвичайно продуктивною (*The Wrong One Died* (1989)), учасники групи Джуліуса, котрі, усвідомивши його близьку смерть, працювали останні місяці дуже інтенсивно (*The Schopenhauer Cure* (2005)), тощо (2.176), (2.177).

(2.176) *I was impressed by her use of therapy: I had never had a patient who had worked as productively* (Yalom, 2012a, с. 110);

(2.177) *The looming end of the group propelled members to address their core issues with increased ardour* (Yalom, 2005, с. 278).

ПК [екзистенційні чинники] охоплює ряд важливих екзистенційних чинників, котрі, за словами Ірвіна Ялома, є причинами усіх ментальних проблем та психічних розладів: *смерть та страх смерті, свобода й відповідальність, самотність та ізоляція, любов та одержимість, смисл життя та його відсутність* (2.178). Докладно кожен екзистенційний чинник та способи роботи з ними описано у книзі автора *Existential Psychotherapy* (1980). ПК заповнюється контекстами, де наратор-психотерапевт пояснює, як саме ці чинники проявляються та яким чином психотерапевт може з ними працювати. Крім того, як зазначає наратор, ці проблеми не є виключно проблемами пацієнтів, але усіх без винятку людей. Дейктичні маркери (2.179) ілюструють цю ідею.

(2.178) *I believe that the primal stuff of psychotherapy is always such existence pain* (Yalom, 2012a, с. 2)

(2.179) *Psychotherapists simply cannot cluck with sympathy and exhort patients to struggle resolutely with their problems. We cannot say to them you and your problems. Instead, we must speak of us and our problems, because our life, our existence, will always be riveted to death, love to loss, freedom to fear, and growth to separation. We are, all of us, in this together* (Yalom, 2012a, с. 13).

Для прикладу, розглянемо дискурсивне втілення специфіки психотерапевтичної роботи з екзистенційними чинниками *страх смерті, свобода.*

Так, проблемі *страху смерті* присвячені такі твори письменника, як: *The Yalom Reader* (1998), *Momma and the Meaning of life* (1999) *The Schopenhauer Cure* (2005), *Staring at the Sun* (2008), *Creatures of a Day* (2015), *A Matter of Death and Life* (2019). Остання з перелічених книг написана автором з метою поділитися з читачами власним досвідом проживання страху перед смертю та болю через втрату його дружини Мерилін (Yalom, 2019).

Важливі метафоричні символи смерті та боротьби зі страхом – *сонце* та *кола на воді* – знаходимо у романі *Staring at the Sun* (2008). Письменник видозмінює цитату Франсуа де Ларошфуко, “На сонце і на смерть неможливо дивитися не примружуючись” (2.180), та доводить, що на смерть дивитися необхідно постійно (2.181), а терапевтична сила пропрацювання з пацієнтами їхнього страху смерті полягає в тому, що, усвідомивши смерть, людина починає цінувати життя та розуміти його сенс (2.182).

(2.180) *It’s not easy to live every moment wholly aware of death. It’s like trying to stare the sun in the face: you can stand only so much of it* (Yalom, 2008, с. 5);

(2.181) *confronting death is like staring into the sun – something painful, difficult, but necessary* (Yalom, 2008, с. 293);

(2.182) *though the physicality of death destroys us, the idea of death saves us* (Yalom, 2008, с. 7).

У передмові до збірки *Love’s Executioner* (1989) ця ідея об’єктивована авторською версією метафори PEOPLE ARE PLANTS, де письменник переосмислює відомий метафоричний вираз “у кожному з нас є насіння смерті” (2.183) та стверджує, що насіння смерті проростає як повноцінне життя (2.184).

(2.183) *one carries within the spores of one’s own death* (Yalom, 2012a, с. 3);

(2.184) *full awareness of death ripens our wisdom and enriches our life* (Yalom, 2012a, с. 5).

Метафорична символічна паралель між *сенсом життя* та *концентричними колами* на воді ілюструє ще один терапевтичний спосіб подолати страх смерті (2.185). Життя пояснюється автором як постійний вплив на інших, який

поширюється, як кола на воді і може мати довготривалий ефект, а отже має сенс (2.186).

(2.185) *the concept of “rippling” as a way to assuage anxiety about death* (Yalom, 2017, с. 278);

(2.186) *Rippling refers to the fact that each of us creates<...> concentric circles of influence that may affect others for years, <...> the effect we have on other people is in turn passed on to others, much as the ripples in a pond go on <...> The idea that we can leave something of ourselves, even beyond our knowing* (Yalom, 2008, с. 83).

Свобода, як екзистенційний чинник, є протилежністю смерті (2.187) і корелює з відповідальністю за вибір, дії та життєву ситуацію. Бути відповідальним означає бути автором власного життя, а отже бути вільним у виборі. Однак, більшість людей є залежними від рамок тих структур, всередині яких вони живуть, і бояться самої концепції свободи, оскільки вона передбачає відповідальність, тож у дискурсі пацієнта свобода, зазвичай, має негативні конотації, бо пов'язана з тривожністю та навіть сильним страхом через підсвідому відмову взяти на себе відповідальність (2.188). Робота з пацієнтом над визнанням його відповідальності є одним із ключових психотерапевтичних чинників успішного лікування (2.189). У дискурсі наратора-психотерапевта лексема *відповідальність* є синонімом слова *зміни*. При цьому зміни (трансформації) є кінцевою метою психотерапії, бо настання змін означатиме, що пацієнт взяв на себе відповідальність за власне життя та почав діяти (2.190).

(2.187) *Freedom as a given seems the very antithesis of death* (Yalom, 2012a, с. 6);

(2.188) *While we dread death, we generally consider freedom to be unequivocally positive. <...> Yet freedom from an existential perspective is bonded to anxiety* (Yalom, 2012a, с. 6);

(2.189) *therapy begins when blame ends and responsibility emerges* (Yalom, 2005, с. 307);

(2.190) *Freedom not only requires us to bear **responsibility** for our life choices but also posits that **change** requires an act of will* (Yalom, 2012a, с. 7).

Екзистенційні чинники кохання й одержимість докладно обговорюються автором у романі *When Nietzsche Wept* (1992) та збірці оповідань *Love's Executioner* (1989) з позицій їхньої різниці, яку пацієнт, зазвичай, не усвідомлює. Здебільшого, психотерапевт мусить ставити незручні запитання, бути жорстким та прямолінійним, щоб пацієнт усвідомив межі власної одержимості, яку він помилково приймає за кохання (2.191). За словами наратора-психотерапевта, лікування одержимості є одним із найважчих завдань для лікаря, оскільки одержимість заповнює весь життєвий простір пацієнта, і позбувшись її, пацієнту дуже важко заповнити цю пустоту чимось іншим. Дейктичне протиставлення *тепер - вісім років тому* (2.192) вказує на масштаби проблеми, зміщення центру життя в минуле й відмову жити в теперішньому.

(2.191) *I believe that your **obsession** will be resolved when you can answer one pivotal question: 'How many people are in this relationship?'* (Yalom, 2010, с. 218);

(2.192) *The obsession filled her entire life space. She was right: she was living her life eight years ago* (Yalom, 2012a, с. 23);

КС 9 [ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ] заповнюється за критеріями 'який спосіб отримання інформації переважає', 'який обрано спосіб реконструювання особистого наративу' і представлена ПК [інформація від пацієнта], [сни і метафори].

ПК [інформація від пацієнта] корелює із ПК [з'ясування проблеми] та висвітлює аспекти інтерпретації психотерапевтом тієї інформації, якою пацієнт погоджується поділитися (2.193). Тут мова йде про контексти, де психотерапевт інтерпретує *для себе*, а не для пацієнта, оскільки ключовим моментом є те, що пацієнт не може надавати про себе об'єктивну інформацію з різних причин, таких як: страх бути засудженим (2.194), небажання показати себе з непривабливого боку (2.194), суб'єктивні упередження (2.195), створення певного враження про себе (2.196), відмова брати на себе відповідальність (2.197)

(2.193) *Your job here is **to share your thoughts with me**, and you're doing it well* (Yalom, 2015, с.);

(2.194) *"**How does it feel to tell me?**" <...> "Scary, good, bad, up, down <...> **'Fraid you'll judge me**, I guess. I want to make it through our last session next week with **you still having respect for me.**"* (Yalom, 2012a, с. 113);

(2.195) *every experienced therapist knows, **the patient is not an objective observer of his or her own life predicament**. The patient may use externalizing mechanisms of defense or, in a number of other ways, **distort the data to fit his or her assumptive world*** (Yalom, 1980, с. 233);

(2.196) *Marvin spoke in a deliberate, pedantic manner. Obviously he had **rehearsed this material beforehand*** (Yalom, 2012a, с. 251);

(2.197) *poking in the ashes of the past was **just an excuse to evade personal responsibility for our actions*** (Yalom, 1996, с. 9).

Коли предметом обговорення є стосунки пацієнта з іншими людьми з його/її оточення, зазвичай, ця інформація не є достовірною, за винятком ситуацій, коли психотерапевт запрошує цих людей додатково на сеанс (2.198).

(2.198) *Mature therapists never accept at face value **their patients' accounts of mistreatment by others**. <...> to some extent **individuals are cocreators of their social environment and that relationships are always reciprocal*** (Yalom, 2005, с. 163).

Інтерпретація психотерапевтом змістового наповнення полягає у вмінні бачити те, що *стоїть за* словами і поведінкою (2.199), (2.202), за ухильними короткими відповідями (2.200), розпізнавати симптоми і приховані почуття (2.201), чути невисловлене (2.203).

(2.199) *I try to find out **what's behind the weeping*** (Yalom, 1974, с. 30);

(2.200) ***She was incapable, or unwilling, to reveal herself in the immediate present that we two were sharing**. Hence, her evasive response of "O.K." or "Fine" whenever I asked about her here-and-now feelings* (Yalom, 2012a, с. 132);

(2.201) *I recognized **Saul's signal of great desperation** and called him back to arrange for an immediate consultation* (Yalom, 2012a, с. 207);

(2.202) *By the time the hour ended, she did not have to tell me how much better she felt: I could **see it in her breathing, in her walk, and in her smile** as she left the office (Yalom, 2012a, c. 236);*

(2.203) *It was **her depression speaking**, and I was foolish enough to be persuaded by it. Look at all the distortions, **look at what she had not said** (Yalom, 2012a, c. 234).*

Логіка інтерпретації відображається у дискурсі наратора-психотерапевта антитезами, коли погано – це насправді добре (*good – bad, the preparation – real therapy, anger – excellent*) (2.204), коментарями (2.205), вставними конструкціями (2.206), риторичними запитаннями, умовними та модальними зворотами (2.207). Паралельні конструкції з графічним виділенням початкового слова підсилюють відчуття безсилля психотерапевта, коли пацієнт не хоче змінювати щось у своєму житті та брати відповідальність за свій стан (2.208).

(2.204) *So, **bad** as it was, Thelma's distress was a **good** sign, a homing signal that we were on target. Everything was going well. The **preparation** was finally complete, and the **real therapy** could now begin <...> I considered her **anger**, despite its irrational components, an **excellent** development (Yalom, 2012a, c. 65);*

(2.205) ***This phrase startled me. It didn't fit with the rest of her presentation.** <...> Thelma's words **told me clearly that** she would not look kindly at any criticism of Matthew (Yalom, 2012a, c. 17);*

(2.206) *I was prepared for his directness and sincerity and, therefore, not thrown off by it. (**Sociopaths often present themselves well, I thought**) (Yalom, 2012a, c. 52);*

(2.207) *And then? Underneath obsession, **what would I find? Would I discover** the brutal facts of human experience that the enchantment concealed? Then I **might** really learn something about the function of love (Yalom, 2012a, c. 28);*

(2.208) *It was **deeply frustrating. Obviously**, Thelma was responsible for her own life predicament. **Obviously**, it was a fiction that Matthew had any real power over her. **Obviously**, she gave him that power in an effort to deny her own freedom (Yalom, 2012a, c. 36).*

Для психотерапевта інтерпретація інформації, наданої пацієнтом, є важливою також і в академічному аспекті і об'єктивується у дискурсі як "матеріал": лікар зберігає такі матеріали для майбутніх статей, досліджень, чи для обговорення зі студентами (2.209)-(2.211).

(2.209) *My life is being lived eight years ago – an arresting phrase. I stored it for future use* (Yalom, 2012a, с. 20);

(2.210) *I always schedule patients for a one-year follow-up session – both for their benefit and for my own edification* (Yalom, 2012a, с. 290);

(2.211) *And then we got into some interesting material where he admitted that he deliberately doesn't allow himself to think about that* (Yalom, 1974, с. 193).

ПК [сни і метафори] об'єктивує інший, більш ефективний, спосіб отримання інформації від пацієнтів: через їхні сни або через метафори, якими оперують учасники психотерапії. Робота зі снами є надзвичайно важливою у психотерапії, при цьому, сни є настільки багатозначними, що під час психотерапії неможливо охопити всі їхні можливі смисли, але в цьому і нема потреби, бо дієвою методикою є зосередитися на тих темах, які безпосередньо обговорюються на сеансах і так чи інакше символічно відображаються у снах (2.212). Часто сни допомагають психотерапевтові звернути увагу пацієнта на те, що відбувається у його підсвідомості.

(2.212) *I used the dream material to explore themes that had already emerged in our work. <...> Dreams, like symptoms, have no single explanation: they are overdetermined and contain many levels of meaning. <...> most therapists approach dreams expediently by examining the dream themes that will accelerate the immediate work of therapy* (Yalom, 2012, с. 117).

Під час роботи зі снами важливим є переказ у теперішньому часі як тактика присутності учасників психотерапії у просторі сну (2.213). Найбільш інформативними визнаються перші сни, якими ділиться пацієнт, тому що захисні механізми підсвідомості на цьому етапі ще не активовані (2.214).

(2.213) *try to describe your dream in the present tense – just as though it's happening right now? Often that revivifies the emotion of the dream* (Yalom, 1996, с. 298);

(2.214) *the first dream is unsophisticated and highly revealing because beginning patients still have their guard down* (Yalom, 2017, с. 212).

Дискурс сновидінь є завжди метафоричним. Так, у сновидіннях пацієнти формують певний світ, населений впізнаваними персонажами (2.215), часто бачать спільну роботу з психотерапевтом як шлях (2.216), а психотерапевта як певного провідника (2.217), і трактування ознак шляху та емоцій сновидця несе багато інформації для психотерапевта про успішність чи неуспішність безпосередньої співпраці з пацієнтом (2.218). Цікавими ілюстраціями є також приклад інтерпретації сновидіння про “трансплантацію серця”, яку психотерапевт трактує як метафору психотерапії (2.219), або сновидіння, де пацієнт бачить себе і психотерапевта, що торкаються підощвами ніг, і психотерапевт інтерпретує такий образ невідомого як метафоричне перенесення через гру омонімів (*soul-sole*), що об’єктивує близькість і довіру (2.220), тощо.

(2.215) *I grew acquainted with the characters who peopled Marvin’s mind, and identified (and shared with him) certain important repetitive life patterns* (Yalom, 2012a, с. 273);

(2.216) *“What strikes me about the dream is the location. You say it resembles the path to my office. <...> Any thoughts about that?” “It was your path. I could hear the crackly pebbles just like your walkway. <...>” “And then you try to hide but behind a very small chair, which doesn’t seem to give you much protection. <...> So you’re in my office, and suddenly your hiding place is gone. What’s that make you think of?”* (Yalom, 2015, с. 102);

(2.217) *“You are my travel guide in an isolated site in a foreign country <...> we are quarreling about what to visit. <...> You begin to drive so fast that I get scared <...>”* (Yalom, 1999, с. 131);

(2.218) *The dream <...> reflect her fear that I do not wish to see her but underneath this surface concern I sense the first delicate blades of her overt resistance to therapy* (Yalom, 1974, с. 88);

(2.219) *“Heart transplant” – what an inspired visual symbol for psychotherapy! <...> The dreamer was advising me how to proceed* (Yalom, 2012a, с. 271);

(2.220) *“Look at how we’re sitting – sole to sole. I think the dream is expressing a wish to sit soul to soul – spelled s-o-u-l. Not sole touching but soul touching.”* (Yalom, 1996, с. 392).

У дискурсі наратора-психотерапевта ключовим для об’єктивації доступу до позасвідомого пацієнтів є метафоричне поняття “сновидця, творця снів” (2.221), котрий напряму спілкується з психотерапевтом оминаючи “фільтри свідомості” пацієнта та зашифровуючи приховані послання для психотерапевта (2.222). Процес інтерпретації метафорично об’єктивується у дискурсі психотерапевта як комунікація з творцем снів (2.223).

(2.221) *I often imagined the dream-weaver as a plump, jovial homunculus, living the good life in a forest of dendrites and axons. <...> lazily spins out dream sequences for his host. <...> the homunculus within goes about his nighttime job weaving those fears and hopes into a dream. <...> the homunculus learns that the therapist has deftly interpreted his dream, and from that time forward he takes care to bury the meaning ever deeper in nocturnal disguise* (Yalom, 2017, с. 212);

(2.222) *The dreamer was advising me how to proceed. Never have I had a supervisor like this. I was so fascinated by the dreamer* (Yalom, 2012a, с. 271);

(2.223) *These messages from the dreamer drummed louder and louder. I had to heed them. They forced me to take my bearings and to review what had been happening in therapy* (Yalom, 2012a, с. 279).

Іншим ефективним способом роботи з інформацією є використання метафор як інструментів психотерапії, як своєрідну індивідуально підібрану мову символів, яку цей пацієнт зрозуміє якнайкраще (2.224).

(2.224) *his manner of delivery, his ability to **frame** the interpretation in precisely **the right language** and the **perfect metaphor for each patient**, <...> **to reach every patient in any walk of life** (Yalom, 1996, с. 240).*

Ілюстраціями використання наратором-психотерапевтом метафор як інструментів психотерапії є, наприклад, робота з метафорою “чорної трясовини”, яка об’єктивує всі ознаки проживання горя втрати пацієнткою Айрін (*Seven Advanced Lessons* (1999)) та пояснює причини її страху зблизитися з психотерапевтом, щоб потім не пережити втрату близької людини ще раз (2.225). Іншим прикладом є метафора “роботи термостата”, яку наратор використовує для пояснення стану пацієнтки Мардж (*Therapeutic Monogamy* (1989)) з заниженою самооцінкою та різкими коливаннями настрою (2.226). Типовою метафорою, яка допомагає психотерапевтові працювати із пацієнтами з зайвою вагою є метафора “порожнечі” (*Fat Lady* (1989)), яка пояснює причини переїдання (2.227).

(2.225) *I was proving again and again that **the black ooze** was a fiction that neither tarred, nor repelled, nor endangered me. **Irene clung so strongly to the metaphor** that she was convinced each time I approached her rage that **I would either abandon her or die**. <...> **The black ooze metaphor was particularly powerful** because it was overdetermined: **it was a single image that satisfied and expressed several different unconscious dynamics**. **Grief rage** was one important meaning (Yalom, 1999, с. 113-114).*

(2.226) *I used the metaphor of a thermostat regulating self-esteem. Hers was **malfunctioning**: it was located too close to the surface of her body. <...> Something good happened, and she felt great; one criticism from someone, and she was down for days. It was like **trying to keep your house heated with a furnace thermostat placed too close to the window** (Yalom, 2012a, с. 236).*

(2.227) *If she were **to reveal herself**, what would she show? **There was nothing there inside**. **She was empty**. (The word empty was to arise more and more frequently as therapy proceeded. **Psychological “emptiness”** is a common concept in the treatment of those with eating disorders.) <...> “The problem with that attitude is you*

end up with an unpeopled life. Maybe that's part of the reason you feel empty inside (Yalom, 2012a, с. 144-146).

КС 10 [ЕМОЦІЙНИЙ АСПЕКТ] заповнюється за критеріями ‘який аспект викликає позитивні/негативні емоції’, ‘що становить перешкоду успішної психотерапії’ і деталізується у ПК [контрперенесення], [конфлікт], [задоволення від процесу і результату].

ПК [контрперенесення] об’єктивує одну із найвагоміших перешкод ефективної праці психотерапевта. *Контрперенесення* – це емоційна відповідь психотерапевта на пацієнта (Yalom, 1996, с. 99). У праці *The Theory and Practice of Group Psychotherapy* (1970) Ірвін Ялом докладно аналізує проблему контрперенесення та зазначає, що існує *об’єктивне* контрперенесення, котре відображає інтерсуб’єктний вплив пацієнта на психотерапевта, і *суб’єктивне*, яке стосується ідіосинкратичних реакцій психотерапевта, які він привносить у психотерапію (Yalom, 1970, с. 212). Проблемі контрперенесення присвячені усі твори письменника: він наводить конкретні ситуації з власної практики, описує свої методи боротьби з контрперенесенням, тощо. Яскравим прикладом є оповідання *The Fat Lady* (1989), після публікації якого автор отримав дуже багато листів вдячності від молодих психотерапевтів, котрі писали, що його чесність допомогла їм боротися з їхніми проявами контрперенесення (Yalom, 2017, с. 192). Ключовою перешкодою психотерапевтичного лікування є стан, коли переповнений емоціями терапевт сам потребує допомоги і не може тоді допомагати іншим (2.228). Дискурсивними маркерами такої емоційної відповіді психотерапевта є, наприклад, вигуки (2.229), риторичні запитання (2.230) у невластивій мові, коментарі у нотатках після сеансів (2.231), паралельні конструкції (2.232) та метафори “важкої ноші” (2.233), які відображають усвідомлення наратором, що в нього ті ж самі проблеми, що і в пацієнта, і працюючи з пацієнтом, він може певною мірою допомогти і собі. Зворотним боком роботи над контрперенесенням є визнання й усвідомлення психотерапевтом своїх власних проблем, сміливість заглянути “у свою власну темряву” (2.234).

(2.228) *My job is to remove obstacles; the last thing I want is **to be an obstacle*** (Yalom, 2005, с. 237);

(2.229) *I sat there tired and stunned and angry. **God, what a couple! Deliver me from both of them!*** (Yalom, 2012a, с. 68-69);

(2.230) *we were doomed to talk about pounds, diets, petty work grievances, <...> **Good Lord, what had I gotten myself into?*** (Yalom, 2012a, с. 128);

(2.231) *Every one of my notes of these early sessions contains phrases such as: “Another boring session”; “Looked at the clock about every three minutes today”; “The most boring patient I have ever seen”* (Yalom, 2012a, с. 127);

(2.232) *I saw much of myself in Dave, <...> **I, too**, had my sack of letters from a long-lost love. **I, too**, had them cutely hidden away <...> **I, too**, had never reread the letters. <...> and **I, too**, could not destroy them. <...> My great interest in Dave, my surge of curiosity and fascination, **I knew whence it came**: I was asking Dave to do my work for me. **Or our work for us*** (Yalom, 2012a, с. 167);

(2.233) *Here I am trying to help Ginny with survival problems and I’m still **burdened down with my own petty vanities*** (Yalom, 1974, с. 11);

(2.234) *the good therapist had to **be willing to enter into his own darkness and identify with all of the patient’s fantasies and impulses*** (Yalom, 2005, с. 171).

ПК [конфлікт] розкриває емоційні реакції психотерапевта на конфліктні ситуації з пацієнтом, які, зазвичай, виникають через особливий вид суперництва: коли пацієнт не хоче піддаватися терапії, не визнає, що методи психотерапевта дієві та вважає лікування поразкою для себе (2.235), (2.236). Важливими питаннями, які обговорює наратор, є питання контролю над ситуацією (2.237) та чи має психотерапевт право на емоційну відповідь (2.238).

(2.235) *I don’t like acknowledging that **he’s been helpful** <...> **Perhaps I feel competitive. If he wins, I lose. Perhaps I don’t want to acknowledge that his approach to counseling, so different from mine, works*** (Yalom, 2005, с. 287);

(2.236) *We are in a strange struggle. To see **who can most help the other. I am troubled by this competition**: <...> **Maybe I should do what Max says: stop competing and learn what I can from him*** (Yalom, 2010, с. 167);

(2.237) *Face reality! Breuer told himself. **You have virtually no control over these discussions**, Josef (Yalom, 2010, с. 162);*

(2.238) *her contempt and anger would have taxed the patience of St. Francis, **a therapist is only human** <...> **after she left I was shaken** (Yalom, 1974, с. 132).*

ПК [задоволення від процесу і результату] об'єктивується у контекстах, де наратор усвідомлює, що любить свою роботу і отримує задоволення від процесу (2.239), (2.240), особливо, коли пацієнти демонструють, що засвоїли уроки психотерапії (2.241).

(2.239) *Julius loved **this group**. Often **the courage of the members took his breath away** as they regularly broke new ground and took great risks (Yalom, 2005, с. 40);*

(2.240) *She turned and smiled, and we looked tenderly at each other. It was an extraordinarily intimate moment. <...> **That was a transforming hour**. <...> **I think it was the best hour of therapy I ever gave** (Yalom, 2012a, с. 162-163);*

(2.241) *Having so often prompted Ginny from behind the scene, **I found it thoroughly satisfying to watch her defend herself** (Yalom, 1974, с. 186).*

КС 11 [СУПЕРВІЗІЯ] заповнюється за критеріями 'яку допомогу потребує психотерапевт', 'хто надає цю допомогу' і репрезентована ПК [особиста психотерапія психотерапевта], [допомога від пацієнтів], розкриває прихований бік психотерапії та охоплює два види допомоги, яку може отримати психотерапевт: професійну допомогу від іншого психотерапевта (власне супервізію) та непрофесійну (і часто неочікувану) допомогу від пацієнтів.

ПК [особиста психотерапія психотерапевта] об'єктивує ситуації, де наратор описує свій досвід супервізії та важливі уроки, які отримав від психотерапевтів-супервізорів. Докладно цей досвід описаний у книзі *The Gift of Therapy* (2001). Наратор зазначає, що особиста психотерапія дозволяє психотерапевту побачити процес психотерапії очима пацієнта, пропрацювати проблеми, які при цьому виникають, такі як, наприклад, ідеалізація психотерапевта, наділення його владою, правильні і неправильні реакції на фідбек, тощо. А також випробувати на собі різні підходи і методики (Yalom, 2001, с. 40-41).

Супервізія метафорично об'єктивується як “нейтральна зона”, однак передбачається, що супервізор допомагатиме психотерапевту у роботі, але не буде заходити на його особисту територію (2.242). Головною ціллю супервізії психотерапевта є навчитися самому давати собі раду, стати супервізором самому собі (2.243).

(2.242) *Supervision lay in the **no-man's land between therapy and education.** <...> without a specific therapy contract, **there were limits beyond which the supervisor could not go** (Yalom, 1996, с. 78);*

(2.243) ***The goal is to become your own supervisor***” (Yalom, 1996, с. 86).

ПК [допомога від пацієнтів] розкриває зворотний бік, так званий “побічний продукт” (2.244), (2.245), психотерапії, який у дискурсі Ірвіна Ялома отримує особливу увагу. В усіх творах так чи інакше описуються ситуації, коли пацієнт впливає на психотерапевта, (здебільшого несвідомо) лікує його від контрперенесення чи певних особистих проблем (2.246), навчає його пропрацювати певні екзистенційні чинники (2.247)-(2.248), тощо.

(2.244) *One of the major **side benefits** of leading a group <...> is that a potent therapy group often **heals the therapist** as well as the patients (Yalom, 2005, с. 93);*

(2.245) *And often have finished a therapy session **feeling much better.** <...> I may have **profited as much as my patient.** <...> Perhaps I received help as a **byproduct of altruistic behaviour** – i.e., being helped through the act of helping others. <...> I have dipped into the **healing waters of an intimate relationship that I myself have helped to construct** (Yalom, 2010, с. 289);*

(2.246) *Breuer <...> **stopped pretending** he was talking to Nietzsche **for Nietzsche's sake**; <...> There was no longer doubt in his mind that **Nietzsche had the power to heal him** – if only he, Breuer, could find the path to that power! (Yalom, 2010, с. 182);*

(2.247) *I entered her name in my professional appointment book and she sat in the patient's chair for the ritual fifty minutes. **Yet our roles were always blurred** (Yalom, 1999, с. 19);*

(2.248) *the patient was the real teacher, and I was only the intermediary passing on her lessons* (Yalom, 2017, с. 215).

Більше того, у власній прозі письменник постійно моделює ситуації, де пацієнт і психотерапевт міняються ролями (Фрідріх Ніцше і Джозеф Броер у романі *When Nietzsche Wept* (1998), Паула й Ірвін Ялом у оповіданні *Travels with Paula* (1999), Джуліус і Філіп у романі *The Schopenhauer Cure* (2005), тощо). Наприклад, зміна ролей у дискурсивному контексті моделюється автором у ситуації, описаній у романі *Lying on the Couch* (1996), де юристка Керол, пацієнтка доктора Ернеста Леша, допомагає іншому психотерапевтові, Маршалу Стрейдеру, надаючи йому не тільки юридичні консультації, але й психотерапевтичні, пропрацьовуючи з ним ситуацію шахрайства, жертвою якого він став. Явно потребуючи психотерапевтичної допомоги, Маршал Стрейдер не міг би отримати її від іншого психотерапевта чи супервізора, не втративши при цьому свою репутацію (Yalom, 1997, с. 359-368).

КС 12 [РЕЗУЛЬТАТ] реконструюється за критерієм ‘наскільки вдалося мотивувати до самозцілення’, заповнюється ПК [трансформація], [провал] і корелює з **КС [ЦІЛЬ]**.

ПК [трансформація] об’єктивує досягнення найважливішої цілі, яку ставить психотерапевт. Те, що пацієнт вважає зціленням, у дискурсі психотерапевта формулюється як зміни і трансформації свідомості пацієнта, достатні для того, щоб він/вона почали жити по-іншому і розв’язувати життєві питання самостійно. Важливо не стати для пацієнта незамінною людиною, а навпаки, навчити самостійності, відпустити (2.249), запустити у ньому процес трансформації (2.251), стати для пацієнта непотрібним (2.250).

(2.249) *Don't aspire to be the universal breast. If you want people to grow, help them learn to become their own mother and father* (Yalom, 1996, с. 95);

(2.250) *My task as a therapist (not unlike that of a parent) is to make myself obsolete – to help a patient become his or her own mother and father* (Yalom, 2012a, с. 237);

(2.251) *much of Penny's therapeutic change was self-generated and self-directed <...>: "Remember, you can't do all the work. Be content to help a patient realize what must be done"* (Yalom, 2012a, с. 120).

Дієвою методикою є також відстеження цих змін разом із пацієнтом, наприклад, на додатковій сесії (follow-up) через деякий час після завершення психотерапії, де психотерапевт вмикає пацієнтові запис першого заняття. Така ситуація описана, наприклад, у оповіданні *In Search of the Dreamer* (2012), коли пацієнт Марвін, прослухавши уривок свого запису на додатковій сесії через рік після лікування, вигукує: *"Who is that jerk?"*. Важливі трансформації відбулися, і пацієнт більше не ідентифікує себе з людиною, якою був раніше (2.252).

(2.252) *I always schedule patients for a one-year follow-up session – both for their benefit and for my own edification. <...> Marvin listened to ten minutes of our initial interview with great interest, smiled at me, and said, "Who is that jerk, anyway?"* (Yalom, 2012a, с. 290).

Закінчення психотерапії – це завжди важлива подія для психотерапевта. У дискурсі, закінчення об'єктивується як "випускний", під час якого психотерапевт з гордістю відпускає пацієнта "у світ" (2.253).

(2.253) *Three years ago, as we ended therapy, Saul and I had taken great pride in the changes he had made. Our termination session was a high-spirited graduation – it lacked only a brass band accompanying his triumphant march out into the world* (Yalom, 2012a, с. 206).

ПК [провал] об'єктивується у контекстуальних фрагментах, де наратор аналізує окремі провальні методи чи тактики під час сеансів, які, наприклад, не досягли цілі або не були сприйняті пацієнтом (2.254), (2.255), або випадки, коли обрана стратегія не спрацювала загалом, і лікування, часом навіть довготривале, не дало результату (2.256). Реальні приклади провальної психотерапії описані автором у оповіданнях *Love's Executioner* (1989), *Travels with Paula* (1999), *Southern Comfort* (1999), де причинами провалу автор називає контрперенесення, власні амбіції, порушення важливих правих, тощо (2.257)-(2.259).

(2.254) *That was a superb try on my part but **utterly without impact*** (Yalom, 1974, с. 196);

(2.255) *That fine suggestion was **scarcely acknowledged*** (Yalom, 1974, с. 196);

(2.256) ***Time was running out.** We were now beginning the fifth month; <...> **I felt discouraged:** all my strenuous efforts had been ineffective. **I had not even managed to establish a solid therapeutic alliance with her*** (Yalom, 2012a, с. 47);

(2.257) ***It was time to face the truth:** I had botched this case beyond belief, and **I could not transfer blame** to the patient, or her husband, or the human condition* (Yalom, 2012a, с. 69);

(2.258) *I knew that **I had good reason to be guilty.** I had, once again, fallen prey to the grandiose belief that I can treat anyone* (Yalom, 2012a, с. 70);

(2.259) ***I had broken a fundamental rule of psychotherapy: do not strip away a patient's defenses if you have nothing better to offer in their stead*** (Yalom, 1999, с. 77).

Отже, моделювання наративного фрейм-сценарію психотерапії з наратором-психотерапевтом дозволило виокремити 12 когнітивних сцен ([РОЛІ], [ЦІЛЬ], [ПЕРЕДУМОВИ], [ПРАВИЛА], [СПОСІБ], [ДІЯ], [МІСЦЕ І ЧАС], [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ], [ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ], [ЕМОЦІЙНИЙ АСПЕКТ], [СУПЕРВІЗІЯ], [РЕЗУЛЬТАТ]), котрі упорядковуються 36 подієвими контекстами.

2.2. Наративний фрейм-сценарій психотерапії з наратором-пацієнтом

НФС НП розгортається у 8 КС, котрі заповнюються відповідними ПК.

КС 1 [РОЛІ] заповнюється за критеріями ‘хто про кого розповідає’, ‘хто на кого впливає’, репрезентована ПК [пацієнт / експіріенсер] – [психотерапевт / агенс] та об’єктивує здебільшого ті ролі, якими пацієнт наділяє психотерапевта, та ті ознаки, за якими визначає успішність чи неуспішність його дій. Пацієнт [експіріенсер], проживаючи досвід психотерапії, позиціонує себе суб’єктом

досвіду, а психотерапевта розглядає у певній очікуванні, навіть прототиповій, ролі активного суб'єкта [агенса] психотерапії. Залежно від того, чи відповідає психотерапевт очікуванням пацієнта, чи ні, у дискурсі наратора-пацієнта об'єктивовано позитивні й негативні ознаки психотерапевта. Позитивні, зазвичай, оприявнюється у ситуаціях, коли психотерапевт перевищив очікування: лідер, котрий охоплює все і знаходиться *над* усіма (2.260), всезнаючий і проникливий (2.262), той, хто знає правильний шлях (2.261), (2.263). Негативні ознаки корелюють з фінансовим аспектом, коли пацієнти вважають, що психотерапевт просто заробляє гроші і з цією метою може призначати більше сеансів, аніж, як вони вважають, потрібно (2.264), (2.265), або коли пацієнт розуміє, що він є піддослідним для психотерапевта, і не хоче виступати в такій ролі (2.266).

(2.260) *“Oh, Julius? He’s of the group, not in the group.”*

“What’s ‘of the group’ mean?” asked Rebecca. <...>

“Julius – he’s just there for me, for everyone, he’s far above us” (Yalom, 2005, с. 207);

(2.261) *You’ve been kind, very kind, to me and always know how to point me in just the right direction* (Yalom, 2015, с. 31);

(2.262) *Ernest gets to me, too – uncanny how he knows where the pain is* (Yalom, 1996, с. 229);

(2.263) *Very scary sometimes. I wanted you to be the Oz Wizard. I was lost, and I wanted you to know the way home to Kansas* (Yalom, 1999, с. 145);

(2.264) *To be honest, I’d expected you to advise me to come to see you three or four times a week for the next three or four years. <...> Not that I blame you – after all, you guys are running a business and gotta earn a living* (Yalom, 2012a, с. 261);

(2.265) *I started to calculate what I’ve spent on therapy. <...> Seventy, eighty thousand dollars? Don’t take this personally, Ernest, but I can’t help wondering what would have happened* (Yalom, 1996, с. 38);

(2.266) *I have been the subject of my own study. But I am not willing to be your subject! Would you yourself be willing to be the subject of another?* (Yalom, 2010, с. 101).

Одна і та сама риса психотерапевта може мати і позитивну, і негативну оцінку, залежно від особистості пацієнта. Наприклад, всезнання у контекстуальному фрагменті (2.263) оцінюється як магія, а психотерапевт як чарівник, здатний створити чудо. На противагу, у контекстуальному фрагменті (2.267), всезнання сприймається іронічно, і реакція “*You are the doctor, not me*” демонструє одночасно і небажання пацієнта співпрацювати, і виклик психотерапевтові який згідно інституційної ролі мав би знати і передбачати все, навіть думки пацієнта. Увага психотерапевта до деталей також може сприйматися пацієнтом як загроза (2.262), (2.268) якщо пацієнт не бажає розкриватися.

(2.267) “*Where do you think we should start today?*” “***You’re the doctor, not me.***” *And so therapy had proceeded. Marie was brittle, irritable, and <...> often sarcastic or provocative* (Yalom, 2012a, с. 183);

(2.268) *Carol steeled herself. He’s trying to get back in, she thought. Once they find the vulnerable area, they keep drilling into it* (Yalom, 1996, с. 202).

Аналіз дискурсу наратора-пацієнта показує, що загалом є два види пацієнтів: ті, які сприймають психотерапевта як інституційну роль (2.269) і не бачать (або не хочуть бачити) за цією роллю особистість зі слабкостями, а також ті, яким навпаки йде на користь, якщо психотерапевт розкривається перед ними, є чесним та має недоліки і слабкості, як і будь яка людина. У першому випадку причиною часто є страх зближення. Наприклад, контекстуальний фрагмент (2.270) з оповідання *Seven Advanced Lessons* (1999) описує ситуацію, де пацієнтка Айрін, котра проживає біль втрати близької людини, свідомо відмовляється сприймати психотерапевта як звичайну реальну людину (*a real person with a narrative*), щоб потім не проживати закінчення лікування або можливу смерть психотерапевта як втрату ще однієї близької людини. Іншою причиною може бути ідеалізація психотерапевта, коли пацієнт не бажає знати, що у психотерапевта також є проблеми, щоб не руйнувати ідеальний образ, перед яким він благоговіє (2.271).

(2.269) *There may be a little of me in your words but, to a much greater extent, <...> you’re responding to my role* (Yalom, 1996, с. 195);

(2.270) “When I started seeing you, **I was not going to take the risk of losing someone important to me again.** <...> So I had only two choices <...> **not to let you matter to me – but that was impossible. Or not to see you as a real person with a narrative.**” “A narrative?” “Yes, a life narrative – proceeding from a beginning to an end. I want to **keep you outside of time** <...> Looking at you would make you **too real** <...> And real people have to die.” (Yalom, 1999, с. 98-100).

(2.271) *His insight is extraordinary. His intellect soars. I gaze at him as a hen at a hawk. Do I revere him too much! Perhaps that is why <...> I do not want to know of his pain, his fallibility* (Yalom, 2010, с. 210).

У другому випадку, навпаки, якщо пацієнт бачить в психотерапевтові людські якості, проблеми, промахи, це формує більшу довіру до такого лікаря і допомагає пацієнтові відкритися. Більше того, пацієнти виявляють набагато більше довіри до того психотерапевта, який пережив досвід, подібний до їхнього, і може, на їхню думку, краще їх зрозуміти (2.272). Такі пацієнти дуже негативно сприймають лікаря, який, справляє враження, ніби у нього нема і не може бути жодних проблем, і вважають його самовпевненим (2.273).

(2.272) *I went to a counselor at an alcohol clinic who was an ex-alcoholic – she was good, she asked the right questions. Maybe I need a shrink who’s lost a kid! Maybe I need a real expert* (Yalom, 2012a, с. 94);

(2.273) *Even that smug striped shirt of yours – I hate it. <...> I hate what it says.”*

“What does it say?”

“It says, *‘I’ve got all my problems solved. Tell me about yours.’*” (Yalom, 2017, с. 213).

Найбільш результативна співпраця складається тоді, коли пацієнт вчиться розмежовувати інституційну роль від справжньої особистості психотерапевта, і між ними досягається обопільна щирість і довіра (2.274).

(2.274) “Oh Irv, I knew that. **I know you better than you think I do. I know when you’re just trying to be therapeutic.**” (Yalom, 2015, с. 33).

КС 2 [ЦІЛЬ] заповнюється за критеріями ‘чи усвідомлена потреба в психотерапії’, ‘чи є розуміння, які аспекти потребують трансформації’, репрезентована ПК [допомога], [зцілення] і об’єктивує мотиви і певні очікування, з якими пацієнт приходить в психотерапію. Зазвичай, ціль формулюється узагальнено як “отримати допомогу” (2.275), часто як “остання надія” (2.277), рідше конкретизується як перелік симптомів, які пацієнт у себе виявив, і які, на його думку, потребують корекції (2.276). Такі конкретні цілі змінюються на більш екзистенційно-значущі після деякого часу психотерапії, і це є ознакою ефективної роботи (2.278).

(2.275) *“I think I need help. Life doesn’t seem worth living.”* (Yalom, 2012a, с. 155);

(2.276) *Saul continued, “A couple of weeks ago I saw a book in the bookstore about the ‘imposter complex.’ It fits me closely. I’ve always misrepresented myself, always felt like a fraud, always feared exposure.”* (Yalom, 2012a, с. 221);

(2.277) *“Eight years ago I had a love affair with my therapist. Since then he has never left my mind. I almost killed myself once and I believe I will succeed the next time. You are my last hope.”* (Yalom, 2012a, с. 15);

(2.278) *Members often enter a group with one circumscribed goal in mind, for example, to sleep better, to stop having nightmares, to overcome a phobia. Then, in a few months, they often formulate different, more far-reaching goals, for example, to learn how to love, to recapture zest for life, to overcome loneliness, to develop self-worth* (Yalom, 2005, с. 280).

КС 3 [ФІЗИЧНИЙ І ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ДОСВІД] об’єктивує події з життя пацієнтів, котрі призвели до погіршення ментального стану і потреби у психотерапії. КС заповнюється за критеріями ‘який травматичний досвід призвів до ментального розладу’, ‘який психологічний стан заважає повноцінно жити’, ‘чи усвідомлюється причинно-наслідковий зв’язок між досвідом і ментальною проблемою’ і репрезентована ПК [травматичний досвід], котрий висвітлює фізичний досвід пацієнта, певні травмуючі події, і ПК [ментальний розлад], котрий

висвітлює екзистенційний досвід пацієнта, його психічну відповідь на травмуючі події.

Дискурс Ірвіна Ялома організований таким чином, щоб охопити максимально різноманітні, складні з точки зору навчального матеріалу, клінічні історії пацієнтів з його власної практики. ПК [травматичний досвід] та [ментальний розлад] корелюють, бо пов'язані причинно-наслідковими зв'язками. У Таблиці 2.1. деталізуємо види травматичного досвіду пацієнтів та їхні ментальні розлади, зумовлені цим досвідом, які зображено у прозі Ірвіна Ялома. Окрім клінічних випадків пацієнтів, письменник також описує власний травматичний досвід, і в дискурсі виступає персонажем, котрий також потребує допомоги або супервізії, наприклад, у збірці оповідань *Momma and the Meaning of Life* (1999), автобіографічній прозі *Becoming Myself* (2017), *A Matter of Death and Life* (2019).

Таблиця 2.1.

Об'єктивація ПК [травматичний досвід] і [ментальний розлад]
у прозі Ірвіна Ялома

ПК [травматичний досвід]	ПК [ментальний розлад]	персонаж / наратор-пацієнт
самотність, емоційне нехтування у дитячому віці, емоційна холодність батьків	конфлікт “підхід-уникнення”, депресія, низька самооцінка, відсутність особистих кордонів, блок креативності	Джині Елкін , <i>Every Day Gets a Little Closer</i> (1974)
зрада коханого, молодшого за віком	одержимість, залежність, вигадана реальність, страх старіння, суїцидальна поведінка	Тельма , <i>Love's Executioner</i> (1989)
травматичний дитячий досвід, булінг	обсесивна поведінка, асоціальна поведінка	Карлос , <i>If Rape Were Legal</i> (1989)
бодішеймінг	депресія, соціальна ізоляція, компульсивне переїдання	Бетті , <i>Fat Lady</i> (1989)
смерть дитини	дисоціативний розлад, провина вцілілого	Пенні , <i>The Wrong One Died</i> (1989)

продовження табл. 2.1		
крадіжка майна	посттравматичний стрес, страх смерті, ескейпізм	Ельва, <i>I Never Thought It Would Happen to Me</i> (1989)
сирітство, дитинство у чужій сім'ї	комплекс самозванця, депресія	Соул, <i>Three Unopened Letters</i> (1989)
сексуальне насильство у дитячому віці	дисоціативний розлад ідентичності	Мардж, <i>Therapeutic Monogamy</i> (1989)
травматичний досвід у дитинстві, контроль та заборона на емоції, тривале подавлення емоцій і почуттів	дисоціативний розлад, втрата частини ідентичності, алекситимія	Марвін, <i>In Search of the Dreamer</i> (1989)
нереалізовані відносини, кохання до пацієнтки	обсесивний невроз, криза середнього віку, одержимість	Джозеф Бросер, <i>When Nietzsche Wept</i> (1992)
зрада коханої людини Лу Саломе, соціальна ізоляція	депресія, психосоматичні головні болі, екзистенційна криза	Фрідріх Ніцше, <i>When Nietzsche Wept</i> (1992)
порушення особистих кордонів, обман, шахрайство	криза ідентичності, почуття провини та сорому за себе	Маршал Стрейдер, <i>Lying on the Couch</i> (1996)
зрада близької людини, сексуальні відносини з психотерапевтом	неконтрольована лють, емоційна нестабільність, компульсивна поведінка	Керол, <i>Lying on the Couch</i> (1996)
вимогливі батьки, критика й емоційне нехтування у дитячому віці	страх критики, обсесивна поведінка, низька самооцінка, залежність від думки інших	Джастін, <i>Lying on the Couch</i> (1996)
смерть чоловіка	горе втрати, екзистенційна криза, втрата спільної ідентичності, неконтрольована лють, провинна вцілілого	Айрін, <i>Seven Advanced Lessons in the Therapy of Grief</i> (1999)
термінальна стадія раку	страх смерті	Паула, <i>Travels with Paula</i> (1999)

продовження табл. 2.1		
смерть матері	почуття провини, потреба у визнанні та схваленні	Ірвін Ялом, <i>Momma and the Meaning of Life</i> (1999)
смертельний діагноз: меланома	екзистенційна тривожність, страх смерті, депресія	Джуліус Герцфельд, <i>The Schopenhauer Cure</i> (2005)
нехтування матір'ю, травматичний досвід невдалих стосунків	компульсивна поведінка, залежність від сексу, соціопатія	Філіп Слейт, <i>The Schopenhauer Cure</i> (2005)
зрада і розлучення, негативний досвід стосунків	румінація, мізандрія	Пем, <i>The Schopenhauer Cure</i> (2005)
насильство батька над матір'ю	алкоголізм, гіпермаскулітність	Томмі, <i>The Schopenhauer Cure</i> (2005)
емоційне нехтування у дитинстві	емоційна залежність, постійна потреба у визнанні	Ребека, <i>The Schopenhauer Cure</i> (2005)
насильство в дитячому віці	посттравматичний синдром	Бонні, <i>The Schopenhauer Cure</i> (2005)
розлучення, розлука з дітьми, емоційна ізоляція	екзистенційна криза, трудоголізм	Джил, <i>The Schopenhauer Cure</i> (2005)
робота з пацієнтами, хворими на рак	страх смерті, тривожність	Ірвін Ялом, <i>Staring at the Sun</i> (2008)
булінг, емоційне нехтування батьками у дитячому віці	ідеологічний фанатизм, манія величі, нарцисизм, психодинамічний захист (сублімація)	Альфред Розенберг, <i>The Spinoza Problem</i> (2012)
соціальна ізоляція, еміграція у дитячому віці, дитинство у бідності та небезпечному оточенні	страх поразки, страх несхвалення, перфекціонізм	Ірвін Ялом, <i>Becoming Myself</i> (2017)
рак термінальної стадії у дружини Мерилін, смерть дружини	безсоння, тривожність, страх смерті, почуття провини вцілілого, втрата спільної ідентичності	Ірвін Ялом, <i>A Matter of Death and Life</i> (2019)

У дискурсі наратора-пацієнта, здебільшого представлені описи екзистенційного досвіду, який настає як реакція на певну травму, однак пацієнт рідко може простежити причинно-наслідковий зв'язок. Інтерпретація причин – це завдання психотерапевта. Дискурс наратора-пацієнта метафоричний, оскільки він зосереджується на своїх відчуттях і намагається описати їх психотерапевтові. Прикладами таких описів є: порівняння *життя* з “вишивкою”, де лицьовий бік зіставляється із зовнішніми подіями, а виворітний – із причинами тих чи інших подій, тобто внутрішніми мотивами, цінностями, тощо, які метафоризуються як “зв'язки між ниточками” (2.279); персоніфікації *смерті* як “ворога, який атакує” (2.280), опис *одержимості* як “тягаря” або “облоги” (2.281), як “грибка чи бур'яну” (2.282), який глибоко пустив корені і який треба викоренити, тощо.

(2.279) *Life can be compared to a piece of embroidered material of which, everyone in the first half of his time, comes to see the top side, but in the second half, the reverse side. The latter is not so beautiful, but is more instructive because it enables one to see how the threads are connected together* (Yalom, 2005, с. 242);

(2.280) *“Isn't it so,” said Philip, “that people fear contact with the afflicted because they wish not to be confronted with the death that awaits each of them?”* (Yalom, 2005, с. 237);

(2.281) *My burden is great. <...> I comprehend my misery and I welcome it. <...> Yet I know what it is to be besieged by one whom I love and hate!* (Yalom, 2010, с. 168);

(2.282) *You once described my obsession as a fungus or a weed. <...> if I had cultivated my mind differently long ago, that obsession would never have taken root. But now that it's here, it must be eradicated, pulled out* (Yalom, 2010, с. 191).

Екзистенційна криза об'єктивується метафорами “темряви” (2.283), “дезорієнтації у просторі” (2.284), “танцю під неправильну музику” (2.284), а також метафорою “руху вниз”, якою наратор описує свої відчуття безперспективності: теперішній момент об'єктивується як положення вгорі, “на вершині”, а майбутнє як “спуск з гори” (2.285).

(2.283) *How to best describe my thoughts? I think morbid, dark things* (Yalom, 2010, с. 170);

(2.284) *Often I feel disoriented: the old goals don't work any more, <...> as though I've danced my life away to the wrong tune* (Yalom, 2010, с. 171);

(2.285) *"Often I feel as if my life has crested." <...> "I've climbed to the peak, and when I peer over the edge to view what lies ahead, I see only deterioration – descent into aging, grandparenting, white hair <...> It's not descending that troubles me – it's the not ascending."* (Yalom, 2010, с. 170).

Самотність та соціальна ізоляція описуються наратором як “внутрішня пустота” (2.287), “огляд життя через інший бік телескопа” (2.286), як буття “за межами життя” (2.288). Метафора LIFE IS CONTAINER розширюється у дискурсі пацієнта і деталізується такими елементами, як “відвідувач життя”, “спостерігач вистави” (2.289).

(2.286) *solution of detachment. I think it faces life through the wrong end of the telescope* (Yalom, 2005, с. 98);

(2.287) *"Bertha eases my aloneness. As far back as I can remember, I've been frightened by the empty spaces inside of me* (Yalom, 2010, с. 208);

(2.288) *the less I have to do with people, the happier I am. When I tried living in life, I was drawn into agitation. To stay out of life, <...> that is the path, my only path, to peace* (Yalom, 2005, с. 173);

(2.289) *When I was 'in life' I was miserable. For the past twelve years I have been a visitor to life, an observer of the passing show* (Yalom, 2005, с. 312).

Втрата ілюзій метафорично представлена наратором як “вихід у сірість після перегляду магічного шоу” (2.290).

(2.290) *"How do you explain what's happening to you?" "It's like I've been in a magic show and now I've come outside – and it's very gray outside."* (Yalom, 2012a, с. 63).

Дискурсивні маркери, які відображають усвідомлення пацієнтом своєї проблеми, включають дейксис (*an 'I' – a 'we'; my misery; my obsession; my repetitive patterns*) (2.293), фактивні предикати (*I know, It got me realizing, I comprehend*)

(2.291), (2.292), модальні та умовні конструкції (*I should have become; if I had cultivated my mind differently*) (2.293), (2.282).

(2.291) *I know a lot about **the panic phase which**, thank God, **I'm now coming out of*** (Yalom, 2005, с. 243);

(2.292) ***It got me realizing** how much I had arbitrarily infused **my repetitive patterns** with excitement* (Yalom, 2005, с. 287);

(2.293) ***I should have become an 'I' before I became a 'we.'** I made choices before I was formed enough to make choices.” <...>* (Yalom, 2010, с. 234).

Прикладом опису одержимості є також фрагмент (2.294), де пацієнтка говорить про неї у теперішньому часі, бо постійно знову і знову проживає цю ситуацію і не може від неї відсторонитися. Паралельні конструкції підсилюють емоційну напругу.

(2.294) *“**For eight years I haven't stopped thinking about him.** At seven in the morning **I wonder** if he's awake yet, and at eight **I imagine** him eating his oatmeal <...>. **I keep looking** for him when I walk down the street. **I often mistakenly think** I see him, and **rush up to greet** some stranger. **I dream** about him. **I replay** in my mind each of our meetings together <...> **most of my life goes on in these daydreams** <...> **My life is being lived eight years ago.**”* (Yalom, 2012a, с. 20).

КС 4 [СПОСІБ] заповнюється за критерієм ‘чи працює обраний спосіб’ і репрезентована у ПК [екзистенційна психотерапія] і [групова психотерапія], деталізується у ситуаціях, де наратор-пацієнт оцінює спосіб і стратегію, обрану психотерапевтом. Ірвін Ялом постійно практикує фідбек від пацієнта, і наприкінці сесії, і вкінці лікування загалом. Невдалі індивідуальні години часто описуються пацієнтами метафорично, як, наприклад, “неправильно вибрана страва у ресторані”, яку хоч-не-хоч потрібно спожити і перетравити (2.295) чи атмосфера “співбесіди на небажану посаду”, яку пацієнт мусить все одно проходити (2.296). Групова психотерапія описується як “хор страждань” (2.297), наратором-пацієнтом, який скептично налаштований щодо можливої користі для себе такого виду лікування, або як “зимова сплячка”, яку треба перебути “в коконі” (2.298), пацієнткою, яка не може розкритися у групі.

(2.295) *It wasn't a bad session. It's like **ordering the wrong thing in a restaurant**. You've missed your chance till next time and **have to digest what you've eaten** (Yalom, 1974, с. 96);*

(2.296) *The session felt like **an interview where I was applying for a job I didn't want** (Yalom, 1974, с. 123);*

(2.297) *How will it **profit** me to hear others describe their lives and problems en masse? The very idea of such **a chorus of misery** appalls me (Yalom, 2005, с. 66);*

(2.298) *In group therapy I got to feel as though **I dragged my cocoon in, fastened it onto the chair each week, held on for an hour and a half and left. Refusing to be born** <...> Eighteen months of **hibernation** in group therapy had left me groggy and soiled (Yalom, 1974, с. xxiii).*

Позитивний фідбек включає ситуації, де пацієнт почувався на рівних з психотерапевтом, а сесія проходила у дружній атмосфері (2.299). Для пацієнта важливо чути, що психотерапевт, як і звичайна людина, також не знає відповіді на усі запитання, але готовий шукати шлях разом із пацієнтом (2.300). Важливими є зусилля і старання психотерапевта, які пацієнт бачить і цінує, навіть у випадку невдало обраної стратегії (2.301).

(2.299) *Ginny: I thought yesterday we were just like two friends getting together. <...>. I loved the way you laughed at the piece I wrote (Yalom, 1974, с. 169);*

(2.300) *it helped that you didn't get into your role of the wizard letting me guess about questions you know the answers to. I liked the way you admitted you didn't know and then invited me to explore it together with you (Yalom, 2012a, с. 238);*

(2.301) *Your only **error** was to choose the wrong type of therapy for me and then persist in it far too long. However, I'm not incognizant of your **effort, even your interest, in helping me** (Yalom, 2005, с. 60).*

КС 5 [ДІЯ] заповнюється з критеріями 'як складається співпраця', 'наскільки вдається розкритися перед психотерапевтом' і репрезентована ПК [психотерапевтична сесія] і [розкриття].

ПК [психотерапевтична сесія] об'єктивується у контекстах, де наратор-пацієнт описує свої очікування та реальну ситуацію співпраці з психотерапевтом.

Часто пацієнти розглядають психотерапію як процес перегляду й аналізу свого життя з експертом (2.302). Для пацієнтів, котрі у відчаї або розглядають психотерапію як останній шанс, година з психотерапевтом є “світлом” у темряві (2.303), а гарантія тривалої співпраці дає відчуття безпеки та стабільності (2.304). “Досвідчені” пацієнти розуміють, що емоційна реакція, сльози є показниками правильної роботи під час сесії і, оглядаючись назад, описують свої емоційні години як “старі добрі часи” (2.305).

(2.302) *I'm not concerned about risk. I believe in the healing value of talking. Simply to review my life with an informed mind like yours – that's what I want* (Yalom, 2010, с. 131);

(2.303) *Then you commented that the session was over. Whenever I sense that cue, I begin to feel tentative again. The light that has been shining on me is about to go out* (Yalom, 1974, с. 6);

(2.304) *later it dawned on me you had said “six” months, which was a comforting six months' guarantee* (Yalom, 1974, с. 6);

(2.305) *I saw a tear-stained girl leave her therapist and I felt those were the good old days, my past, “wet tissues, big issues”* (Yalom, 1974, с. 119).

ПК [розкриття] об'єктивує найважливішу дію пацієнта, яку від нього очікує психотерапевт: довіритися і відкритися. Зазвичай, для цього потрібен час, і пацієнти під час сесії часто говорять про речі, які начебто про них, але насправді працюють як відволікаючі маневри від основних проблем, і психотерапевтові доводиться скеровувати у правильне русло, перебивати, задавати прямі запитання, мотивувати. Наприклад, пацієнтка Бетті з оповідання *Fat Lady* (1989) постійно жартувала, розповідаючи про себе віддалені речі, які відбувалися десь і колись, але не в поточному часі, і вдаючи веселощі намагалася здаватися не такою, якою була насправді (2.306). Причиною цього було те, що пацієнтка жила настільки ізольовано, що їй легше було вдавати, ніби її життя відбувається деінде, а поточна ситуація тимчасова. У цьому випадку розкриття було дуже великим ризиком для неї, ніби “стрибок з парашутом”, оскільки розкривало і її внутрішню порожнечу (2.307), (2.308).

(2.306) *She uttered all these things in a gay chatty tone, as though she were talking about someone else <...> She tried to poke me into joining the fun. <...> She resisted every effort on my part to dip beneath the surface* (Yalom, 2012a, с. 136-138);

(2.307) *She said she felt frightened, like jumping out of a plane without a parachute* (Yalom, 2012a, с. 145);

(2.308) *Reveal herself? If she were to reveal herself, what would she show? There was nothing there inside. She was empty* (Yalom, 2012a, с. 144).

Ще однією причиною того, що пацієнт не може або не хоче розкритися, є страх зближення. Пацієнт несвідомо не хоче впускати психотерапевта в своє життя, щоб він не став занадто важливим чи потрібним (2.309).

(2.309) *“Betty, what’s the danger in letting me matter to you?” “I’m not sure. It feels scary, like I’ll need you too much. I’m not sure you’ll be there for me.”* (Yalom, 2012a, с. 146).

Пацієнтові допомагають розкритися такі тактики запропоновані психотерапевтом, як вільні асоціації (2.310), артикулювання сліз, відчуттів, яким слід “дати голос” (2.311), або персоніфікація хвороби (2.312), “активація і висвітлення”, коли психотерапевт зупиняє діалог і запитує, як почувається пацієнт, переводячи діалог у площину “тут і зараз” (2.313).

(2.310) *“Keep going, Mr. Merriman, you’re doing fine. Don’t select, don’t censor. <...> Whatever you think or whatever you see, describe it to me.”*

“Mountain of money ... <...> ... I see me holding my father’s big hand ...”

“Stay with that image of you and your father. Focus on it. Let something happen.” (Yalom, 1996, с. 236);

(2.311) *“That’s not easy, Julius. I feel tight about it.” Rebecca clasped her hand to her sternum. “Right here.” “Give that tightness a voice. What’s it saying?”* (Yalom, 2005, с. 156);

(2.312) *My melanoma is giving me a strange sense of release that’s got a lot to do with my revealing myself today* (Yalom, 2005, с. 236);

(2.313) *“<...> check into the feelings you’ve had about me today.”*

“Almost all positive. I know you’re on my side and doing your best for me. The only moment when I felt slightly annoyed was when you pressed me about which words of Marcus Aurelius really helped <...>” (Yalom, 2015, с. 177).

Іншим дієвим способом розкриття є робота зі снами. Інтерпретація снів здійснюється психотерапевтом, який допомагає пацієнтові розпізнавати символи власної підсвідомості. Важливим етапом роботи є моменти, коли пацієнт сам починає інтерпретувати свої сни. Ілюстрацією може бути контекстуальний фрагмент (2.314) з роману *When Nietzsche Wept* (1992), де наратор Джозеф Броєр аналізує свій сон про лезо, яке при спробі вилучити заходить у щілину ще глибше і раниць його пальці. Метафора “леза” об’єктивує одержимість Броєра, а невдалі спроби його витягти інтерпретуються ним як невдалі прийоми психотерапії.

(2.314) *“You want to help me retrieve the razor. I tell you not to, that you’d just drive it in deeper. But you try anyway, and you do drive it deeper. <...> and every time I try to extract it, I cut my fingers. <...> Things are getting worse – my obsession with Bertha, the burning house fantasy, the insomnia. We’ve got to do something different!”* (Yalom, 2010, с. 189-190).

КС 6 [МІСЦЕ і ЧАС] розкриває асоціації наратора-пацієнта з офісом психотерапевта, заповнюється за критеріями ‘де відбувається психотерапія’, ‘які асоціації з цим місцем’ і представлена ПК [реальний простір]. Місце, де відбувається психотерапія, набуває таких ознак, як: “безпечний рай” (2.315), “святиня”, місце, де не засуджують, а дають “амністію” (2.316), місце, де потрібно казати правду (2.317), де можна бути собою, говорити, плакати (2.318), говорити про біль (2.319), безпечно програвати різні варіанти поведінки (2.320).

(2.315) *Eva regarded Ernest’s office as a safe haven, a place to bring all her fears about dying, all the macabre feelings she dared not express to friends* (Yalom, 1996, с. 180);

(2.316) *Your office is like a sanctuary for me – where I can say some of the things I need to, with amnesty, without fear of being judged* (Yalom, 1974, с.74);

(2.317) *Let’s be very realistic – as you say, this is the place to be honest* (Yalom, 2012a, с. 87);

(2.318) *I could talk straight; I could cry, I could ask for help and not be ashamed. <...> Coming into his room I seemed to have license to be myself* (Yalom, 1974, с. xxi);

(2.319) *she had no one else but me and nowhere else but my office to express her pain* (LE, с. 246);

(2.320) *In the safety of my office she role-played* (Yalom, 1974, с. 118).

КС 7 [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ] відтворена за критерієм ‘що допомагає відкритися, прийняти себе, почати зілюватися’ і представлена ПК [емоційна близькість і присутність], [прийняття іншими], [довіра і безпека], [міжособистісний вплив: вхідна і вихідна інформація], [інсайт], [катарсис].

ПК [емоційна близькість і присутність] об’єктивує один із найважливіших чинників успішної психотерапії, з перспективи наратора-пацієнта, оскільки більшість ментальних розладів виникає через подавлення емоцій або через емоційне нехтування з боку близьких людей. Якщо психотерапевт відкритий емоційно і заохочує пацієнта проявляти чесні емоції, пацієнт відчувається в емоційній безпеці. Як зазначає Ірвін Ялом, психотерапевт часто є єдиним глядачем величезних драм та актів відваги пацієнта (Yalom, 2001, с. 37), тому для пацієнта важливо бути почутим і прийнятим тим, хто знає про його внутрішню боротьбу та приховані почуття (2.321). Присутність, щире зацікавлення психотерапевта (*engagement*), прийняття є набагато важливішими для пацієнта, аніж його аналітика, інтерпретації, тощо. Пацієнт може навіть не пам’ятати професійного дискурсу попередніх сеансів, але він завжди пам’ятає емоційний фон (2.322). Дискурс наратора-пацієнта, який містить фідбек, описує такі важливі лікувальні чинники, як: усвідомлення, що психотерапевт на його боці (2.323), повністю і щиро присутній у його житті (2.324), зацікавлений та турботливий (2.323).

(2.321) *During the session I was sure I was being heard and it almost made me drunk* (Yalom, 1974, с. 183);

(2.322) *“The last session was our best one so far. I wish we could have sessions like that every time. I don’t remember exactly what we talked about, but it helped me change a lot.”* (Yalom, 2012a, с. 89);

(2.323) *Here's something I do know, Julius. I love your **taking care of me, calling on me, staying on my case.** How's that?* (Yalom, 2005, с. 325);

(2.324) ***"Engagement,"** she said at once. **"You were always there, leaning forward, getting closer."*** (Yalom, 1999, с. 143).

ПК [прийняття іншими] реалізовується у контексті індивідуальної психотерапії, де "інший" – це психотерапевт, і в контексті групової психотерапії, де "інші" – це учасники групи. Контекстуальний фрагмент (2.325) з оповідання *Seven Advanced Lessons* (1999), який містить фідбек пацієнтки після тривалого лікування ілюструє, наскільки важливим є прийняття психотерапевтом навіть найгірших, найтемніших сторін пацієнта. У дискурсі пацієнтки ця темрява об'єктивується метафорою *black ooze* (2.225), оскільки вона була переконана, що випромінює смертоносні хвилі, якими заражає інших (*lethal stuff radiating from me*), і ніхто з її оточення не міг сприйняти її чорноту. Фрагмент (2.325) ілюструє, що підсвідомими очікуваннями пацієнта є саме "бути прийнятим", яке вербалізується предикатами *expose yourself to; hung in there close to me*.

(2.325) *I needed just one thing: **for you to stay with me and be willing to expose yourself to the lethal stuff radiating from me. That was your task.** <...> **You had good staying power. You hung in there close to me.** <...> *urging me to talk about everything, no matter how macabre* (Yalom, 1999, с. 144);*

Контекстуальний фрагмент (2.326) з оповідання *Love's Executioner* (1989) також ілюструє цей важливий аспект через графічні виділення в тексті.

(2.326) *I've had other therapists <...> but Matthew was different. **He really cared, he really accepted me. No matter what I did, what horrid things I thought, I knew he'd accept** <...> *validate me* (Yalom, 2012a, с. 16).*

У контексті обох видів психотерапії *прийняття іншими* корелює зі страхом бути засудженим. Страх осуду заважає пацієнтам відкритися і працювати в групі. Важливим лікувальним чинником є відчуття, що тебе приймають і не засуджують (2.327), (2.328). У контексті індивідуальної психотерапії цей страх проявляється як страх втратити повагу психотерапевта, зруйнувати певний образ, створений

раніше. Терапевтичний чинник *прийняття* метафоризується як “фізичний дотик” (2.329).

(2.327) *“I like this group,” Gill said. “These are **the most important people in my life**. <.... I was afraid I’d lose my place, <...> The group will judge me, not help me.” “Gill, look around the room – tell me, who are the judges here?” (Yalom, 2005, с. 209);*

(2.328) *“Just chimney sweep, Josef. <...> You have my word **I do not judge you!**” (Yalom, 2010, с. 205);*

(2.329) *Don’t underestimate the value of friendship, of **my knowing I’m not a freak, of my knowing I’m capable of touching and being touched** (Yalom, 2010, с. 274).*

ПК [довіра і безпека] об’єктивує психотерапевтичний чинник, який висвітлює причинно-наслідковий зв’язок між чесністю психотерапевта і відчуттям безпеки пацієнта. Розкриття психотерапевта породжує розкриття пацієнта (Yalom, 2001, с. 52). З наративної перспективи пацієнта, чесність психотерапевта оцінюється як важливий подарунок (2.330), дає відчуття рівності у відносинах (2.331).

(2.330) *Joyce seemed astonished and tears flowed down her cheeks. “**Thank you for that gift. I’ve seen a lot of shrinks but this is the first time any of them has ever shared something personal with me. I don’t want to leave your office today – I want us to talk for the next twelve hours. I feel good.**” (Yalom, 2017, с. 228);*

(2.331) *Ginny: **We are both being transparent. Never give a psychiatrist an even break** (Yalom, 1974, с. 130).*

ПК [довіра і безпека] у дискурсі пацієнта корелює із ПК [аналітичний третій] у дискурсі психотерапевта. Для того, щоб сформувати відносини, які базуються на довірі, спершу психотерапевтові потрібно сформувати безпечний простір для пацієнта. Контекстуальний фрагмент з оповідання *On Being Real* (2015) ілюструє метафоричну кореляцію “довіра – простір”, де завоювання довіри об’єктивується як зменшення провалля між психотерапевтом і пацієнтом у процесі формування ними аналітичного третього “we” (2.332).

(2.332) “How about *this reality? This room? You and me? The way we are together?*”

“I don’t know what to trust, who to trust. There’s no such thing as a ‘we.’ I’m truly alone. I doubt very much that you and I are experiencing the same thing this very moment, right now as we speak.”

“I want us to be a ‘we’ as much as possible. There’s always an unbridgeable gap between two people, but I want to make that gap as small as possible here in this room.” (Yalom, 2015, с. 28).

Відчуття безпеки може проявлятися також через відсутність необхідності реальних дій та відповідальності за їхні наслідки. Офіс психотерапевта – це місце, де пацієнт вчиться і тренується, і там можна помилятися (2.333).

(2.333) *Sometimes I like therapy because I feel it is a perfectly safe time. When I have only to prepare to do something but don’t have to do it yet* (Yalom, 1974, с. 82).

ПК [міжособистісний вплив : вхідна і вихідна інформація] об’єктивує контексти, в яких проілюстровано важливі аспекти психотерапевтичних відносин: взаємодія без фільтру “соціального статусу”, де у фокусі уваги є суто людські риси пацієнтів (2.334); вхідна інформація про себе, яку пацієнт може отримати від інших пацієнтів групи або від психотерапевта під час індивідуальної психотерапії; вихідна інформація, яку пацієнт надає іншим учасникам.

(2.334) *Well, what this group is about is that we're all just human beings trying to relate in a human way to one another, and that we check our roles, our degrees, our money, and our BMW roadsters at the door* (Yalom, 2005, с. 152).

Вхідна і вихідна інформація є важливим психотерапевтичним чинником групової психотерапії і допомагає пацієнтові поглянути на себе очима інших. Терапевтичний ефект міжособистісної взаємодії у групі описано у романі *The Schopenhauer Cure* (2005). Для прикладу, наведемо контекстуальний фрагмент полілогу в групі (2.335), де учасники висловлюють свої безпосередні враження, відчуття та думки щодо одне одного. Такий обмін інформацією є терапевтично ефективним, коли пацієнти налаштовані конструктивно сприймати оцінку інших (*that’s a shocker. Thanks*), а також відкрито висловлюють і критику (*Your solution to*

your problems is a pseudosolution; I'm not sure you do much listening), і підтримку (*I sure do like the way you're talking here; you're taking so many more risks now. I love it*) одне одному.

(2.335) “<...> you can't enjoy your surroundings and can't enjoy other people? **And that's what I see in you, Philip.**” Pam turned to address him directly. “**Your solution to your problems is a pseudosolution; <...> You're not in life; you don't really listen to others, and when I hear you speak I don't feel I'm listening to a living, breathing person.**” <...>

“Pam,” Gill sprang to Philip's defense, “**talk about listening – I'm not sure you do much listening. Did you hear that he was miserable years ago?** <...>

The group was silenced by Gill's outburst. After a few moments Tony said, “Gill, **you are something else today!** <...> man, **I sure do like the way you're talking here <...>**”

“Rebecca, **you're taking so many more risks now. I love it,**” said Pam.

“Me too,” said Stuart. “But let me tell you something that's never registered before. I like to look at you, but I'm realizing now that **your good looks are a barrier to seeing or knowing you, <...>**.”

“Wow, **that's a shocker.** Thanks, Stuart.” (Yalom, 2005, с. 264-265)

ПК [інсайт] об'єктивує переломний момент у психотерапії, коли пацієнт починає усвідомлювати суть і межі своєї проблеми (2.336). Контекстуальні фрагменти містять приклади формулювання пацієнтом інсайту. Такі наративні пропозиції часто формулюються модальними дієсловами чи фразами, які виражають ступінь (не)впевненості та усвідомлення пацієнтом проблеми, а також ступінь готовності це визнати (2.336), метафоричними виразами, якими пацієнт описує свої прозріння (2.337), окличними реченнями (2.338), графічними виділеннями в тексті (2.338), тощо.

(2.336) “**Maybe you're right, maybe I do have a serious problem with getting close to people. <...> I'm not sure whether I've ever had one.**” (Yalom, 2012a, с. 46);

(2.337) *two major insights. <...> The first, he called (glancing at his notes), “Everybody has got a heart.” The second was “I am not my shoes.”* (Yalom, 2012a, с. 89);

(2.338) *“So,” Andrew continued, “what he teaches me is <...> you can only be harmed by your own vice. <...> it’s an earth-shaping insight for me!”* (Yalom, 2015, с. 171).

Інсайт є важливим психотерапевтичним чинником, бо свідчить про те, що у свідомості пацієнта відбулися зміни. Як стверджує Ірвін Ялом у книзі *The Gift of Therapy* (2001), більшість психотерапевтів за умовчанням вважають, що інсайт призводить до змін, однак, на його думку, інсайту *передують* зміни, які уже непомітно відбулися (Yalom, 2001, с. 176).

ПК [катарсис]. У книзі *The Theory and Practice of Group Psychotherapy* (1970) Ірвін Ялом описує опитування 210 учасників групової психотерапії щодо найбільш значущих подій під час сесій, і більшість з них вказували *катарсис*, тобто проживання і висловлення почуттів (і позитивних, і негативних). Як зазначає автор, здатність до рефлексії щодо емоційного досвіду є важливим чинником змін (Yalom, 1970, 119-120).

У дискурсі наратора-пацієнта катарсис об’єктивується емоційно забарвленою лексикою, повторами, метафорами (наприклад, “потужний приплив полегшення”, “тріснута брила льоду”). Важливим є не те, що саме вони казали, а сам факт, що їм *вдалося* сказати, і це приносить полегшення (2.339)-(2.340).

(2.339) *“No, not sadness! On the contrary, when I talked to you a few minutes ago about dying alone, I felt a powerful surge of relief. Not so much what I said, but that I said it, that I finally, finally shared what I felt.”* (Yalom, 2010, с. 273);

(2.340) *“It’s strange, but at the very moment when I, for the first time in my life, reveal my loneliness in all its depth, in all its despair – at that precise moment, loneliness melts away! An extraordinary moment, as though some vast, interior icepack suddenly cracked and shattered.”* (Yalom, 2010, с. 273).

КС 8 [РЕЗУЛЬТАТ] об’єктивує оцінку результату з перспективи пацієнта, відтворюється за критеріями ‘наскільки вдалося зцілитися / змінитися’, ‘чи

відбулися зовнішні зміни внаслідок ментальних змін' і представлена ПК [трансформація], [зцілення], [відсутність змін].

ПК [трансформація] втілюється в дискурсі наратора протиставленнями *before–now* (2.341).

(2.341) *Before, I only half embraced my concept of Amor fati. <...> But now, thanks to you, thanks to your open hearth, I realize I have a choice* (Yalom, 2010, с. 274).

ПК [зцілення] реалізується у контекстах, де пацієнт “повертає собі себе” (2.342). Ця ідея часто втілена метафорично (2.343). Зцілення мислиться як “порятунок життя”, оскільки пацієнти, зазвичай, приходять в психотерапію з надією, що їх врятують (2.344), або як дорослішання, метафоричне “перерізання пуповини” (2.345), коли пацієнт відчуває, що може далі жити самотійно.

(2.342) *<...> fed up with myself, I entered therapy (yet again), and after several hard months, my mind was my own again and I was able to return to the exciting business of experiencing my life as it was happening* (Yalom, 2012a, с. 32);

(2.343) *I was progressing in therapy to the point where both me and my feelings were sitting in the same leather chair* (Yalom, 1974, с.хх);

(2.344) *he raised his head, squeezed my hand, and whispered, “Thank you. Thank you for saving my life.”* (Yalom, 1998, с. 373);

(2.345) *“Marshal, for some time now I’ve been feeling it’s time to cut the cord <...> and be on my own.”* (Yalom, 1996, с. 274).

ПК [відсутність змін] реалізується у ситуаціях, коли пацієнт не бачить прогресу (2.347), розцінює лікування як даремно витрачені час і гроші (2.346) і звинувачує в цьому або себе (2.348), або лікаря (2.346).

(2.346) *Overall, I’d have to say that my therapy with you was a complete failure. A time-consuming and expensive failure. I think I did my job as a patient. As far as I can recall, I was fully cooperative, worked hard, came regularly, paid my bills, remembered dreams, followed any leads you offered* (Yalom, 2005, с. 28);

(2.347) *“A few more healing sessions like this, and I’ll need to go home by ambulance.”* (Yalom, 2015, с. 47);

(2.348) *My answer is that even though he didn't help me, I could still appreciate his superior skills. Perhaps I was a recalcitrant, resistive patient, or perhaps my particular type of problem would not yield to his particular approach* (Yalom, 2005, с. 261);

Отже, моделювання наративного фрейм-сценарію психотерапії з наратором-пацієнтом дозволило виокремити 8 когнітивних сцен ([РОЛІ], [ЦІЛЬ], [ФІЗИЧНИЙ І ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ДОСВІД], [СПОСІБ], [ДІЯ], [МІСЦЕ І ЧАС], [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ], [РЕЗУЛЬТАТ]), котрі упорядковуються 20 подієвими контекстами.

2.3. Концептуальна інтеграція наративних просторів як когнітивна основа об'єктивації психотерапії у дискурсі Ірвіна Ялома

Конфігурація наративних ментальних просторів, структурованих НФС НПТ і НФС НП, утворює складну емерджентну структуру, котра об'єктивує повний сценарій психотерапії у дискурсі Ірвіна Ялома та формується шляхом блендингу цих наративних просторів. Ментальна модель психотерапії реконструюється у вигляді дзеркальної мережі концептуального блендингу (Додаток Д), котра інтегрує два наративні ментальні простори: психотерапевта і пацієнта, структуровані відповідними НФС. Родовий ментальний простір відображає фрейм, за яким організуються два вхідні простори нараторів, а наративний ментальний простір наратора збігається з простором бленду, оскільки саме потенційний адресат зчитує, інтерпретує і інтегрує дві версії однієї і тієї самої події психотерапії в одне ціле.

Емерджентна структура, розроблена у просторі бленду шляхом *компонування* наративних перспектив обох сторін – учасників психотерапії, *доповнення* неопосередкованих у дискурсі, але активованих через когнітивні механізми обробки структури фрейм-сценарію, елементів, виявляє також невідповідності у розгортанні обох сценаріїв, залежно від наративної перспективи

учасника. Саме *інтеграція* цих невідповідностей наратором дозволяє сформувати цілісну ментальну модель психотерапії.

У книзі *The Gift of Therapy* (2001) Ірвін Ялом зазначає, що психотерапевт і пацієнт *завжди* проживають одну і ту саму годину психотерапії по-різному (Yalom, 2001, с. 19). Цю думку ілюструє також метафора “подорожі”, використана автором у автобіографічній прозі *Becoming Myself* (2017): психотерапевт і пацієнт “подорожують разом”, але враження від подорожі в обох різні, і те, що надихає пацієнта, може бути навіть непоміченим психотерапевтом (2.349).

(2.349) *The patient and the therapist are fellow travelers, and it is not uncommon for the patient to see and be nourished by sights along their journey that entirely escape the therapist* (Yalom, 2017, с. 248).

Невідповідності, котрі інтегруючись у просторі бленду, утворюють елементи емерджентної структури, включають:

➤ *фідбек*. Роман *Every Day Gets a Little Closer: A Twice-Told Therapy* (1974), написаний як результат експерименту, в якому Ірвін Ялом і його пацієнтка Джинні Елкін описували кожну психотерапевтичну сесію, є ілюстрацією тези автора про те, що пацієнт і психотерапевт завжди по-різному проживають психотерапію. Аналіз фідбеку учасників щодо тих самих подій, демонструє, що пацієнт оцінює за відчуттями, а психотерапевт аналізує, наскільки успішною чи неуспішною була година з точки зору результату. І часто їхня оцінка абсолютно протилежна. Наприклад, у фрагменті (2.350) психотерапевт акцентує на непродуктивності розмови і оцінює зустріч як таку, що по суті і “не відбулася” (*the least involved*), тоді як пацієнтка навпаки зазначає, що їй стало краще, фокусуючись на емоційному фоні (*I felt better*). У контекстуальному фрагменті (2.351) психотерапевт нарікає, що почувався як чірлідер чи секундант, бо довелося постійно мотивувати до дій, а пацієнта навпаки зазначає, що їй було добре і затишно, ніби в колисці, і вона просто спостерігала за діями психотерапевта, хоча вони на неї і не впливали. В уривку (2.352) психотерапевт констатує відсутність відповідальності з боку пацієнтки, тоді як вона загалом розцінює психотерапію як

необхідність говорити про те, що вважає за потрібне психотерапевт, бо він лідер (*master of ceremony*).

(2.350) *Dr. Yalom: For me this was one of the least involved, least tangible meetings I have had with Ginny <...> we ended without really having said “hello” today*

Ginny: I expected to be disappointed with last Friday’s therapy. Instead when I left I felt better <...> I came away from the session optimistic (Yalom, 1974, с. 87-88);

(2.351) *Dr. Yalom: a rather single-minded interview <...> I felt like a cheerleader or a second in a boxing corner egging Ginny on. <...> A couple of other troubling incidents arouse <...>*

Ginny: I watched you trying to incite me, trying to get me to move. But I already felt cozy and soggy as if I had just been lowered into a crib (Yalom, 1974, с.119-120);

(2.352) *Dr. Yalom: I feel as though all responsibility for change is being placed in my lap. She even wants me to set her goals for her. <...>*

Ginny: Everything that happens comes from the impetus to talk to you about what you think is important. You are the master of ceremonies (Yalom, 1974, с. 122).

➤ *ролі*. У дискурсі Ірвіна Ялома важливою є постійна зміна ролей пацієнта і психотерапевта, яка призводить до перемикання наративних просторів. Формальні інституційні ролі психотерапевт-пацієнт стають нечіткими, і на перший план виступає саме міжлюдська взаємодія, в процесі якої кожен з учасників може змінити власний погляд на дійсність і допомогти іншому в цьому (*I may have profited as much as my patient*) (2.245). Одним із ключових переваг клінічної практики, за словами автора, є можливість вчитися чомусь у пацієнтів (2.353), (2.354).

(2.353) *Each week, four of us, not two, met in my office – Paula and I, her death and my own. She became my courtesan of death: she introduced me to it, taught me how to think about it, even to befriend it* (Yalom, 1999, с. 19-20);

(2.354) *Oh what a pleasure it was to be with Andrew! As he taught himself, he taught me too* (Yalom, 2015, с. 171).

➤ *об’єктивізацію місця і часу*. КС [МІСЦЕ І ЧАС] характеризується зовсім різним наповненням залежно від перспективи наратора. Для пацієнта місце і час

осмислюється у *фізичному* вимірі: кабінет психотерапевта і час, визначений ними обома, і в *символічному*: як безпечний простір, де можна і потрібно говорити про себе тільки правду (2.315). Для психотерапевта, місце і час осмислюється у професійному контексті, тобто як *метафоричний простір* “аналітичний третій”, створений внаслідок спільної роботи з пацієнтом, в якому формується нова реальність, спільна для обох учасників психотерапії: лише їм обом відома ситуація, психотерапевтична мова, метафори, символи, слова, тощо. Іншими словами це певний аналітичний простір, який розділяють тільки психотерапевт з пацієнтом (*the in-betweenness*) (2.123), і який створюється під керівництвом психотерапевта. ПК [тут і зараз], який втілює метафоричний простір психотерапії (КС [місце і час] у НФС НПТ) корелює з одним із найважливіших чинників успішної психотерапії – ПК [емоційна близькість і присутність] у НФС НП. Переведення психотерапії у площину “тут і зараз” – це простір, який обирається психотерапевтом свідомо, як частина стратегії, яка успішно працює, як частина методики “активації і висвітлення” (Yalom, 1970). Тоді як для пацієнта безпосередня присутність психотерапевта у кожній життєвій ситуації, які пацієнт проживає, є важливим чинником зцілення. Прикладом переведення розмови у площину “тут і тепер” є контекстуальний фрагмент (2.355), де психотерапевт м’яко розпитує (*I feel uneasy asking you more, but*), акцентує увагу на безпосередньому моменті (*here with me*), використовує фактивні предикати (*I know what it is; I’m able to get in touch*), щоб засвідчити свою присутність у ситуації, яку описує пацієнтка. Дискурс пацієнтки метафоричний, оскільки вона концентрується на відчуттях і емоціях (*shame – filth and rags*).

(2.355) *“I feel uneasy asking you more, but it’s best to get it all out – like excavating an abscess. Tell me, what are you experiencing right now, here with me?”*

“Shame. It’s like your coming into my home and seeing nothing but filth and rags.” She paused briefly and then asked, “Do you have children?”

“Four. I know what it is to be a parent, and I’m able to get in touch with how unbearably painful this is for you. But still, don’t stop. I want you to keep expressing it all.” (Yalom, 2015, c. 101).

➤ *об'єктивізацію психотерапевтичних чинників.* Інтеграція КС [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ] дозволяє наратору виявити, що цілеспрямована аналітика, індивідуальний підхід, розробка стратегії і пропрацювання психотерапевтом екзистенційних викликів, які проживає пацієнт, допомагає справитися з ментальними проблемами пацієнта. При цьому для пацієнта важливими психотерапевтичними чинниками виявляються не аналітика психотерапевта, а його присутність, підтримка, відчуття безпеки й довіри (2.333). Наприклад, у контекстуальному фрагменті (2.356) пацієнтка перераховує чинники, які їй дійсно допомогли, і ці чинники включають: готовність психотерапевта призначати додаткові сесії, коли їй ставало гірше, його прихід на похорон близької людини, телефонні дзвінки, тощо. Тобто, це були за визначенням не “психотерапевтичні” аспекти роботи, а суто “людські”.

(2.356) “ <...> *one of the best single things you did was to tell me I had to see you an extra session every time I got really enraged with you. <...> Coming to Jack's funeral. Phoning me when you were away on long trips to check on how I was doing. Holding my hand when I needed it. That was precious, <...> Sometimes I felt like I'd just drift off into oblivion if it weren't for your hand anchoring me to my life*” (Yalom, 1999, с. 144).

➤ *проявлення стратегії.* Прикладом роботи з пацієнткою, котрій не підходила обрана стратегія, і через це учасники психотерапії сприймали те, що відбувається під час сеансу, зовсім по-різному, є уривок з оповідання *Seven Advanced Lessons* (1999). У контекстуальному фрагменті (2.357) невідповідність сприйняття ілюструється паралелізмом та антитезами (*reason – treason; rejoining life – betrayal, etc.*).

(2.357) *But what I called reason, Irene called treason. What I called rejoining life, she called betrayal of love. What I called detachment from the dead, she called abandonment of her love. I thought I was being the rationalist she needed; she thought I was polluting the purity of her grief. I thought I was leading her back into life; she thought I was forcing her to turn her back on Jack. I thought I was inspiriting her to*

become the existential hero; she thought I was a self-satisfied spectator watching her tragedy from a safe grandstand seat (Yalom, 1999, с. 127).

Іншими важливими елементами емерджентної структури є :

➤ *інтеграція дискурсу розкриття* (ПК [розкриття] у НФС НП) *і дискурсу інтерпретації* (ПК [інтерпретація] у НФС НПТ). Дискурс організовано таким чином, щоб наратор міг побачити цілісно всю картину. Репліки пацієнта супроводжуються невластиво прямою мовою терапевта, де викладено інтерпретації, думки, коментарі, роздуми щодо стратегії та терапевтичних чинників, з навчальною метою, щоб читач-студент побачив, як все це працює на практиці, на що звертати увагу, які є попереджувальні тривожні сигнали щодо стану пацієнта (2.358), або ознаки, що пацієнт бреше або неусвідомлено бреше (2.359), тощо.

(2.358) *So much inconsistency, so much anger, almost mockery, standing cheek by jowl with such reverence. Though I was gradually entering her experiential world <...> I was truly staggered by her next comment. “If he would call me once a year, talk to me for even five minutes, ask about me, show me his concern, then I could live happily. Is that too much to ask?” Never had I encountered one person giving another more power. <...> I remember thinking that if everything else failed, I wasn’t beyond trying to set up that experiment! I recognized that the chances for success in therapy were not good: Thelma’s self-deception, her lack of psychological mindedness, her resistance to introspection, her suicidality – all signalled, “Be careful!”* (Yalom, 2012a, с. 27);

(2.359) *It was very disturbing for me to realize that Ginny had neglected to mention the sexual component of the story; it made me shudder to think of what an unreliable reporter of events she may have been in the past* (Yalom, 1974, с. 196);

Розкриття й інтерпретація інтегровані таким чином фокусують на головних завданнях учасників психотерапії: пацієнт має говорити про все, що спадає на думку, вільно асоціювати (2.360), не стримувати потік думок (2.361). А психотерапевт має завжди контролювати себе і аналізувати все сказане пацієнтом (2.361), бо усе, що відбувається є матеріалом для роботи (2.362).

(2.360) “I see how painful this is for you, Joyce, but at the same time I’m glad you’re speaking out honestly: **this is exactly what we must do.**” (Yalom, 2017, с. 227);

(2.361) Ginny: you want me **to speak freer and to begin not to hold back thoughts** <...> I take no responsibility for what I say <...>

Dr. Yalom: it was important today **to think first and feel second** (Yalom, 1974, с. 82-90);

(2.362) **Everything that happens is grist for the mill in therapy** (Yalom, 2012a, с. 74).

➤ **об’єктивація екзистенційних чинників.** Розбіжності об’єктивації ПК [екзистенційні чинники], який корелює з ПК [ментальний розлад] (КС [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ] у НФС НПТ і КС [ФІЗИЧНИЙ І ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ДОСВІД] у НФС НП) полягають у тому, що пацієнт не може поглянути на свою проблему збоку. Пацієнт проживає певний екзистенційний досвід, а завданням психотерапевта є аналітична інтерпретація цього досвіду, пошук коренів проблеми, оскільки екзистенційні чинники, такі як смерть, ізоляція, свобода, тощо, є причинами більшості ментальних проблем. Прикладом роботи з екзистенційними чинниками є контекстуальний фрагмент (2.363), де психотерапевт запитує пацієнта, що б він хотів, щоб було написано на його надгробку. Така тактика є потужним інструментом пропрацювання екзистенційного чинника *смысл життя*.

(2.363) **Julius once asked what epitaph I might request for my tombstone. When I didn’t come up with anything, he offered a suggestion: ‘He fucked a lot.’ And then he added that the same epitaph could serve for my dog as well. <...> he meant to shock me, to wake me up. And it did stick with me, and I think it played a role in my decision to change my life** (Yalom, 2005, с. 287).

➤ **розширення цілей психотерапевта.** Метою роботи психотерапевта, зображеного у прозі Ірвіна Ялома, окрім лікувальної є також навчальна. Наратор-психотерапевт розглядає кожен клінічний випадок і як навчальний матеріал, адже він навчає студентів, а також все життя вчиться сам (2.364), (2.366) а вчителями називає власних пацієнтів. Кожну історію з реальної практики, які автор включив

у свою прозу як ілюстративний навчальний матеріал, було погоджено із пацієнтами, при цьому деякі пацієнти наполягали, щоб їхній клінічний випадок було оприлюднено. Наприклад, пацієнтка Айрін з оповідання *Seven Advanced Lessons* (1999) пояснила це тим, що лікування її горя втрати було дуже складним, і Ірвін Ялом разом з нею вчився працювати з цим екзистенційним станом. Тому йому необхідно поділитися здобутими знаннями з іншими психотерапевтами і студентами (2.365).

(2.364) *Carlos's two insights <...> were a gift to me and to my students. These two insights, <...> illustrated, in quintessential form, the difference between what one can derive from group therapy, with its focus on communion between, and individual therapy, with its focus on communion within. I still use many of his graphic insights to illustrate my teaching* (Yalom, 2012a, с. 91);

(2.365) *"No, no, Irv," she broke in, "I'm not worried about your writing. I'm worried about your not writing. I want my story to be told. There's too much that therapists don't know about treating the bereaved. I want you to tell other therapists not only what I've learned but what you've learned."* (Yalom, 1999, с. 140);

(2.366) *This meeting was vintage stuff for teaching, Julius mused, and he reminded himself to remember the sequence of events for future lectures and writing* (Yalom, 2005, с. 209).

Отже, залежно від наративної перспективи учасника психотерапії, обидва сценарії однієї і тієї самої події психотерапії розгортаються по-різному, а інтеграція цих невідповідностей читачем нарататором дозволяє сформувати емерджентну структуру у просторі бленду: цілісну ментальну модель психотерапії.

Когнітивною структурою, котра об'єктивує дійсність у дискурсі Ірвіна Ялома, є *подієвий концепт* PSYCHOTHERAPY, який постає у дискурсі в єдності двох субконцептів EXISTENTIAL (INDIVIDUAL) PSYCHOTHERAPY та GROUP PSYCHOTHERAPY.

Когнітивно-наратологічна модель концепту PSYCHOTHERAPY передбачає його реконструкцію у двох модусах: як *мережу концептуальної інтеграції* наративних ментальних просторів, котрі структуруються *наративними фрейм-*

сценаріями; як метафоричний концепт, котрий об'єктивується у психотерапевтичному дискурсі діапазоном концептуальних метафор з доменом цілі (INDIVIDUAL/GROUP) PSYCHOTHERAPY.

Моделювання концепту у вигляді мережі концептуальної інтеграції дозволило репрезентувати об'єктивацію психотерапії з позицій двох наративних перспектив, психотерапевта і пацієнта, котрі утворюють два наративні ментальні простори в межах дзеркальної мережі концептуальної інтеграції. Утворена у просторі бленду емерджентна структура базується на *компонуванні* наративних перспектив обох сторін, учасників психотерапії; *доповненні* неопосередкованих у дискурсі, але активованих через когнітивні механізми обробки структури фрейм-сценарію, елементів; *розробці* бленду як цілісної репрезентації процесу психотерапії.

Реконструкція НФС НПТ дозволило виокремити 12 когнітивних сцен ([РОЛІ], [ЦІЛЬ], [ПЕРЕДУМОВИ], [ПРАВИЛА], [СПОСІБ], [ДІЯ], [МІСЦЕ І ЧАС], [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ], [ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ], [ЕМОЦІЙНИЙ АСПЕКТ], [СУПЕРВІЗІЯ], [РЕЗУЛЬТАТ]), котрі упорядковуються 36 подієвими контекстами (Додаток Б). Моделювання наративного фрейм-сценарію психотерапії з наратором-пацієнтом дозволило виокремити 8 когнітивних сцен ([РОЛІ], [ЦІЛЬ], [ФІЗИЧНИЙ І ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ДОСВІД], [СПОСІБ], [ДІЯ], [МІСЦЕ І ЧАС], [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ], [РЕЗУЛЬТАТ]), котрі упорядковуються 20 подієвими контекстами (Додаток В). Кількісні підрахунки контекстуальних фрагментів, в котрих об'єктивуються слоти обох НФС, продемонстрували, що наративні перспективи НПТ і НП статистично зіставляються у дискурсі як 67% і 33% відповідно (Додатки Е, Ж, З).

Невідповідності, котрі інтегруючись у просторі бленду, утворюють елементи емерджентної структури, включають: *фідбек, ролі, об'єктивацію місця і часу, об'єктивацію психотерапевтичних чинників, проявлення стратегії.* Елементами емерджентної структури є також: *інтеграція дискурсу розкриття і дискурсу інтерпретації* (бленд ПК [розкриття] у НФС НП і ПК [інтерпретація] у НФС НПТ), *об'єктивація екзистенційних чинників* (бленд ПК [екзистенційні чинники] у НФС

НПТ і ПК [ментальний розлад] у НФС НП), *розширення цілей психотерапевта* (Додаток Д).

Основні положення розділу викладено в публікаціях авторки (Шкорута, 2023; 2024а; Дойчик&Шкорута, 2025а; 2025b).

РОЗДІЛ 3. МЕТАФОРИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПСИХОТЕРАПІЇ У ПРОЗІ ІРВІНА ЯЛОМА

Розділ присвячено реконструкції онтологічних і структурних метафор, котрі об'єктивують концепт PSYCHOTHERAPY у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. Зокрема, розглядаємо онтологічні метафори, котрі об'єктивують процеси екзистенційної і групової терапії та когнітивні механізми їхнього творчого переосмислення автором (підрозділ 3.1.1). Структурні метафори аналізуємо в термінах структурно-подієвої метафори, тобто набору концептуальних метафор, котрі актуалізують психотерапію як дискурсивну подію (підрозділ 3.1.2.). У підрозділі 3.2. зосереджуємося на відтворенні діапазону метафоричних сценаріїв, котрими концепт PSYCHOTHERAPY оприявнюється в дискурсі (підрозділ 3.2.1.) та на виявленні дискурсивно обумовлених девіацій деяких типових сценаріїв (підрозділ 3.2.2.), котрі є специфічно авторськими метафоричними моделями психотерапії.

3.1. Когнітивні механізми в авторських концептуальних метафорах

Як уже зазначалося у Розділі 1, конвенційні метафори часто зазнають модифікацій у дискурсі. Творче переосмислення або навмисне, “увиразнене” використання конвенційних метафор у дискурсі втілює прагматичні цілі автора, тобто слугує засобом потенційного впливу на читача, способом формування його/її точки зору на явища, об'єктивовані метафорою. У підрозділі розглядаємо онтологічні та структурні метафори об'єктивації індивідуальної та групової психотерапії та їхні варіації у прозі Ірвіна Ялома, опираючись на класифікацію когнітивних механізмів поетичного переосмислення базових концептуальних метафор, запропоновану Золтаном Кьовечешем, а саме: *розширення (extending)* (поява додаткових концептуальних елементів у концептосфері джерела образу); *нарощування (elaboration)* (осмислення по-новому вже існуючих елементів сфери джерела); *поєднання (combining)* (одночасна активація і накладання декількох

базових концептуальних метафор; *перегляд* (*questioning*) (перегляд доречності метафор, звичних для повсякденного використання (Kövecses, 2010b, с. 53-55).

3.1.1. Онтологічні концептуальні метафори об'єктивації психотерапії

Індивідуальна (екзистенційна) психотерапія об'єктивується у дискурсі Ірвіна Ялома у термінах об'єктів, контейнера і локацій, перспективи та візуального поля (рис. 3.1.).

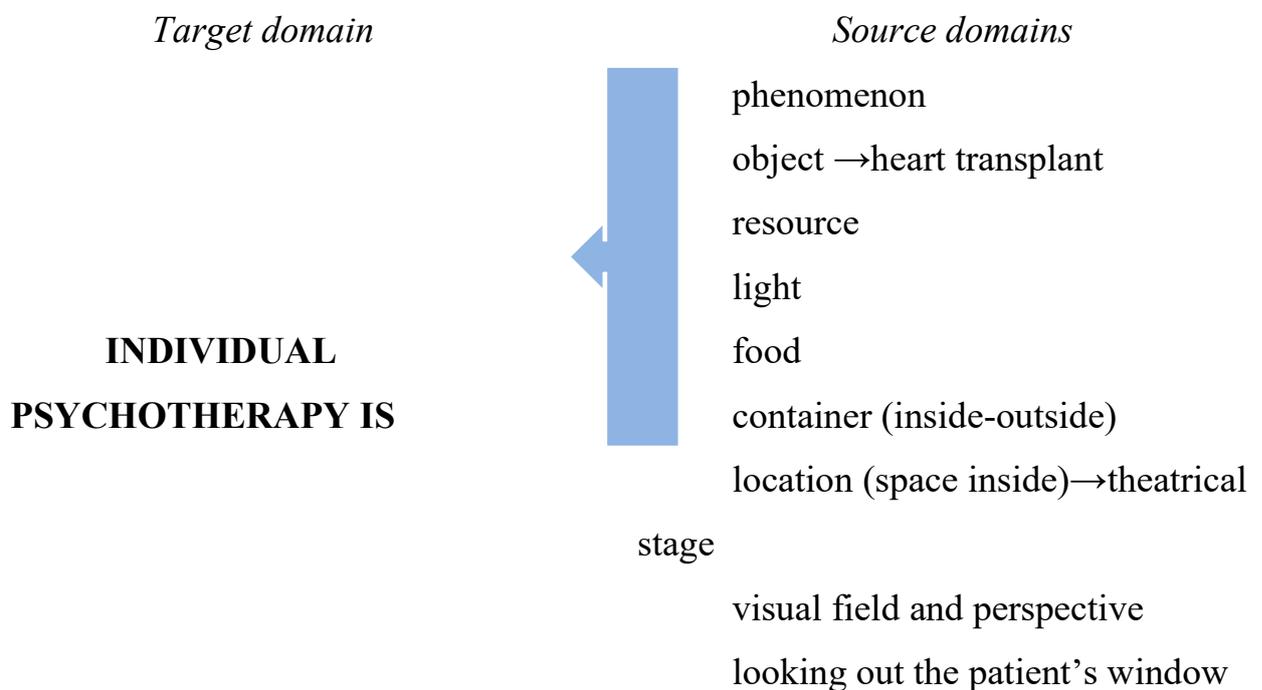

Рис. 3.1. Діапазон концептуальних метафор з доменом цілі INDIVIDUAL PSYCHOTHERAPY

Однією із найяскравіших метафор, котра повторюється у різних книгах автора (у збірці психотерапевтичних оповідок *Momma and the Meaning of Life* (1999), у автобіографічному романі *Becoming Myself* (2017), у праці *The Gift of Therapy* (2015)) є метафора “візуального поля”, яка нарощується (*elaboration*) додатковими елементами “вікно”, “дивитися з вікна іншого”: PSYCHOTHERAPY IS LOOKING OUT THE PATIENT’S WINDOW. Ця метафора втілює суть

психотерапевтичних відносин та виявляє такі ознаки концепту PSYCHOTHERAPY, як ‘емпатія’, ‘спільність’, ‘розуміння’, тощо (3.1), (3.2).

(3.1) *“Look out the other’s window. Try to see the world as your patient sees it.”* (Yalom, 2001, с. 18);

(3.2) *I understood now that it was time for me to listen, to **set aside my personal world view, to stop imposing my style and my views upon my patient. It was time to look out of Irene’s window*** (Yalom, 1999, с. 128).

Метафора візуального поля об’єктивує ідею про те, що людина усвідомлює тільки те, що є в межах її власного бачення, і ці метафоричні візуальні поля у кожного різні. Важливим аспектом індивідуальної психотерапії є вміння психотерапевта емпатувати, поставити себе на місце пацієнта, побачити світ його/її очима, щоб з’ясувати причини та ступінь вираження проблеми та підібрати правильну стратегію лікування. Іншим аспектом реалізації цієї метафори є буквальна потреба пацієнта бути почутим і зрозумілим, яка метафорично об’єктивується як “бути побаченим”, тобто бути в межах візуального поля психотерапевта (3.3)

(3.3) *Therapy is enhanced if the therapist enters accurately into the patient’s world. Patients profit enormously simply from the experience of **being fully seen and fully understood*** (Yalom, 2001, с. 18).

Метафора візуального поля, розширюючись елементами “призма”, “дивитися крізь призму” об’єктивує також екзистенційні стани, в яких перебуває пацієнт, оскільки травматичні ситуації, які провокують ці стани звужують візуальне поле пацієнта, і тоді вони дивляться на світ “крізь призму” цих екзистенційних чинників (3.4).

(3.4) *Of course, a knowledge of the patient’s past vastly **enhances your ability to look out the patient’s window. If, for example, patients have suffered a long series of losses, then they will view the world through the spectacles of loss*** (Yalom, 2001, с. 21).

Психотерапія об’єктивується через метафори “контейнера” і “локації” (PSYCHOTHERAPY IS A CONTAINER), висвітлюючи такі її ознаки, як ‘простір для зцілення’, ‘простір окремий від іншого світу’. “Всередині” психотерапевтичної

взаємодії пацієнт може безпечно вивільнити свої почуття та емоції, які не вдається реалізувати у зовнішньому світі (3.5). При цьому ті стани, в яких перебуває пацієнт до лікування, об'єктивуються як негативні місця, наприклад, “бруд, болото, зарослі”, тоді як в межах психотерапії пацієнт захищений від цих станів, звільняється від них (3.6), (3.7)

(3.5) <...> *you would **talk me into** giving way, freeing my feelings, giving liberty to other feelings besides defeat* (Yalom, 1974, с. 64);

(3.6) *I was trying to **pull her out of the mud*** (Yalom, 1974, с. 69);

(3.7) *I had to cut through several layers of debris before we **got into anything that was close to her feelings*** (Yalom, 1974, с. 84).

Характерним для індивідуальної терапії є те, що кожен пацієнт думає або уявляє, що він єдиний, в той час як саме психотерапевт є єдиним для всіх своїх пацієнтів (3.8). Психотерапевт бере участь у драмі кожного свого пацієнта. Метафора “театральної сцени”, утворена шляхом нарощування (PSYCHOTHERAPY IS LOCATION → PSYCHOTHERAPY IS A THEATRICAL STAGE), використана у романі *Every Day Gets a Little Closer* (1974), об'єктивує множинність просторів, в межах яких відбуваються події пов'язані з кожним окремим пацієнтом і де формується аналітичний третій для кожного окремого випадку (3.9), (3.10). Алюзія на другорядних персонажів “Гамлета”, Розенкранца і Гільдернштерна, які проводять час за розмовами та роздумами про сенс існування, в той час, як основна дія відбувається в іншому місці, розкриває суть сприйняття множинності таких просторів самим психотерапевтом: завжди є драма поза межами безпосередньої ситуації, оскільки психотерапевт, перебуваючи тут і зараз з пацієнтом і проживаючи його особисту драму, не забуває і про інших пацієнтів, драма яких розігрується в інший час і в іншому місці (3.10).

(3.8) *in the here-and-now of the therapy hour **he was entirely and fully with them**. Yes, of course they thought more about him than he about them. How could it be otherwise? **He had many patients, they only one therapist*** (Yalom, 1996, с. 93);

(3.9) *Dr. Yalom: **To be with Ginny is a unique dramatic experience**. It's as though she brings **her own gray stage setting** and deftly arranges it in the first moments of the*

hour. *Very soon I'm caught up in the drama. I experience the world as she does* (Yalom, 1974, с. 126);

(3.10) *I live the drama of "Rosencrantz and Guildenstern"; there is another play offstage, other actors in the wings. I could be writing a scenario starring Ann, with only a bit part for Ginny. That's the ultimate and terrible secret of the psychotherapist – the dramas on the other stage* (Yalom, 1974, с. 132).

Психотерапія об'єктивується також метафорами ресурсу, які нарощуються і специфікуються як "світло", "їжа" (PSYCHOTHERAPY IS FOOD; PSYCHOTHERAPY IS LIGHT) (3.11), (3.12).

(3.11) *Perhaps a bit more than before, I begin to see light at the end of the labyrinth* (Yalom, 1974, с. 68);

(3.12) *It wasn't a bad session. It's like ordering the wrong thing in a restaurant. You <...> have to digest what you've eaten* (Yalom, 1974, с. 96).

Об'єктивація психотерапії як явища (PSYCHOTHERAPY IS A PHENOMENON) виявляє такі її ознаки, як: 'ефективна', 'проникальна' (3.14), 'важка, але потрібна праця' (3.13), тощо. Крім того, у дискурсі знаходимо різні імена концепту, які характеризують саме суть психотерапії як явища: "лікування тривожності", "лікування відчаю", "філософська методика зцілення" (3.15), (3.16), тощо.

(3.13) *"I can't go further. <...> Never have I felt so fatigued. It's only mid-morning, but I feel as though I've been laboring without stop for days and days."*

"I feel it, too. Hard work today."

"But the right work, I think (Yalom, 2010, с. 209);

(3.14) *To my mind, "good" therapy (which I equate with deep, or penetrating, therapy, not with efficient or even, I am pained to say, helpful therapy)* (Yalom, 1989, с.177);

(3.15) *I don't even know what to call it – maybe despair therapy or philosophic therapeutics, or some name yet to be invented* (Yalom, 2010, с.144);

(3.16) *the future "Angst doctor" must first understand the relationship between the one who counsels and the one who is counseled* (Yalom, 2010, с. 210).

Яскравою онтологічною метафорою, утвореною операцією розширення (*extending*) є метафора “трансплантоване серце” (PSYCHOTHERAPY IS HEART TRANSPLANT), яка ілюструє суть процесу лікування: заміна, пересадка нового серця об’єктивує лікування душі (3.17).

(3.17) “*The heart transplant is, of course, psychotherapy. [Hats off to you, my dear dreamer friend! “Heart transplant” – what an inspired visual symbol for psychotherapy!]* (Yalom, 1989, с. 282).

Групова психотерапія – це особливий вид психотерапевтичної взаємодії, де психотерапевт не напряму впливає на пацієнта, а забезпечує всім учасникам безпечний простір для проявлення. Головним фактором зцілення є міжособистісний вплив. Група виступає окремим соціальним мікрокосмом, копією зовнішнього світу, де пацієнту нема потреби описувати свою патологію (яку вони часто і не в змозі в собі розпізнати), а потрібно тільки бути собою і взаємодіяти всередині групи так, як вони взаємодіють з людьми в зовнішньому світі (Yalom, 1970). Тому онтологічні метафори, котрі висвітлюють аспекти групової психотерапії, об’єктивують концепт THERAPEUTIC GROUP (3.18)-(3.28).

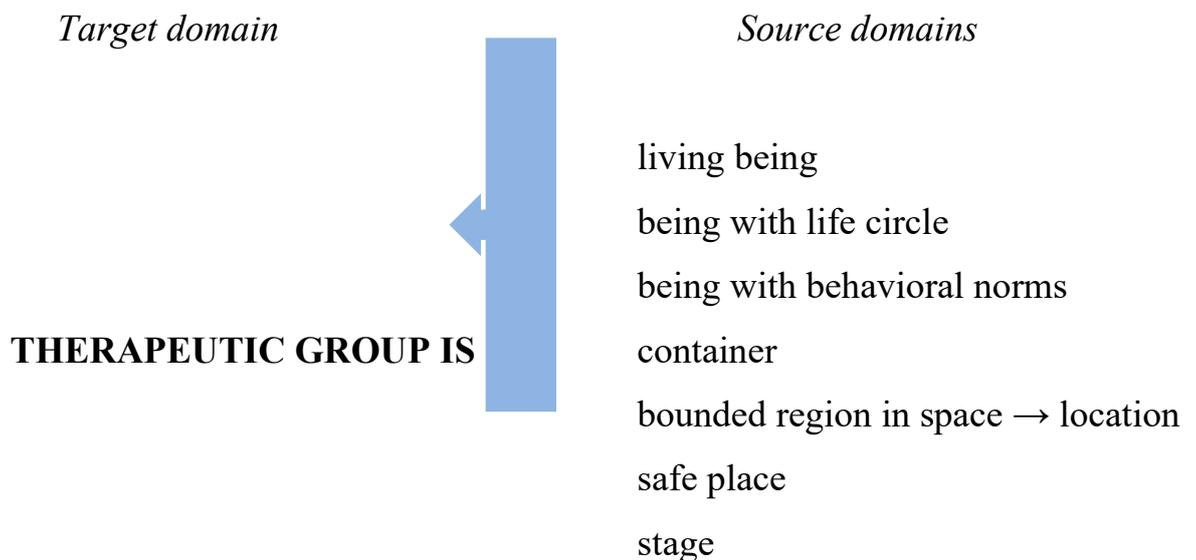

Рис. 3.2. Діапазон концептуальних метафор з доменом цілі THERAPEUTIC GROUP

Діапазон онтологічних метафор з цільовим доменом THERAPEUTIC GROUP, включає конвенційні метафори, котрі об'єктивують домен цілі як контейнер (THERAPEUTIC GROUP IS A CONTAINER) (3.18)-(3.20) і як живий організм (THERAPEUTIC GROUP IS A BEING WITH LIFE CYCLE) (3.21)-(3.28) (рис. 3.2.).

(3.18) *They <patients> will generalize what they learn about their group relationships to their relationships **outside*** (Yalom, 2005, с. 67);

(3.19) *everything **must go on inside the group**. If there is contact between members **outside the group**, it must be **brought back into the group** and discussed* (Yalom, 2005, с. 67);

(3.20) *The danger of an **out-of-group relationship*** (Yalom, 2005, с. 289).

Метафора THERAPEUTIC GROUP IS A BEING WITH LIFE CYCLE виявляє, з одного боку, такі ознаки домену цілі, як ‘здатність до розвитку, життя, смерті’, а з іншого боку – ‘єдність, єдностайність’, бо організм мислиться як одне ціле. Авторські смисли виявляються в метафоричних виразах, де група є одним цілим, живою істотою (3.21), (3.25) з власною свідомістю, рішеннями, діями, особистістю з власним характером, культурою (3.25), настроєм і почуттями (3.22)-(3.24), тощо. У дискурсивних фрагментах (3.21)-(3.28) метафоричні вирази базуються на когнітивних процесах *нарощування (elaboration) та розширення (extending)* сфери джерела. Метафора-персоніфікація підкреслює таку ознаку групи, як ‘єдностайність і згуртованість’ (як у сім’ї (3.22)), особливо у ситуаціях, де група стикається з необхідністю вирішення тієї чи іншої проблеми, дилеми (3.27) чи, наприклад, у ситуаціях, де група приймає нового учасника, який на перших етапах не інтегрується в групу й не ідентифікує себе як її частину (3.28).

Нарощування (elaboration) сфери джерела (THERAPEUTIC GROUP IS A HUMAN BEING WITH BEHAVIORAL NORMS) висвітлює такі ознаки життя людської істоти, як поведінкові норми, котрі проєктуються на неписані, але “вічні” (*unwritten, immortal*) норми і правила поведінки в межах групи (3.25), а також висвітлює ключові етапи взаємодії в групі, такі як конфлікт, боротьба за владу і

вплив і, зрештою, виникнення взаємної довіри, яка визначає успішність психотерапії (3.26).

(3.21) *“Welcome. Glad to have you. We need some new **blood**”* (Yalom, 2005, с. 79);

(3.22) *I know she was your **favorite child in our family here*** (Yalom, 2005, с. 100);

(3.23) *the mood of the group darkened and progressed from incredulousness to **stridency*** (Yalom, 2005, с. 207);

(3.24) *the group felt **trusting, intimate, optimistic, even serene*** (Yalom, 2005, с. 288);

(3.25) *The group was more than a clump of people; **it had a life of its own, an enduring personality. <...> it had a stable persisting self, a core culture (<...> a unique set of "norms"--unwritten rules) that seemed immortal. No one member could recite the group norms, but everyone could agree whether a certain piece of behavior was appropriate or inappropriate*** (Yalom, 2005, с. 92);

(3.26) *Groups require time **to develop stability and trust**. Often a new group will **spin off** members who are unable, for reasons of either motivation or ability, **to engage in the group task** (that is, interacting with other members and analyzing that interaction). Then it may go through **weeks of uneasy conflict** as members jockey for position of **power, centrality, and influence**, but eventually, **as trust develops**, the healing atmosphere grows in strength* (Yalom, 2005, с. 93);

(3.27) *But, all in all, he decided **to stay on the sidelines** for the time being because the group was **handling** the situation.* (Yalom, 2005, с. 158);

(3.28) *the group **had stumbled upon** a new species, a new life-form, perhaps a six-eyed salamander with feathered wings, and, **with utmost caution and deliberateness, slowly circled it*** (Yalom, 2005, с. 159).

Психотерапевтична група мислиться, насамперед, як замкнутий простір, в межах якого відбувається вся психотерапевтична дія. Метафора THERAPEUTIC GROUP IS A BOUNDED REGION IN SPACE корелює з онтологічною метафорою GROUP IS LOCATION, котра об'єктивується, наприклад, у таких контекстуальних

фрагментах (3.18)-(3.20), (3.27), (3.29). Ознака ‘обмежений простір’ виявляється у контекстах, де проговорюються правила поведінки в групі (3.30)-(3.31). Одним із найважливіших правил є не виходити за межі групи, не виносити інформацію з групи у реальний світ. Всі важливі психотерапевтичні події відбуваються всередині групи, інформаційний простір якої закритий для тих, хто не є її учасником (3.31). Фізично цей простір мислиться як умовне коло, утворене кріслами, де кожен учасник перебуває на однаковій відстані від центру, що символізує рівність людей у межах психотерапевтичної групи (3.33). Символізм крісел включає також додаткові авторські конотації. Епізод, в якому один з учасників психотерапії постійно відсуває своє крісло трохи далі, внаслідок чого крісла формують неправильне коло (3.33), символізує неоднакові відчуття учасників як членів групи: більшість почуваються комфортно і довіряють психотерапевтові й групі, тоді як учасник, крісло якого відсунуте, – навпаки, – перебуває в групі не зовсім з власної волі, а через обіцянку дружині. У романі *The Schopenhauer Cure* (2005) та інших романах Ірвіна Ялома крісла (*talking chairs* (Yalom, 2010, с. 254)) символізують близькість та обопільну довіру між пацієнтом і психотерапевтом. Наприклад, одне з неписаних правил, яке завжди працює – це те, як пацієнти обирають місце, залежно від їхньої ролі в групі (3.32). Місця безпосередньо біля психотерапевта займаються завжди найменш охоче, бо така близькість потребує тотальної довіри до лікаря. Як ілюстрацію зворотного напрямку вектору довіри наведемо ситуацію, описану наприкінці роману, де психотерапевт, свідомий своєї близької смерті, заповідає власні крісла одному із пацієнтів групи, тим самим висловлюючи йому довіру як майбутньому психотерапевту (3.34).

(3.29) *I make a point of providing an orientation to group therapy to every patient entering a group* (Yalom, 2005, с. 65);

(3.30) *While we're waiting for the other members, let me give you **the nuts-and-bolts housekeeping drill*** (Yalom, 2005, с. 77);

(3.31) *The only ground rule you heard from me about relationships **outside** of the meetings is that **there be no secrets** and that if there are any encounters<...> **outside** the*

group sessions, the members involved must **bring it up in the group** (Yalom, 2005, c. 157);

(3.32) *Even in his group meeting earlier that day **the seats on either side of him had been left vacant for the late members** <...> **the most dependent person sits to the leader's right**, whereas **the most paranoid members sit directly opposite**; but, in his experience, the reluctance to **sit next to the leader** was **the only rule** that could be counted on with regularity (Yalom, 2005, c. 47);*

(3.33) *At one meeting Pam commented that **the group never formed a true circle** because **Stuart's chair was invariably set back a bit** <...> Others agreed; they had all **felt the seating asymmetry** but never connected it to **Stuart's avoidance of closeness** (Yalom, 2005, c. 279);*

(3.34) *“If you get nervous, Philip, **remember the chairs**. Remember **Julius loved you** <...> An hour later seven members filed into Philip's office for their first group meeting and warily **sat down in Julius's chairs**. Philip had wept <...> upon learning that **Julius had bequeathed him these nine chairs** (Yalom, 2005, c. 343);*

Діапазон авторських метафор, котрі базуються на осмисленні психотерапевтичної групи як замкнутого простору (THERAPEUTIC GROUP IS A BOUNDED REGION IN SPACE), репрезентує групу як прихисток (3.35)-(3.36), затишне місце (3.36)-(3.37) (THERAPEUTIC GROUP IS A SAFE AND COZY PLACE) та театральну сцену (THERAPEUTIC GROUP IS STAGE). Метафора “сцени” мотивована відомою конвенційною шекспірівською метафорою LIFE IS THEATRE, PEOPLE ARE ACTORS та екстрапольована на життя всередині групи як певного замкнутого простору (контейнера), в якому відбуваються всі події (метафоризовані у термінах “драми”, “ток-шоу”, “хорового співу”, “телевізійних епізодів”, “фольклору”, “костюмованих шоу”, тощо) (3.38)-(3.43) і власне життя також, але, як неодноразово стверджує автор, життя всередині групи не є реальним: це тільки генеральна репетиція життя, де учасники вчаться взаємодіяти між собою і з зовнішнім світом на прикладі взаємодії з групою (3.43)-(3.45).

(3.35) *And it was his job to integrate new members, to **protect them from others and from themselves**. <...> That's it. No more **handholding** (Yalom, 2005, c. 78);*

(3.36) *Every member of the group, <...> considered **the group a refuge, a place of support and caring** (Yalom, 2005, c. 278);*

(3.37) *And here he is in my own **cozy group** (Yalom, 2005, c. 170);*

(3.38) *He stared at the names <of patients> – each chart a monument to a **poignant human drama that had once played itself out in this very room** (Yalom, 2005, c. 16);*

(3.39) *The very idea of such a **chorus of misery** appalls me (Yalom, 2005, c. 66);*

(3.40) *<...> **ninety minutes of talking heads**. Later, when they learned how to listen to the drama of each patient's life <...> every student was in place early awaiting **the next installment** (Yalom, 2005, c. 278);*

(3.41) *She glanced at her watch. “And now, it’s **showtime** for you guys.” (Yalom, 2005, c. 343);*

(3.42) *Julius thought of the **group therapy folklore** about seating (Yalom, 2005, c. 47);*

(3.43) *Well, I wonder if that wasn't **recreated** in the group today? <...> the very issue she wanted to talk about may have been **portrayed here in living color** with all of us **playing a part in the pageant** (Yalom, 2005, c. 135);*

(3.44) *basically the group **replayed** your description of what **routinely happened to you in your childhood** <..> But it's not only your fault; the others **play into this** (Yalom, 2005, c. 149);*

(3.45) ***the group is not life; it's a dress rehearsal for life**. We've all got to find a way **to transfer what we learn here to our life in the real world** (Yalom, 2005, c. 297).*

Отже, онтологічні метафори, які об’єктивують індивідуальну психотерапію, у прозі Ірвіна Ялома, включають метафори об’єктів, контейнера і локацій, перспективи і візуального поля. Онтологічні метафори, котрі об’єктивують групову психотерапію, висвітлюють аспекти роботи у межах психотерапевтичної групи, яка мислиться як замкнутий простір і як жива істота. Розглянемо далі структурно-подієву метафору в об’єктивації процесу психотерапії.

3.1.2. Структурно-подієва метафора як основа концептуалізації групової й індивідуальної психотерапії

Структурні метафори психотерапії представлені набором, який Джордж Лейкоф визначає як структурно-подієву метафору (EVENT STRUCTURE METAPHOR), котра описує дії, стани та процеси через метафори руху і простору (Lakoff & Johnson, 1999).

Структурно-подієва метафора (LONG-TERM PURPOSEFUL ACTIVITY IS A JOURNEY) об'єктивує такі елементи психотерапії, як:

➤ 'цілі' (PURPOSE OF PSYCHOTHERAPY IS DESTINATION) (*far-reaching goals*) (3.46),

➤ 'засоби' (MEANS OF PSYCHOTHERAPY ARE PATHS TO DESTINATION) (*ways*) (3.47),

➤ 'скінченність' (PSYCHOTHERAPY IS A TIME-BOUND JOURNEY) (3.48),

➤ 'ризик' (PSYCHOTHERAPY IS A RISKY ACTIVITY) (3.49).

(3.46) *Members often enter a group with one circumscribed goal in mind, <...> in a few months, they often formulate different, more far-reaching goals* (Yalom, 2005, с. 280);

(3.47) *Julius had his ways of ratcheting up the pressure* (Yalom, 2005, с. 184);

(3.48) *The looming end of the group propelled members to address their core issues with increased ardor. A visible end to therapy always has that result; for that reason pioneer practitioners <...> often set a termination date at the very onset of therapy* (Yalom, 2005, с. 278);

(3.49) *Julius loved this group. Often the courage of the members took his breath away as they regularly broke new ground and took great risks* (Yalom, 2005, с. 40).

Конвенційна структурно-подієва метафора репрезентує процес (цілеспрямовану дію) як рух уперед/подорож (LONG-TERM PURPOSEFUL ACTIVITY IS A JOURNEY). Однак, специфіка психотерапевтичного дискурсу як професійного визначає переосмислення напрямку такого руху (на основі

когнітивних механізмів розширення (*extending*) та перегляду (*questioning*) сфери джерела), оскільки для досягнення психотерапевтичного ефекту важливою є *дворівнева* психотерапія (PSYCHOTHERAPY IS A HORIZONTAL AND VERTICAL MOTION).

Психотерапевтичний дискурс оперує поняттями *горизонтальний рівень психотерапії* (власне сам процес взаємодії між учасниками “тут і зараз”, який відтворює їхню взаємодію в зовнішньому (реальному) світі) і *вертикальний рівень психотерапії* (обговорення взаємодії в групі або на індивідуальній сесії і деталей минулих подій) (3.55). Конвенційно, процес взаємодії, який метафоризується як цілеспрямована дія (рух) в просторі, відбувається також і в часі, який традиційно осмислюється як горизонтальний рух (Kövecses, 2010b, с. 41), тому взаємини між учасниками психотерапії об’єктивуються як горизонтальний рух, але це рух, метафорично обмежений у часі до безпосередньої ситуації (*ongoing, here-and-now, at this instant*) (3.50), (3.51), (3.55), (3.58), (3.60): на відміну від реального життя, ситуацію в межах психотерапевтичної сесії можна “заморозити” (3.58) і розглянути її з усіх боків (3.51), тоді як обговорення й аналіз учасниками їхнього попереднього досвіду об’єктивується як вертикальний рух, оскільки передбачає заглиблення у суть проблем, котрі виникають внаслідок міжособистісної взаємодії в межах і за межами групи / індивідуального сеансу. Вектор напрямку вертикального руху спрямований униз (тобто “вглиб”) (3.56). Метафори, котрі об’єктивують такий самоаналіз, здебільшого, персоніфікації (3.57), оскільки важливий психотерапевтичний ефект має “проговорювання” пацієнтами власних думок, емоцій, відчуттів. Процес артикуляції та інтерпретації емоцій та відчуттів об’єктивується метафорично, також як “ексгумація” (3.61) Поєднання метафор руху, простору, персоніфікації та метафори UNDERSTANDING IS SEEING (*look, be aware, perspective*) об’єктивують цей ключовий етап психотерапії, оскільки, щоб проговорити, а отже осмислити, власні відчуття, пацієнт повинен зупинитися і відсторонитися (3.58)-(3.60).

(3.50) *I maintain a **here-and-now** focus <...> the group works **ahistorically**: we focus on the **now** <...> we focus on the **current moment in the group**; and on the **here** (Yalom, 2005, c. 66);*

(3.51) *moving the group into the here-and-now, he advanced to the next step. In his view the work in therapy consisted of **two phases: first interaction, often emotional, and second, understanding that interaction**. That's the way therapy should proceed <...> Let's **back up and take a dispassionate look at what's just transpired** (Yalom, 2005, c. 153);*

(3.52) *it's **important to move at our own pace and not feel pressured by any exercise to open up** (Yalom, 2005, c. 204);*

(3.53) *Time to **move on to understanding and integration**. **Choosing an oblique route**, he turned to Bonnie (Yalom, 2005, c. 234);*

(3.54) *After only a handful of meetings there had been definite **progress toward detente**. <...> But then, to Julius's surprise, **the group took an entirely unanticipated direction** (Yalom, 2005, c. 236);*

(3.55) *Julius always taught students the difference between **vertical and horizontal self-disclosure**. The group was pressing, as expected, for **vertical disclosure – details about the past**, <...> whereas **horizontal disclosure, that is, disclosure about the disclosure**, was always far more productive (Yalom, 2005, c. 209);*

(3.56) ***Dig into that** – the something that stopped you (Yalom, 2005, c. 209);*

(3.57) *"That's not easy, Julius. I feel tight about it." Rebecca clasped her hand to her sternum. "Right here." "**Give that tightness a voice. What's it saying?**" (Yalom, 2005, c. 156);*

(3.58) *Julius interrupted, "Stop! Let's **freeze the action right here. At this instant**." (Yalom, 2005, c. 234);*

(3.59) *"I can't **get perspective on it. I'm too close** (Yalom, 2005, c. 297);*

(3.60) *"I'm **aware**," noted Stuart, "of **ongoing tension here**." (Yalom, 2005, c. 263).*

(3.61) *All these feelings have to be **exhumed, examined, and, finally, scattered**. <...> if you wish, I'm glad to be the guide." (Yalom, 2015, c. 105).*

Отже, психотерапія представлена як процес (цілеспрямована дія), яка відбувається *тут і зараз*, в межах простору психотерапевтичного сеансу (PSYCHOTHERAPY IS A PURPOSEFUL ACTIVITY → A PURPOSEFUL ACTIVITY IS MOTION IN A LIMITED REGION OF SPACE → HERE AND NOW) (3.50). Психотерапія мислиться у двох площинах: довготривалість процесу психотерапії метафорично представлена як подорож у певному напрямку, з певною швидкістю, певним маршрутом (3.52)-(3.54), однак, насправді, успішна психотерапія – це те, що відбувається безпосередньо тут і зараз (3.50), (3.51). Такий довготривалий рух об'єктивований у деяких контекстах метафорою “циклу” (PSYCHOTHERAPY IS MOTION IN CIRCLE), оскільки учасникам психотерапії доводиться знову і знову повертатися до того, що уже було обговорено, і пропрацювати знову, а психотерапія жартівливо описується як “циклотерапія” (3.62).

(3.62) *In long-term therapy there is time to “work through” – to circle problems and to engage them again and again (hence, the waggish term cyclotherapy)* (Yalom, 1999, с. 55).

У психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома шляхом метафоризації скінченності психотерапії висвітлюється важливий ефект, який досягається, коли пацієнти свідомі цієї скінченності занять, особливо, коли знають дату останнього заняття (3.48). Важливою екзистенційною віхою всієї творчості автора є аналіз впливу усвідомлення смерті на якість життя. За аналогією (3.63), усвідомлення скінченності психотерапії також позитивно впливає на якість самовіддачі пацієнтів на заняттях.

(3.63) *“Groups,” said Julius, “are like people: they don’t want to die”* (Yalom, 2005, с. 297).

Переосмислення концептуальних метафор PSYCHOTHERAPY IS A PURPOSEFUL ACTIVITY → A PURPOSEFUL ACTIVITY IS MOTION IN A LIMITED REGION OF SPACE з розширенням сфери джерела, висвітлює аспекти труднощів роботи психотерапевта в межах індивідуальної сесії. Так, у контекстуальних фрагментах (3.64), (3.65) домен джерела “подорож” нарощується

як “блукання”, висвітлюючи такі ознаки процесу психотерапії як ‘невизначеність’, ‘пошук стратегії’, ‘помилки’. Сфера джерела “місцевість” нарощується як “пустеля” (3.64), “глухий провулок” (3.64), “підземелля” (3.66), (3.68), “сипучі піски” (3.67). (PSYCHOTHERAPY IS STROLLING THROUGH THE DESERT / WANDERING IN THE HAZE / WALKING ON QUICKSAND; PSYCHOTHERAPY IS SUBTERRANEAN EXCURSION) (*elaboration*). Кожна з цих авторських метафор об’єктивує складність пошуку психотерапевтом індивідуального підходу до кожного окремого пацієнта.

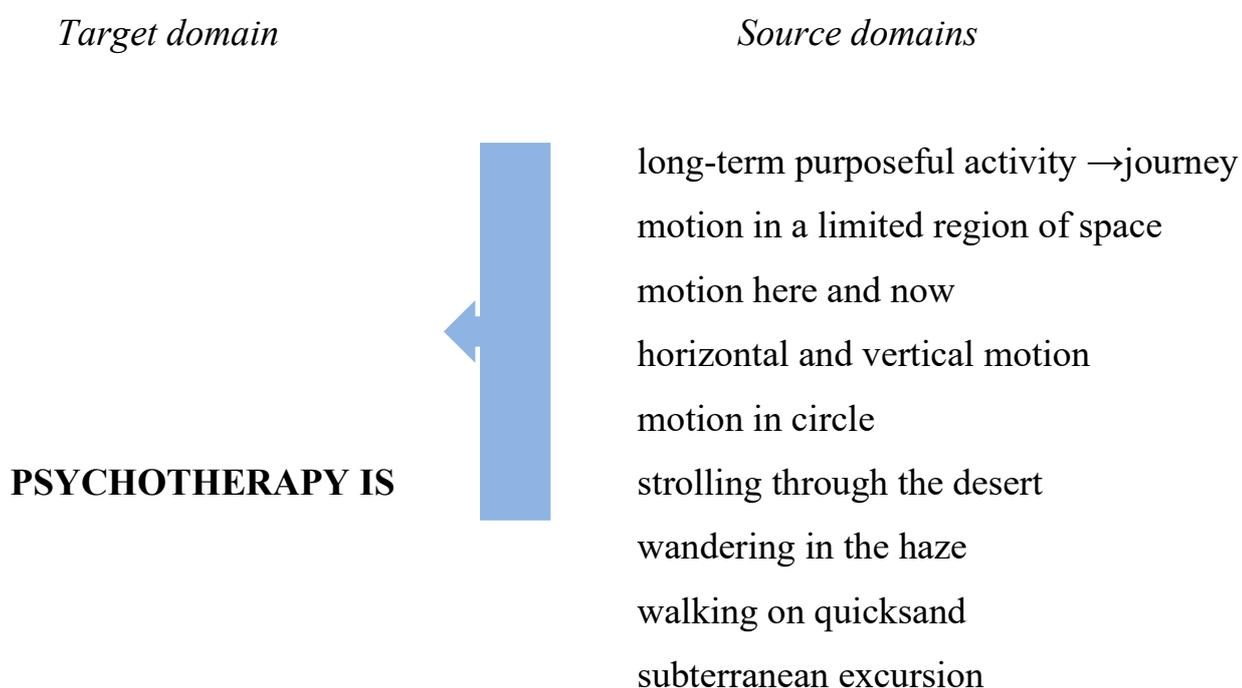

Рис. 3.3. Діапазон концептуальних метафор з доменом цілі PSYCHOTHERAPY

Домен джерела у зазначених контекстуальних фрагментах розширюється (*extending*) такими елементами як: “посушлива прогулянка” (3.64), який об’єктивує ознаку ‘непродуктивна робота’; “безкінечне блукання в імлі” (3.65), який висвітлює тривалість і складність пошуку стратегії; “кришка підземелля, яку слід тримати закритою” (3.66), який об’єктивує певні аспекти, які поки-що не варто зачіпати;

протиставлення “поверхні” і “підземних екскурсій” (3.68), яка ілюструє метафоричний простір, в якому перебувають учасники сесії: психотерапевт намагається заглибитися у проблему, а пацієнт “ніби приклеївся” до поверхні.

(3.64) *Dr. Yalom: A curious hour. It began as an **arid stroll through the desert** – desolate and empty <...> I **tracked down** the nausea as best as I could, **ran into blind alley after blind alley**, till finally I was so tired <...> I tried to find the **trail leading into her feelings** (Yalom, 1974, с. 151);*

(3.65) *Then I tried to focus things a bit, lest we **wander endlessly in the haze** (Yalom, 1974, с. 3);*

(3.66) *It was best to keep the **lid of this underworld sealed** (Yalom, 1989, с. 259);*

(3.67) *Dealing with the ideational content of her anxiety spell was like **walking on quicksand**. I stepped in too deeply, **was sucked down**, and spent most of the hour trying to **scramble out again** (Yalom, 1974, с. 7);*

(3.68) *we talked past each other. He ignored me, misunderstood me. He seemed **pasted to the surface of things**. **Weary of traveling alone on these little subterranean excursions**, I decided to stay closer to Marvin’s concerns (Yalom, 1989, с. 255).*

Отже, метафорична об’єктивація групової й індивідуальної психотерапії як складного процесу базується на структурно-подієвій метафорі, креативне переосмислення якої мотивує творення авторських метафор (рис. 3.3.) із залученням когнітивних механізмів поєднання, нарощування, розширення, перегляду.

3.2. Метафоричні сценарії

Структурні метафори, котрі об’єктивують складний процес психотерапії як комплексну подію, досліджуємо у термінах дискурсивно обумовлених метафоричних сценаріїв, котрі організовують домен джерела метафори в дискурсі і забезпечують *фокальні точки (focal points)* для концептуалізації домену цілі PSYCHOTHERAPY. У фокусі нашого дослідження діапазон доменів джерела, структурованих метафоричними сценаріями, котрі об’єктивують концепт

PSYCHOTHERAPY, а також дев'яцять типових метафоричних сценаріїв, втілені у дискурсі Ірвіна Ялома.

3.2.1. Діапазон метафоричних сценаріїв для цільового домену (INDIVIDUAL/GROUP) PSYCHOTHERAPY

Проаналізувавши вибірку з романів Ірвіна Ялома, з'ясуємо, що діапазон доменів джерела, які проєктуються на домен цілі PSYCHOTHERAPY, включає: JOURNEY → MOUNTAIN TRIP BY THE TORRENT, SEA VOYAGE, FAMILY RELATIONS, HOUSECLEANING, CHIMNEY SWEEPING, CHESS GAME, GARDENING, DRESS REHEARSAL, EXORCISM (рис. 3.4.).

Розглянемо маніфестації цих метафоричних сценаріїв у дискурсі:

PSYCHOTHERAPY IS JOURNEY.

Метафоричний сценарій подорожі (JOURNEY) є типовим сценарієм психотерапії у дискурсі Ірвіна Ялома, оскільки в основі метафоризації процесів лежить структурно-подієва метафора (EVENT STRUCTURE METAPHOR), котра описує дії, стани та процеси через метафори руху і простору. Ролі пацієнта і психотерапевта в межах цього сценарію описуються як “подорожні”, при цьому їхні ролі можуть бути рівноцінні (*fellow travelers*), або нерівноцінні (*travel guide*) (3.69)-(3.71). Процес індивідуальної і групової психотерапії у романах мислиться у термінах тривалої подорожі відомими і невідомими шляхами, при цьому проєкція фокальних точок подорожі висвітлює такі ознаки психотерапії, як ‘передбачуваність дій/методів психотерапевта (уторований шлях, колія)’ (3.72), ‘індивідуальний темп і вид психотерапії (темп і маршрут подорожі)’ (3.73), (3.74), ‘наявність провідника’ (3.76), ‘можливі варіації психотерапії залежно від конкретної ситуації пацієнта (відома/невідома дорога)’ (3.75), тощо:

(3.69) *The patient and the therapist are fellow travelers* (Yalom, 2017, с. 248);

(3.70) *This was the golden period of my travels with Paula* (Yalom, 1999, с. 31);

(3.71) *You are **my travel guide** in an isolated site in a foreign country* (Yalom, 1999, с. 131);

(3.72) *I was sure that my own personal experience would **grease the rails** of therapy* (Yalom, 2005, с. 267);

(3.73) *It's **important to move at our own pace and not feel pressured** by any exercise to open up* (Yalom, 2005, с. 204);

(3.74) *Time **to move on to** understanding and integration. **Choosing an oblique route**, he turned to Bonnie* (Yalom, 2005, с. 234);

(3.75) *When we work as intimately as we're doing now, we **never stay on a single trail*** (Yalom, 2005, с. 239).

Роль психотерапевта в цьому метафоричному сценарії – показувати шлях пацієнтам. Шляхом розширення сфери джерела (*extending*) і фокалізації такого елемента, як ‘конвеєрна стрічка’ (*conveyer belts*) (3.76) висвітлено, що психотерапевт веде пацієнта шляхом як *провідник*, а не як байдужий перевізник:

(3.76) *Therapists can take their patients farther than they themselves have gone. Even the wounded therapist can still **point the way to the patient** – therapists are **guides, not conveyer belts*** (Yalom, 2010, с. 294).

У романі *When Nietzsche Wept* сфера джерела (JOURNEY) нарощується (*elaboration*) як “небезпечна подорож у гори повз бурхливий потік” (MOUNTAIN TRIP BY THE TORRENT) (3.77)-(3.78). У цьому сценарії психотерапевту відводиться метафорична роль провідника, який *тільки показує* пацієнтові можливі шляхи, але сам не веде його ними. Розширення (*extending*) онтологічних ролей “огорожі” (*railing*) і “милиці” (*crutch*) ілюструють цю ідею точніше: провідник може бути огорожею, за яку триматиметься пацієнт, але не милицею, яка допомагатиме йому йти, бо ходити (тобто взаємодіяти з іншими людьми, жити у зовнішньому світі, обирати власний шлях) пацієнт має навчитися самотійно:

(3.77) *No, a **guide must be a railing by the torrent**, but he must not be a **crutch**. The guide must **lay bare the trails** that lie before the student. But he must not choose the path <...> And the student's responsibility? He must harden himself to the cold, his fingers must grip the **railing**, he must lose himself many times **on wrong paths before***

finding the right one. <...> In the mountains alone, I travel the shortest way – from peak to peak. But students lose their way when I walk too far ahead (Yalom, 2010, с. 231);

(3.78) *I am a railing by the torrent: let those who can, grasp me* (Yalom, 2010, с. 295).

PSYCHOTHERAPY IS SEA VOYAGE.

Метафоричне уявлення про психотерапію як подорож експлікується у романі *The Schopenhauer Cure* (2005) за сценарієм переправи на кораблі. Води (океан), часто бурхливі, висвітлюють ознаку ‘небезпека оточуючого світу’, а корабель репрезентує простір, де відбувається психотерапія і, зазвичай, висвітлює такі ознаки, як ‘безпека’, ‘милосердя’, ‘допомога’ (3.79). Психотерапевту приписується метафорична роль капітана, який веде корабель, тримає його на плаву, знає, де безпечні води, а де ні (‘вибір методів і стратегії психотерапії’), здатен протистояти бурхливим водам, вгамувати шторм (‘взаємодія з пацієнтом, методи лікування’), має рятувні жилети (‘дієві методики’) (3.80)-(3.83), (3.85). Під час групової психотерапії психотерапевт вчить нових учасників плавати (‘взаємодіяти в групі’), тримає за руку, але далі метою психотерапії є, щоб пацієнт навчився плавати сам (‘переніс знання здобуті під час психотерапії у реальний світ’) (3.84):

(3.79) *The group demanded more energy than any other event of his week, and Julius had labored mightily to keep it afloat. A venerable mercy ship, it had transported a horde of tormented people into safer, happier harbors* (Yalom, 2005, с. 92);

(3.80) *Julius could hear himself purring. He was coasting in familiar waters. For the first time in a while, certainly since Philip had entered the group, he knew exactly what he was doing* (Yalom, 2005, с. 151);

(3.81) *Julius decided it was time to steer the discussion into a more benign direction* (Yalom, 2005, с. 159);

(3.82) *Julius tried to soothe the waters. "Philip, what have you been feeling the last few minutes?"* (Yalom, 2005, с. 183);

(3.83) *Julius tried again to **buck the current** and bring the group back to the here-and-now* (Yalom, 2005, с. 209);

(3.84) *He was the therapist of the group. And it was his job to integrate new members, to **protect** them from others and from themselves <...> That's it. No more **handholding. Sink or swim*** (Yalom, 2005, с. 78);

(3.85) *He snatched at **the life vest that, in the stormiest of seas**, therapists always have available: process commentary* (Yalom, 1999, с. 192).

У деяких творах Ірвіна Ялома сценарій морської подорожі розгортається з фокусом на пацієнтові і висвітлює такі фокальні точки, як “самотність людини” (човна) серед “бурхливого життя” (моря). У дискурсі пацієнтів човен часто метафорично представляє їх самих (3.88), а взаємодія між людьми – як плавання човнів “поодинці” (3.86) або “недалеко один від одного” (3.87). Плавання поодинці висвітлює ознаку ‘самотність людини’, а плавання неподалік одне від одного – ‘присутність іншого’.

(3.86) *“You're not the only one who has these fears, Dave. Maybe it would be helpful to find out **everyone's in the same boat.**”*

“No, you're alone in your own boat. That's the most terrible part about dying – you have to do it alone.” (Yalom, 1989, с. 173)

(3.87) *I know **I'm all alone in my little boat**, but when I look and see the lights on in all the **other boats in the harbor**, I don't feel so alone.”* (Yalom, 1970, с. 579);

(3.88) *Like a **drifting boat** torn loose from its mooring, I thought <...> desperately searching for a berth, any berth. Now, between obsessions, Thelma was in a rare **free-floating state*** (Yalom, 1989, с. 60).

PSYCHOTHERAPY IS FAMILY RELATIONS

Сценарії сімейних відносин екстраполюються на процес психотерапії, висвітлюючи такі ознаки: психотерапевтам приписується роль батьків, а пацієнтам – роль дітей. Висвітлюється, також, що відносини будуються на основі турботи, піклування, любові, захисту. Психотерапевт завжди на боці пацієнта (як і батьки у

відповідній рольовій ситуації), по-батьківськи переживає за дитину-пацієнта, знає всі слабкі і сильні сторони (3.90). Моделюються відносини, при яких психотерапевт виховує дитину-пацієнта таким чином, щоб дитина (пацієнт) здобула автономність, самостійність і функціонувала як доросла людина, не потребуючи допомоги батьків (психотерапевта), тобто, щоб пацієнт сам став собі “батьком і матір’ю” (3.89). У цьому контексті “бунт”, за аналогією до підліткового, корелює із прогресом у лікуванні (3.91), (3.92).

(3.89) *If you want people to grow, help them learn to **become their own mother and father*** (Yalom, 1996, с. 95);;

(3.90) *I found myself not entirely satisfied with Ginny. I wanted her to perform better and I felt like **a frowning parent disapproving of my child’s timidity. She knows better, she can do better. “Stand up and speak out!”*** (Yalom, 1974, с. 178);

(3.91) *Whoops, another very un-Justin response. **A declaration of independence. Be happy, Ernest thought. Remember Gepetto’s glee when Pinocchio first danced without strings*** (Yalom, 1996, с. 41);

(3.92) *“**Not only a healthy sign,**” Marshal said, “**but a sign that you’ve been doing good therapy. Damn good therapy! When you work with a dependent patient, your reward is rebellion, not ingratiation**”* (Yalom, 1996, с. 87).

PSYCHOTHERAPY IS HOUSECLEANING

Сценарій прибирання оселі (HOUSECLEANING), який об’єктивує процес психотерапії у романі, висвітлює такі її важливі ознаки, як ‘очищення, звільнення’. Метафорична роль психотерапевта – “допомогти пацієнту навести лад в його оселі”, тобто виговоритися і звільнитися від тягаря (3.93). Метафоричний сценарій базується на домені HOUSEHOLD ACTIVITIES. Сфера джерела розширюється (*extending*) таким елементом, як ‘іржаві ворота’ (*rusty gates*): пацієнт ніколи нікому про себе не розповідав, тобто метафорично – не виходив за ворота, які заіржавіли від того, що ними не користувалися. Роль психотерапевта – відкрити ці іржаві ворота (3.93):

(3.93) *Finally, finally, the old man has a housecleaning! Oh, how I've wanted to escape before! But no way out – not until this Viennese doctor opened the rusty gate.' "* Nietzsche stopped and daubed his eyes with his handkerchief. "Thank you," said Breuer. "*An opener of rusty gates – a splendid compliment*" (Yalom, 2010, с. 272).

PSYCHOTHERAPY IS CHIMNEY SWEEPING

Ще одним метафоричним сценарієм, за яким у дискурсі розгортається процес психотерапії є прочищення димарів (CHIMNEY SWEEPING) – термін, який придумала пацієнтка Зигмунда Фрейда Берта Паппенгайм і який метафорично позначає відверту розмову між психотерапевтом і пацієнтом (Yalom, 2010).

У романі *When Nietzsche Wept* психотерапевт і пацієнт міняються ролями, і кожен з них виявляє, що йому необхідно "прочистити" власні димарі. Пацієнту (або часом, психотерапевту, який міняється з ним місцями) випадає метафорична роль "сажотруса" (*sweeper*) (3.94):

(3.94) *His other methodological innovation today was to employ my "chimneysweeping" technique. It feels odd for me to be the sweeper rather than the overseer – odd, but not unpleasant* (Yalom, 2010, с. 175).

PSYCHOTHERAPY IS CHESS GAME

У романі *When Nietzsche Wept* процес психотерапії метафорично представлений як шахова партія. Сфера джерела (CHESS GAME) організовується в дискурсі у вигляді сценарію, який активує у свідомості читача відповідні елементи шахової гри, висвітлюючи такі ознаки психотерапії, як: 'змагання', 'опонування', особливо, коли мова йде про складного пацієнта, котрий лікується не з власної волі і сприймає психотерапевта як суперника. Метафорично, пацієнт і психотерапевт представлені як гравці-шахісти, опоненти, суперники (3.95)-(3.97):

(3.95) *This interview resembled more a **chess contest** than a professional consultation. He had made a move, proposed a plan, which Nietzsche immediately **countered*** (Yalom, 2010, с. 99);

(3.96) *Excellent! Another **file** on the **chessboard** closed off. Where would his **opponent move** now? Breuer wondered* (Yalom, 2010, с. 100);

(3.97) *I used to **compete** with him, to **devise chess traps** for him. No longer!* (Yalom, 2010, с. 210).

PSYCHOTHERAPY IS GARDENING

У романі *The Schopenhauer Cure* метафоричний сценарій вирощування рослин висвітлює певний тип пацієнтів, для котрих психотерапевтичний ефект настає не одразу, а через певний час, іноді навіть уже після закінчення психотерапії (“квіти, які цвітуть пізно”) (3.98). Процес психотерапії об’єктивується як підживлення рослин, психотерапевт – як садівник, а досягнуті цілі психотерапії – як зрілість вирощуваних садівником плодів (3.98), (3.99):

(3.98) *How do you know they were really failures? permanent failures? You never saw them again. We all know there are **plenty of late bloomers** out there. <...> Maybe he was a **late bloomer** – one of those patients who needed time to **digest the nourishment given by the therapist*** (Yalom, 2005, с. 17-18);

(3.99) *Almost everyone made progress. Julius had seen this before; when groups **reach a state of ripeness**, all the members seem to get better at once* (Yalom, 2005, с. 279).

PSYCHOTHERAPY IS DRESS REHEARSAL

Метафоричний сценарій генеральної репетиції перед виставою (DRESS REHEARSAL) базується на домені THEATRE, і модифікується в досліджуваному дискурсивному контексті таким чином: пацієнти несвідомо переносять у психотерапевтичну групу (або під час індивідуальних зустрічей з психотерапевтом) власні поведінкові патерни, а психотерапевт допомагає їм

пропрацювати ці патерни (3.100), (3.101) і змінити їх за потреби, щоб потім перенести уже правильні сценарії поведінки у реальне життя. Тобто психотерапія метафорично представлена як репетиція життя (3.102), (3.103):

(3.100) *I tried **to role play** with her, giving her suggestions as to **what she might have answered** (Yalom, 1974, c. 173);*

(3.101) *As **a rehearsal exercise**, I suggested she try to express some of her disappointment with me (Yalom, 1974, c. 56);*

(3.102) *Well, I wonder if that wasn't **recreated** in the group today? <...> the very issue she wanted to talk about may have been **portrayed here in living color** with all of us **playing a part in the pageant** (Yalom, 2005, c. 135);*

(3.103) ***the group is not life; it's a dress rehearsal for life. We've all got to find a way to transfer what we learn here to our life in the real world** (Yalom, 2005, c. 297).*

PSYCHOTHERAPY IS EXORCISM

Метафоричний сценарій вигнання демонів (EXORCISM) висвітлює певні аспекти процесу психотерапевтичного лікування, пов'язані з пропрацюванням глибинних екзистенційних чинників (3.104)-(3.107). Приховані страхи, тривоги, біль, тощо корелюють у межах сценарію із демонами, закритими “під печать”, або “за дверима” підсвідомого. Роль психотерапевта-екзорциста полягає в тому, щоб “зламати цю печать”, чи “відкрити двері” (або кришку підземелля (3.66)) і “звільнити пацієнта від демонів”, тобто пропрацювати глибинні екзистенційні чинники.

(3.104) *the week before, I had feared individual therapy might **break the seal** of this seething unconscious and thought marital therapy would be safer. Now, however, <...> I wondered whether couples therapy might also **unleash demons** (Yalom, 1989, c. 264);*

(3.105) ***the demons had escaped the room of his mind and were in full, menacing view. He could neither escape nor reincarcerate them by closing the jammed door** (Yalom, 1989, c. 281);*

(3.106) *There is **this little demon within Ginny** stealing the meaning and pleasure from everything she does* (Yalom, 1974, c. 4);

(3.107) *I wondered if talking about it would help **to exorcise the tension** which was present and which did seem to be blocking her today* (Yalom, 1974, c. 73).

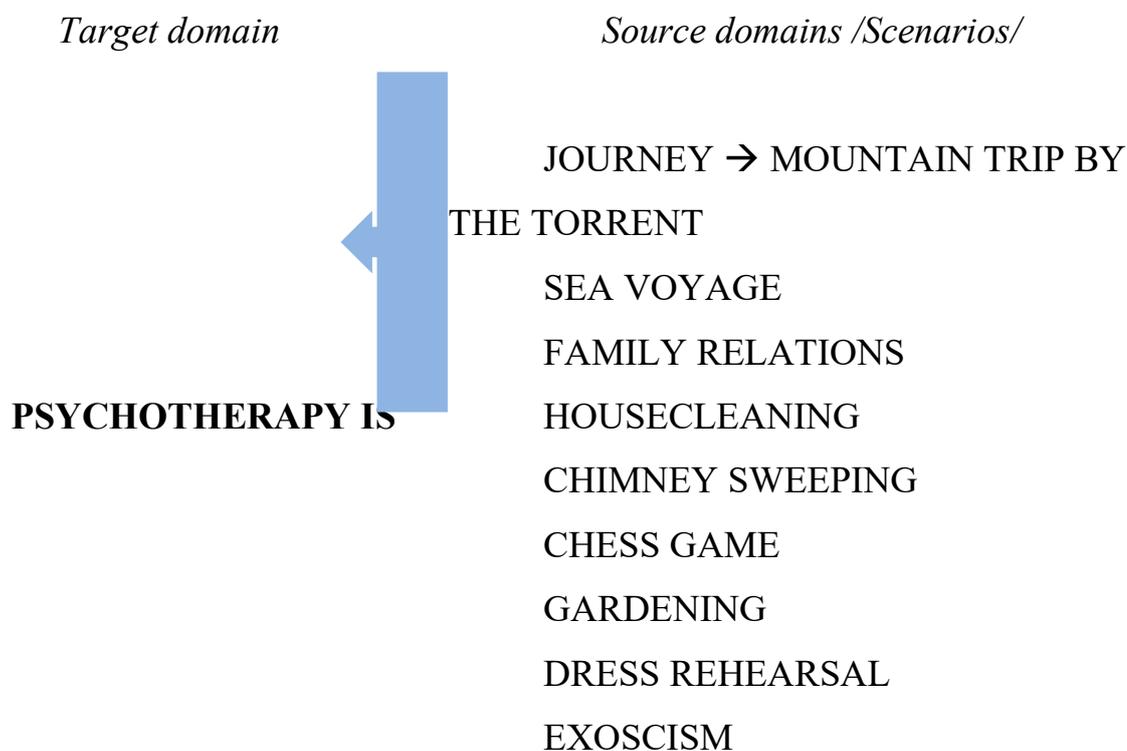

Рис. 3.4. Діапазон концептуальної метафори з цільовим доменом PSYCHOTHERAPY

Отже, метафоричні сценарії, які забезпечують концептуалізацію домену цілі PSYCHOTHERAPY (процесу групової і/або індивідуальної психотерапії), включають: JOURNEY → MOUNTAIN TRIP BY THE TORRENT, SEA VOYAGE, FAMILY RELATIONS, HOUSECLEANING, CHIMNEY SWEEPING, CHESS GAME, GARDENING, DRESS REHEARSAL, EXOSCISM. Кожен із виявлених метафоричних сценаріїв висвітлює певні концептуальні ознаки цілі, тим самим звертаючи увагу читача на певні ключові ознаки процесу психотерапії як взаємодії між психотерапевтом і пацієнтом (пацієнтами). З'ясовано також метафоричні ролі, якими автор наділяє психотерапевта і пацієнта (пацієнтів) у межах цих сценаріїв як

головних їхніх учасників: GUIDE (RAILING BY THE TORRENT, CRUTCH) /TRAVELLER (STUDENT), SEA CAPTAIN/PASSENGER, PARENT/CHILD, OPENER OF RUSTY GATES, CHIMNEY-SWEEPER/OVERSEER, CHESS PLAYERS/OPPONENTS, GARDENER/PLANT (LATE BLOOMER), THEATRE ACTORS, EXORCIST.

3.2.2. Девіації метафоричних сценаріїв.

Первинно навчальна мета автора накладає відбиток на його наратив, і в фокусі уваги більшою мірою знаходиться психотерапевт, аніж пацієнт, що має вплив і на висвітлення дискурсивно значущих фокальних точок метафоричних сценаріїв, котрі об'єктивують у текстах романів концепт PSYCHOTHERAPY. Тому типові варіанти метафоричних сценаріїв, котрі, зазвичай, об'єктивують процес психотерапії як дію, спрямовану і сфокусовану на допомогу і лікування пацієнта, зазнають девіацій у дискурсі Ірвіна Ялома, оскільки зміщуються в бік перспективи психотерапевта.

Метафоричні сценарії, котрі розгортаються з девіаціями від типового варіанту включають (рис. 3.5):

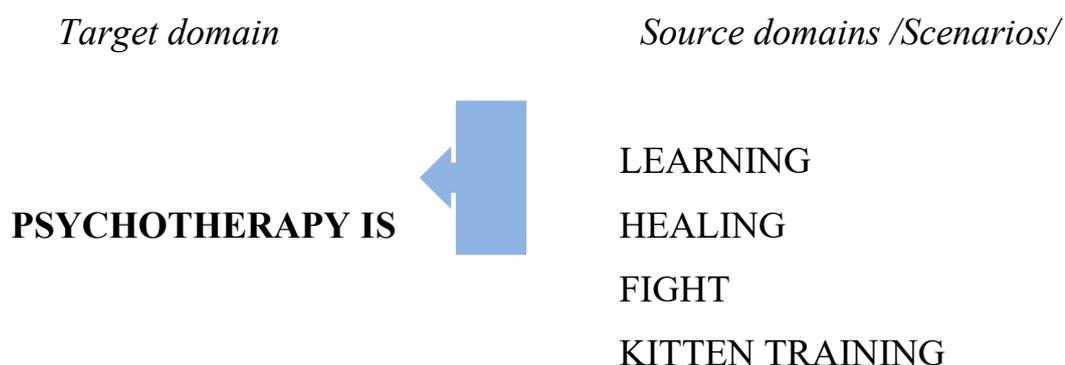

Рис. 3.5. Діапазон концептуальної метафори з цільовим доменом PSYCHOTHERAPY

Розглянемо ці метафоричні сценарії докладніше.

PSYCHOTHERAPY IS LEARNING

Метафоричний сценарій навчання, за яким досить часто розгортаються сеанси групової й індивідуальної психотерапії у дискурсі Ірвіна Ялома, відносимо до типових, оскільки виходячи з цілей і призначення психотерапевта і психотерапії загалом, кінцевою метою завжди є навчити пацієнта давати раду власним емоціям, думкам та почуттям, засвоїти поведінкові навички та навички міжособистісного спілкування, перенести набуті знання у простір свого життя. У цьому контексті, психотерапевт – це той, хто навчає, віддає, дарує (3.108), а пацієнт – це учень, домашнім завданням якого є осмислити досвід, отриманий на сеансах (3.109), (3.111). Традиційно, практичне навчання психотерапевтів базується на сеансах їхніх наставників, і метафорично психотерапевтичні історії хвороби представлено як навчальний матеріал (3.110):

(3.108) *Julius – well, look at him: he never stops giving. And, as I'm sure you've all figured out, he's been giving us a final gift of love: he's teaching us how to die* (Yalom, 2005, с. 311);

(3.109) *“That's your homework assignment, Philip. I want you to meditate on the gifts you were given today.”* (Yalom, 2005, с. 192);

(3.110) *Howard was a wonderful teaching case, and every year Mary interviewed him in front of medical students as part of their basic psychiatry course* (Yalom, 1999, с. 142).

(3.111) *She felt as if I were putting her through a Samurai school, teaching her how to have her feet planted in the right place, and how to hold the sword* (Yalom, 1974, с. 119).

У нашій розвідці зосередимося на девіаціях цього сценарію, враховуючи специфіку дискурсу автора як навчальної прози (*teaching tale, teaching novel*), адресованої, передусім, студентам-психотерапевтам.

Розглянемо такі контекстуальні фрагменти:

(3.112) *Today I understood that the best teacher is one who learns from his student.* (Yalom, 2010, с. 231);

(3.113) *Most of all I am indebted to **my primary teachers: my patients**, who must remain unnamed (but they know who they are) (Yalom, 2008, c. viii);*

(3.114) *“You and your patients both win,” he would say, “**if you let them teach you enough about their lives and interests** <...> **By allowing a patient to teach him**, Dr. Whitehorn related to the **person**, rather than to the pathology, of that patient (Yalom, 2008, c. 169);*

(3.115) *I worked for many years with **patients facing imminent death from terminal illness**. Many of them grew wise through their ordeal, **served as my teachers**, and had a **lasting influence on my life and work** (Yalom, 2008, c. 165);*

(3.116) *“No, no, Irv, ” she broke in, <...> I want my story to be told. There's too much that therapists don't know about treating the bereaved. **I want you to tell other therapists not only what I've learned but what you've learned**” (Yalom, 1999, c. 140).*

(3.117) *I tried to strike a bargain with you: **I would teach you how to die, and you would teach me how to be a therapist** (Yalom, 2015, c. 31);*

(3.118) *In fact, I had no problems about seeing Penny without a fee: I had wanted to learn more about bereavement, and she was proving an excellent teacher (Yalom, 1989, c. 105).*

Зміщення акценту в бік психотерапевта висвітлює такі фокальні точки розгортання сценарію у досліджуваних романах і оповіданнях (рис. 3.6.).

Як видно з вибірки та малюнка, девіації розгортання сценарію висвітлюють такі аспекти психотерапії, як **‘навчання самого психотерапевта в процесі власної психотерапевтичної практики’**, **‘набуття знань і досвіду від власних пацієнтів’**. Психотерапевт виконує роль учня, а пацієнти – роль вчителя (3.112). Процес навчання триває доти, доки триває і психотерапевтична практика лікаря (3.115). Автор називає пацієнтів своїми “найголовнішими вчителями” (3.113) і зазначає, що “потрібно дозволяти пацієнтам навчати тебе”, щоб “набратися мудрості”, бачити в них, насамперед, особистість, а не їхню патологію (3.114). Зокрема, значну увагу в психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома приділено тому, як невиліковно хворі пацієнти вчать психотерапевта правильно ставитися до наближення смерті. Смерть і страх смерті є ключовими екзистенційними

концептами творчості письменника, тому дуже часто метафоричний сценарій навчання розгортається саме в цьому напрямку (3.115).

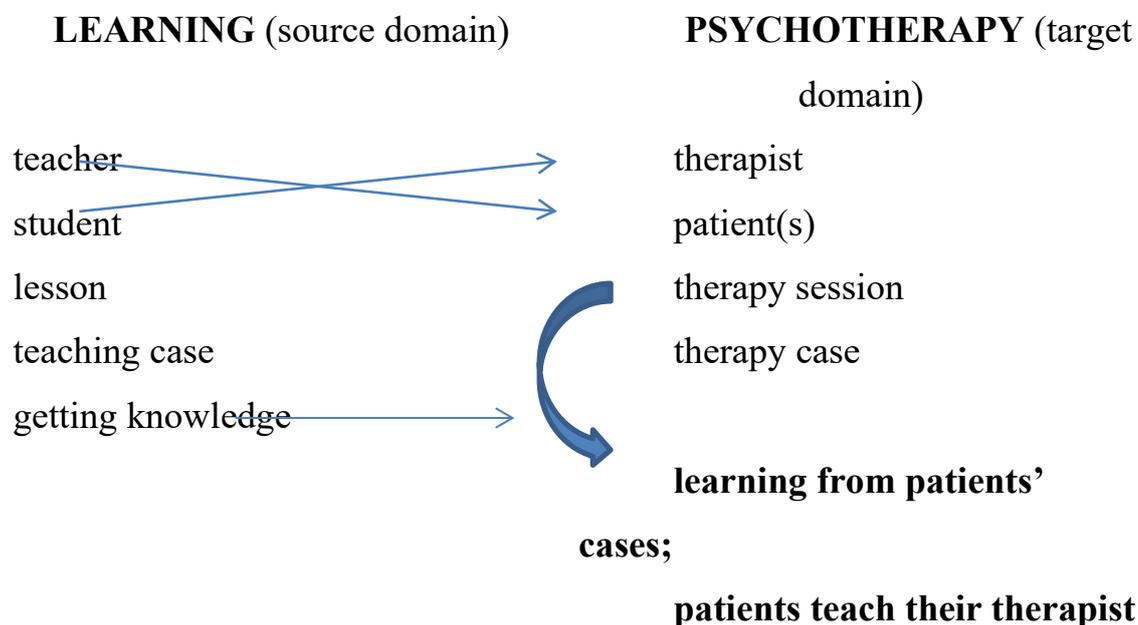

Рис. 3.6. Схематичне розгортання метафоричного сценарію PSYCHOTHERAPY IS LEARNING

У кожному своєму творі Ірвін Ялом акцентує увагу, чому саме ті чи інші ситуації з пацієнтами навчили його як психотерапевта і розповідає ці історії, часто з ініціативи самих пацієнтів, з метою передати ці знання власним студентам – майбутнім психотерапевтам (3.116)-(3.118).

PSYCHOTHERAPY IS HEALING

Розглянемо такі контекстуальні фрагменти:

(3.119) <...> *to unmask himself to his primary audience, to that select group for whom he had been **healer, doctor, priest, and shaman*** (Yalom, 2005, с. 93);

(3.120) *if only he could keep them both in the group and could **bear the pain of opening up old wounds*** (Yalom, 2005, с. 245);

(3.121) *“I feel uneasy asking you more, but it’s best to get it all out – like excavating an abscess. Tell me, what are you experiencing right now, here with me?”* (Yalom, 2015, с. 101);

(3.122) *It seemed to me that real progress had occurred: the surgery was complete, and now my task was to prevent her from preserving the amputated limb and quickly stitching it back on again* (Yalom, 1989, с. 71);

(3.123) *“You’ve listened well,” Nietzsche replied. <...> “Bitter medicine, Doctor.”* (Yalom, 2010, с. 268-269);

(3.124) *the group’s healing ambience. In one article he likened it to dermatological treatments of severe skin lesions in which the patient was immersed into soothing oatmeal baths* (Yalom, 2005, с. 93);

Сценарій зцілення, на перший погляд, також є типовим для осмислення процесу психотерапії, оскільки метою кожної психотерапії є зцілення пацієнта, а психотерапевта уявляють всезнаючим цілителем, лікарем, священником, навіть чарівником і шаманом (3.119). Процес психотерапії, найчастіше, метафорично представлений як “болючий процес розкриття старих ран” (3.120), чи “нариву” (3.121), або як “ампутація” (3.122), а психотерапія – як “тірка пілюля, яка, зрештою, подіяла” (3.123). Цілюща атмосфера психотерапевтичної групи порівнюється з заспокійливою вівсяною ванною для важких шкірних ран (3.124).

Однак, авторське трактування ідеї зцілення визначає також і напрям девіацій такого сценарію у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. Ключова ідея автора, яка мотивує концептуалізацію процесу психотерапії як лікування, полягає в тому, що лікарю також потрібна допомога, не менше, аніж пацієнту. Ця думка втілена, наприклад, у коментарі однієї з пацієнок лікарняної групи: “лікарі теж потребують мами” (3.125).

(3.125) *“Maybe it ain’t mah place to say, Doctah, but Ah think you’re like me – you miss your momma, too. Doctahs need mommas, too”* (Yalom, 1999, с. 80).

Метафоричний сценарій зцілення розгортається, в основному, не навколо пацієнта, а навколо психотерапевта, висвітлюючи такі важливі аспекти процесу психотерапії: ‘тільки зраний лікар може зцілити’ (3.126), ‘допомогу у

власному зціленні психотерапевт отримує не від іншого лікаря, а саме від своїх пацієнтів’, ‘допомагаючи іншим лікар допомагає і собі’ (3.127) (рис. 3.7.).

(3.126) *only the wounded doctor can truly heal. <...> the patient brings the perfect salve for the therapist’s lesion* (Yalom, 2010, с. 289);

(3.127) *One of the major side benefits of leading a group <...> is that a potent therapy group often heals the therapist as well as the patients* (Yalom, 2005, с. 93);

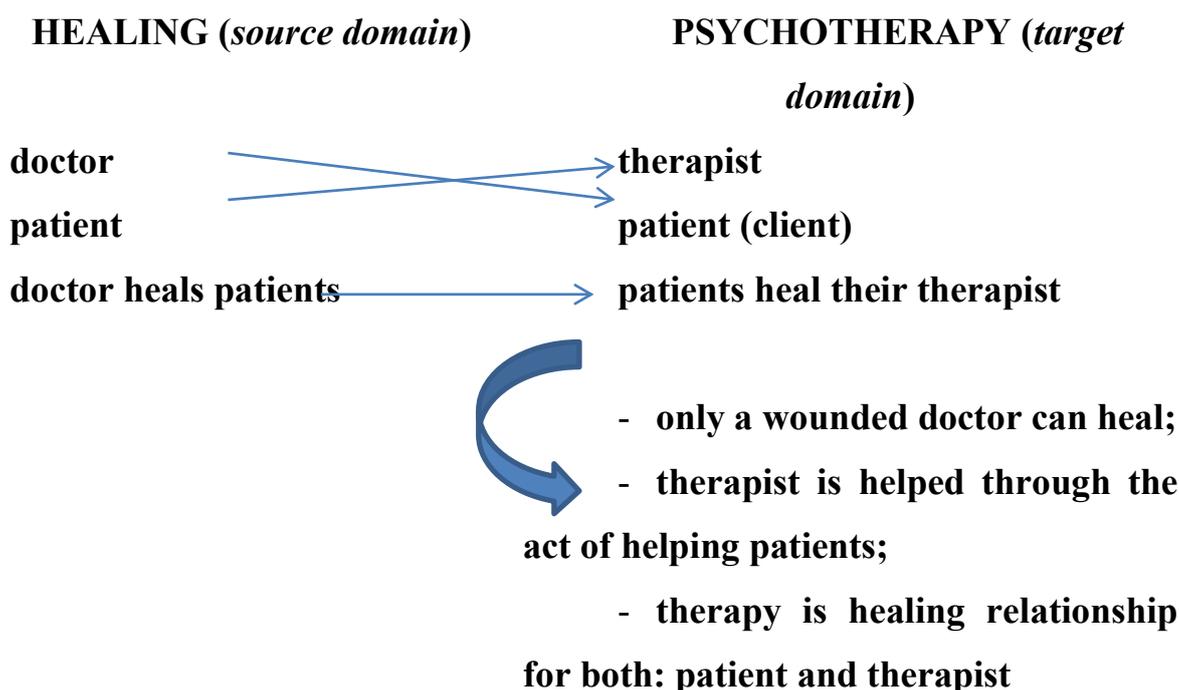

Рис. 3.7. Схематичне розгортання метафоричного сценарію PSYCHOTHERAPY IS HEALING

У романі *When Nietzsche Wept*, автор найповніше розкриває цю думку, оскільки наратив ведеться і від імені лікаря (доктора Броєра), і пацієнта (професора Ніцше), які постійно міняються ролями: лікар виявляє для себе, що сеанси “звільнення від тягара у розмові” і “прочищення димарів” (3.128) з Фрідріхом Ніцше допомагають і йому самому дати раду своїй одержимості й іншим психологічним проблемам. І зрештою, у процесі такої співпраці обоє, і пацієнт, і психотерапевт, зцілюються.

Як ілюстрацію цієї ідеї зцілення, у післямові до роману автор розповідає історію про двох лікарів (запозичену з роману Германа Гессе “Гра в бісер”), які працювали за різними методиками: один давав мудрі поради, а інший уважно вислуховував. Одного разу молодший захворів на душевну хворобу і впав у відчай. Він вирушив на пошуки старшого, зустрівши його посередині шляху, бо виявилось, що старший теж ішов до нього по допомогу. У результаті, обоє лікарів зцілилися, бо кожному допомогло саме те, що міг запропонувати інший. На думку письменника, ця історія ілюструє саму суть цілющих стосунків: коли обидві сторони приймають допомогу одне від одного (*The Story of Two Healers*, (Yalom, 2010, с. 287)).

Автор часто характеризує відносини між пацієнтом і психотерапевтом, або між психотерапевтом і групою як “цілющі” (3.129). Психотерапевтичні сеанси порівнюються з “цілющими водами” для лікаря, в яких він очищається і від власних проблем також (3.130), як “медичні засоби”, “бальзам для зцілення ран” психотерапевта (3.126), (3.131). Цілющі відносини – це такі, що базуються на присутності (3.132), де обидві сторони є рівноцінними.

(3.128) “*To chimneysweep?*” “*Yes, to reveal everything to me. I’m convinced there’s something healing in unburdening* (Yalom, 2010, с. 140);

(3.129) *What about the nature of the healing relationship?* (Yalom, 2010, с. 294);

(3.130) *Julius gave up trying to be precise and for the past few years accepted the folksy explanation of simply dipping into the healing waters of the group* (Yalom, 2005, с. 93);

(3.131) *The extraordinarily intense life being lived in this group was very good medicine for him* (Yalom, 2005, с. 209);

(3.132) “*engagement*” – *the key concept in my psychotherapy* (Yalom, 1999, с. 146).

PSYCHOTHERAPY IS FIGHT

Психотерапія (групова чи індивідуальна) за своєю суттю є розмовою / діалогом, часто суперечкою. Одним із типових сценаріїв розгортання процесу психотерапії є сценарій поєдинку (PSYCHOTHERAPY IS FIGHT), який базується на конвенційному метафоричному розумінні суперечки як війни (ARGUMENT IS WAR) (напр., (Lakoff, Johnson, 2003, с. 4-7)). Сеанс психотерапії часто проходить у вигляді суперечки, оскільки кожна зі сторін наполягає на своєму.

Метафорична репрезентація психотерапії сценарієм протистояння/битви/поєдинку висвітлює такі її елементи, як: ‘арсенал засобів (психотерапевта)’ (3.133), ‘вибір стратегії і тактик (психотерапевтом)’ (3.137), ‘перешкоди’, ‘барикади (з боку пацієнта)’ (3.134), (3.136), ‘опір (з боку пацієнта)’ (3.135), ‘захист і напад військ (засоби впливу на пацієнта)’ (3.135), тощо:

(3.133) *In fact, every experienced therapist had an **arsenal** of “letting-go” techniques they often used in therapy* (Yalom, 2005, с. 170);

(3.134) *My job is **to remove obstacles**; the last thing I want is to be an obstacle.* (Yalom, 2005, с. 237);

(3.135) *Breuer did not respond. He had not expected such massive and immediate **resistance**. <...> Silently he sought a way **to marshal his troops*** (Yalom, 2010, с. 94);

(3.136) *Nietzsche nodded and leaned back in his chair – feeling **safe**, Breuer imagined, behind the **barricade** he had erected* (Yalom, 2010, с. 95);

(3.137) *I have an interesting **tactical idea**! I shall describe his situation as if it were my own* (Yalom, 2010, с.154).

Завданням психотерапевта є навчити пацієнта мислити по-іншому, щоб владнати свої психологічні проблеми, які виникли, власне, від неправильного мислення та ставлення до дійсності. Пацієнти, у свою чергу, не одразу готові змінюватися, тому сеанси часто проходять у атмосфері протистояння. При цьому, формат наративного художнього дискурсу дозволяє автору представити це протистояння як очима психотерапевта, так і очима пацієнта. Наприклад, у оповіданні *Double Exposure* (1999) пацієнтка ставить перед собою ціль вибити психотерапевта з рівноваги, протистоїть йому у кожній дискусії і за кожної нагоди,

перевіряючи психотерапевта на стійкість та, що найголовніше, на відданість їй як пацієнтці. Питання, яке вона задає сама собі полягає в тому, чи може вона йому довіряти, і чи завжди він буде на її боці. Психотерапія у цьому дискурсивному контексті розгортається за сценарієм боксерського поєдинку (3.138), де психотерапевт представлений як “боєць, котрий уже вибився з сил, тримається за канати, але не падає і не планує здаватися” (*doesn't throw in the towel*) у своїй боротьбі за пацієнта (3.138):

(3.138) *One thing I have to say for him, she thought, he's persistent. I've **had the poor guy on the ropes for weeks now. Making him sweat. Belting him again and again with his own words. Yet he's taking his licks. Hanging in there. Doesn't throw in the towel.** And no weasel in him: no slinking, no crooked twists and turns, <...> But maybe he was just trying to spare me pain* (Yalom, 1999, с.189).

Очима психотерапевта лікування пацієнтки, яка не йде на контакт теж представлено схожим чином і об'єктивується як “реслінг” (3.139). Розгортання цього сценарію та порівняння з фізичною боротьбою висвітлює такі ознаки психотерапії, як ‘важкість’ ‘неймовірні зусилля’, ‘сильний суперник’, тощо (3.140):

(3.139) *That session was less like therapy than **a wrestling match**. It was the most serious fight we had had* (Yalom, 1999, с. 113);

(3.140) *By making contact, emotional contact, by **wrestling** with her (I speak figuratively, though there were times I felt we were on the brink of a physical struggle)* (Yalom, 1999, с.113).

Девіації розгортання сценарію битви (рис. 3.8.) мотивовані зміщенням акценту, притаманному психотерапевтичному дискурсу автора, і стосуються таких важливих елементів психотерапії, як ‘ціль дії психотерапевта’ (не перемогти суперника у суперечці, а, навпаки, відстояти його ж власні позиції, однак не таким способом, до якого звик пацієнт) та ‘сторони конфлікту’ (бо психотерапевт, насправді, з самого початку перебуває на боці пацієнта). Психотерапевт ставить перед собою мету захистити пацієнта від самого себе (3.138), (3.141), тому ціллю є **не власна перемога, а перемога пацієнта**, хоча пацієнт це розуміє уже пізніше. Часто лікарю для того, щоб допомогти, потрібно спершу боротися.

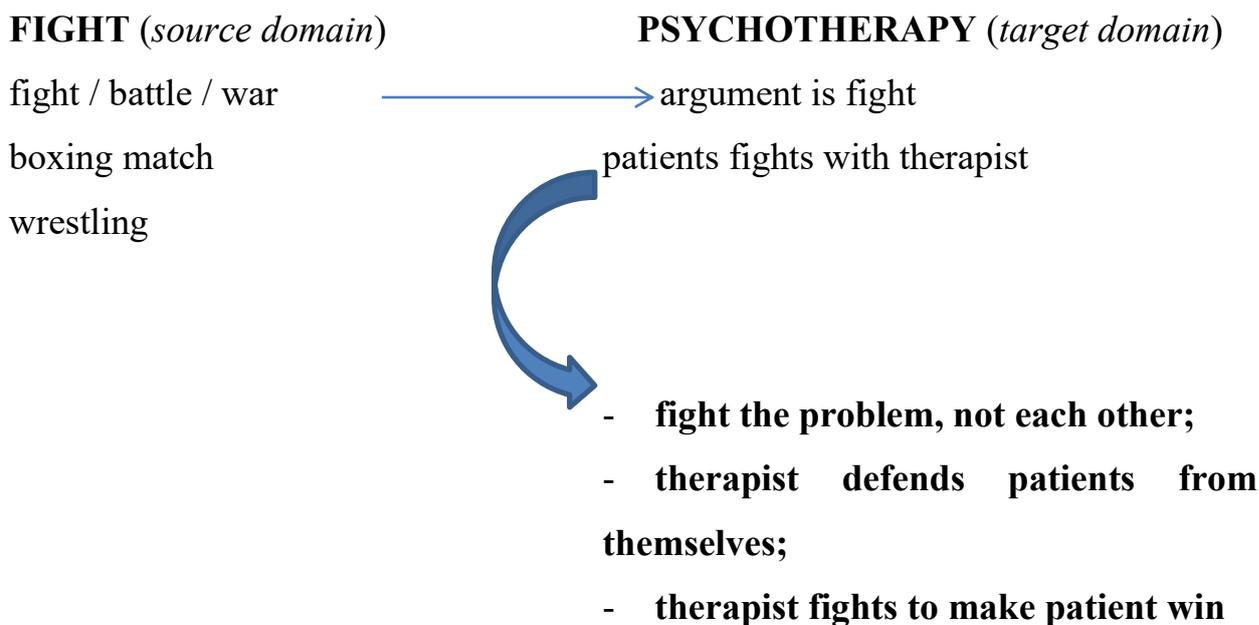

Рис. 3.8. Схематичне розгортання метафоричного сценарію **PSYCHOTHERAPY IS FIGHT**

(3.141) *Dr. Lash had played it straight: he had denied none of the things she confronted him with – almost nothing. He had been devoted to her welfare* (Yalom, 1999, с.197).

У девіації сценарію висвітлюються такі елементи поведінки пацієнта, як ‘довіра’ (3.143), ‘самозахист’ (3.142), ‘ризик відкритися’ (3.143):

(3.142) *“And if you open your mouth, I’ll see it. So you guard yourself, guard your words”* (Yalom, 1999, с.194);

(3.143) *Week after week, Ernest and Linda reached new levels of trust. She had never before risked so much of herself* (Yalom, 1999, с.195).

Важливим елементом, котрий висвітлюється при розгортанні девіацій сценарію є ‘перенесення ознак ворога не на співрозмовника, а на саму проблему’, проти якої слід воювати обом сторонам конфлікту (3.144):

(3.144) *Breuer had requested a direct attack on his obsession. “Very well,” said Nietzsche, who had always wanted to be a warrior. “If it’s war you want, it’s war you’ll get!”* (Yalom, 2010, с.194).

Психотерапевтичні цілі визначають також правила ведення протистояння, одним з яких для психотерапевта є те, що **не можна знімати захист пацієнта, якщо не маєш що запропонувати натомість**. Це правило впливає із однієї з найважливіших заповідей медичної етики “не зашкодь”. Захисні механізми психіки пацієнта допомагають йому справлятися із поточною ситуацією. Знявши їх, психотерапевт має запропонувати кращі варіанти натомість і переконати пацієнта в їхній ефективності для лікування, інакше, позбавивши його захисту, лікар завдасть великої шкоди. Висвітлення цього елемента в дискурсі знову ж-таки ставить у центр пацієнта і змінює стратегію протистояння, оскільки ціллю психотерапевта має бути допомога пацієнтові, а не перемога у суперечці (3.145):

(3.145) *I had broken a fundamental rule of psychotherapy: **do not strip away patient's defenses if you have nothing better to offer in their stead**. And what was the **force behind my actions?** (Yalom, 1999, с.77).*

Розгортання метафори сценарію боксерського поєдинку зі зміщенням у бік результату на користь пацієнта використовується автором в іще одному контексті: мотивування пацієнта до змін у власному проблемному житті (3.147). Психотерапевт у цьому варіанті сценарію виступає “секундантом” у кутку пацієнта (“боксера”), який дає поради, підтримує, тренує, “відпрацьовує рухи” (тобто поведінкові патерни), тощо. “Успіх” пацієнта метафоризується як “приналежність боксера до певної вагової категорії”, де “надлегка категорія” об’єктивує відсутність прогресу взагалі (3.146).

(3.146) *“I became like a second in a boxer’s corner, offering advice, coaching him, helping him rehearse declarations of marital liberation. But I was training a featherweight, and his wife was a cruiser-class heavyweight. Nothing worked (Yalom, 1996, с. 83);*

(3.147) *So once more, in the endless revolving sequence of cyclotherapy, I gave Ginny a pep talk and sent her back into the ring with huge pillows of boxing gloves on (Yalom, 1974, с. 174).*

(3.148)

PSYCHOTHERAPY IS KITTEN TRAINING

Метафоричний сценарій процесу психотерапії як приручення кошеняти розгортається у романі *When Nietzsche Wept* (2010). Розглянемо деякі контекстуальні фрагменти:

(3.149) *A **strategy!** <...> So consumed had he been with **ensnaring** Nietzsche that he had given no thought whatsoever to how he was **to tame his quarry*** (Yalom, 2010, с. 137);

(3.150) *I haven't thought it through, but the **strategy** is clear. I must persuade him he is helping me – while I slowly, imperceptibly, **switch roles** with him until he becomes the patient and I, once again, the physician.”* (Yalom, 2010, с. 139);

(3.151) *Breuer nodded. He knew Freud was right. “All right, let's take stock. What do we have so far?” Freud responded quickly. He loved this type of intellectual exercise. “We have **several steps**. First, **engage him by disclosing yourself**. Second, **reverse the roles**. Third, **help him disclose himself fully**. And we have one fundamental principle: **to retain his trust** and avoid any semblance of betrayal”* (Yalom, 2010, с. 141);

(3.152) *What was this? An **approach!** Without question, an approach! Breuer thought of a **kitten** his son Robert had recently found in the street. **Set out some milk**, he had told Robert, and **back away**. **Let it drink safely and become used to your presence**. Later, **when it feels secure, you may be able to caress it**. Breuer backed away* (Yalom, 2010, с. 169);

(3.153) *I used to think about how **to “handle” him**. No longer! Often I feel great surges of warmth toward him. That's a change. Once I compared our situation to Robert's **training his kitten**: “**Stand back, let him drink his milk**. Later he'll let you **touch him**.” Today, midway through our talk, another image flitted through my mind: **two tiger-striped kittens, head touching head, lapping milk from the same bowl*** (Yalom, 2010, с. 210);

(3.154) *Breuer now fully acknowledged his own despair and his need for help. He **stopped deceiving himself; stopped pretending** he was talking to Nietzsche for Nietzsche's sake; **that the talking sessions were a ploy, a clever strategy** to induce him to talk about his despair. Breuer marveled at the seductiveness of the talking treatment.*

It drew him in; to pretend to be in treatment was to be in it. It was exhilarating to unburden himself (Yalom, 2010, с. 182).

За сюжетом роману, професор Ніцше не знає, що доктор Броєр намагається його лікувати. Навпаки, він вважає, що допомагає лікарю в його кризі. Це створює модель **терапії навпаки**: де терапевт стає пацієнтом (*зміна ролей*, яка є наскрізною ознакою психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома). Лікування відбувається у вигляді розмов: висвітлюється така ознака психотерапії, як ‘інтелектуальна та емоційна взаємодія’ пацієнта і психотерапевта. Професор Ніцше і доктор Броєр обговорюють філософію, сенс життя, волю до влади, любов, одержимість, самотність, страждання, тощо.

Така тактика лікування обрана доктором Броєром не випадково, оскільки професор Ніцше, гордий і незалежний, в жодному разі не погодився б виступити у ролі пацієнта, більше того, він не визнає, що йому потрібна допомога. Образ кошениці є символічним у романі, оскільки приручення такої незалежної тварини, як кіт, вимагає у господаря терпіння і м’якого ставлення. Порівняння автором психотерапії з прирученням kota висвітлює такі важливі ознаки процесу психотерапії, як **‘розуміння важливості особистого простору’**, **‘можливість для пацієнта відкриватися поступово’**, **‘ненав’язливий контроль психотерапевта над ситуацією’**, **‘створення безпечного простору’**, тощо.

Щоб завоювати довіру професора Ніцше, доктор Броєр зрештою змушений відкритися і довіритися сам. Однак спершу це лише обрана ним стратегія поведінки: підхід, за допомогою якого лікар сподівався завоювати довіру пацієнта (3.148), (3.150): прикинутися, що йому самому потрібна допомога і що тільки професор Ніцше, з його глибокими знаннями філософії та розумінням людської душі, здатен цю допомогу надати. Обрана стратегія прирівнюється у романі з прирученням кошениці (3.148), (3.151), (3.152). Покроковий сценарій приручення передбачає ненав’язливе завоювання довіри: “налити молока, відійти, дати кошениці скуштувати і спокійно поїсти, не наполягати на дотику чи близькості, дати тваринці час звикнути і довіритися / приручитися”. В індивідуальній психотерапії цим крокам відповідають такі (3.150): ‘відкритися самому, проявити

довіру до пацієнта, створити атмосферу близькості, помінятися місцями: дати пацієнтові шанс відкритися самому, допомогти йому в цьому, зміцнити довіру'. Спершу прикидаючись, щоб завоювати довіру професора Ніцше, пізніше доктор Броер дійсно розкриває йому свої найпотаємніші проблеми: одержимість Бертою Паппенгайм, страх постаріти і відчуття безглуздості власного життя. І саме у процесі розмов з професором Ніцше він проходить власну внутрішню трансформацію (3.153).

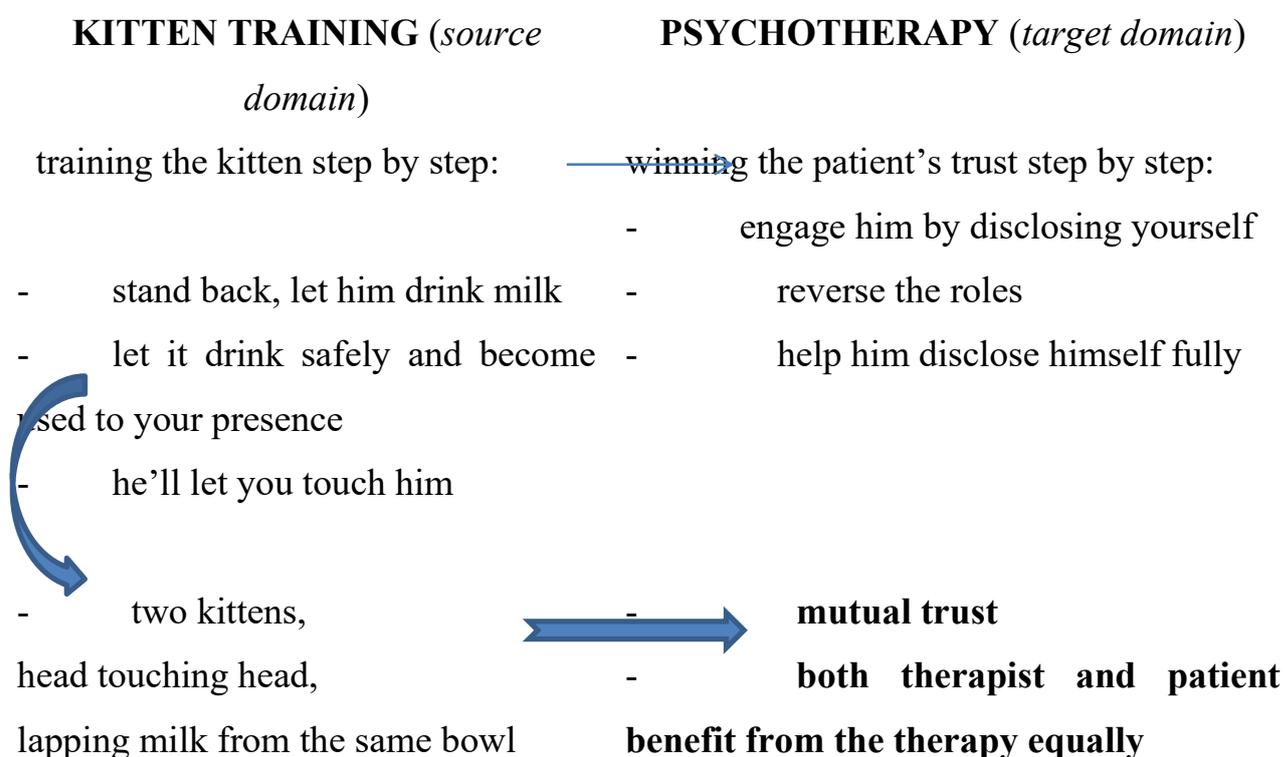

Рис. 3.9. Схематичне розгортання метафоричного сценарію PSYCHOTHERAPY IS KITTEN TRAINING

Девіації розгортання сценарію приручення кошеняти у романі мотивовані зміщенням акценту: учасниками сценарію є не господар і кошеня, в яких формуються підпорядковані відносини, а двоє кошенят (замість спершу одного), які п'ють молоко разом з однієї мисочки. Тобто, первинна ціль 'приручити' – 'розвинути довіру' стає фоном, тоді як фокальною точкою сценарію стає

‘результат’ (несподіваний для доктора Броера) такої взаємної довіри для обох сторін: прагнучи приручити професора Ніцше, доктор Броер “приручився” сам.

Наскрізна ідея творчості Ірвіна Ялома – взаємозв’язок, взаємозалежність та взаємодопомога психотерапевта і пацієнта – висловлена метафорично в образі двох кошенят, які п’ють молоко з однієї миски (3.152). Цей образ висвітлює такі дискурсивно значущі ознаки взаємодії психотерапевта і пацієнта, як **‘рівність і партнерство’**, **‘взаємна довіра і близькість’** **‘рівноцінна користь від терапії як для пацієнта, так і для лікаря’** (рис. 3.9.).

Отже, аналіз метафоричних сценаріїв психотерапії LEARNING, HEALING, FIGHT, KITTEN TRAINING, котрі становлять діапазон концептуальної метафори з цільовим доменом PSYCHOTHERAPY, дозволив з’ясувати, що ці сценарії розгортаються у психотерапевтичному дискурсі і типово, і з девіаціями від їхнього типового варіанту. Специфіка дискурсивної маніфестації розгортання обох сценаріїв у досліджуваному дискурсі мотивована навчальною метою Ірвіна Ялома, оскільки у фокусі уваги психотерапевт, а не пацієнт. Девіації від типових версій сценаріїв та дискурсивно значущі фокальні точки цих сценаріїв висвітлюють такі важливі аспекти психотерапевтичних сеансів, як навчання психотерапевта від власних пацієнтів, зцілення самого психотерапевта під час психотерапевтичних сеансів з пацієнтами, результат протистояння учасників психотерапії, який полягає у перемозі пацієнта, близькість та зміна інституційних ролей учасників психотерапії.

Метафоричний концепт PSYCHOTHERAPY об’єктивується у психотерапевтичному дискурсі діапазоном онтологічних та структурних концептуальних метафор.

Діапазон онтологічних концептуальних метафори, котрі об’єктивують концепт INDIVIDUAL PSYCHOTHERAPY включає такі домени джерела: PHENOMENON, OBJECT → HEART TRANSPLANT, RESOURCE → FOOD, LIGHT, LOCATION (space inside) → THEATRICAL STAGE, CONTAINER (VISUAL FIELD) → LOOKING OUT THE PATIENT’S WINDOW. Діапазон онтологічних метафор з цільовим доменом THERAPEUTIC GROUP, включає

конвенційні метафори, котрі об'єктивують домен цілі як контейнер, локацію (THERAPEUTIC GROUP IS CONTAINER, THERAPEUTIC GROUP IS A LOCATION → A SAFE AND COZY PLACE, STAGE) і як живий організм (THERAPEUTIC GROUP IS A BEING WITH LIFE CYCLE).

Метафорична об'єктивація групової й індивідуальної психотерапії базується на структурно-подієвій метафорі. Зокрема, у психотерапевтичному дискурсі виокремлено такі концептуальні метафори руху і простору: LONG-TERM PURPOSEFUL ACTIVITY IS A JOURNEY, PURPOSE OF PSYCHOTHERAPY IS DESTINATION, MEANS OF PSYCHOTHERAPY ARE PATHS TO DESTINATION, PSYCHOTHERAPY IS A TIME-BOUND JOURNEY, PSYCHOTHERAPY IS A RISKY ACTIVITY, PSYCHOTHERAPY IS A HORIZONTAL AND VERTICAL MOTION, PSYCHOTHERAPY IS A PURPOSEFUL ACTIVITY → A PURPOSEFUL ACTIVITY IS MOTION IN A LIMITED REGION OF SPACE → HERE AND NOW, PSYCHOTHERAPY IS MOTION IN CIRCLE.

Діапазон авторських метафор, котрі базуються на конвенційній структурно-подієвій метафорі, включає: PSYCHOTHERAPY IS STROLLING THROUGH THE DESERT / WANDERING IN THE HAZE / WALKING ON QUICKSAND; PSYCHOTHERAPY IS SUBTERRANEAN EXCURSION.

Метафоричні сценарії, які забезпечують концептуалізацію домену цілі PSYCHOTHERAPY включають: JOURNEY → MOUNTAIN TRIP BY THE TORRENT, SEA VOYAGE, FAMILY RELATIONS, HOUSECLEANING, CHIMNEY SWEEPING, CHESS GAME, GARDENING, DRESS REHEARSAL, EXORCISM.

Деякі сценарії розгортаються у дискурсі і типово, і з девіаціями від їхнього типового варіанту, а саме: LEARNING, HEALING, FIGHT, KITTEN TRAINING. Дискурсивні маніфестації цих сценаріїв зумовлені навчальними цілями автора. Девіації від типових версій сценаріїв та їхні дискурсивно значущі фокальні точки висвітлюють важливі аспекти взаємодії учасників психотерапевтичних сеансів та зміни їхніх інституційних ролей.

Основні положення розділу викладено в публікаціях авторки (Шкорута, 2023; 2024a; 2024b; Дойчик&Шкорута, 2024a; 2024b; 2024c; 2024d).

ВИСНОВКИ

Дослідження англomовного психотерапевтичного дискурсу у прозі Ірвіна Ялома крізь призму лінгвокогнітивного наукового підходу дало змогу зробити такі висновки й узагальнення.

У більшості закордонних та українських теоретичних праць на перетині психології та лінгвістики, психотерапевтичний дискурс розглядається як дискурс психотерапевтичної сесії, тобто комунікативна ситуація бесіди фахівця-психотерапевта з клієнтом. У такому трактуванні психотерапевтичний дискурс інтегрує ознаки *інституційного* дискурсу (тобто є продуктом соціальної роботи з клієнтами, спілкування фахівця і нефахівця), *професійного* дискурсу (тобто є різновидом *дискурсу професій допомоги*, є результатом комунікації на професійну тематику, містить спеціальну термінологію психотерапії), *наукового* дискурсу (є результатом академічної наукової роботи психотерапевта), *комунікативного* дискурсу (тобто, за своєю суттю, є бесідою, подібною на дружню розмову), *наративного* дискурсу (тобто є лінгвістичною практикою створення, проговорювання і відтворення наративу в межах психотерапевтичних сесій).

Систематизація конститутивних ознак психотерапевтичного дискурсу дозволила порівняти загальнотеоретичні підходи і зіставити їхні результати з результатами, отриманими під час дослідження безпосереднього матеріалу дослідження – дискурсу Ірвіна Ялома. Було визначено, що психотерапевтичний дискурс у прозі Ірвіна Ялома інтегрує всі зазначені ознаки, але також характеризується і власними специфічними ознаками, адже стиль автора характеризується поєднанням науковості й мистецького обрамлення. Психотерапевтичний дискурс Ірвіна Ялома поєднує ознаки і *професійного* (наукового, інституційного) *дискурсу психотерапії*, і *дискурсу психотерапевтичної практики* (тобто безпосередньої комунікації учасників психотерапії), і *художнього* (нарративного) *дискурсу*, оскільки процес психотерапії, практика і теорія, опосередковується автором у художній оповіді. Специфічні ознаки психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома, виокремлені у роботі, включають: *фікціональність*, *нарративність*, *двосторонній погляд на психотерапію*,

професійність, екзистенційну тематику, системність і прототипність, гуманізм та індивідуальний підхід, автентичність дискурсу психотерапевтичного сеансу, метафоричність, зміну ролей, навчальну мету.

Аналіз теоретичних праць дозволив з'ясувати, що і психолінгвісти, і когнітивні лінгвісти одностайні у тому, що ключовим когнітивним інструментом передачі змісту у психотерапевтичному дискурсі є метафора, яка, здебільшого, розглядається як інструмент створення простору аналітичного третього під час психотерапевтичної сесії. У цьому дослідженні метафорі відводиться одна із ключових ролей, оскільки специфіка психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома визначає її подвійну функцію: окрім інструменту створення спільного світу символів між учасниками психотерапії, когнітивна метафора має і описову функцію, виступає однією із ментальних структур, котрі об'єктивують складний процес індивідуальної і групової психотерапії у дискурсі письменника.

Метафоричність, наративність, фікціональність, екзистенційна тематика, вербальна природа взаємодії учасників психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома зумовлює значний евристичний потенціал його дослідження крізь призму інтегрованого лінгвокогнітивного підходу, який було обрано у дослідженні.

Поєднання теоретико-методологічних напрацювань когнітивної стилістики і поетики, концептології, когнітивної наратології, фреймової семантики у дослідженні психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома дозволило систематизувати такі ключові моменти в основі проведеного аналізу:

- Ірвін Ялом, як автор художніх і науково-популярних творів про психотерапію, концептуалізує свій професійний і життєвий досвід та ідентифікує себе як психотерапевта через наратив, який є дискурсивним способом конструювання складної події психотерапії;
- у межах цього наративу комунікація здійснюється від автора до читача, тобто базується і на творчій, і на інтерпретативній ментальній діяльності, оскільки проза автора зорієнтована на певного очікуваного читача: студентів психотерапії, молодих психотерапевтів, психоаналітиків-практиків. Зважаючи на цей аспект, інтерпретація дискурсу, створеного письменником, базується на взаємодії двох

нарративних когнітивних систем: автора і адресата (наратора і наратора), при цьому, важливою є категорія експіріенційності адресата;

➤ у дискурсі Ірвіна Ялома наявні дві нарративні перспективи: психотерапевта і пацієнта, з точки зору яких нарративно опосередковується процес індивідуальної і групової психотерапії. Дуальність нарративних перспектив дозволяє потенційному адресатові (наратору) виокремити для себе всі значущі елементи лікування пацієнта, дієві (і недієві) тактики і стратегії екзистенційної й групової психотерапії, а також з'ясувати для себе очікування і запити пацієнтів, їхні можливі реакції на ті чи інші психотерапевтичні методи та прийоми, тощо. Попри подвійність перспектив нараторів, наратив, створений автором, є цілісним за змістом, тематикою та відображає авторські інтенції щодо впливу на читача, тобто наратори інтегруються реципієнтом (наратором) в бленд нарративних перспектив як цілісна нарративна одиниця, за якою стоїть автор.

Дослідження лінгвокогнітивних параметрів психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома передбачило вивчення ментальних моделей (когнітивних структур), котрі організують знання про психотерапію, об'єктивують їх у дискурсі. На різних етапах дослідження було з'ясовано, що ключовими когнітивними структурами, які актуалізують складний процес психотерапії у прозі Ірвіна Ялома, виступають: *концепт, нарративний фрейм-сценарій, нарративний ментальний простір, концептуальна метафора, метафоричний сценарій.*

Аналіз матеріалу дослідження засвідчив, що ключовою ментальною моделлю, котра об'єктивує дійсність у дискурсі Ірвіна Ялома, є *подієвий концепт PSYCHOTHERAPY*, який актуалізує процес екзистенційної (індивідуальної) і групової психотерапії як дискурсивно організовану подію з типовим набором ролей учасників, етапами, цілями та результатами. Концепт PSYCHOTHERAPY, постає у дискурсі в єдності двох субконцептів EXISTENTIAL (INDIVIDUAL) PSYCHOTHERAPY та GROUP PSYCHOTHERAPY.

Зважаючи на багаторівневість та комплексність структури концепту PSYCHOTHERAPY у роботі було розроблено *когнітивно-наратологічну модель* його інтерпретації, яка передбачала його реконструкцію у двох модусах: як *мережу*

концептуальної інтеграції наративних ментальних просторів, котрі структуруються *наративними фрейм-сценаріями*; як *метафоричний концепт*, котрий об'єктивується у психотерапевтичному дискурсі діапазоном *концептуальних метафор* з доменом цілі (INDIVIDUAL/GROUP) PSYCHOTHERAPY.

Зазначені модуси концепту було досліджено з опертям на теоретико-методологічний апарат когнітивної наратології (зокрема, теорії наративних просторів), когнітивної стилістики і поетики (зокрема, теорії концептуальної метафори, теорії ментальних просторів та теорії концептуальної інтеграції), фреймової семантики (зокрема, теорії скриптів і теорії фреймів).

У Розділі 2 моделювання концепту у вигляді мережі концептуальної інтеграції дозволило репрезентувати об'єктивацію психотерапії з позицій двох наративних перспектив, психотерапевта і пацієнта, котрі утворюють два наративні ментальні простори дзеркальної мережі концептуальної інтеграції. З'ясовано, що процес концептуального блендингу наративних перспектив, котрий визнається базовим у когнітивній наратології, є результатом когнітивної діяльності адресата і дозволяє йому інтегрувати й інтерпретувати усі елементи складної події психотерапії. Виявлено, що утворена у просторі бленду емерджентна структура базується на *компонуванні* наративних перспектив обох сторін, учасників психотерапії; *доповненні* неопосередкованих у дискурсі, але активованих через когнітивні механізми обробки структури фрейм-сценарію, елементів; *розробці* бленду як цілісної репрезентації процесу психотерапії.

У дослідженні доведено, що ментальними моделями, котрі структурують наративні ментальні простори є наративні фрейм-сценарії. Визначено, що наративні фрейм-сценарії психотерапії упорядковуються когнітивними сценами, як вершинними вузлами, і подієвими контекстами як термінальними вузлами.

Моделювання наративного фрейм-сценарію психотерапії з наратором-психотерапевтом дозволило виокремити 12 когнітивних сцен ([РОЛІ], [ЦІЛЬ], [ПЕРЕДУМОВИ], [ПРАВИЛА], [СПОСІБ], [ДІЯ], [МІСЦЕ І ЧАС], [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ], [ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ], [ЕМОЦІЙНИЙ

АСПЕКТ], [СУПЕРВІЗІЯ], [РЕЗУЛЬТАТ]), котрі упорядковуються 36 подієвими контекстами (Додаток Б). Моделювання наративного фрейм-сценарію психотерапії з наратором-пацієнтом дозволило виокремити 8 когнітивних сцен ([РОЛІ], [ЦІЛЬ], [ФІЗИЧНИЙ І ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ДОСВІД], [СПОСІБ], [ДІЯ], [МІСЦЕ І ЧАС], [ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ], [РЕЗУЛЬТАТ]), котрі упорядковуються 20 подієвими контекстами (Додаток В). Кількісні підрахунки контекстуальних фрагментів, в котрих об'єктивуються слоти обох фрейм-сценаріїв, продемонстрували, що нарративні перспективи НПТ і НП статистично зіставляються у дискурсі як 67% і 33% відповідно (Додатки Е, Ж, З).

З'ясовано, що, залежно від нарративної перспективи учасника психотерапії, обидва сценарії *однієї і тієї самої* події психотерапії розгортаються по-різному, а *інтеграція* цих невідповідностей наратором дозволяє сформувати емерджентну структуру у просторі бленду: цілісну ментальну модель психотерапії (Додаток Ж). Невідповідності, котрі інтегруючись у просторі бленду, утворюють елементи емерджентної структури, включають: *фідбек, ролі, об'єктивацію місця і часу, об'єктивацію психотерапевтичних чинників, проявлення стратегії*. Елементами емерджентної структури є також: *інтеграція дискурсу розкриття і дискурсу інтерпретації* (бленд ПК [розкриття] у НФС НП і ПК [інтерпретація] у НФС НПТ), *об'єктивація екзистенційних чинників* (бленд ПК [екзистенційні чинники] у НФС НПТ і ПК [ментальний розлад] у НФС НП), *розширення цілей психотерапевта* (Додаток Д).

У Розділі 3 концепт PSYCHOTHERAPY проаналізовано як *метафоричний концепт*, котрий об'єктивується у психотерапевтичному дискурсі діапазоном *концептуальних метафор* з доменом цілі (INDIVIDUAL/GROUP) PSYCHOTHERAPY. З'ясовано, що діапазон онтологічних концептуальних метафори, котрі об'єктивують концепт INDIVIDUAL PSYCHOTHERAPY включає такі домени джерела: PHENOMENON, OBJECT → HEART TRANSPLANT, RESOURCE → FOOD, LIGHT, LOCATION (space inside) → THEATRICAL STAGE, CONTAINER (VISUAL FIELD) → LOOKING OUT THE PATIENT'S WINDOW.

Діапазон онтологічних метафор з цільовим доменом THERAPEUTIC GROUP, включає конвенційні метафори, котрі об'єктивують домен цілі як контейнер, локацію (THERAPEUTIC GROUP IS CONTAINER, THERAPEUTIC GROUP IS A LOCATION → A SAFE AND COZY PLACE, STAGE) і як живий організм (THERAPEUTIC GROUP IS A BEING WITH LIFE CYCLE)

У процесі дослідження з'ясовано, що метафорична об'єктивація групової й індивідуальної психотерапії як складного процесу базується на структурно-подієвій метафорі. Зокрема, у психотерапевтичному дискурсі виокремлено такі концептуальні метафори руху і простору: LONG-TERM PURPOSEFUL ACTIVITY IS A JOURNEY, PURPOSE OF PSYCHOTHERAPY IS DESTINATION, MEANS OF PSYCHOTHERAPY ARE PATHS TO DESTINATION, PSYCHOTHERAPY IS A TIME-BOUND JOURNEY, PSYCHOTHERAPY IS A RISKY ACTIVITY, PSYCHOTHERAPY IS A HORIZONTAL AND VERTICAL MOTION, PSYCHOTHERAPY IS A PURPOSEFUL ACTIVITY → A PURPOSEFUL ACTIVITY IS MOTION IN A LIMITED REGION OF SPACE → HERE AND NOW, PSYCHOTHERAPY IS MOTION IN CIRCLE.

Виявлено, що креативне переосмислення конвенційних метафор мотивує творення авторських метафор із залученням когнітивних механізмів *поєднання, нарощування, розширення, перегляду*. Зокрема, виявлено такий діапазон авторських метафор: PSYCHOTHERAPY IS STROLLING THROUGH THE DESERT / WANDERING IN THE HAZE / WALKING ON QUICKSAND; PSYCHOTHERAPY IS SUBTERRANEAN EXCURSION.

У дослідженні проаналізовано також метафоричні сценарії, які забезпечують концептуалізацію домену цілі PSYCHOTHERAPY і включають: JOURNEY → MOUNTAIN TRIP BY THE TORRENT, SEA VOYAGE, FAMILY RELATIONS, HOUSECLEANING, CHIMNEY SWEEPING, CHESS GAME, GARDENING, DRESS REHEARSAL, EXORCISM. Кожен метафоричний сценарій висвітлює певні концептуальні ознаки домену цілі. З'ясовано також метафоричні ролі, якими автор наділяє психотерапевта і пацієнта (пацієнтів) у межах цих сценаріїв як головних їхніх учасників: GUIDE (RAILING BY THE TORRENT, CRUTCH) /TRAVELLER

(STUDENT), SEA CAPTAIN/PASSENGER, PARENT/CHILD, OPENER OF RUSTY GATES, CHIMNEY-SWEEPER/OVERSEER, CHESS PLAYERS/OPPONENTS, GARDENER/PLANT (LATE BLOOMER), THEATRE ACTORS, EXORCIST.

У процесі дослідження метафоричних сценаріїв психотерапії виявлено, що деякі сценарії розгортаються у дискурсі і типово, і з девіаціями від їхнього типового варіанту, а саме: LEARNING, HEALING, FIGHT, KITTEN TRAINING. Встановлено, що особливості дискурсивної маніфестації цих сценаріїв мотивовані навчальними цілями автора. Девіації від типових версій сценаріїв та дискурсивно значущі фокальні точки цих сценаріїв висвітлюють важливі аспекти взаємодії учасників психотерапевтичних сеансів та зміни їхніх інституційних ролей.

Перспективи майбутніх досліджень вбачаємо у подальшій розробці таких дослідницьких аспектів, як:

- моделювання ключових екзистенційних концептів, об'єктивованих у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома, зокрема: DEATH, FEAR OF DEATH, LIFE, FREEDOM, LOVE, SOLITUDE, MEANINGLESS, RESPONSIBILITY;
- дослідження специфіки наративної організації дискурсу Ірвіна Ялома крізь призму методики реконструювання вкладених наративних просторів (*embedded narratives*), а також аналіз особливостей конфігурацій наратора і фокалізатора у прозі письменника;
- дослідження епістемічних маркерів наративних просторів крізь призму категорії епістемічної постави (*epistemic stance*);
- дослідження когнітивно-прагматичних параметрів психотерапевтичних сесій, опосередкованих у наративному дискурсі Ірвіна Ялома, з точки зору успішності/неуспішності використаних психотерапевтом комунікативних стратегій і тактик взаємодії з пацієнтом і впливу на пацієнта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Балабан, О. О. (2018). Концепт як когнітивно-семантична універсалія у споріднених мовах (на матеріалі концепту “сучасна жінка”). *Закарпатські філологічні студії*, 1 (3), 158-162.

Бехта І. А. (2004). *Дискурс наратора в англомовній прозі*. К. : Грамота.

Бехта Н. (2012). “Frame narratives”: рамкова структура оповіді, її види та функції. *Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови*, 19, 29–36.

Белехова Л.І., Цапів А.О. (2023). Поетика наративу війни у ліриці Ліни Костенко. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»*, 2, 5-12.

Белехова Л.І., Цапів А.О. (2024). Наративи війни: імерсивні техніки у художніх текстах та кінотекстах. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»*, 2, 30-35.

Бистров Я.В. (2016а). *Англомовний біографічний наратив у вимірах когнітивної лінгвістики і синергетики: монографія*. Київ; Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М.

Бистров Я.В. (2016b). Біографічний наратив у лінгвокогнітивному вимірі (на матеріалі англомовної прози ХХ – початку ХХІ століть). (Дис. ... доктора наук. 10.02.04 – германські мови). Київ.

Бистров Я. В. (2015а). Лінгвокогнітивний ракурс суб'єктного дейксису в англомовному біографічному наративі : алгоритм аналізу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія Філологія*, 15(2), 26–29.

Бистров Я. В. (2013). Метафоризація фікціонального світу в автобіографічному есе Джуліана Барнса “Nothing to be Frightened of”. *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія “Лінгвістика” : збірник наук. праць*, ХХ, 158–163.

Бистров Я. В. (2015b). Метафорично-іронічний модус англомовного біографічного наративу у фреймовій мережі ментальних просторів. *Вісник Харківського національного ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія “Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*, 1155, 29–33.

Бистров Я.В. (2023). Міждисциплінарні термінологічні виклики когнітивної лінгвонаратології. *Вісник науки та освіти*, 2(8), 72-84.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2\(8\)-71-84](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2(8)-71-84)

Бистров Я. В. (2012). Текстова картина світу літературного нарративу у світлі когнітивної поетики. *Філологія XXI століття : теорія, практика, перспективи*, 16–17.

Бистров Я. В. (2014). Фреймова концептуалізація життєвого досвіду суб'єкта в англomовному біографічному нарративі. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філологічна" : зб. наук. праць*, 48, 33–36.

Бистров Я.В., Гонтаренко Н.М. (2024). Концептуальний аналіз корелятивів субстантивної метафори з англійськими дієсловами переміщення. *Folium*. 5, 7-14.

DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2024.5.1>

Бідюк О. (2008). Психоаналітичний дискурс гострослів'я (на матеріалі ораторського тексту Л. Костенко). *Наукові записки*, 5 (3), 324-327.

Бондаренко Є. В. (2005). Картина світу і дискурс: реалізація дуальної природи людини. У Шевченко І.С. (ред.) *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : кол. монографія* (с. 36–64). Харків : Константа.

Буяльська, Т.І. (2016). Вираження комунікативної підтримки в сучасному англomовному побутовому та психотерапевтичному дискурсі: когнітивно-дискурсивний аспект (Автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04). Київ.

Бялик, В. (2025а). Власні назви, як конститuent біографічного нарративу та їх переклад. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Германська філологія*, 850-851, 3-

12. <https://doi.org/10.31861/gph2024.850-851.3-12>

Бялик, В. (2023). Когнітивна наратологія як інструмент пізнання художнього тексту. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Германська філологія*, 843, 161-

165. <https://journals.chnu.edu.ua/gp/article/view/58>

Бялик, В. (2025b). Лексичний потенціал формування військового нарративу. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*. Серія: Германська філологія, 852, 3-13. <https://doi.org/10.31861/gph2025.852.3-13>

Воробйова О.П. (2009). Евристика модерністського дискурсу у когнітивно-постологічному висвітленні (на матеріалі оповідань Вірджинії Вулф). *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 12(1), 31-43.

Воробйова, О.П. (2004). Когнітивна поетика здобутки і перспективи. *Вісник Харківського нац. ун-ту*, 635, 18–22.

Воробйова, О.П. (2025). *Когнітивна поетика: спектр досліджень [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня д-ра філософії за освіт. програмою «Філологія» спец. ВІІ Філологія*. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Воробйова, О.П. (2011). Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 14(2), 53–64.

Данилевський, І. (2024). Метафора неусвідомлюваного аналітичного третього у психотерапевтичній практиці: методологічний потенціал. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*, 21, 72-79. DOI: <https://doi.org/10.30970/PS.2024.21.10>

Данилевський, І.А. (2023). «Неусвідомлюваний аналітичний третій» як метафора опрацювання стагнації у психотерапевтичній діаді. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*, 3, 5-12

Дойчик, О.Я. (2012). Алюзії як засіб вираження іронії в ідіостилі Джуліана Барнса: лінгвокогнітивний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія “Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов”*, 1023, 104–108.

Дойчик, О.Я. (2015). Когнітивний вимір іронії в ідіостилі Дж. Барнса. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія “Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов”*, 1155, 34-39.

Дойчик, О.Я. (2013). Концептуальна метафора в ідіостилі Джуліана Барнса: поетико-когнітивний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені*

В. Н. Каразіна. Серія “Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов”, 1051, 32–37.

Дойчик О., Ганзін В. (2025). Наратив війни: визначення і структура (контекст сучасних збройних конфліктів). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія германістика та міжкультурна комунікація*, 1, 9-15. <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2025-1-2>

Дойчик, О.Я., Павлюк Х.Т. (2018). Метафорична репрезентація художнього концепту FEAR (на матеріалі романів Вероніки Рот «Divergent», «Insurgent», «Allegiant»). *Закарпатські філологічні студії*, 1(3), 112–127.

Дячук Н. В., Криворучко Т. В. (2021). Важливість теорії фреймів у лінгвістичній парадигмі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 32(71),4, 135-139. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-1/23>

Єсипенко, Н.Г. & Шульженко, К.А. (2023). Образний компонент концепту MURDER у романі Р. Османа «Клуб вбивств по четвергах». *Нова філологія*, 92, 88-93. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2023-92-13>

Кагановська, О.М. (2002). *Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя)* : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ.

Кагановська, О.М. (2013). Текстові концепти французької художньої прози середини ХХ сторіччя: когнітивно-нараторологічний погляд. *Теоретична і дидактична філологія*, 15, 195-203.

Калмиков, Г.В. (2016). Дискурсивні практики як компоненти професійно-мовленнєвої діяльності психологів. *Психолінгвістика. Серія: Психологія*, 20 (1), 98-111.

URL: <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/97>

Калмиков, Г.В. (2017). Професійно-психологічний дискурс як інструмент впливу на адресата. *Психолінгвістика*. Вип. 22 (1). С. 104-123. URL: <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/15/9>

Калмиков, Г.В. (2021). Професійно-мовленнєва діяльність майбутніх психотерапевтів у системі інноваційних процесів закладів вищої освіти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : науковий журнал*, 12, 46–50. DOI: 10.25264/2415-7384-2021-12-46-50

Качмар, О.Ю. (2016). Типологія комунікативних стратегій у психотерапевтичному дискурсі. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 19(2), 132-140. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2016.113762>

Качмар, О.Ю. (2018). Основні принципи аналізу психотерапевтичного дискурсу: мовний аспект. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 21(1), 50-57. URL: https://www.academia.edu/127813021/Main_Principles_of_Psychotherapeutic_Discourse_Analysis_Linguistic_Aspect

Качмар, О.Ю. (2018b) Психотерапевтичний дискурс: визначення, конститутивні ознаки та принципи аналізу. *Актуальні питання іноземної філології*, 8, 132–137. URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/philology/article/view/2636>

Коваленко, Г.М. (2010). Метафора руху в англomовному психоаналітичному дискурсі. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*, 133-137.

Лисанець, Ю.В. (2017). Концепти комунікативної поведінки в англomовному дискурсі медицини. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 4, 53–56.

URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/6462>

Мартинюк А.П. (2006). Концепт у дискурсивній парадигмі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, 725, 9–12.

Мартинюк А.П. (2009). Перспективи дискурсивного напрямку дослідження концептів. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*, 837, 14–18.

Мартинюк А.П. (2011). *Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Морозова, О.І. (2010). Дискурс як когнітивно-комунікативна подія. *Науковий вісник Волинського національного ун-ту імені Лесі Українки. Сер. Філологічні науки. Мовознавство*, 7, 134-138. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84006692.pdf>

Морозова, О.І. (2008). Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови) (Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови»). Київ.

Морозова, О.І., Шуваєва, А.О. (2019). Лінгвістичний аналіз наратива (на прикладі історій про особистий досвід бенефіціантів благодійних організацій). *Записки з Українського мовознавства*, 26(2), 242–248.

Набокова, І. Ю., & Мартинюк, А. П. (2024). Наративи про перших леді США як інструмент формування еталону жіночності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*, 2 (361), 255–262. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2024-2\(361\)-255-262](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2024-2(361)-255-262)

Ніконова, В.Г. (2010). Картина світу в трагедіях Шекспіра: проблема реконструкції та моделювання. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія Філологічні науки*, 89(1), 255-260.

Ніконова, В. Г. (2012). Концепт – концептуальний простір – картина світу: досвід поетико-когнітивного аналізу художнього тексту. *Вісник КНЛУ. Серія: Філологія*, 5(2), 117-123.

Ніконова, В.Г. (2008). *Трагедійна картина світу у поезиці Шекспіра : монографія*. Дніпропетровськ : Вид-во ДУЕП.

Приходько, А. М. (2008). *Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : монографія*. Запоріжжя : Прем'єр.

Приходько, Г.І. (2025). Когнітивний напрям у сучасній науці про мову. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 1(27), 188-196. DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2025.27.188-196>

Приходько, Г.І. (2024). Специфіка концепту CRIME в англійськомовній картині світу. *Мова. Література. Фольклор*, 2, 47-52. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2024-2-6>

Приходько, Г.І., Приходченко, О.О. (2023). Суб'єктивність як один з аспектів дослідження тексту. *Мова. Література. Фольклор*, 1, 47-52. DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2023-1-6>

Селіванова, О. О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава : Довкілля.

Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : монографія*. Полтава : Довкілля-К.

Солощук, Л.В. (2024). Толерантна дискурсивна особистість у сучасному англomовному інституціональному дискурсі: взаємодія вербальних та кінесичних компонентів комунікації. *Міжнародний науковий журнал "Грааль науки". Секція Філологія та журналістика*, 36, 318-324. DOI: 10.36074/grail-of-science.16.02.2024.053

Стрельченко, К.С. (2016). Концептуальний простір *ТАЄМНИЦЯ*: фреймова модель (на матеріалі англomовних художніх творів). *Філологічні студії*, 6, 56-62

Ткаченко, Ю. (2021). Явище когнітивного сценарію в українській радянській і сучасній святковій публіцистиці. *Path of Science*, 7(11), 3008-3015. DOI: 10.22178/pos.76-4

Цапів, А.О. (2020). Поетика наративу англійськомовних художніх текстів для дітей (Дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04). Харків.

Цапів, А.О. (2019). Сучасні казкові кінонаративи під мікроскопом наратолога: критичний огляд та дискусії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»*, 2, 89-95.

Цапів, А.О., Андреева, М.А. (2023). Наративні особливості постмодерністських казок британської традиції (на основі художніх текстів для дітей Р. Дала). [Науковий вісник ХДУ Серія Германістика та міжкультурна комунікація / Секція Германські Мови](https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2023-1-12), 1, 84-89. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2023-1-12>.

Шевченко І. С. (Ред.). (2005). *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* : колект. Монографія. Харків : Константа.

Шевченко, І.С. (2013). Концепти комунікативної поведінки та дискурс. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*, 1072(76), 15-20.

Шевченко, І.С. (2024). Мультимодальна концептуальна метафора. *Мовознавчий Вісник*, 132-138. DOI: <https://doi.org/10.31651/2226-4388-2024-36-132-138>

Abbott, H.P. (2008). Defining narrative. In: *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge Introductions to Literature. (p. 13-27). Cambridge University Press.

Alber, J. (2002). The “Moreness” or “Lessness” of “Natural” Narratology: Samuel Beckett’s “Lessness” Reconsidered. *Style*, 36(1), 54–75. <http://www.jstor.org/stable/10.5325/style.36.1.54>

Alber, J., & Fludernik, M. (Eds.). (2010). *Postclassical Narratology: Approaches and Analyses*. Ohio State University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1kgqw6k>

Alber, J. and Olson, G. (2018). *How to Do Things with Narrative: Cognitive and Diachronic Perspectives*. Berlin/Boston: De Gruyter, 2018. <https://doi.org/10.1515/9783110569957> In: *Narratologia. Contributions to Narrative Theory. Series. Vol. 60*. Edited by: Jannindis, F., Martinez, M. Pier, J., Schmid, W. De Gruyter. URL: <https://www.degruyterbrill.com/serial/nar-b/html>

Angus, L. E., & McLeod, J. (2004). Toward an integrative framework for understanding the role of narrative in psychotherapy process. In: L. E. Angus & J. McLeod (Eds.), *The handbook of narrative and psychotherapy: Practice, theory and research*. (p. 367–374). London: Sage.

Avdi, E. & Georgaca, E. (2007a). Discourse analysis and psychotherapy: A critical review. *European Journal of Psychotherapy & Counselling*, 9(2), 157–176. DOI: 10.1080/13642530701363445

Avdi, E., & Georgaca, E. (2007b). Narrative research in psychotherapy: A critical review. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 80, 407–419. DOI: <https://doi.org/10.1348/147608306X158092>

Attardo, Salvatore. (2020). Scripts, frames, and other semantic objects. In: Attardo, S. (ed.) *Script-based Semantics*. (p. 11-41). Walter de Gruyter Inc, Boston/Berlin..

Barsalou, L.W. (1992). Frames, concepts, and conceptual fields. In: A. Lehrer & E. F. Kittay (Eds.). *Frames, fields, and contrasts*. (p. 21–71). URL: https://barsaloulab.org/Online_Articles/1992-Barsalou-chap-frames.pdf

Barthes, R., & Duisit, L. (1975). An introduction to the structural analysis narrative. *New Literary History*, 6(2), 237–272. <https://doi.org/10.2307/468419>

Berman, J. (2015). *The Talking Cure. Literary Representations of Psychoanalysis*. International Psychotherapy Institute E-Books.

Bialyk V. D., Nizhnik L. I., Nuzban O. V. (2023). The language of DOUBT: Exploring linguistic frames. *Закарпатські філологічні студії*, 32(1), 47–53. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.8>

Bilyk, O., Bylytsia, U., Doichyk, O., Ivanotchak, N., & Pyliachyk, N. (2022). COVID-19 metaphoric blends in media discourse. *Studies about Languages*, 40, 17-33. <https://doi.org/10.5755/j01.sal.40.1.30155>

Bilyk, O.I., Ivanotchak, N.I., Malyshivska, I.V., Pyliachyk, N.Ye. (2023). The concept of CHORNOBYL in a multimodal framework. *Закарпатські філологічні студії*, 1(27), 75–81.

URL http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_1/13.pdf

Blenkiron, P. (2005). Stories and analogies in cognitive behaviour therapy: A clinical review. *Behavioral and Cognitive Psychotherapy*, 33(1), 45–59. DOI:10.1017/S1352465804001766

Bondarenko, I. & Nikolaienko, V. (2022). Like a bad dream: Navigating narrative spaces of pandemic-themed dream reports. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*, 7(1), 2-32.

URL: <https://lartis.sk/wp-content/uploads/2022/06/BondarenkoNikolaienko.pdf>

Brandt L., & Brandt, P.A. (2005). Cognitive poetics and imagery. *European Journal of English Studies*, 9(2), 117–130.

<https://case.edu/artsci/cogs/larcs/documents/Cognitivepoeticsandimagery.pdf>

Bruner, J. (1986). *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge, MA and London, England: Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674029019>

Bruner, J. (1991). The narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, 18(1), 1-21.

Buchholz, M.B, Buchholz, T. and Wülfing, B. (2021). Doing Contrariness: Therapeutic Talk-In-Interaction in a Single Therapy Session with a Traumatized Child. *Frontiers. Psychology*, 12.

DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.545966>

Buchholz, M.B. & Kächele, H. (2013). Conversation Analysis – a Powerful Tool for Psychoanalytic Practice and Psychotherapy Research. *Language and Psychoanalysis*, 2 (2), 4-30. DOI: <http://dx.doi.org/10.7565/landp.2013.004>

Bystrov, Y. (2014). Fractal metaphor LIFE IS A STORY in biographical narrative. *Topics in Linguistics*, 14(1), 1-8. DOI: 10.2478/topling-2014-0007

Calancea, A. (2025). Practical strategies for using metaphors in therapeutic communication and clinical practice. *Psychology Scientific-practical Journal*, 46, 21-29. DOI: 10.46728/pspj.2024.v46.i1.p21-29.

Caracciolo, Marco. (2014). *The Experientiality of Narrative: An Enactivist Approach*, Berlin, Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110365658> In: Narratologia. Contributions to Narrative Theory. Series. Vol. 43. Edited by: Jannindis, F., Martinez, M. Pier, J., Schmid, W. De Gruyter. URL: <https://www.degruyterbrill.com/serial/nar-b/html>

Chatman, S. (1975). Towards a Theory of Narrative. *New Literary History*, 6(2), 295–318. <https://doi.org/10.2307/468421>

Chen, X. (2004). Scripts and Conceptual Change. In: P. Li, X. Chen, H.X. Zhang (eds.) *Science, Cognitive, and Consciousness*. (p.96-117). Jiangxi People's Press.

URL:https://www.researchgate.net/publication/260290133_Scripts_and_conceptual_change

Coelho Junior, N. E. (2016). The origins and destinies of the idea of thirdness in contemporary psychoanalysis. *The International Journal of Psychoanalysis*, 97(4), 1105–1127. DOI: <https://doi.org/10.1111/1745-8315.12433>

Conversation with Irvin D. Yalom. (2010). In: *When Nietzsche Wept: A Novel of Obsession*. (p. 303-308). Harper Perennial, Modern Classics.

Coulson, S. (2001). *Semantic Leaps: Frame-Shifting and Conceptual Blending in Meaning Construction*. Cambridge: CUP.

Coulson, S. (2002). *What's so funny?: Conceptual integration in humorous examples*. Retrieved from: <https://pages.ucsd.edu/~scoulson/funstuff/funny.html>

Coulson, S. (2005). Extemporaneous blending: Conceptual integration in humorous discourse from talk radio. *Style*, 39, 107-122.

Coulson, S. and Oakley, T. (2000). Blending Basics. *Cognitive Linguistics*, 11:3/4, 175– 196.

Coulson, S., & Oakley, T. (2005). Blending and coded meaning: Literal and figurative meaning in cognitive semantics. *Journal of Pragmatics*, 37(10), 1510-1536. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2004.09.010>

Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics*. 6th ed. Oxford : Blackwell. <http://dx.doi.org/10.1002/9781444302776>

Dancygier, B. (2005). “Blending and Narrative Viewpoint: Jonathan Raban’s Travels Through Mental Spaces.” *Language and Literature*, 14 (2), 99–127.

Dancygier, B. (2008). The text and the story. Levels of blending in fictional narratives. In A. Hougaard & T. Oakley, *Mental spaces and discourse interaction* (pp. 51-78). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Dancygier, B. (2012a). Narrative Time, Sequence, and Memory: A Blending Analysis. In: *Blending and the Study of Narrative: Approaches and Applications*. ed. by Ralf Schneider, Marcus Hartner. (p.31-56). Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.

Dancygier, B. (2012b). *The language of stories: A cognitive approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dancygier, B. (2017). Viewpoint phenomena in constructions and discourse. *Glossa: a journal of general linguistics* 2(1): 37. 1–22, DOI: <https://doi.org/10.5334/gjgl.253>

Dancygier, B. (2021). Fictive Deixis, Direct Discourse, and Viewpoint Networks. *Frontiers in Communication*, 6: 624334. DOI: 10.3389/fcomm.2021.624334

Dancygier, B. and Vandelanotte, L. (2016). “Discourse viewpoint as network”. In *Viewpoint and the Fabric of Meaning: Form and Use of Viewpoint Tools across Languages and Modalities*, edited by Barbara Dancygier, Wei-lun Lu and Arie Verhagen, (p. 13-40). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110365467-003>

Dannenber, H. (2012). Fleshing Out the Blend: The Representation of Counterfactuals in Alternate History in Print, Film, and Television Narratives. In: *Blending and the Study of Narrative: Approaches and Applications*. ed. by Ralf Schneider & Marcus Hartner. (p. 121-146). Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.

Diamond, M. (2007). Organizational Change and the Analytic Third: Locating and Attending to Unconscious Organizational Psychodynamics. *Psychoanalysis*, 12, 142–164. DOI: 10.1057/palgrave.pcs.2100116

Dimaggio, G., Salvatore, G., Azzara, C., & Catania, D. (2003). Rewriting selfnarratives: The therapeutic process. *Journal of Constructivist Psychology*, 16, 155–181.

Doichyk, O., Yurchyshyn, V., Velykoroda, Yu. (2024). Intertextual satire in media discourse. Conceptual blends. *Review of Cognitive Linguistics*. Advance Online Publication. DOI: <https://doi.org/10.1075/rcl.00183.doi>

Diachuk, N.V., Kryvoruchko, T. V. (2025). The Modelling of Fictional Reality: a Frame-Semantic Approach. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philological Sciences*, 1(104), 155-166. DOI: 10.35433/philology.1 (104).2025.155-166

Diachuk, N., Svyrydiuk, T., Kryvoruchko, T., Biliuk, I., Levchenko, O. (2021). Frame analysis as one of the effective methods of newspaper discourse studying. *Revista Amazonia Investiga*, 10(38), 130-137.

DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.38.02.12>

Eder, J. (2003). Narratology and Cognitive Reception Theories. In: *What Is Narratology?: Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*, edited by Tom Kindt and Hans-Harald Müller, (pp. 277-302). Berlin, New York: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110202069.277>

Esmer, E. (2022). Event structure metaphors in political speeches on Covid 19 crisis delivered by the government leaders. *American Journal of Humanities and Social Sciences Research (AJHSSR)*, 6(10), 8-18.

Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge: CUP.

Fauconnier, G. (1997). *Mappings in Thought and Language*. Cambridge: CUP.

Fauconnier, G., & Turner, M. (1998). Conceptual integration networks. *Cognitive Science*, 22(2), 133-187.

Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. Basic Books.

Feyersinger, E. (2012). The Conceptual Integration Network of Metalepsis. In: *Blending and the Study of Narrative: Approaches and Applications*. / ed. by Ralf Schneider & Marcus Hartner. (p. 173-198). Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.

Fillmore, Ch. (1990). Epistemic stance and grammatical form in English Conditional Sentences. *The 26th Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society, 1*, 137-161.

Fillmore Ch. J., Baker, C. (2010). A Frames Approach to Semantic Analysis. In: Bernd Heine, B., Heiko Narrog, H. (eds.) *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*. (p. 313–340). Oxford : Oxford University Press. URL: <https://dl.icdst.org/pdfs/files/a1d2ba6b75bd9c1ba36bec375d4121c4.pdf>

Fillmore, Ch. J. Frame semantics. In: Geeraerts, D. (ed.) (2006). *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. (p. 373-400). Berlin, New York : De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110199901.373>

Fitzgerald, P. (2013). *Therapy talk: Conversation analysis in practice*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

Fludernik (ed.) (2011a). *Beyond cognitive metaphor theory : perspectives on literary metaphor*. Routledge : Taylor & Francis.

Fludernik, M. (2003). Chronology, time, tense and experientiality in narrative. *Language and Literature*, 12(2), 117-134 DOI:[10.1177/0963947003012002295](https://doi.org/10.1177/0963947003012002295)

Fludernik, M. (2008). 'Narrative and Drama'. In *Theorizing Narrativity*. Edited by John Pier and José Ángel García Landa. (p.355-383). Berlin and New York: de Gruyter.

Fludernik, M. (2010). "Naturalizing the Unnatural: A View from Blending Theory." *Journal of Literary Semantics* 39, 1–27.

Fludernik, M. (2002). *Towards a 'Natural' Narratology*. London and New York : Routledge.

Fludernik, M. (2011b). 1050-1500: Through a Glass Darkly; or, the Emergence of Mind in Medieval Narrative. In: *The Emergence of Mind. Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*. ed. by Herman, D. (p. 69-102). Lincoln and London : University of Nebraska Press.

Freeman, M. (2000). Poetry and the Scope of Metaphor: Toward a Cognitive Theory of Literature. In: Barcelona, A. (ed.) *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*. (p. 253–281). Berlin, New York : Mouton de Gruyter.

Freeman, M.H. (2011). The Role of Metaphor in Poetic Iconicity In: M. Fludernik (ed.) *Beyond cognitive metaphor theory : perspectives on literary metaphor*. (p.158-175). Routledge : Taylor & Francis.

Geeraerts, D. (ed.). (2006). *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. Berlin & New York. Mouton de Gruyter.

Genette, G. (1980). *Narrative discourse: An essay in method*. Cornell University Press.

Gibbs, R.W. (2000). "Making Good Psychology of Blending Theory." *Cognitive Linguistics* 11, 347–358.

Gibbs, R. (2001). "Evaluating Contemporary Models of Figurative Language Understanding." *Metaphor and Symbol* 16:3/4, 31–50.

Grady, J. (2000). "Cognitive Mechanisms of Conceptual Integration." *Cognitive Linguistics* 11, 335–345.

Grady, J. (1997). *Foundations of Meaning: Primary Metaphors and Primary Scenes*. (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from: <https://escholarship.org/uc/item/3g9427m2>

Graf, E.-M., Sator, M., Spranz-Fogasy, T. (eds.) (2014). *Discourses of Helping Professions*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Harder, P. (2003). Mental Spaces: Exactly When Do We Need Them? *Cognitive Linguistics*. 14:1, 91–96.

Hart, F.E. (2011). 1500-1620: Reading, Consciousness, and Romance in the Sixteenth Century. In: *The Emergence of Mind. Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*. ed. by Herman, D. (p. 103-131). Lincoln and London : University of Nebraska Press.

Hartner, M. (2008). “Narrative Theory Meets Blending: Multiperspectivity Reconsidered.” In: Jürgen Schläger, and Gesa Stedman (eds.). *The Literary Mind [REAL – Yearbook of Research in English and American Literature, 24]*. (p.181–193). Tübingen: Narr,

Hartner, M. (2012). Constructing Literary Character and Perspective: An Approach from Psychology and Blending Theory. In: *Blending and the Study of Narrative: Approaches and Applications*. ed. by Ralf Schneider, Marcus Hartner. (p.85-120). Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.

Herman, D. (2009). *Basic Elements of Narrative*. Wiley-Blackwell.

Herman, D. (2013a). Cognitive Narratology (revised version; uploaded 22 September 2013). In: Hühn, Peter et al. (eds.): *The Living Handbook of Narratology*. Hamburg: Hamburg University. URL: <https://www-archiv.fdm.uni-hamburg.de/lhn/printpdf/article/cognitive-narratology-revised-version-uploaded-22-september-2013>

Herman, D. (2013b). Narrative Theory and the Sciences of Mind. *Literature Compass*, 10(5), 421-436.

Herman, D. (2000). Narratology as a cognitive science. *Image and Narrative*, 1(1), 1-31.

URL: <https://www.imageandnarrative.be/inarchive/narratology/davidherman.htm>

Herman, D. (2018). *Narratology Beyond the Human*. Oxford University Press.

Herman, D. (1997). Scripts, Sequences, and Stories: Elements of a Postclassical Narratology. *PMLA*, 112(5), 1046–1059. <https://doi.org/10.2307/463482>

Herman, D. (2003). Stories as a tool for thinking. In D. Herman (Ed.), *Narrative theory and the cognitive sciences* (pp. 163–192). Center for the Study of Language and Information.

Herman, D. (2013c). *Storytelling and the Sciences of Mind*. Cambridge: MIT.

Herman, D. (ed.). (2011). *The Emergence of Mind. Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*. Lincoln and London : University of Nebraska Press.

Ionescu, A. (2019). Postclassical Narratology: Twenty Years Later . *Word and Text - A Journal of Literary Studies and Linguistics*, 9, 5-34

Irimiea, S.B. (2017). Professional Discourse as Social Practice. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 3(4), 108-119.

Ivanotchak, N., & Doichyk, O. (2020). Event concept of EMPATHY in English juvenile fantasy prose. *Cognition, Communication, Discourse*, (21), 13-24. DOI: <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2020-21-01>

Iversen, S. and Van Tassell, E. (2025). *The Materiality of Narrative Dynamics*, Berlin, Boston: De Gruyter. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783111689647>

Josselson, R. (2007). *Irvin Yalom on Existential Psychotherapy and Death Anxiety: An Interview*. URL: <https://www.psychotherapy.net/interview/irvin-yalom>

Katz, S. M. (Ed.). (2013). *Metaphor and fields: Common ground, common language, and the future of psychoanalysis*. Routledge/Taylor & Francis Group. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203072318>

Kindt, T. & Müller, H. (eds). (2003). *What Is Narratology?: Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*, Berlin, New York: De Gruyter. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110202069>

Kövecses, Z. (2010a). A new look at metaphorical creativity in Cognitive Linguistics. *Cognitive Linguistics*, 21(4), 663–697. DOI: doi:10.1515/cogl.2010.021

Kövecses Z. (2005). *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.

Kövecses Z. (2010b). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford University Press.

Kövecses, Z. (2011a). Methodological issues in conceptual metaphor theory. In: Sandra Handl, Hans-Jörg Schmid (eds.) *Windows to the Mind: Metaphor, Metonymy and Conceptual Blending*. (p. 23-39). Mouton de Gruyter.

Kövecses, Z. (2011b). Recent development in metaphor theory. Are the new views rival ones? *Review of Cognitive Linguistics*. 9(1). John Benjamins Publishing Company. Pp. 11-25. DOI: [10.1075/rcl.9.1.02kov](https://doi.org/10.1075/rcl.9.1.02kov)

Kövecses, Z. (2009). Aspects of Metaphor in Discourse. *Belgrade English Language and Literature Studies (Belgrade BELLS)*, 1, 81-96

Krüger, W. M., Stenzel, L. M., & Almeida, A. d. N. (2025). Conversation Analysis and the Investigation of Talk-in-Interaction in Psychotherapeutic Working Scenarios. *International Perspectives on Language and Work*. 133-161. https://doi.org/10.1007/978-3-031-80046-7_8

Krysanova, T., & Herezhun, O. (2023). Multimodal meaning-making of aggression in English song narrative: A cognitive-pragmatic perspective. *Cognition, Communication, Discourse*, (26), 83-108. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2023-26-05>

Krysanova, T. & Shevchenko, I. (2021). Conceptual Blending in Multimodal Construction of Negative Emotions in Film. *Text-Image-Music: Crossing the Borders. Intermedial Conversations on the Poetics of Verbal, Visual and Musical Texts. In Honour of Prof. Elzbieta Chrzanowska-Kluczevska. Series: Text – Meaning – Context: Cracow Studies in English Language, Literature and Culture*. Vol.19 / Andrzej Pawelec, Aeddan Shaw and Grzegorz Szpila (Eds.). Peter Lang, 2021. 357–371. DOI: <https://doi.org/10.3726/b18012>

Labov, W., & Fanshel, D. (1977). *Therapeutic discourse: Psychotherapy as conversation*. Orlando, FL: Academic Press.

Lakoff, G. (1987). *Women, fire, and dangerous things*. Chicago; London : The University of Chicago Press.

Lakoff, G., Johnson, M. *Metaphors We Live By*. (2003). Chicago: University of Chicago Press.

Lakoff, G., Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh The Embodied Mind and*

Its Challenge to Western Thought. Basic Books.

Lakoff, R. T. (1989). The Limits of Politeness: Therapeutic and Courtroom Discourse. *Multilingua Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication*, 8, 101-130. <https://doi.org/10.1515/mult.1989.8.2-3.101>

Langacker, R. W. (2008). *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195331967.001.0001>

Levitt, H., Korman, Y., & Angus, L. (2000). A metaphor analysis in treatments of depression: Metaphor as a marker of change. *Counselling Psychology Quarterly*, 13(1), Pp. 23–35. DOI: 10.1080/09515070050011042

Lewis B. (1995). Psychotherapeutic discourse analysis. *American Journal of Psychotherapy*, 49(3). Pp. 371-384.

DOI: <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.1995.49.3.371>

Lockett, L. (2011). 700-1050: Embodiment, Metaphor, and the Mind in Old English Narrative. In: *The Emergence of Mind. Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*. / ed. by Herman, D. (p. 43-68). Lincoln and London : University of Nebraska Press.

Madill, A. (2006). Exploring psychotherapy with discourse analysis: Chipping away at the mortar. In: C.T. Fischer (Ed.). *Qualitative Research Methods for Psychology: Introduction through Empirical Case Studies*. NY: Academic Press.

Madill, A., & Barkham, M. (1997). Discourse analysis of a theme in one successful case of brief psychodynamic-interpersonal psychotherapy. *Journal of Counseling Psychology*, 44(2), 232-244.

Margolin, U. (2003). “Cognitive Science, the Thinking Mind, and Literary Narrative.” In *Narrative Theory and the Cognitive Sciences* ed. by D. Herman. (p. 271–94). Stanford, CA : Center for the Study of Language and Information.

Martínez, M.-Á. (2025). *Storyworld Possible Selves and Narrative Intersubjectivity*, De Gruyter.

Martynyuk, A. (2021). Transition trauma metaphor in transgender narrative. *East European Journal of Psycholinguistics*, 8(1), 70–82. DOI: <https://doi.org/10.29038/ejpl.2021.8.1.mar>

Martynyuk A., Kovalenko L. (2018). English container metaphors of emotions in Ukrainian translations. *Advanced Education*, 10, 190-197, ISSN: 2409-3351. DOI: 10.20535/2410-8286.142723.

McAdams, D. P. (1997). *The Stories We Live by: Personal Myths and the Making of the Self*. New York: London: The Guilford Press.

McLeod, J. (2004). Social construction, narrative and psychotherapy. In L. E. Angus & J. McLeod (Eds.), *The handbook of narrative and psychotherapy: Practice, theory and research* (p. 351–366). London: Sage.

Minsky, M. (1974). A Framework for Representing Knowledge In: Haugeland, J. (ed.) *Mind Design II: Philosophy, Psychology, and Artificial Intelligence* Massachusetts Institute of Technology. (pp. 111–187). <https://doi.org/10.7551/MITPRESS/4626.003.0005>

Modell, A. (2009). Metaphor: the bridge between feelings and knowledge. *Psychoanalytic Inquiry*, 29(1), 6–11.

DOI: <https://doi.org/10.1080/07351690802246890>

Morozova, O. (2017). Monomodal and multimodal instantiations of conceptual metaphors of Brexit. *LEGE ARTIS Language yesterday, today, tomorrow*, II(2), 250-283.

Musolff, A. (2016). *Political Metaphor Analysis: Discourse and Scenarios*. London, New York : Bloomsbury.

Musolff, A. (2006). Metaphor Scenarios in Public Discourse. *Metaphor and Symbol*, 21(1), 23–38.

Musolff, A. (2023). Metaphorical Framing in Political Discourse. In: P. Cap (ed.). *Handbook of Political Discourse*. (p. 145-163). Cheltenham: Edward Elgar. DOI: 10.4337/9781800373570.00019

Needham-Didsbury, I. (2014). Metaphor in psychotherapeutic discourse: Implications for utterance interpretation. *Poznan Studies in Contemporary Linguistics*, 50(1), 75-97. DOI: <https://doi.org/10.1515/psicl-2014-0005>

Nielsen H. S. (2010). Natural Authors, Unnatural Narration. In: J. Alber and M. Fludernik (Eds.) *Postclassical Narratology. Approaches and Analyses*. (p. 275–292). Columbus : The Ohio State University Press.

Nørgaard, N. (2010). New perspectives on narrative and multimodality. In R. Page (Ed.), *Multimodality and the literary text: Making sense of Safran Foer's 'Extremely loud and incredibly close'*. (p.115-126). New York, London: Routledge Taylor & Francis Group.

Norton J. (1998). Discourse, narrative and psychotherapy. *Psychotherapy in Australia*, 4(4): 7-13. URL: <https://jonathannorton.wordpress.com/2010/06/04/discourse-narrative-and-psychotherapy/>

Norton, J. (2005). Narrative isn't everything. *Psychotherapy in Australia*, 11, 53-54.

URL:https://www.researchgate.net/publication/269932431_Narrative_isn't_everything

Novosadska, O. B. (2018). The concept of Frame and the Framing Process. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI(43), Issue 150, 38-41.

Nytspol V. I., Kobuta S. S., (2022). Conceptual Metaphor of Russian-Ukrainian War in American Media Discourse. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 56, 111-114.

Oakley, T. (1998). "Conceptual Blending, Narrative Discourse, and Rhetoric." *Cognitive Linguistics* 9:4, 321–360.

Oakley, T. (2016). *Conceptual integration and fictive interaction*. Literary Universals Project. URL: <https://literary-universals.uconn.edu/2016/09/15/conceptual-integration/>

Oakley T. and Hougaard, A. (eds.). (2008). *Mental Spaces in Discourse and Interaction*. Amsterdam: Benjamins.

Oakley, T., Tobin, V. (2012). Attention, Blending, and Suspense in Classic and Experimental Film. In: *Blending and the Study of Narrative: Approaches and Applications*. ed. by Ralf Schneider, Marcus Hartner. (p.57-84). Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.

Ogden, Th. (2004). This Art of Psychoanalysis: Dreaming Undreamt Dreams and Interrupted Cries. *The International Journal of Psychoanalysis*, 85, 857-77. DOI: 10.1516/0020757041557575.

Olson, G. (2011). *Current Trends in Narratology*, Berlin, New York: De Gruyter, <https://doi.org/10.1515/9783110255003>

Pálinkás, I. (2014). Metaphor, Irony and Blending. *Argumentum*. 10, 611-630 Debreceni Egyetemi Kiadó. URL: <https://argumentum.unideb.hu/2014-anyagok/palinkasi.pdf>

Palmer, A. (2004). *Fictional Minds*. Lincoln and London : University of Nebraska Press.

Pawelczyk, J. (2011). *Talk as Therapy: Psychotherapy in a Linguistic Perspective*, Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9781934078679>

Peräkylä, A. (2019). Conversation analysis and psychotherapy: Identifying transformative sequences. *Research on Language and Social Interaction*, 52(3), 257–280. DOI: [10.1080/08351813.2019.1631044](https://doi.org/10.1080/08351813.2019.1631044)

Pérez-Sobrino, P. (2017). *Multimodal metaphor and metonymy in advertising*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. DOI: [10.1075/ftl.2](https://doi.org/10.1075/ftl.2)

Pérez-Sobrino, P., Semino, E., Ibarretxe-Antuñano, I., Koller, V. & Olza, I. (2022). Acting like a Hedgehog in Times of Pandemic: Metaphorical Creativity in the #reframecovid Collection. *Metaphor and Symbol*, 37(2), 127-139. DOI: 10.1080/10926488.2021.1949599

Phelan, J., Rabinowitz, P.J., Warhol, R. (eds.). (2012). *Narrative theory: core concepts and critical debates*. The Ohio State University Press.

Plitt, R.T. (2024). Conceptualizations in the Discourse on Computational Creativity – Using Frame Semantics and Cultural Schemas for a Cognitive-Oriented Discourse Analysis. In: Baranyiné Kóczy, J., Prodanović Stankić, D., Panić Kavgić, O. (eds.). *Cultural Linguistics and the Social World. Cultural Linguistics*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-97-6192-0_15

Prince, G. (2003). *A dictionary of narratology*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

Prince, G. (2019). *Narratology*. *Oxford Research Encyclopedia of Literature*. Retrieved 20 Jul. 2025, from:

<https://oxfordre.com/literature/view/10.1093/acrefore/9780190201098.001.0001/acrefore-9780190201098-e-996>.

Quendler, Ch. (2012). The Conceptual Integration of Intermediality: Literary and Cinematic Camera-Eye Narratives. In: *Blending and the Study of Narrative: Approaches and Applications*. ed. by Ralf Schneider & Marcus Hartner. (p.199-228). Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.

Ribeiro, E., Ribeiro, A. P., Gonçalves, M. M., Horvath, A. O., & Stiles, W. B. (2012). How collaboration in therapy becomes therapeutic: The therapeutic collaboration coding system. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 86(3), 294–314. DOI: 10.1111/j.2044-8341.2012.02066x

Richardson, B. (2019). Recent Work in Unnatural Narrative Studies. *Word and Text - A Journal of Literary Studies and Linguistics*, 9, 37-46.

Riddle Harding, J. (2012). Metaphors, Narrative Frames, and Cognitive Distance in Charles Chesnut's "Dave's Neckliss". In: *Blending and the Study of Narrative: Approaches and Applications*. ed. by Ralf Schneider & Marcus Hartner. (p. 229-252). Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.

Rosenbaum, R. (2025). *Consciousness is Story-Shaped: How and Why Narrative Mirrors the Mind*, Berlin, Boston: De Gruyter,. <https://doi.org/10.1515/9783111450834>

Ruiz, J.H. (2009). *Understanding Tropes: At the Crossroads Between Pragmatics and Cognition*. Peter Lang.

Ruiz de Mendoza, F., & Pérez, L. (2011). The contemporary theory of metaphor: Myths, developments and challenges. *Metaphor and Symbol*, 26(3), 161–185. DOI:10.1080/10926488.2011.583189

Salih, A. (2025). The Power of Metaphors in Psychotherapy: Enhancing Therapeutic Communication, Emotional Expression, and Transformative Change. *Journal of Humanities and Education Development*, 7, 80-84. DOI: 10.22161/jhed.7.2.9.

Semino E. (2002). A Cognitive Stylistic Approach to Mind Style in Narrative Fiction. In: Semino, E. & Culpeper, J. (eds.). *Cognitive Stylistics: Language and*

Cognition in Text Analysis. (p. 95–122). Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company.

Semino E. (2006). Blending and Characters' Mental Functioning in Virginia Woolf's "Lappin and Lapinova". *Language in Literature*, 15/1, 55–72.

Semino, E. (2008). *Metaphor in Discourse*. Cambridge University Press.

Semino E., Swindlehurst, K. (1996) Metaphor and Mind Style in Ken Kesey's "One Flew Over the Cuckoo's Nest". *Style*. 30/ 1, 143–166.

Semino, E. (2021). "Not soldiers but fire-fighters" – metaphors and Covid-19. *Health Communication*, 6(1). 50-58. DOI:10.1080/10410236.2020.1844989

Schank, R. C., & Abelson, R. P. (1977). *Scripts, Plans, Goals, and Understanding: An Inquiry into Human Knowledge Structures*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Schneider, R. (2012). Blending and the Study of Narrative: An Introduction. In: *Blending and the Study of Narrative: Approaches and Applications*. ed. by Ralf Schneider & Marcus Hartner. (p. 1-30). Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.

Shevchenko, I. (2021). Conceptual metaphors of 'economic crisis' in English: a historical cognitive perspective. *Armenian Folia Anglistika*. 17 (23), 24–34. <https://doi.org/10.46991/AFA/2021.17.1.024>

Shevchenko, I., & Shastalo, V. (2021) The conceptual metaphor of modesty in English and Ukrainian. *Cognitive Studies / Études cognitives*, 2021(21), Article 2462. DOI: <https://doi.org/10.11649/cs.2462>

Sinding, M. (2012). Blending in a *baciyelmo*: *Don Quixote's* Genre Blending and the Invention of the Novel. In: *Blending and the Study of Narrative: Approaches and Applications*. / ed. by Ralf Schneider & Marcus Hartner. (p.147-172). Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.

Sternberg, Meir (2003). Universals of Narrative and Their Cognitivist Fortunes (I). *Poetics Today* 24.2, 297–395.

Stockwell, P. (2002). *Cognitive Poetics: An Introduction*. London: Routledge.

Stott, R., Mansell, W., Salkovskis, P., Lavender, A., & Cartwright-Hatton, S. (2010). *Oxford guide to metaphors in CBT. Building cognitive bridges*. Oxford and New York: Oxford University Press.

DOI: <https://doi.org/10.1093/med:psych/9780199207497.001.0001>

Talmy, L. (2000a). *Toward a Cognitive Semantics*. Volume I. Cambridge, MA: MIT Press. URL: <https://www.acsu.buffalo.edu/~talmy/talmyweb/TCS.html>

Talmy, L. (2000b). *Toward a Cognitive Semantics*. Volume II. Cambridge, MA: MIT Press. URL: <https://www.acsu.buffalo.edu/~talmy/talmyweb/TCS.html>

Tapia E. (2003). Symmetry as Conceptual Metaphor in Walker's "The Color Purple". *International Journal of English Studies*. 3 (1). 29–44.

Tapia E. (2006). Beyond a Comparison of Two Distinct Things; or, What Students of Literature Gain from a Cognitive Linguistic Approach to Metaphor. *College Literature*, 33(2), 135–153.

Tay, D. (2016a). Finding the Middle Ground between Therapist-Centred and Client-Centred Metaphor Research in Psychotherapy. In: O'Reilly, M., Lester, J.N. (eds.). *The Palgrave Handbook of Adult Mental Health*. (p. 558–576). Palgrave MacMillan. DOI: https://doi.org/10.1057/9781137496850_29

Tay, D. (2011). *Metaphor in Psychotherapy: Description and Applications*. PhD thesis. New Zealand.

Tay, D. (2016b). Metaphor and Psychological Transference. *Metaphor and Symbol*, 31(1), 11-30. DOI: 10.1080/10926488.2016.1116903.

Tay, D. (2010). Revisiting Metaphor Types as Discourse Strategies: The Case of Psychotherapeutic Discourse. *Text & Talk*, 30(4), 445-463. DOI: <https://doi.org/10.1515/TEXT.2010.022>

Törneke, N. (2020). Strategies for using metaphor in psychological treatment. *Metaphor and the Social World*, 10(2), 214-232 DOI: <https://doi.org/10.1075/msw.00004.tor>

Turner, M. (2008). Frame blending. In: Rema Rossini Favretti (ed.) *Frames, Corpora, and Knowledge Representation*. (p.13-32). Bologna: Bononia University Press. URL: <https://markturner.org/FrameBlendingTurner.pdf>

Turner, M. (2003). Double-Scope Stories. In: David Herman (ed.). *Narrative Theory and Cognitive Sciences*. (p. 117–142). Stanford: CSLI Publications.

Tsapiv, A., Andrieieva, M. (2023). Eventfulness as the main feature of narrative (a case study of R. Dahl’s fairy tale “Billy and the Minpins”). *Scientific Bulletin of Kherson State University Series Germanic Studies and Intercultural Communication*, 2, 60-66. DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2023-2-9>

Tsur R. (1992). *Toward a Theory of Cognitive Poetics*. Amsterdam, etc. : Elsevier Science Publ.

Vandelanotte L. (2017). *Viewpoint*. In: Dancygier B, ed. *The Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics*. (p.157-171). Cambridge Handbooks in Language and Linguistics. Cambridge University Press.

van Dijk, T. A. (1975). Action, Action Description, and Narrative. *New Literary History*, 6(2), 273–294. <https://doi.org/10.2307/468420>

van Dijk, T.A. (1977). Context and cognition: Knowledge frames and speech act comprehension. *Journal of Pragmatics*, 1(3), 211-231 [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(77\)90035-2](https://doi.org/10.1016/0378-2166(77)90035-2)

van Dijk, T.A. & Kintsch, W. (1983). *Strategies of Discourse Comprehension*. New York Academic Press.

Varney-Wong, A. (2023). The Third. *Therapy Route*. URL: <https://www.therapyroute.com/article/the-third-by-a-varney-wong> Date of Access: 26.10.2025.

Velleman, J.D. (2003). Narrative explanation. *Philosophical Review*, 112(1), 1-25.

Velykoroda, Yu. (2019). Conceptual Metaphorization through Precedent-Related Phenomena in Media Discourse. *Studies about languages*, 34, 32-45. DOI: 10.5755/j01.sal.34.0.22088

Vorobyova O. (2001). Conceptual blending in narrative suspense : Making the pain of anxiety sweet. *ICCL 2001 : Abstracts 7th International Conference in Cognitive Linguistics*, (p. 188–189). University of California, Santa Barbara.

Vorobyova O. (1996). Linguistic Signals of Addressee-Orientedness in the Source and Target Literary Text : A Comparative Study. *The Parasession on Theory and Data in Linguistics*. (p. 165–175). Chicago : Chicago Linguistic Society.

Vorobyova O. (2005). “The Mark on the Wall” and literary fancy. *Cognition and Interpretation in Practice* ed. by H. Veivo, B. Petterson and M. Polvinen. (p. 201–217). Helsinki : Helsinki University Press,.

Vorobyova O. (2017). Virtual narrative in Virginia Woolf’s “A Simple Melody” : Cognitive and semiotic implications. *Language – Literature – the Arts: A Cognitive-Semiotic Interface* ed. by Elzbieta Chrzanowska-Kluczevska, Olga Vorobyova. (p. 95–112). Frankfurt am Main : Peter Lang.

Voutilainen, L. (2010). *Emotional experience in psychotherapy interaction. Conversation analytical study on cognitive psychotherapy*. Helsinki, Finland: University Print.

Voutilainen, L. & Peräkylä, A. (2014). Therapeutic conversation. In: *Handbook of Pragmatics*. (p.1–28). John Benjamins Publishing Company. DOI: <https://doi.org/10.1075/hop.18.the1>

Walsh, R. (2011). Emergent Narrative in Interactive Media. *Narrative*, 19(1), 72–85.

URL:https://www.academia.edu/30467467/Emergent_Narrative_in_Interactive_Media

Weiste, E. & Peräkylä, A. (2013). A Comparative Conversation Analytic Study of Formulations in Psychoanalysis and Cognitive Psychotherapy. *Research on Language and Social Interaction*, 46(4), 299-321. DOI: 10.1080/08351813.2013.839093

Weiste, E. & Peräkylä, A. (2015). Therapeutic Discourse. In: K.Tracy, C. Ilie and T. Sandel (eds.). *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction*, First Edition. p. 1-11). JohnWiley & Sons, Inc. DOI: 10.1002/9781118611463/wbielsi102

Werth P. (1999). *Text Worlds : Representing Conceptual Space in Discourse*. London : Longman.

Wodak, R. (1981). How do I put my problem? Problem presentation in therapy and interview. *Text*, 1, 3–35.

Yesypenko, N., Pavlovykh, T., Migorian, O., Bloschynskyi, I., & Mysechko, O. (2022). Metaphorical representation of anthropomorphic concepts in British and American fairy tales. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 18(Special Issue 1), 18-33.

Zhabotynska, S.A. (2002). Shorts, breeches, and bloomers: Plurality in blends. In *The way we think. Odense working papers in language and communication*. (p. 127-142). Odense, Denmark.

Zhabotynska, S.A. (2010). Principles of building conceptual models for thesaurus dictionaries. *Cognition, Communication, Discourse*, (1), 75-92.
<https://doi.org/10.26565/2218-2926-2010-01-05>

Zunshine, L. (2011). 1700-1775: Theory of Mind, Social Hierarchy, and the Emergence of Narrative Subjectivity. In: *The Emergence of Mind. Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*. / ed. by Herman, D. (p. 161-186). Lincoln and London : University of Nebraska Press.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Yalom, I.D. (2019). *A Matter of Death and Life*. Piatkus.

Yalom, I.D. (2017). *Becoming Myself: A Psychiatrist's Memoir*. Basic Books.

Yalom, I.D. (2015). *Creatures of a Day and Other Tales of Psychotherapy*. Basic Books.

Yalom, I.D. (1974). *Every Day Gets a Little Closer: A Twice-Told Therapy*. Basic Books.

Yalom, I.D. (1980). *Existential Psychotherapy*. Basic Books.

Yalom, I.D. (2012a). *Love's Executioner and Other Tales of Psychotherapy*. Basic Books.

Yalom, I.D. (1996). *Lying on the Couch*. Basic Books.

Yalom, I.D. (1999). *Momma and the Meaning of Life. Tales of Psychotherapy*. Basic Books.

Yalom, I.D. (2008). *Staring at the Sun: Overcoming the Terror of Death*. Jossey-

Bass.

Yalom, I.D. (2001). *The Gift of Therapy: An Open Letter to a New Generation of Therapists and their Patients*. Harper Collins.

Yalom, I. D. (2005). *The Schopenhauer Cure*. Harper Collins Publishers Inc.

Yalom, I.D. (2012b). *The Spinoza Problem*. Basic Books.

Yalom, I.D. (1970). *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*. Basic Books.

Yalom, I.D. (2010). *When Nietzsche Wept: A Novel of Obsession*. Harper Perennial, Modern Classics.

Yalom, I.D. (1998). *The Yalom Reader*. Basic Books.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про
апробацію результатів дисертації****Статті у наукових фахових виданнях України категорії Б:**

1. Дойчик, О.Я., Шкорута, І.І. (2024а). Метафорична об'єктивація групової терапії у психотерапевтичному дискурсі (на матеріалі роману Ірвіна Ялома *The Shopenhauer Cure*). *Folium*, 4, 93-100.

DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2024.4.13>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/folium/article/view/75>

(Особистий внесок здобувачки: відбір емпіричного матеріалу, розробка методики аналізу, здійснення аналізу прикладів)

2. Дойчик, О.Я., Шкорута, І.І. (2024b). Метафоричні сценарії в психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. *Іноземна філологія*, 137, 82–92.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2024.137.4491>

URL: <https://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/foreignphilology/article/view/4491/4975>

(Особистий внесок здобувачки: відбір емпіричного матеріалу, розробка методики аналізу, здійснення аналізу прикладів)

3. Дойчик, О.Я., Шкорута, І.І. (2024c). Девіації метафоричних сценаріїв у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. *Закарпатські філологічні студії*, 35, 89-95.

DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.15>

URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/35/17.pdf>

(Особистий внесок здобувачки: відбір емпіричного матеріалу, розробка методики аналізу, здійснення аналізу прикладів)

4. Дойчик, О.Я., Шкорута, І.І. (2025а). Концептуальна інтеграція наративних ментальних просторів як когнітивна модель об'єктивації психотерапії у дискурсі Ірвіна Ялома. *Закарпатські філологічні студії*, 41(1), 106-111.

DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.17>

URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/41/part_1/19.pdf

(Особистий внесок здобувачки: відбір емпіричного матеріалу, розробка методики аналізу, здійснення аналізу прикладів)

5. Дойчик, О., & Шкорута, І. (2025b). Конфігурація наративних ментальних просторів у психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. *Folium*, 7, 94–103.

DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2025.7.14>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/folium/article/view/574>

(Особистий внесок здобувачки: відбір емпіричного матеріалу, розробка методики аналізу, здійснення аналізу прикладів)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Шкорута, І. (2023). Лінгвокогнітивний вимір психотерапевтичного дискурсу Ірвіна Ялома. В *Психолінгвістичні засади етикетного та конфліктного дискурсів : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю)* (с.176-178). Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім.В.Стефаника.

URL: <https://fpn.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/160/2024/07/materialy-vseukrainsk-konfrentsii-2023-4.pdf>

7. Шкорута, І.І. (2024а). Психотерапевтичний дискурс Ірвіна Ялома у лінгвокогнітивній перспективі. В *Міжособистісна комунікація та перекладознавство: сучасні перспективи розвитку : Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (с. 186-187). Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького.

URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/6305/1/Збірник%20Черкаси.pdf>

8. Дойчик, О., Шкорута, І. (2024d) Метафоричні ролі терапевта і пацієнта в психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. В *Збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції «Актуальні питання вивчення германських,*

романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов» (с. 95-97). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса.

URL: <https://r2.donnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6376fb2b-de2c-424f-8cc2-3d647ab03d44/content>

9. Шкорута, І. (2024b). Метафоричний сценарій PSYCHOTHERAPY IS BATTLE та його девіації в психотерапевтичному дискурсі Ірвіна Ялома. В *Мислення – мова – мовлення. Від Г. Гійома до Л. М. Мінкіна: століття авангардистських ідей [Електронне видання] : матеріали Міжнародної конференції з актуальних проблем лінгвістики та дидактики* (с. 132-136). Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди.

URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/df5aefc4-b981-428f-a157-b6b83fa2b440/content>

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення й практичні результати дослідження апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) “*Психолінгвістичні засади етикетного та конфліктного дискурсів*” (Івано-Франківськ, 29 вересня 2023 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції “*Міжособистісна комунікація та перекладознавство: сучасні перспективи розвитку*” (Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 16 квітня 2024 р.); Міжнародній науковій конференції “*Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов*” (Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 21–22 червня 2024 р.); Міжнародні конференції з актуальних проблем лінгвістики та дидактики “*Мислення – мова – мовлення. Від Г. Гійома до Л. М. Мінкіна: століття авангардистських ідей*” (Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 11-12 жовтня 2024 р.), а також на щорічних звітних наукових конференціях викладачів, аспірантів і студентів кафедри англійської філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ (2023 – 2025 рр.)).

**Наративний фрейм-сценарій психотерапії з наратором-
психотерапевтом**

КОНЦЕПТУАЛЬНІ СЛОТИ НФС НІТ		
КОГНІТИВНІ СЦЕНИ	ПОДІЄВІ КОНТЕКСТИ	КРИТЕРІЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ
[РОЛІ]	[психотерапевт /агенс / експіріенсер] – [пацієнт /пацієнс / реципієнт].	‘хто про кого розповідає’ ‘хто на кого впливає’ ‘різновиди пацієнтів’
[ЦІЛЬ]	[допомога] [мотивація] [трансформація]	‘яка допомога потрібна’ ‘які аспекти потребують трансформації’
[ПЕРЕДУМОВИ]	[емпатія] [антипатія] [особиста травма] [обов’язок]	‘чому обрано роль / професію психотерапевта’ ‘чому почато роботу з пацієнтом / групою’ ‘чому відмовлено / припинено психотерапію’
[ПРАВИЛА]	[етика психотерапевта] [особисті правила] [норми поведінки]	‘які дієві правила виведені особисто з досвіду’ ‘які правила взаємодії групи’ ‘які правила ведення індивідуального сеансу’
[СПОСІБ]	[екзистенційна психотерапія] [групові психотерапія]	‘як відбувається психотерапія залежно від обставин і кількості учасників’
[ДІЯ]	[психотерапевтична сесія] [з’ясування проблеми] [стратегія і методи] [стадії формування групи] [стадії індивідуальної терапії]	‘як організовано зустрічі’, ‘яка послідовність/стратегія лікування’
[МІСЦЕ і ЧАС]	[реальний простір] [аналітичний третій] [тут і зараз]	‘де відбувається психотерапія’, ‘процес активації і висвітлення’, ‘чи вдається створити спільний простір аналітичного третього’

продовження табл. Б.1		
КОГНІТИВНІ СЦЕНИ	ПОДІЄВІ КОНТЕКСТИ	КРИТЕРІЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ
[ПСИХО-ТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ]	[гуманізм] [універсальність : індивідуальний підхід] [інтерпретація] [скінченність психотерапії] [екзистенційні чинники]	‘які чинники впливають на ефективність лікування’
[ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ]	[інформація від пацієнта] [сни і метафори]	‘який спосіб отримання інформації переважає’ ‘який обрано спосіб реконструювання особистого наративу’
[ЕМОЦІЙНИЙ АСПЕКТ]	[контрперенесення] [конфлікт] [задоволення від процесу і результату]	‘який аспект викликає позитивні/негативні емоції’ ‘що становить перешкоду успішної психотерапії’
[СУПЕРВІЗІЯ]	[особиста психотерапія психотерапевта] [допомога від пацієнтів]	‘яку допомогу потребує психотерапевт’, ‘хто надає цю допомогу’
[РЕЗУЛЬТАТ]	[трансформація] [провал]	‘наскільки вдалося мотивувати до самоцілення’

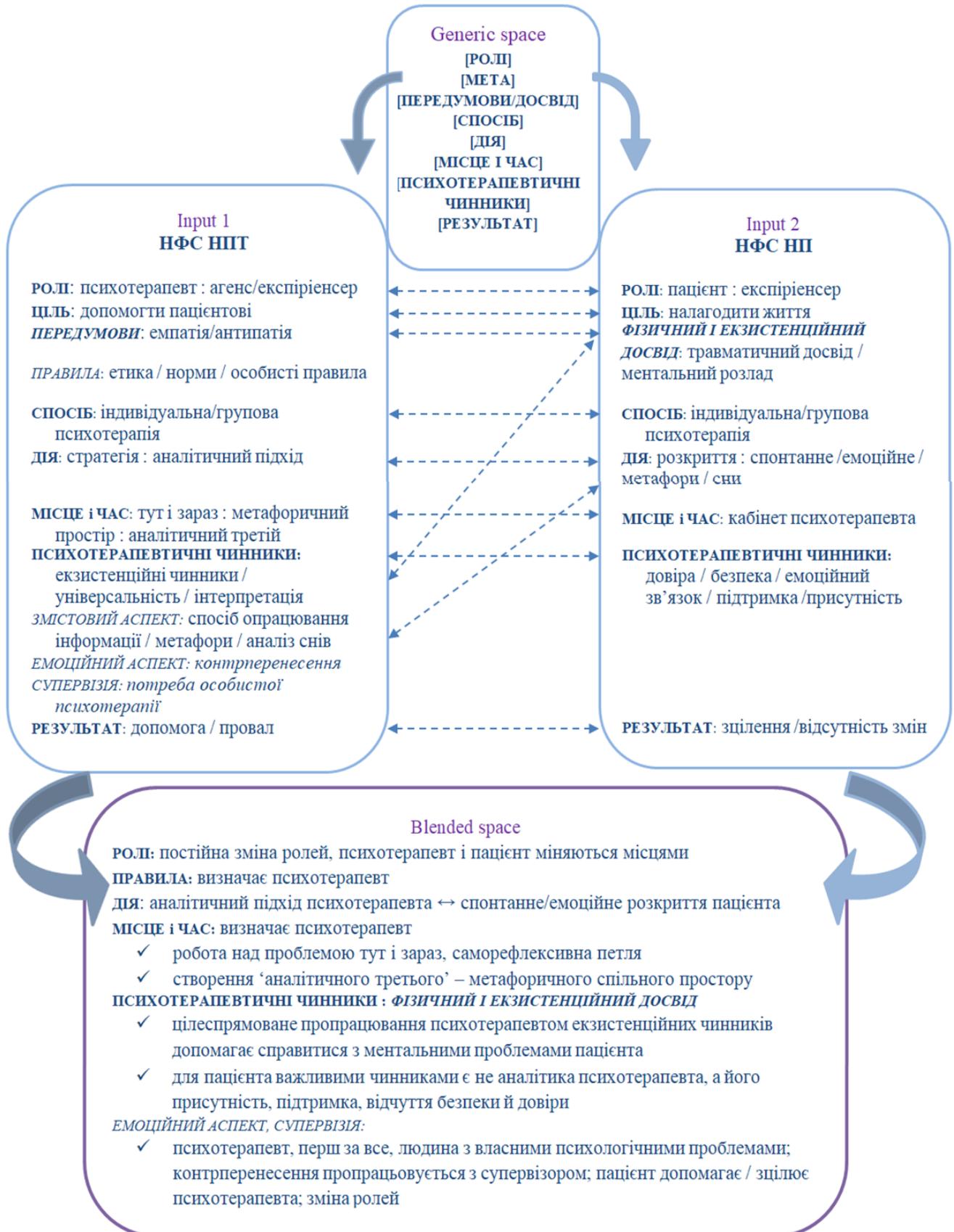
Додаток В

Таблиця В.1.

Наративний фрейм-сценарій психотерапії з наратором-пацієнтом

КОНЦЕПТУАЛЬНІ СЛОТИ НФС НІ		
КОГНІТИВНІ СЦЕНИ	ПОДІЄВІ КОНТЕКСТИ	КРИТЕРІЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ
[РОЛІ]	[пацієнт / експірієнсер] – [психотерапевт / агенс]	‘хто про кого розповідає’ ‘хто на кого впливає’
[ЦІЛЬ]	[допомога] [зцілення]	‘чи усвідомлена потреба в психотерапії’ ‘чи є розуміння, які аспекти потребують трансформації’
[ФІЗИЧНИЙ І ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ДОСВІД]	[травматичний досвід] [ментальний розлад]	‘який травматичний досвід призвів до ментального розладу’, ‘який психологічний стан заважає повноцінно жити’, ‘чи усвідомлюється причинно-наслідковий зв’язок між досвідом і ментальною проблемою’
[СПОСІБ]	[екзистенційна психотерапія] [групова психотерапія]	‘чи працює обраний спосіб’
[ДІЯ]	[психотерапевтична сесія] [розкриття]	‘як складається співпраця’ ‘наскільки вдається розкритися перед психотерапевтом’
[МІСЦЕ і ЧАС]	[реальний простір]	‘де відбувається психотерапія’ ‘які асоціації з цим місцем’
[ПСИХО-ТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ]	[емоційна близькість і присутність] [прийняття іншими] [довіра і безпека] [міжособистісний вплив: вхідна і вихідна інформація] [інсайт] [катарсис]	‘що допомагає відкритися, прийняти себе, почати зцілюватися’
[РЕЗУЛЬТАТ]	[трансформація] [зцілення] [відсутність змін]	‘наскільки вдалося зцілитися / змінитися’ ‘чи відбулися зовнішні зміни внаслідок ментальних змін’

**Когнітивно-наратологічна модель концепту PSYCHOTHERAPY:
схема концептуальної інтеграції
наративних ментальних просторів НПТ і НП**

Додаток Е

**Кількісне співвідношення контекстуальних фрагментів, в котрих
об'єктивуються слоти НФС НПТ**

КОГНІТИВНІ сцени	кількість контекстуа льних фрагментів	%	подієві контексти	кількість контекстуа льних фрагментів	%
[РОЛІ]	39	1,5	[психотерапевт /агенс /експіріенсер] [пацієнт /пацієнс / реципієнт]	14 25	0,5 1
[ЦІЛЬ]	25	1	[допомога] [мотивація] [трансформація]	5 12 8	0,2 0,5 0,3
[ПЕРЕДУМ ОВИ]	77	3	[емпатія] [антипатія] [особиста травма] [обов'язок]	18 13 25 21	0,7 0,5 1 0,8
[ПРАВИЛА]	154	6	[етика психотерапевта] [особисті правила] [норми поведінки]	37 90 27	1,5 3,5 1
[СПОСІБ]	77	3	[екзистенційна психотерапія] [групова психотерапія]	46 31	1,8 1,2
[ДІЯ]	308	12	[психотерапевтична сесія] [з'ясування проблеми] [стратегія і методи] [стадії формування групи] [стадії індивідуальної терапії]	25 76 181 15 11	1 3 7 0,6 0,4

[МІСЦЕ і ЧАС]	642	25	[реальний простір] [аналітичний третій] [тут і зараз]	20 249 373	0,8 9,7 14,5
[ПСИХО-ТЕРАПЕВТИЧНІ ЧИННИКИ]	694	27	[гуманізм] [універсальність : індивідуальний підхід] [інтерпретація] [скінченність психотерапії] [екзистенційні чинники]	51 102 147 9 385	2 4 5,7 0,3 15
[ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ]	283	11	[інформація від пацієнта] [сни і метафори]	52 231	2 9
[ЕМОЦІЙНИЙ АСПЕКТ]	103	4	[контрперенесення] [конфлікт] [задоволення від процесу і результату]	72 10 21	2,8 0,4 0,8
[СУПЕРВІЗІЯ]	141	5,5	[особиста психотерапія психотерапевта] [допомога від пацієнтів]	26 115	1 4,5
[РЕЗУЛЬТАТ]	27	1	[трансформація] [провал]	19 8	0,7 0,3
Разом	2570	100		2570	100

Додаток Ж

**Кількісне співвідношення контекстуальних фрагментів, в котрих
об'єктивуються концептуальні слоти НФС НП**

когнітивні сцени	кількість контекстуа льних фрагментів	%	подієві контексти	кількість контекстуа льних фрагментів	%
[РОЛІ]	139	10	[пацієнт / експірієнсер] – [психотерапевт / агенс]	39 88	3 7
[ЦІЛЬ]	25	2	[допомога] [зцілення]	19 6	1,5 0,5
[ФІЗИЧНИЙ І ЕКЗИСТЕНЦІ ЙНИЙ ДОСВІД]	298	24	[травматичний досвід] [ментальний розлад]	187 111	15 9
[СПОСІБ]	38	3	[екзистенційна психотерапія] [групова психотерапія]	26 12	2 1
[ДІЯ]	181	14	[психотерапевтична сесія] [розкриття]	51 130	4 10
[МІСЦЕ і ЧАС]	13	2	[реальний простір]	25	2
[ПСИХО- ТЕРАПЕВТИ ЧНІ ЧИННИКИ]	522	41	[емоційна близькість і присутність] [прийняття іншими] [довіра і безпека] [міжособистісний вплив: вхідна і вихідна інформація] [інсайт] [катарсис]	203 102 127 51 26 13	16 8 10 4 2 1
[РЕЗУЛЬТАТ]	51	4	[трансформація] [зцілення] [відсутність змін]	16 29 6	1,3 2,3 0,4
Разом	1267	100		1267	100

**Статистичні параметри конфігурації наративних перспектив
психотерапевта і пацієнта у прозі Ірвіна Ялома**

Контекстуальні фрагменти (3837 - 100%)

